Приватний вищий навчальний заклад
«Буковинський університет»

Сучавський університет імені Штефана чел Маре
(Румунія, м. Сучава)

Державна вища техніко-економічна школа імені Броніслава Маркевича
(Польща, м. Ярослав)

Західний університет імені Василя Ґолдіша
(Румунія, м. Арад)

Центральноукраїнський національний технічний університет

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

Заклад вищої освіти
«Університет короля Данила»

Центр німецької мови у Чернівцях
(партнер Goethe-Institut Ukraine)

МАТЕРІАЛИ
міжнародної науково-практичної конференції

Інформаційні технології, економіка та право: стан і перспективи розвитку (ІТЕП-2025)

Information Technologies, Economics, and Law: Current Status and Prospects for Development" (ITEP-2025)

9-10 жовтня 2025 року
ПВНЗ «Буковинський університет»

October 9-10, 2025
PHEI «Bukovinian University»

Чернівці – 2025

ББК 65.0
УДК 339.5.012
А 75

Рекомендовано до друку ухвалою Вченої ради Буковинського університету
(протокол № 1 від 28 серпня 2025 року)

Колектив авторів

А 75

Інформаційні технології, економіка та право: стан і перспективи розвитку (ІТЕП-2025): Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (09-10 жовтня 2025 р.). ПВНЗ «Буковинський університет». – Чернівці, 2025. – 322 с.

У збірнику подано матеріали ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася у жовтні 2025 року в ПВНЗ «Буковинський університет».

У тезах висвітлено результати досліджень учених і практиків, спрямовані на розв'язання актуальних проблем сучасного суспільства.

Робота конференції охопила три наукові напрями: інформаційні технології та математичне моделювання (зокрема штучний інтелект, машинне навчання, аналіз даних і моделювання складних систем); право і суспільство в умовах воєнних викликів та збереження національної ідентичності; фінанси, бізнес-аналітику й управління.

Збірник відображає міждисциплінарний характер сучасних наукових досліджень та сприяє обміну досвідом між учасниками з різних країн.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст і авторство матеріалів.

© ПВНЗ «Буковинський університет», 2025

Пленарне засідання

Plenary session

Ольга СЕЛЕЗНЬОВА
доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
celezniov@gmail.com

ДЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

І. Теоретичні підвалини розуміння інституту інформаційних прав.

Категорію інформаційних прав відносять до прав четвертого покоління. Ядром цих прав є право на інформацію. Поняття «право на інформацію» за своїм змістом є вужчим за зміст поняття «інформаційні права»; вони співвідносяться між собою як часткове та загальне. Така інформація сприймається як факт, проте у нормативно-правовому полі спостерігається неточність такого формулювання.

У літературі вказується, що термін «інформаційні права людини» не набув поширення на міжнародному рівні [1, с.19]. Дійсно, термін «інформаційні права людини» у міжнародній практиці знаходить свій вияв у іншому формулюванні, більш стандартному для юридичного сприйняття. Фактично йде розпорошення системної цілісності поняття на менші структурні частини.

Так, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року проголошує право людини на свободу переконань і вільне їх виявлення; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів; Конвенція Ради Європи про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року – право на свободу вираження поглядів, що включає свободу одержувати і передавати інформацію без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів; Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру від 28 січня 1981 року – право особи на недоторканість особистого життя стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру та права особи – суб'єкта даних; Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 28 червня 1998 року – право на доступ до інформації тощо.

На підставі такої ситуації аморфного розуміння категорії інформаційних прав, не є дивним, коли спостерігаємо в науці позицію, згідно якої інформаційні права не є окремим конгломератом на рівні (а у деяких випадках, надрівнем) системи існуючих прав, а обумовлюють їх як складову частину свободи вираження поглядів [2, с.31].

Вбачаємо, що з таким уявленням про інформаційні права важко погодитися.

По-перше, національне законодавство України (Конституція України, Закони України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та інші закони) виокремлює як свободу слова, так і окремі інформаційні права. Л. В. Ярмол, підтримуючи наведений вище погляд на інформаційні права, вказує, що-от у ст.2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації

(пресу) в Україні» інформаційні права наводяться як структурні елементи свободи вираження поглядів у друкованій формі [2, с.31-32]. Але ж недарма законодавець, закріпивши, що свобода слова і вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань означає право кожного вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації, безпосередньо вказує суб'єкта таких інформаційних відносин. Конкретизується і сфера певної суспільної діяльності, яка потребує правової регламентації, і засоби донесення відповідної, чітко визначеної інформації. Тобто даний закон забезпечує нормативно-правове регулювання визначеному сектору людської діяльності, встановлює для неї послідовні правила поведінки, обумовлює, гарантує та захищає інформаційні права виключно там, де мають місце засоби масової інформації. Свобода слова і вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань у цьому законі дістає повну правову регламентацію, але цього ми не можемо сказати про інформаційні права, поняття яких значно ширше за змістом за вказану свободу.

Реалізація свобод людини відбувається за сприятливих обставин у соціумі. У кожного формується свобода вибору (сприйняття, підтримка, активне чи пасивне заперечення). Існування воєнного стану понижує рівень такої свободи. Залежність, навіювання, координація, маніпуляція, песимізм або агресія, інформаційний тероризм чи воєнне коригування – це вже інші питання впливу на таку свободу. Але менше з тим така свобода відповідним чином реалізується в певних діях чи помислах.

У результаті, ми бачимо, що категорії «права людини» та «свободи людини» все ж таки мають різний внутрішній зміст.

Тому, по-друге, не інформаційні права є структурними елементами свободи вираження поглядів, а свобода вираження поглядів входить в систему інформаційних прав і розкриває свій зміст через право на вільне вираження, поширення чи зміну якихось своїх поглядів, право на захист своїх поглядів, право на творчі ідеї, право на ознайомлення з поглядами інших людей тощо. Не вважаємо доцільним штучно звужувати категорію інформаційних прав, оскільки у своєму змісті ця категорія виражається далеко не тільки через свободу вираження поглядів, але й через інформаційно-технологічні права, інформаційно-технічні права, інтернет-права, права, пов'язані з інформаційною безпекою та інші [3, с.33-35].

Таким чином, не зважаючи на те, що термін «інформаційні права» не вважається загальновизнаним на міжнародному рівні, широкий зміст цієї категорії дозволяє нам розглядати її як повноцінне, самостійне поняття конкретного явища і характеризувати такі права, як своєрідний комплекс прав нового, четвертого покоління. Це один з основних інститутів в правовій системі, завдяки якому може і повинно належним чином існувати й розвиватися демократичне суспільство як в Україні, так і в світі. Більше того, цей інститут є основою для подальшої, безпечної для людини, еволюції інформаційного суспільства, коли наступаючі технології, робототехніка, штучний інтелект тощо, можуть порушити крихкий баланс прав і свобод в людському співтоваристві.

Особливої актуальності дане положення набуває для українського соціуму у період існування воєнного стану, коли більшість прав людини певним чином обмежується.

ІІ. Проблеми, які виникають внаслідок неналежного правового забезпечення інституту інформаційних прав та розвитку інформаційного суспільства загалом.

Складність розуміння інформації, впливи і витоки іноземних інформагенств, інформаційний тероризм, інформаційні військові операції – це те з чим стикнулася сьогодні України. Це глобальні проблеми, з якими намагається боротися українське суспільство. Разом з тим, сучасні складні політичні умови не зменшують проблем внутрішньодержавного пласту вітчизняного соціуму.

Проблеми сучасності охоплюють групу питань, на які важко знайти відповіді і які потребують повноцінного наукового вивчення. Зокрема, це:

1. *Перехід до нового етапу розвитку людської цивілізації*, який передбачає існування людей, які народилися у період розквіту технологій, інтернет-свідомості та засилля інформації. Постає питання навчання таких людей у дошкільному, шкільному віці і далі. Яким чином підготувати викладацький колектив, що зміг би надавати знання дитині чи підлітку, котрі знайомі з інтернет-серфінгом та штучним інтелектом з колиски? Чи достатньо стати відмінником, щоб досягти успіху у сучасному світі і що таке відмінник? Ейнштейн не був відмінником, але він був Ейнштейном.

2. *Дистанційне навчання*. Звичайно, можна говорити про деякі плюси такої форми навчання, однак, провчивши останніми роками дітей у період ковіду та повномасштабного вторгнення, ми бачимо невтішні наслідки такого навчання: соціальну відсталість, геймофікованість, емоційну збідність. Ще 200 років назад освічена людина могла характеризувати у себе приблизно 150 відтінків відчуттів, сьогодні – максимум 15. Такі люди не хочуть створювати сім'ї, не мають мрій та бажання працювати, вони хочуть одного – жити в уявному світі. І це цілком забезпечують інтернет і штучний інтелект. А ці люди – це наше майбутнє, яке має підтримати нас у старості. Чи так це буде?

3. *Роботизація різних видів праці*. Попри всі свої переваги (зокрема, полегшення фізично складної праці), роботизація створює проблеми у сфері працевлаштування – як для людей, які за рівнем освіти не встигають за темпами технологічних змін, так і для тих, хто володіє високими знаннями, але вже може бути замінений штучним інтелектом. Можна згадати Велику американську депресію 1930-х років і які наслідки були нею принесені.

4. *Сортування інформації*. Її надзвичайно багато, проте яким чином ми можемо її використовувати, яку саме? Як навчити людей критичного мислення сприйняття різноманітної інформації? Особливо це стосується дітей з нестабільною психікою.

5. *Формування нового освітнього середовища*, побудованого на емпатійному викладачеві. У час, коли знання, умовно кажучи, лежать на тарілці (хочеш – бери), особливого значення набуває вчитель, який здатен допомогти й зрозуміти. Водночас такий європейський підхід недооцінює значення твердих навичок, тих класичних природничих знань, які виносять країну на новий

технологічний рівень. Побачивши таку ситуацію в світі, Японія, Китай, Південна Корея зосередили свою увагу у викладанні на природничі науки, внаслідок чого сьогодні вони є найтехнологічнішими державами світу. М'який, творчо-гуманітарний підхід в українських закладах освіти сьогодні створює поле майбутнього розвитку тисячам менеджерів і гуманітаріїв, водночас він звужує можливості для становлення фахівців у високотехнологічних сферах – таких, як космонавтика, атомна енергетика, воєнні технології, хімічна промисловість тощо.

Ці та подібні питання необхідно досліджувати якнайскоріше і якнайповніше, оскільки в умовах воєнного стану та подальшого розвитку штучного інтелекту у соціуму залишається не так багато часу, щоб уникнути невідворотних наслідків. Чітке теоретичне обґрунтування інституту інформаційних прав та їхня належна правова регламентація закладе підвалини до вирішення вищезазначених проблем.

Список використаних джерел

1. Сухорольський П. М. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства // *Український часопис міжнародного права*. 2013. № 1. С. 18-23.

2. Ярмол Л. В. Інформаційні права – основа свободи формування та вираження поглядів людини // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. С. 29-32.

3. Селезньова О. М. Інститут інформаційних прав як провідне новітнє формування у сучасних процесах глобалізації // *Правові інститути в умовах світових процесів глобалізації: проблеми і перспективи розвитку*: кол. монографія / за ред. О. М. Селезньової. Чернівці: Місто, 2023. 260 с.

Роман ЛУЦЬКИЙ
доктор юридичних наук, професор
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького
Університет Короля Данила
roman.lutskyi@ukd.edu.ua

ЗАМИСЛИМОСЯ НАД ТИМ, ЩО НАС ЧЕКАЄ (ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: МІРА ДОПУСТИМОГО СПРИЙНЯТТЯ)

Права людини, як зазначає Н. Оніщенко, – історично мінлива категорія, яка еволюціонує разом із суспільством та державою [7, с. 5]. Багатогранність людини породжує невичерпність її прав. Разом з людиною, її рівнем розвитку та значенням у соціумі постійно змінюються і її права, їх пріоритети [12, с. 729]. Традиційно для класифікації прав людини використовують теорію поділу прав людини, яку розробив французький правознавець Карел Васак. Основою цієї концепції є генераційний підхід, а саме, поділ прав на три покоління [10]. Відповідно до теорії походження прав людини їх поділяють на три групи, чи так звані покоління. Так, перше покоління становлять громадянські та політичні права, друге покоління – соціально- економічні та культурні права, третє – колективні права, або права «солідарності» [5, с. 299].

Хоч загальноприйнята концепція трьох поколінь прав людини авторства Карела Васака й досі вважається фундаментальною базою для правозахисників (як суто наукових сподвижників, так і практиків), та є ґрунтовні підстави виділяти і якісно новий пласт людських прав. Торкаючись дилеми незмінності ключових моральних та (у переважній більшості) правових постулатів, можна стверджувати, що права усіх трьох поколінь у будь-якому разі залишаються ключовим об’єктом правової охорони [6].

На нашу думку, до прав четвертого покоління належать усі права, що виникли внаслідок наукового прогресу, розвитку моралі, а саме всі так звані «соматичні права», зокрема право на евтаназію, клонування, а також інформаційні права. Сьогодні виникають дискусії серед членів суспільства про те, чи потрібні людям такі права, якими повинні бути межі їх реалізації? Зокрема Рада Європи, ЄС, деякі інші міжнародні організації чітко визначилися з цих питань. Наприклад, Хартія Європейського Союзу про основні права в п. 1 ст. 3 встановлює, що кожна людина має право на власну фізичну і душевну цілісність, а п. 2 конкретизує: при застосуванні досягнень медицини і біології необхідно особливо дотримуватися таких вимог:

- добровільна і належним чином оформлена згода зацікавленої особи відповідно до правил, встановлених законом;
- заборона застосування євгеніки, особливо її частині, що має на меті селекцію людей;
- заборона використання людського тіла і його частин як джерела прибутку;

- заборона відтворення людини за допомогою клонування [10, с. 17].

До заборонених зараховують також право на евтаназію – задоволення потреб хворого із прискорення смерті діями або бездіяльністю. Проблема полягає в тому, що на міжнародному рівні щодо цього права людини відсутнє нормативне визначення. Наявні лише окремі міжнародні документи, наприклад, Конвенція Ради Європи 1997 р. про захист прав і достоїнства людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини. Водночас в Бельгії, Люксембурзі та Нідерландах проводять евтаназію смертельно хворим пацієнтам. До речі, Нідерланди стали першою країною, яка законодавчо закріпила право на евтаназію у квітні 2002 року [13].

Менш спірним є ще один підвид цих прав четвертого покоління – «віртуальні права». Глобалізаційний вплив та повсякденна затребуваність консолідували позицію світу щодо необхідності виокремлення такої категорії прав. Наприклад, Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН було закріплено таке інформаційне право, як право на свободу слова в Інтернеті. Цікаво, що переважно немає суперечностей між міжнародними нормами та внутрішньонаціональним правом. І українське законодавство може поповнитись цікавою новелою, адже нещодавно було зареєстровано проект Закон України «Про внесення доповнень до Цивільного кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету)», який пропонує доповнити ст. 302 ЦК такими рядками: «Фізична особа має право на доступ до Інтернету. Право фізичної особи на доступ до Інтернету не може бути обмежене. Обмеження доступу до певних даних, що містяться у Інтернеті, можливо лише на підставі рішення суду про незаконність таких даних» [8]. Але повертаючись до проблеми моральності існування нових видів прав, варто зауважити, що кожен конкретний випадок приховує кілька, на перший погляд, непомітних, але болючих нюансів [1, с. 105].

Розглянемо, наприклад, проблему штучного материнства і сурогатного запліднення. З одного боку, оскільки розвиток медицини досяг таких вершин, то безглуздо обмежувати право сім'ї на продовження роду чи забороняти своєрідне відновлення справедливості гуманним актом любові та співпраці. Але є й серйозна загроза перетворити материнство на договірну комерційну працю; така практика здатна вилитися у дегуманізуючу аморальну тенденцію. Ми знову стикаємось з суперечністю на міжнародному рівні, бо коли одні держави підтримують таку практику, то інші – відверто засуджують (у Франції, наприклад, діє норма про суперечність сурогатного материнства законодавству про усиновлення та невідчужуваність людського тіла). Схожі моральні проблеми стосуються й інших новостворених прав. Наприклад, право на життя дозволяє людині розпоряджатися власною долею, але чи охоплює воно і право на відмову від життя у особливих випадках, тобто право на активну та пасивну евтаназію?

Такі ж екзистенційні питання виникають і при детальному аналізі інших прав четвертого покоління – кожне з них (право на одностатевий шлюб та усиновлення дітей такою парою, право на зміну статі, на життя, вільне від державного втручання), є різким викликом, бо створюючи нові права, у дечому заперечує інші. Не можна заперечити вільний розвиток особистості, що

розпоряджається власною долею на свій розсуд, користуючись усіма можливостями, наданими їй прогресивним двадцять першим століттям [6].

Розглянемо детальніше права людини «четвертого покоління», що є найбільш критикованими на сучасному етапі суспільного та правового розвитку людства. Такими правами, зокрема, є право на евтаназію та право на клонування. Що є найголовнішим у людини, окрім її життя? Людське життя є неповторним та одночасно звичайним, радісним та сумним, сповненим глибоких переживань. У зв'язку із цим виникають такі питання: чи потрібно визнавати на законодавчому рівні право людини на евтаназію, чи можемо ми надати їй «путівку в життя». Нагадаємо, що евтаназія – це практика припинення або скорочення лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, з метою їх припинення [3].

Отже, тільки лікар і лише за рішенням окремої хворої людини може провести процедуру евтаназії. У Нідерландах було прийнято Закон «Критерії застосування евтаназії та надання допомоги в разі добровільного позбавлення життя». Цими критеріями є такі:

- лікар повинен бути переконаним (тобто в разі юридичного переслідування зуміти довести), що його пацієнт прийняв рішення про свою евтаназії добровільно й обдумано;

- лікар повинен бути переконаним, що це той випадок, коли хвороба пацієнта невиліковна, а фізичні страждання від неї стали нестерпними, і вже вичерпані всі засоби для позбавлення пацієнта від таких страждань;

- пацієнт повинен бути проінформованим про свій стан на цей момент і про прогнози щодо тривалості його життя;

- з таким висновком повинен погодитися ще один лікар, який працює незалежно від лікуючого лікаря і теж знає цього пацієнта;

- евтаназія може бути проведена тільки лікарем і лише медичними засобами [4].

Отже, ключовою фігурою в цій процедурі є лікар, навіть не пацієнт, який згідно із цим законом більш-менш повинен сам прийняти рішення про те, щоб померти добровільно. Щодо права на клонування, також виникає достатньо проблем, зокрема:

По-перше, виникає проблема релігії та моралі. Релігійними канонами встановлено, що людина – це результат божого промислу. Шляхом клонування людство посягає на повноваження Бога. Кожна людина у своєму вияві є індивідуальною, не схожою на інших людей. Вона має власний генетичний код та має право вільно ним розпоряджатись та контролювати його [1, с. 105].

По-друге, виникає проблема визнання такого права та закріплення його в міжнародних актах всесвітніх міжнародних організацій та у внутрішніх законодавствах окремих держав. Слід наголосити, що більшість європейських держав не тільки не закріпили в законах, постановах, статутних документах міжнародних організацій право на клонування, а навіть на законодавчому рівні заборонили поширення такого права. Найбільшим противником процесу клонування людини є церква. Наприклад, Ватикан не раз наголошував на цілковитій неможливості втручання в акт божественного творіння. Папа

Римський визнав 7 нових смертних гріхів, серед яких є «маніпуляції на генному рівні». У розвинених країнах, зокрема США, Німеччині, Франції, Іспанії, Данії діє заборона на державне фінансування досліджень у цій сфері. Не відстає від європейських держав й Україна. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини» від 14 грудня 2004 року № 2231-IV. Мета прийнятого закону полягала в тому, щоб заборонити репродуктивне клонування людини, виходячи з принципів поваги до людини, визнання цінності особистості, необхідності захисту прав і свобод людини та враховуючи недостатню дослідженість біологічних та соціальних наслідків клонування людини [9].

У правовому аспекті клонування людини поки що залишається під забороною. Якщо все ж суспільство «прийме» клонування, то це потребуватиме прийняття нових нормативно-правових актів, створення нового законодавчого регулювання для запобігання зловживанням [10].

Отже, права четвертого покоління є відносно новими та перебувають на стадії активного розвитку та обговорення. На нашу думку, до вищезазначених прав належать права людини, що виникли внаслідок розвитку медицини, біології, техніки та змін у загальній моралі.

Більшість прав четвертого покоління недостатньо регламентовано на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми. *Право України*. 2010. № 2. С. 101–107.

2. Вир С. Клонування людини: аргументи захисту. URL: http://planeta.moy.su/blog/stiven_vir_klonirovanie_cheloveka_argumenty_v_zashhitu/ 2012-11-11-34772. (дата звернення: 12 вересня 2025 року)

3. Грищенко О. Проблема клонування: суспільний та правовий аспект. *Юридичний журнал*. 2005. № 10. URL: https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-1-number-8379-2016/fourth-generation-human-rights-general . (дата звернення: 12 вересня 2025 року)

4. Мартинюк-Гресь С. Евтаназія: «за» чи «проти»? *Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик.* 2008. № 47. URL: http://www.personal-plus.net/299/4230.html. (дата звернення: 12 вересня 2025 року)

5. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 298 – 301.

6. Каньдя О. А. Четверте покоління прав людини: нагальна потреба чи свідчення втрати моральності URL: http:// cki.org.ua/wpcontent/uploads/2014/05. (дата звернення: 12 вересня 2025 року)

7. Оніщенко Н. М. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в України: моногр. Кол. авт.; за ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчука. Київ, 2007. 424 с.

8. Проєкт Закону України «Про внесення доповнень до Цивільного Кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=506 (дата звернення: 12 вересня 2025 року)

9. Про заборону репродуктивного клонування людини : Закон України від 14 грудня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 5. Ст. 111.

10. Радзієвська В. Права людини нового покоління та їх міжнародно-правове регулювання. URL: https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-1-number-8379-2016/fourth-generation-human-rights-general. (дата звернення: 12 вересня 2025 року)

11. Рудинский Ф. М. Громадянські права людини: загальнотеоретичні питання. *Право і життя*. 2000. № 31. С. 15–18.

12. Тиріна М. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 728–732.

13. Супрун О. В. Права людини нового покоління. URL: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2016_837_36.pdf. (дата звернення: 12 вересня 2025 року).

Дмитро УГРИН
доктор технічних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
d.ugryn@chnu.edu.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК РУШІЙ ІННОВАЦІЙ: МІЖГАЛУЗЕВІ ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ

Штучний інтелект (ШІ) посідає провідне місце серед технологій XXI століття, формуючи основу цифрової трансформації суспільства та економіки [1-3]. Його впровадження відбувається не лише в окремих високотехнологічних галузях, а й стає ключовим інструментом розвитку традиційних сфер – від промисловості й охорони здоров'я до освіти та державного управління. Завдяки здатності аналізувати великі масиви даних, виявляти приховані закономірності, прогнозувати майбутні тенденції й автоматизувати рутинні процеси, ШІ сприяє підвищенню продуктивності, зниженню витрат, покращенню якості послуг та зростанню інноваційного потенціалу.

Одним із головних рушіїв інновацій є застосування глибинного навчання, обробки природної мови, комп'ютерного зору та інтелектуальних агентів у міжгалузевих проєктах. У медицині ці технології дозволяють автоматизувати діагностику захворювань на основі аналізу медичних зображень, забезпечують персоналізоване лікування та підтримку прийняття рішень лікарями [4, 5]. Наприклад, використання моделей CNN (VGG-16, EfficientNet) в офтальмології сприяє ранньому виявленню ретинопатії та глаукоми, що підвищує ефективність профілактики та лікування.

У виробничих секторах ШІ оптимізує логістику, автоматизує контроль якості продукції та підтримує впровадження концепції «розумних фабрик» у рамках Індустрії 4.0 [6]. У транспорті та логістиці алгоритми машинного навчання покращують прогнозування попиту й управління маршрутами, а автономні транспортні засоби, керовані системами комп'ютерного зору та сенсорними мережами, забезпечують безпечніший і ефективніший рух.

Значну роль ШІ відіграє й у сфері освіти, де інтелектуальні платформи створюють персоналізовані навчальні траєкторії, адаптують матеріали до потреб студентів і забезпечують аналітику навчальних результатів у режимі реального часу [1]. У фінансових технологіях алгоритми ШІ дають змогу виявляти шахрайські операції, прогнозувати ризики інвестування та підтримувати автоматизоване управління портфелями активів.

Штучний інтелект також активно впливає на розвиток державного сектору та міського середовища. Розумні системи управління містом («smart city») дозволяють оптимізувати енергоспоживання, моніторити стан інфраструктури, удосконалювати транспортні потоки та покращувати безпеку громадян [7]. В енергетиці ШІ допомагає ефективно розподіляти ресурси й інтегрувати відновлювані джерела енергії у стабільну мережу постачання.

Однак масштабне впровадження ШІ супроводжується новими викликами: забезпеченням кібербезпеки, захистом персональних даних, подоланням алгоритмічної упередженості та адаптацією законодавчої бази. Важливою залишається проблема формування етичних стандартів і розроблення механізмів контролю за прийняттям рішень інтелектуальними системами.

З огляду на швидкий розвиток технологій, міждисциплінарна співпраця між дослідниками, інженерами, економістами, медиками та юристами стає необхідною умовою для ефективного використання ШІ. Сучасні тенденції свідчать, що інтеграція ШІ не лише стимулює технологічний прогрес, а й створює умови для формування сталих інноваційних екосистем.

У майбутньому можна очікувати подальшого розширення застосувань ШІ у сферах космічних досліджень, кліматичного моделювання, біоінформатики, а також у розвитку автономних робототехнічних систем. Поєднання ШІ з квантовими обчисленнями, Інтернетом речей та біотехнологіями стане основою нового етапу науково-технічної революції, що змінить характер виробництва, способи комунікації та якість життя суспільства.

Список використаних джерел

1. Abbas, S. R., Abbas, Z., Zahir, A., & Lee, S. W. (2024). *Federated Learning in Smart Healthcare: A Comprehensive Review on Privacy, Security, and Predictive Analytics with IoT Integration.* Healthcare, 12(24), 2587. https://doi.org/10.3390/healthcare12242587 .

2. Anil Kumar Jakkani. (2024). *Enhancing Urban Sustainability through AI-Driven Energy Efficiency Strategies in Cloud-Enabled Smart Cities.* Journal of Energy Engineering and Thermodynamics, 4(5), 1-13. https://doi.org/10.55529/jeet.45.1.13 .

3. Bibri, S. E., Alexandre, A., Sharifi, A., et al. (2023). *Environmentally sustainable smart cities and their converging AI, IoT, and big data technologies and solutions: An integrated approach to an extensive literature review.* Energy Informatics, 6, 9. https://doi.org/10.1186/s42162-023-00259-2 .

4. Dhade, P., & Shirke, P. (2023). *Federated Learning for Healthcare: A Comprehensive Review.* Engineering Proceedings, 59(1), 230. https://doi.org/10.3390/engproc2023059230 .

5. Moorthy, J., & Gandhi, U. D. (2022). *A Survey on Medical Image Segmentation Based on Deep Learning Techniques.* Big Data and Cognitive Computing, 6(4), 117. https://doi.org/10.3390/bdcc6040117 .

6. Teo, Z. L., Jin, L., Liu, N., Li, S., Miao, D., Zhang, X., Ng, W. Y., Tan, T. F., Lee, D. M., Chua, K. J., Liu, Y., & Mong Goh, R. S., et al. (2024). *Federated machine learning in healthcare: A systematic review on clinical applications and technical architecture.* Cell Reports Medicine, 5(2), 101419. https://doi.org/10.1016/j.xcrm.2024.101419

7. Journal Article: “Applied Artificial Intelligence” — Humayun, M., Alsaqer, M. S., & Jhanjhi, N. Z. (2022). *Energy Optimization for Smart Cities Using IoT.* Applied Artificial Intelligence. https://doi.org/10.1080/08839514.2022.2037255 .

Алла ЧОРНОВОЛ
доктор економічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
alla_trufen@ukr.net

РОЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ЄС

Фіскальна децентралізація є однією з найуспішніших реформ в Україні, а подібні трансформації у країнах-членах Європейського Союзу (ЄС) суттєво підвищили ефективність державного управління.

В Україні органи місцевого самоврядування продемонстрували здатність протистояти надзвичайним викликам в умовах повномасштабної війни, що забезпечило функціонування національної економіки, життєдіяльність населення та сприяло зміцненню обороноздатності держави.

Пріоритетним завданням для вдосконалення системи місцевих фінансів та соціально-економічного розвитку є продовження фіскальної децентралізації, що зміцнює фіскальну стійкість місцевого бюджету. Ефективність трансформації місцевих фінансів залежить від їх збалансованої реалізації політичних, адміністративних та фіскальних аспектів.

Фіскальна децентралізація є предметом численних наукових досліджень. Зарубіжні та вітчизняні науковці виявляли позитивні результати процесу децентралізації, запроваджували необхідні основні припущення щодо поведінки державних агентів, обґрунтовували фіскальну поведінку та суспільний вибір ступеня децентралізації [1].

Теоретично, автономію доходів місцевих бюджетів слід оцінювати з урахуванням виключно податків з базами та ставками, що встановлюються місцевими органами влади.

Структура доходів місцевих бюджетів з точки зору податкових надходжень та міжбюджетних грантів визначає економічний потенціал території. Вища частка податкових надходжень у загальних доходах місцевих бюджетів пов'язана зі зростанням фінансової спроможності органів місцевого самоврядування та суттєвою фіскальною децентралізацією. Крім того, вищезазначений показник негативно пов’язаний з рівнем соціально-економічної диференціації. Таким чином, вища частка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів пов’язана зі значно нижчим рівнем диференціації. За період з 2001 по 2022 роки середня частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів у країнах ЄС-27 та в Україні дорівнював 29,34% та 44,21% відповідно.

Податкові доходи місцевого бюджету включають місцеві податки, збори та спільні податки. Пропорція розподілу податкових доходів між рівнями бюджетної системи визначається законодавчо.

У 14 з досліджуваних країн-членів ЄС податок на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО) розподіляється між рівнями бюджетної системи. В інших країнах-членах ЄС (Болгарія, Кіпр, Естонія, Франція, Греція, Угорщина, Ірландія, Литва,

Люксембург, Мальта, Нідерланди, Румунія та Словаччина) ПДФО зараховується до бюджету загального уряду.

У таких країнах ЄС, як Австрія, Чеська Республіка, Фінляндія, Німеччина, Люксембург, Португалія, Польща та Іспанія податок на прибуток підприємств також розподіляється між рівнями бюджетної системи.

В Україні ПДФО розподіляється у такій пропорції: 64% відповідних доходів зараховуються до бюджетів територіальних громад, а 15% – до регіональних бюджетів (крім ПДФО військовослужбовців). З 1 жовтня 2023 року ПДФО військовослужбовців зараховується до загальнодержавного бюджету. Крім того, в Україні місцеві бюджети отримують 10% надходжень від податку на прибуток підприємств [3].

Однак, частка податкових надходжень місцевих бюджетів у загальній структурі є недостатньою для визначення фактичного рівня фіскальної децентралізації. Беручи до уваги підвибірку країн Центральної Європи, бюджетні системи України, Чеської Республіки та Польщі були найбільш децентралізованими.

Протягом 2001–2022 років середня автономна децентралізація власних доходів у ЄС-27 була значно нижчою ніж середня децентралізація власних доходів і дорівнювала 0,05. Найвища автономна децентралізація власних доходів спостерігалася в Данії (показник дорівнював 0,11), Фінляндії (0,13) та Швеції (0,14). Німецька бюджетна система характеризувалася найвищою децентралізацією власних доходів, яка дорівнювала 0,34. Тим часом, вона посіла лише п'яте місце за рівнем децентралізації автономних доходів, з показником, що дорівнював 0,07. Найвищі показники спостерігалися в Іспанії (0,08), Данії (0,11), Фінляндії (0,13) та Швеції (0,14). У 12 досліджуваних країнах-членах ЄС децентралізація автономних власних доходів коливалася від 0,04 до 0,06, Україна також належала до цієї вибірки країн. У семи випадках вищезгаданий показник коливався від 0,02 до 0,03.

Найвищі показники часткової податкової автономії зафіксовано в Бельгії (18,04%), Фінляндії (22,20%), Іспанії (22,33%), Данії (25,51%) та Швеції (29,01%).

Найнижчі показники часткової податкової автономії зафіксовано в Чеській Республіці (0,79%) та Естонії (0,83%). Підвибірка країн Центральної Європи та країн Балтії загалом характеризувалася досить низьким показником часткової податкової автономії (нижче 5%). Так, у Литві він становив 1,18%, у Словенії – 1,39%, у Словаччині – 1,68%, у Латвії – 2,36%, в Україні – 2,81%, у Польщі – 3,01%, та в Угорщині – 4,90% [3].

Рівень податкової автономії в Україні зараз є недостатнім і потребує підвищення у середньостроковій перспективі.

Податкова автономія загалом підвищує фіскальну стійкість місцевого самоврядування та сприяє податковій конкуренції. Однак низка факторів суттєво обмежує можливості розширення податкової автономії, а саме: диспропорції в економічному розвитку між регіонами та територіями, асиметричний розподіл багатства серед населення та диспропорції в щільності населення та демографічній структурі.

Загалом, податкова автономія зростає одночасно зі зростанням ефективності уряду. Водночас, коефіцієнт апроксимації вказує на низьку статистичну щільність досліджуваного зв'язку.

Пріоритет фіскальної політики як у країнах-членах ЄС, так і в Україні має бути пов'язаний зі зростанням ролі власних доходів місцевих бюджетів, зокрема, шляхом подальшого вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків. Сучасні заходи, що сприяють економічному зростанню, мають включати впровадження цифрових технологій, ефективну участь місцевого самоврядування у періодичному адмініструванні податку на майно, моніторингу операцій з нерухомістю, активної протидії тіньовій діяльності на ринку нерухомості, туристичних послуг, паркування тощо.

Нагальною потребою є підвищення функціональної спроможності податкових органів у сфері адміністрування податку на майно та покращення взаємодії між фіскальними установами та органами місцевого самоврядування щодо обміну податковою інформацією.

Важливим пріоритетом для підвищення фінансової спроможності місцевого самоврядування має бути подальше вдосконалення системи місцевих податків і зборів. Україні слід уважно вивчити досвід країн ЄС щодо використання оціночної вартості нерухомості як бази оподаткування податку на майно. Національна стратегія доходів визначає цей напрямок податкової реформи як пріоритетний. Крім того, органи місцевого самоврядування повинні мати більше повноважень щодо адміністрування податку на майно. Органи місцевого самоврядування потребують доступу до фіскальних кадастрів та своєчасного звірення податкової інформації [2].

Децентралізація є однією з найкращих практик ефективного формування та використання коштів платників податків. Фінансування делегованих та власних повноважень місцевого самоврядування вимагає достатніх фінансових ресурсів. Істотним фактором у визначенні розподілу державних витрат на фінансування суспільних благ та послуг має бути рівень доходів місцевого самоврядування.

Податкова автономія характеризується високою ефективністю державного управління. Однак відносини між цими двома показники не були стабільними.

Отже, слід запровадити спільну модель для Державної податкової служби та місцевого самоврядування в адмініструванні податків на майно; фіскальні органи повинні використовувати оціночну вартість нерухомості, а не її площу, як податкову базу для податків на майно; важливо розширити процес цифровізації місцевих податків.

Крім того, важливо вивчити досвід європейських країн щодо розширення інституційної спроможності місцевого самоврядування у сфері місцевого оподаткування.

Список використаних джерел

1. Chornovol, A., Tabenska, J., Tomniuk, T., & Prostebi, L. (2020). Public finance management system in modern conditions. Investment Management & Financial Innovations, 17(4), 402-410. https://doi.org/10.21511/imfi.17(4).2020.

2. Vdovichen, A., Chornovol, A., Mustetsa, I., Tabenska, J., Tomniuk, T., Fiscal decentralization and local finance in Ukraine and EU member-states. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 2024, 3(56), Pages 86-96. URL. https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85198069254&origin=resultslist

3. Чорновол А.О. Стійкість публічних фінансів держав ЄС // Науковий журнал ДТЕУ Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, м. Київ, 2023, Випуск №1(126). С. 70-80.

Секція 1

Інформаційні технології, математичні моделі й методи

Section 1

Information Technologies, Mathematical Models and Methods

Василь ЗАЯЦЬ
доктор технічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
zvmmvz01@gmail.com
Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Андрій КРАМАР
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
andriykramar@gmail.com

СИСТЕМА АВТОМАТИЧНОЇ ВІЗУАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ДЛЯ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ У ЗАКРИТИХ ПРОСТОРАХ

Роботизовані системи все ширше застосовуються у закритих просторах, де традиційні методи навігації, зокрема GPS, є недоступними або не достатньо точними. Використання інфраструктурних рішень (маяки, відбивачі, маркери) потребує значних витрат та обмежує гнучкість. Натомість візуальна навігація, що базується на комп'ютерному зорі та алгоритмах штучного інтелекту, може забезпечити автономність, точність та адаптивність до змін середовища. Це робить розробку системи автоматичної візуальної навігації актуальним завданням, спрямованим на підвищення ефективності та безпеки робототехнічних комплексів.

У сучасній літературі в контексті візуальної навігації зокрема виокремлюють такі завдання [1, ст. 13]: локалізації, картографування, планування маршрутів та контроль руху (керування рухом та визначення перешкод).

В цьому дослідженні автори розглядають перші дві задачі: картографування маршруту (використовуючи навчальний відеозапис пересування маршрутом та акселерометричні та одометричні дані), та локалізації робота (на основі відео з камери робота, вже без допоміжних даних).

Задачу картографування можна звести до виділення наборів певних ознак (видимих орієнтирів) на відео та побудови апроксимації розподілу густини імовірності ρ перебування робота в точці по вектору $\{(C_V, x, y, z, h_X, h_Y, h_Z)\}$ в просторі вхідних векторів, де C_V – набір координат ознак виділених в кадрі, x, y, z – координати робота, h_X, h_Y, h_Z – координати напрямного вектора камери [2, ст. 1, 4-5].

Знаючи розподіл ймовірності ρ, можна розв'язати задачу локалізації знайшовши положення $(x_o, y_0, z_o, h_{Xo}, h_{Yo}, h_{Yo})$ максимуму ρ для заданого набору C_V:

$$\rho(C_V, x_o, y_0, z_o, h_{Xo}, h_{Yo}, h_{Yo}) = \max_{X,H}(\rho(C_V, x, y, z, h_X, h_Y, h_Z)) \qquad (1)$$

З метою спрощення обчислень ρ можна представити як добуток функцій розподілів густини ймовірності для окремих ознак ρ_i:

$$\rho(\mathrm{C}_V, x, y, z, h_X, h_Y, h_Z) = \prod_{i=1}^{V} \rho_i(u_i, v_i, x, y, z, h_X, h_Y, h_Z) \quad (2)$$

Тут u_i, v_i екранні координати i-ї ознаки.

Таким чином побудова навігаційної моделі зводиться до визначення набору параметрів розподілів ρ_i.

Використання (2) та методу градієнтного спуску (підйому) для оцінки (1), на нашу думку, може забезпечити гнучкий ітераційний процес уточнення положення робота шляхом поетапного врахування особливих точок.

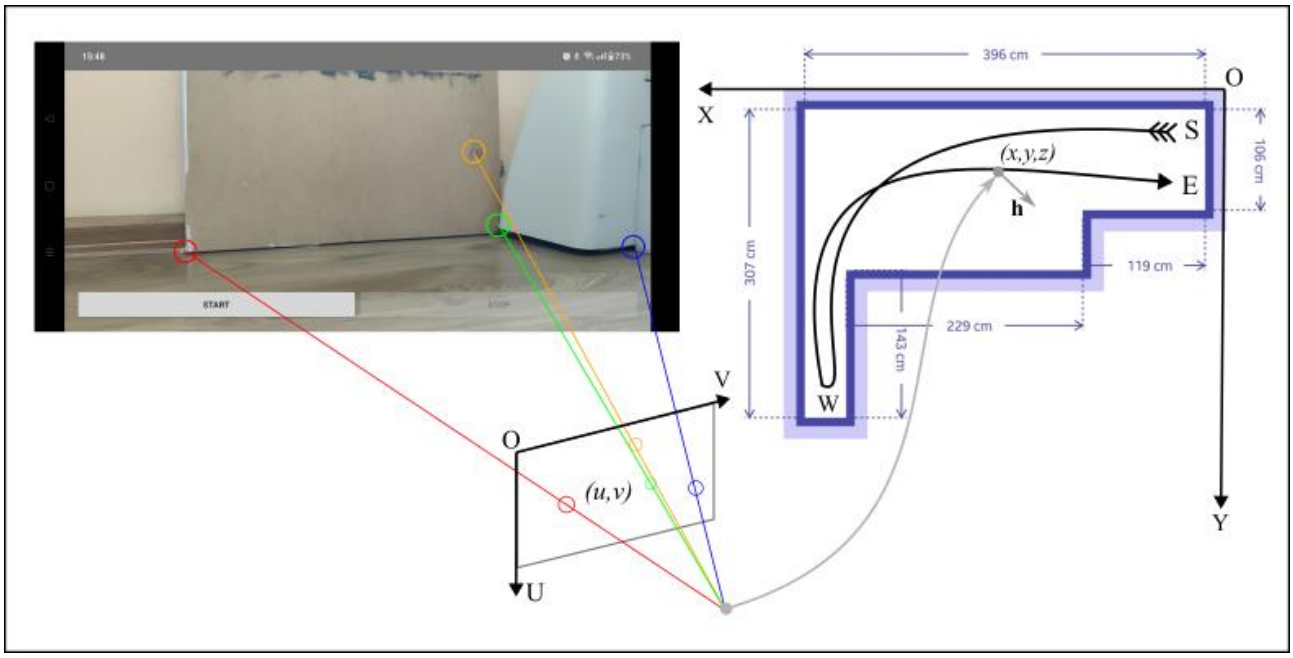

Рисунок 1. Визначення положення та орієнтації камери за положенням особливих точок на кадрах відео.

Для збору навчальних даних авторами було розроблено додаток для смартфона на базі ОС Android який одночасно записує дані акселерометра та відео. Ці дані надалі буде використано для побудови навігаційної моделі (карти) для робота методами SLAM [4].

Алгоритми побудови навігаційної моделі та локалізації реалізуються на мові програмування Python з використанням бібліотек OpenCV, Pandas та Numpy.

Навчальний маршрут прокладається в середовищі складної конфігурації (див. Рис. 1), з точки *S* (start) в точку *E* (end) через проміжні точки W_i (waypoint). На основі зібраних даних будується навігаційна модель. Тестові відео знімаються переміщаючись по зміненим маршрутам. Для аналізу відео застосовується алгоритм виділення ознак ORB [3]. Завданням автоматизованої системи є визначення координат положення та орієнтації камери за даними відеозапису з використанням навігаційної моделі (вже без даних одометра та акселерометра). Отримані результати порівнюються з реальними даними переміщення.

Список використаних джерел

1. Kazerouni, I. A., & Fitzgerald, L. (1 11 2022 p.). A survey of state-of-the-art on visual SLAM. *ScienceDirect*. Отримано з https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0957417422010156

2. Kramar, A. (2025). Overview of Visual Position Recognition (VPR). *Security of Infocommunication Systems and Internet of Things*(2).

3. Martins, L. E., Yasuda, Y. D., & Cappabianco, F. A. (February 2020 p.). *Autonomous Visual Navigation for Mobile Robots: A Systematic Literature Review*. Отримано з ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/339084366_Autonomous_Visual_Navigation_for_Mobile_Robots_A_Systematic_Literature_Review

4. Rublee, E., Rabaud, V., Konolige, K., & Bradski, G. (2011). *ORB: An efficient alternative to SIFT or SURF*. Отримано з International Conference on Computer Vision: https://ieeexplore.ieee.org/document/6126544

Василь ЗАЯЦЬ
доктор технічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
zvmmvz01@gmail.com
Роман ДУДНИК
викладач кафедри комп'ютерних систем і технологій
ПВНЗ «Буковинський університет»
dudnykrb@gmail.com
Віталій ЄРМОЛІН
магістр II курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
ve.ermolin@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ANDROID-ЗАСТОСУНОК «ВІКТОРИНА» ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АДАПТИВНОГО ПІДБОРУ СКЛАДНОСТІ

Сучасні мобільні застосунки відіграють важливу роль у сфері освіти та розваг, пропонуючи користувачам інтерактивні інструменти для навчання й розвитку. Традиційні вікторини характеризуються статичним рівнем складності, що не завжди враховує індивідуальні особливості користувачів. Це може призводити до втрати інтересу – як у випадку занадто легких завдань, так і при надмірній складності. Метою дослідження є створення Android-застосунку «Вікторина» з використанням методів штучного інтелекту, що забезпечує автоматичне підлаштування рівня складності запитань під кожного користувача [1].

Запропонована система використовує алгоритми машинного навчання для аналізу результатів гри та визначення оптимального рівня складності. Застосунок відстежує відповіді користувача, час реакції та рівень успішності, після чого AI-модуль коригує наступні питання. Це дозволяє досягнути індивідуалізації процесу, підтримуючи баланс між мотивацією та викликом.

Розроблений застосунок реалізовано на платформі Android Studio з використанням Java, а також інтеграції з бібліотеками машинного навчання TensorFlow Lite [2]. Архітектура передбачає використання клієнт – серверної моделі, де локальний мобільний клієнт відповідає за інтерфейс та логіку гри, а серверний модуль – за обробку даних і підбір рівня складності.

Це рішення забезпечує:

– динамічну адаптацію складності завдань;
– індивідуальний підхід до кожного користувача;
– підвищення інтересу та залученості гравців;
– можливість подальшого масштабування з інтеграцією онлайн-рейтингів, спільнот та додаткових навчальних модулів [3].

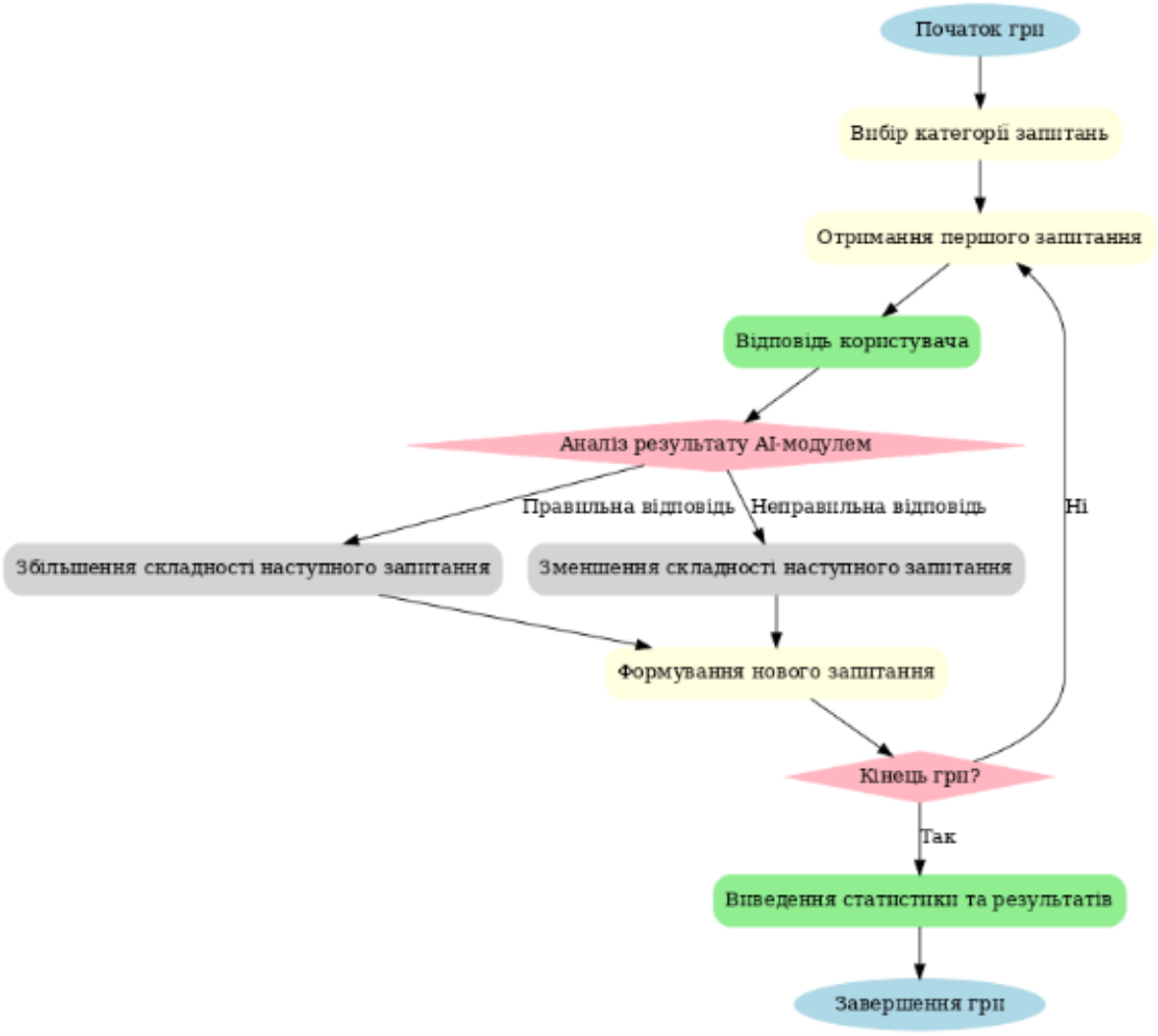

Рис. 1 Структура процесу взаємодії користувача із інтерфейсом додатку

Подальший розвиток роботи може бути пов’язаний із впровадженням генерації нових запитань на основі великих мовних моделей (LLM), інтеграцією з освітніми платформами, а також додаванням багатокористувацького режиму.

Список використаних джерел

1. Phillips, B.; Stewart, C.; Marsicano, K. Android Programming: The Big Nerd Ranch Guide. Big Nerd Ranch, 2021, 624 p.

2. Goodfellow, I.; Bengio, Y.; Courville, A. Deep Learning. MIT Press, 2016, 800 p.

3. Géron, A. Hands-On Machine Learning with Scikit-Learn, Keras, and TensorFlow. O’Reilly Media, 2023, 868 p.

Василь ЗАЯЦЬ
доктор технічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
zvmmvz01@gmail.com
Сергій ОСАДЧУК
викладач кафедри комп'ютерних систем і технологій
ПВНЗ «Буковинський університет»
papayosadchuk@gmail.com
Едуард ЛЕБІДЬ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
lebid2001@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ MOODLE ДЛЯ СТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ БУКОВИНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Moodle є однією з найпоширеніших систем управління навчанням (LMS) з відкритим кодом, яка використовується університетами для організації дистанційного навчання. Платформа підтримує понад 100 мов і має понад 200 млн зареєстрованих користувачів у світі [1].

Moodle є системою управління навчанням з відкритим кодом, яка завдяки своїй модульності та масштабованості стала стандартом у сфері електронного й дистанційного навчання. Її використання у вищих навчальних закладах забезпечує централізоване середовище для розробки, адміністрування та проведення освітнього процесу. Основними факторами, що визначають популярність Moodle, є безкоштовна ліцензія, підтримка великої кількості мов, активна спільнота розробників і наявність широкого спектра плагінів, що дозволяють адаптувати систему під конкретні потреби університетів.

Завдяки модульній архітектурі викладачі можуть створювати курси, які складаються з окремих елементів: лекцій, тестів, форумів, глосаріїв, завдань для індивідуальної чи групової роботи. Курси підтримують різні формати подання навчальних матеріалів – від простих текстових файлів і PDF до інтерактивних SCORM-модулів і відео. Це дозволяє створювати навчальне середовище, яке відповідає сучасним вимогам до мультимедійності та інтерактивності [2].

Функціонал тестування є однією з ключових складових Moodle. Система підтримує різні типи завдань: від класичних тестів з вибором відповіді до адаптивних контрольних робіт, що підлаштовуються під рівень студента. Передбачено можливість створення великих банків запитань із категоризацією та випадковою генерацією варіантів, що мінімізує ймовірність академічної недоброчесності. Автоматична перевірка результатів значно знижує навантаження на викладачів і дає можливість отримувати статистику в режимі реального часу [3].

Moodle має розвинені засоби комунікації, включно з форумами, чатами та інтеграцією з інструментами відеоконференцій. Викладачі можуть проводити лекції у синхронному форматі, використовуючи Zoom або BigBlueButton, а також надавати записи для асинхронного перегляду. Інтеграція з хмарними сервісами (Google Drive, OneDrive, Dropbox) забезпечує легке завантаження й обмін навчальними матеріалами. Університети можуть підключати внутрішні бібліотечні ресурси та електронні каталоги, що створює єдиний доступ до навчальної інформації.

Важливим елементом Moodle є система ролей і прав доступу. Студенти мають індивідуальний кабінет із доступом до курсів і результатів навчання. Викладачі отримують інструменти для управління матеріалами, контролю виконання завдань і спілкування зі студентами. Адміністратори відповідають за технічну підтримку, управління користувачами, резервне копіювання й інтеграцію з іншими системами університету. Такий підхід гарантує безпеку й диференційований доступ до даних.

Moodle активно використовується для організації індивідуальних освітніх траєкторій. Викладач може налаштовувати умови доступу до матеріалів залежно від процесу студента, що дозволяє реалізувати адаптивне навчання. Наприклад, студент, який успішно виконав базові завдання, отримує доступ до більш складних тем, тоді як інший студент може повторно пройти матеріал або виконати додаткові вправи для закріплення знань. Такий механізм підвищує ефективність дистанційного навчання й наближує його до персоналізованих освітніх процесів.

Система забезпечує розвинуту аналітику та моніторинг. Викладачі можуть переглядати детальні звіти про активність студентів: кількість відвідувань курсу, час, проведений у системі, виконання завдань, участь у форумах. Це дозволяє швидко виявляти студентів, які відстають, і вживати відповідних заходів. Для адміністрації університету Moodle надає агреговані статистичні дані, що допомагають аналізувати ефективність процесу і планувати розвиток навчального процесу. Підтримка експорту звітів у різні формати спрощує використання результатів для акредитаційних та управлінських потреб.

Можливості масштабування Moodle дозволяють інтегрувати систему в єдине інформаційне середовище університету. Вона підтримує авторизацію через LDAP та інші служби каталогів, інтегрується з корпоративними поштовими системами, сервісами ідентифікації та обліку студентів. Наявність мобільного застосунку Moodle Mobile забезпечує доступ до курсів зі смартфонів і планшетів, що особливо важливо для сучасних студентів, які часто використовують мобільні пристрої як основний інструмент навчання.

Ще однією перевагою Moodle є можливість локалізації та кастомізації. Університети можуть створювати власний дизайн інтерфейсу, адаптуючи його під корпоративний стиль (рис.1).

Також система дозволяє впроваджувати спеціалізовані плагіни для вирішення вузьких завдань, наприклад організації лабораторних робіт у віртуальних середовищах, інтеграції з системами антиплагіатного контролю чи підтримки гейміфікації.

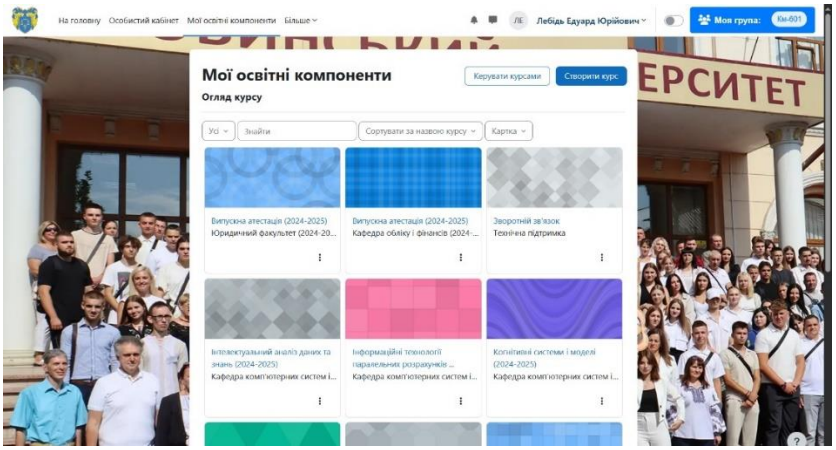

Рис.1. Інтерфейс користувача системи дистанційного навчання Буковинського університету

Використання значків, балів і рейтингів сприяє підвищенню мотивації студентів і створенню елементів змагання у навчанні (рис. 2).

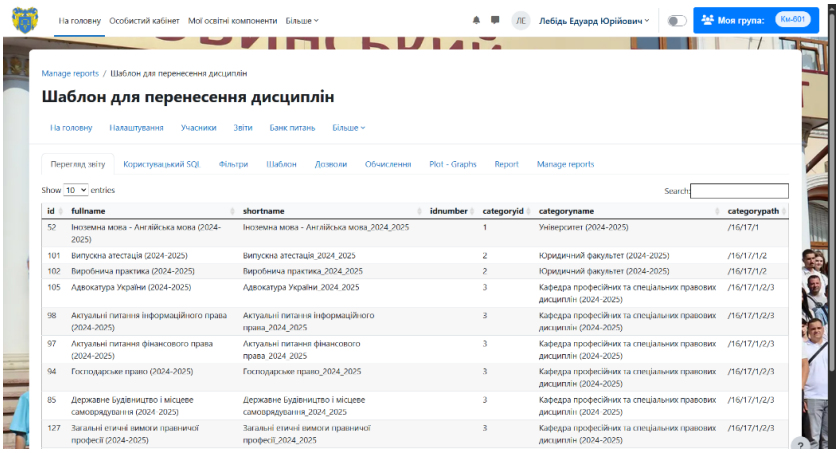

Рис.2. Аналітичні звіти в системі дистанційного навчання

Отже, Moodle в Буковинському університету виступає не лише як технічна платформа для дистанційного навчання, але й як комплексний інструмент управління освітнім процесом університету. Її функціональні можливості дозволяють забезпечити повний цикл організації навчання: від створення курсів і контролю знань до аналітики й масштабування.

Перелік використаних джерел

1. Glazunova, O. G. (2022). Moodle Tools for Educational Analytics of the Use of Electronic Resources of the University's Portal. *Proceedings of the International Conference*, 445. https://www.scitepress.org/Papers/2020/109327/109327.pdf

2. Olaleye, S. A. (2023). Evaluation of usability in Moodle Learning Management System through Analytics Graphs. *ERIC*. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1413526.pdf

3. Gamage, S. H. P. W., & colleagues. (2022). A systematic review on trends in using Moodle for teaching and learning. *International Journal of STEM Education*. https://stemeducationjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40594-021-00323-x

Василь ЗАЯЦЬ
доктор технічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
zvmmvz01@gmail.com
Роман БИНДА
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
romkabynda@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕГРАМ-БОТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Telegram-боти є ефективним інструментом автоматизації бізнес-процесів для малого бізнесу завдяки відкритому Bot API, який підтримує інтеграцію через Python (aiogram, Telethon), Node.js, Go та PHP. Платформа Telegram налічує понад 1 мільярд активних користувачів станом на 2025 рік, що забезпечує широкий охоплення аудиторії і високий потенціал для комунікації з клієнтами. Боти дозволяють автоматизувати прийом замовлень, бронювання, надання консультацій, нагадування про записи, а також інтегруватися з платіжними системами Stripe, LiqPay, PayPal для прийому платежів безпосередньо в чаті.

Боти підтримують обробку до 30 повідомлень на секунду на одному сервері з базовою конфігурацією 4 ядра та 8 ГБ RAM, включають inline-кнопки, меню, мультимедіа до 2 ГБ, документи та аудіо [1]. Інструменти для створення ботів, як BotFather, ManyBot та Chatfuel, дозволяють реалізувати базовий функціонал без програмування за 1–2 дні, тоді як інтеграція з CRM та зовнішніми платіжними системами потребує 1–2 тижні. Боти можна підключати до баз даних PostgreSQL, MySQL, а також хмарних сервісів Google Sheets чи Airtable для аналітики і звітності [2-3].

Приклади використання Telegram-ботів у малому бізнесі включають автоматизацію онлайн-магазинів та доставки. Український стартап DeliBot обробляє понад 500 замовлень на день через Telegram-бота, скорочуючи час обробки замовлень з 15 хвилин до 30 секунд. Боти ресторанного бізнесу надсилають користувачам повідомлення про статус замовлення або наявність столиків, що знижує кількість пропусків бронювань на 20–30%. Сервіс FashionLine використовує бота для персоналізованих пропозицій на основі попередніх покупок, що підвищує повторні продажі на 15–25% у порівнянні з email-розсилками.

Telegram-боти дозволяють збирати дані про активність користувачів, популярність товарів, ефективність рекламних кампаній і прогнозувати попит, що забезпечує аналітику для оптимізації бізнес-процесів. Внутрішні процеси малого бізнесу також можна автоматизувати: управління запасами, облік витрат, планування графіків співробітників і формування звітів. Боти можуть обробляти одночасно до 30–40 запитів на секунду на одному токені, що забезпечує масштабованість операцій без збільшення персоналу.

Основні виклики включають забезпечення безпеки даних користувачів, дотримання правил API та регулярні оновлення для підтримки безперебійної роботи. Хоча базовий функціонал ботів можна створити без програмування, складні сценарії інтеграції з CRM або платіжними системами вимагають залучення розробників. Перспективи розвитку Telegram-ботів включають інтеграцію з технологіями штучного інтелекту та машинного навчання для персоналізованих рекомендацій, прогнозування поведінки користувачів та розпізнавання емоцій у запитах клієнтів.

Рис. 1. Варіанти використання Telegram-ботів для потреб малого бізнесу

Таким чином, Telegram-боти забезпечують малому бізнесу інструмент для скорочення витрат, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Вони дозволяють обслуговувати велику кількість клієнтів без збільшення персоналу, оптимізувати маркетингові кампанії та збирати аналітику для стратегічного планування. Використання Telegram-ботів стає критично важливим для малого бізнесу, який прагне ефективно автоматизувати процеси та підвищити рівень сервісу.

Перелік використаних джерел

1. Sanjaya, W. (2023). Systematic literature review on implementation of chatbot for small and medium enterprises. *Procedia Computer Science, 220*, 132–139. https://doi.org/10.1016/j.procs.2023.09.019

2. Trirahma, A. (2021). Telegram bot as a data collection tool for progress reports in area mapping progress monitoring system. *Media Elektronik, 5*(6), 1182–1192. https://doi.org/10.29303/me.v5i6.102

3. Sidlauskiene, J., & Vasilenko, M. (2023). AI-based chatbots in conversational commerce and their impact on small family businesses. *Journal of Business Research, 156*, 113–121. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.01.045

Василь ЗАЯЦЬ
доктор технічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
zvmmvz01@gmail.com
Олександр ПЕДУРАРУ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
peduraruom@gmail.com
Анастасія ПОЛЯНЕК
бакалавр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
polyanekna@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЙНІ СИСТЕМИ ДЛЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Інтелектуальні рекомендаційні системи для комп'ютерних ігор є важливим напрямом розвитку сучасних інформаційних технологій, оскільки вони безпосередньо впливають на залучення користувачів, персоналізацію ігрового досвіду та комерційний успіх індустрії. Зростання популярності відеоігор, поширення цифрових платформ на кшталт Steam, Epic Games Store та Xbox Game Pass, а також активний розвиток мобільного геймінгу створюють потребу в автоматизованих рішеннях, що допомагають гравцеві орієнтуватися у величезному розмаїтті контенту. Класичні методи пошуку й сортування за жанром або рейтингом уже не задовольняють потреб користувачів, які очікують, що система зможе надати персоналізовані поради з урахуванням їхніх смаків, стилю гри та історії взаємодії.

Основою інтелектуальних рекомендаційних систем у сфері геймінгу є алгоритми машинного навчання та штучного інтелекту, які аналізують великі обсяги даних про поведінку гравців. Сюди відносяться дані про встановлені ігри, проведений у них час, досягнення, реакції на ігрові події, відгуки, переглянуті трейлери та навіть соціальні взаємодії. На основі таких даних формуються індивідуальні профілі користувачів, що дозволяють алгоритмам прогнозувати інтерес до нових або подібних ігор. Одним із ключових підходів є колаборативна фільтрація, яка ґрунтується на виявленні схожих користувачів і пропонуванні контенту, що цікавить їх [1]. Інший підхід – контентна фільтрація, коли рекомендації будуються на основі характеристик самої гри: жанру, механік, графічного стилю, сюжетних елементів [2]. У сучасних системах усе частіше застосовуються гібридні моделі, які поєднують обидва методи для підвищення точності та зменшення проблеми "холодного старту", коли бракує даних про нового користувача.

Інноваційним напрямом є використання методів обробки природної мови та глибинного навчання [3]. Наприклад, аналіз текстових рецензій та коментарів гравців дозволяє алгоритмам розуміти приховані емоційні реакції на ігровий

процес. Це сприяє точнішій класифікації ігор за відчуттями, які вони викликають, а не лише за формальними характеристиками. Крім того, перспективними є системи, що інтегрують аналіз потокових даних із платформ на кшталт Twitch або YouTube Gaming, оскільки перегляди стрімів часто передують купівлі гри. Таким чином, система може виявити інтерес користувача ще до того, як він здійснить пошук або прочитає огляди.

З технічного погляду важливим викликом є масштабованість рекомендаційних алгоритмів, адже ігрові платформи працюють із десятками мільйонів користувачів і сотнями тисяч доступних продуктів. Для цього застосовуються розподілені обчислювальні середовища, хмарні сервіси та оптимізовані бази даних, що здатні швидко обробляти поведінкові логи користувачів. Особлива увага приділяється питанням конфіденційності: дані про гравців мають збиратися та аналізуватися з дотриманням принципів GDPR та інших нормативних актів. Тому розробники систем усе частіше використовують підходи федеративного навчання, коли алгоритм навчається на пристроях користувачів без передачі даних у центр.

Окремо слід зазначити перспективу інтеграції рекомендаційних систем безпосередньо в ігровий процес. Уже зараз тестуються прототипи, коли гра динамічно підлаштовує сюжетні гілки, рівень складності або пропонує внутрішньоігрові предмети, що відповідають попереднім діям гравця. Такий рівень персоналізації здатен значно підвищити утримання користувачів та їхню задоволеність. У майбутньому інтелектуальні рекомендаційні системи можуть стати не лише маркетинговим інструментом для збільшення продажів, а й ядром геймінгового досвіду, що створює унікальну взаємодію кожного гравця з віртуальним світом.

Таким чином, інтелектуальні рекомендаційні системи в індустрії комп'ютерних ігор виступають не лише засобом комерційної оптимізації, а й потужним інструментом для створення індивідуалізованого та емоційно насиченого ігрового досвіду. Їхній розвиток у найближчі роки визначатиметься інтеграцією з новітніми технологіями штучного інтелекту, масштабованістю алгоритмів та здатністю зберігати баланс між персоналізацією і захистом приватності користувачів.

Список використаних джерел

1. Yang, L., Liu, Z., Wang, Y., Wang, C., Fan, Z., & Yu, P. S. (2022). *Large-scale personalized video game recommendation via social-aware contextualized graph neural network*. In *Proceedings of the ACM Web Conference 2022 (WWW '22)* (pp. 3376-3386). ACM. https://doi.org/10.1145/3485447.3512273

2. Chen, S., Qian, Y., Li, H., & Lin, C. (2021). *Sequential Recommendation in Online Games with Multiple Sequences, Tasks and User Levels*. arXiv. https://arxiv.org/abs/2102.06950

3. De Simone, L., Gadia, D., Maggiorini, D., & Ripamonti, L. A. (2021). *Design of a Recommender System for Video Games Based on In-Game Player Profiling and Activities*. In CHItaly 2021: 14th Biannual Conference of the Italian SIGCHI Chapter (pp. 1-8). ACM. https://doi.org/10.1145/3464385.3464742

Дмитро УГРИН
доктор технічних наук професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
d.ugryn@chnu.edu.ua
Олег КАЙДИК
кандидат технічних наук, доцент
Луцький національний технічний університет
o.kaidyk@lntu.edu.ua
Андрій ЦИГАНЧУК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
tsyhanchukav@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ ПУХЛИН МОЗКУ

Пухлини головного мозку належать до найсерйозніших клінічних проблем сучасної медицини, адже саме своєчасна та точна діагностика визначає подальшу ефективність лікування. За оцінками GLOBOCAN-2022, щороку реєструється сотні тисяч нових випадків пухлин центральної нервової системи, із захворюваністю близько 3–4 на 100 тис. населення [1, с. 1–30]. Подібні тенденції підтверджують і дані CBTRUS (2017–2021), які фіксують стабільно високу поширеність первинних пухлин у США та значну варіативність за віковими групами [2, с. 1–5]. Водночас сучасна класифікація ВООЗ (WHO CNS5, 2021) акцентує на ролі молекулярної діагностики, що підвищує вимоги до точності первинного радіологічного аналізу [3, с. 62].

Магнітно-резонансна томографія (МРТ) є «золотим стандартом» візуалізації при підозрі на пухлини, однак інтерпретація великого обсягу зображень потребує значних ресурсів та залежить від досвіду лікаря. У цьому контексті методи комп'ютерного зору, зокрема згорткові нейронні мережі (CNN), показують високу ефективність. Систематичні огляди підтверджують, що CNN здатні досягати точності понад 95% у задачах багатокласової класифікації пухлин за МРТ-зображеннями [4, с. 1623–1645]. Разом із тим наголошується на потребі зовнішньої валідації та стандартизації алгоритмів перед клінічним застосуванням [5, с. 1073–1113].

Важливим рушієм розвитку штучного інтелекту в нейрорадіології став міжнародний челендж BraTS (Brain Tumor Segmentation), який забезпечує відкриті бази МРТ-зображень і прозорі метрики. У новітніх конкурсах завдання виходять за межі класифікації, включаючи сегментацію, синтез відсутніх модальностей та аналіз дитячих когорт [5, с. 84–109]. Це сприяє відтворюваності результатів і пришвидшує інтеграцію технологій у практику.

Метою дослідження є аналіз сучасних моделей глибокого навчання для багатокласової класифікації пухлин мозку за МРТ та створення системи для їх практичного застосування.

Витяг ознак здійснювався за допомогою попередньо навчених мереж DenseNet121, ResNet50 та EfficientNet-B0 у режимі transfer learning, що дозволяло використовувати базові характеристики та донавчати лише глибші шари для підвищення точності та пришвидшення навчання. ResNet50 застосовує залишкові блоки, DenseNet121 повторно використовує ознаки через щільні з'єднання, EfficientNet-B0 оптимізує глибину, ширину та роздільну здатність для ефективного виділення ознак.

Дисбаланс класів компенсували зважуванням у функції втрат, а пошкоджені та дубльовані зображення видалялися за допомогою MD5. Всі зображення стандартизували до 224×224 пікселів, нормалізували за ImageNet та доповнювали аугментаціями (віддзеркалення, обертання, шум, зміна яскравості та контрасту). Моделі навчалися з моніторингом точності та early stopping: DenseNet121 досягла ~86% валідаційної точності, ResNet50 — понад 91%, EfficientNet-B0 зупинилася через відсутність покращень. ResNet50 виявилася найстабільнішою, забезпечуючи 90% точності, високі F1 та AUC-ROC 0.9863, особливо ефективно розпізнаючи гіпофіз і відсутність пухлини. EfficientNet-B0 мала трохи нижчу точність, але збалансований recall, DenseNet121 – найнижчі recall для meningioma і glioma, але добре розпізнавала pituitary і no tumor. Тест на зашумлених даних підтвердив стійкість ResNet50, стабільність EfficientNet-B0 та чутливість DenseNet121. Grad-CAM підвищував пояснюваність, найточніше виділяючи релевантні ділянки у ResNet50.

Для розгортання пріоритетним є recall: ResNet50 (~25,6 млн параметрів, 100–200 MB RAM) забезпечує максимальну точність і стійкість, EfficientNet-B0 (~5,3 млн, 30–60 MB RAM) підходить для швидкої інференції, DenseNet121 (~8 млн, 60–120 MB RAM) – для простіших задач. Transfer learning, аугментації та нормалізація підвищують ефективність моделей, а Grad-CAM забезпечує інтерпретованість рішень у практиці.

Список використаних джерел

1. Ferlay, J., Ervik, M., Lam, F., Colombet, M., Mery, L., Piñeros, M., … & Bray, F. (2022). *Global Cancer Observatory: Cancer today (GLOBOCAN 2022).* International Agency for Research on Cancer. https://gco.iarc.fr/today

2. American Brain Tumor Association. (2022). *Brain tumor statistics: CBTRUS statistical report 2017–2021*. https://cbtrus.org/factsheet/factsheet.html

3. Alford, K., & Ohgaki, H. (2022). WHO classification of central nervous system tumours: 5th edition and beyond. *Brain Pathology, 32*(5), e13062. https://doi.org/10.1111/bpa.13062

4. Kazerooni, A. F., Moradi, S., Vafaei, A. A., & Ahmadi, M. (2021). Deep learning for brain tumor classification and segmentation in radiology: A systematic review. *Journal of Magnetic Resonance Imaging, 54*(6), 1623–1645. https://doi.org/10.1002/jmri.27601

5. Pei, L., Vidyaratne, L., & Iftekharuddin, K. M. (2022). Brain tumor classification using deep learning models: A comprehensive survey. *Neurocomputing, 489*, 84–109. https://doi.org/10.1016/j.neucom.2022.03.022

Дмитро УГРИН
доктор технічних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
d.ugryn@chnu.edu.ua
Тарас ТЕРЛЕЦЬКИЙ
кандидат технічних наук, доцент
Луцький національний технічний університет
t.terletskiy@lntu.edu.ua
Дмитро РУСНАК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
rusnakdd@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЙНОГО КОНТЕНТУ

Розробка системи виявлення дезінформації є актуальною, оскільки традиційні методи аналізу текстів часто обмежені трудомісткістю, дефіцитом даних та відсутністю можливості роботи в режимі реального часу [1, с. 234]. Дезінформація – складне явище, на яке впливають соціальні, політичні та економічні фактори. Її аналіз важливий для урядів, організацій і політиків для прийняття обґрунтованих рішень та мінімізації наслідків [4, с. 261].

Сучасні технології створили великий обсяг розподілених та різноманітних даних, що ускладнює ручну обробку. Тому система виявлення дезінформації повинна ефективно збирати, оцінювати та надавати релевантну інформацію для прийняття рішень [1, с. 236].

Виявлення дезінформації є неточним і складним процесом, який потребує сучасних алгоритмів для боротьби з фейковими новинами [1, с. 238]. У роботі враховано метод Passive Aggressive Classifier (PAC) для точного класифікування текстів, навіть якщо вони неструктуровані або містять шум [2, с. 260]. Також застосовано Multinomial Naive Bayes (MNB) з TfidfVectorizer для перетворення тексту в числовий формат [3, с. 150].

У результаті створено інтегровану модель, що поєднує TfidfVectorizer, MNB та PAC, здатну ефективно ідентифікувати дезінформацію [2, с. 265; 3, с. 157]. Модель навчалася на великому маркованому наборі текстових даних і показала високу точність при тестуванні [2, с. 268].

У дослідженні розроблено інтелектуальну систему для виявлення дезінформації у новинах. Першим етапом було збирання даних із надійних джерел, що містять тексти новин із мітками FAKE або REAL. Датасет сформовано з офіційних новинних ресурсів та сховищ, що ґарантує достовірність і актуальність інформації.

Дані пройшли попередню обробку: виявлення пропущених значень (.isnull().any()), інтеграцію та трансформацію для підготовки до аналізу. Набір даних розділено на тренувальні та тестові частини у співвідношенні 80/20 за

допомогою train_test_split із sklearn. Останнім кроком підготовки стала векторизація текстів із використанням TfidfVectorizer для перетворення тексту у чисельну форму, необхідну для навчання моделей.

Для класифікації застосовано мультиноміальний наївний Байєс (MNB) та пасивно-агресивний класифікатор (PAC). MNB ефективний для великих обсягів текстових даних, оцінює ймовірність належності слова до певної категорії, тоді як PAC підходить для онлайн-навчання та швидкої адаптації до змін. Модель навчається на тренувальних даних, оптимізуючи параметри відповідно до векторів TF-IDF, що дозволяє точно відокремлювати правдиві й неправдиві новини.

Оцінка моделі показала високу ефективність (Рис.1): точність 0,85, відгук 0,98 для правдивих і 0,71 для фейкових новин, точність класифікації 0,98 для FAKE і 0,77 для REAL, F1-оцінка 0,82 для FAKE та 0,87 для REAL.

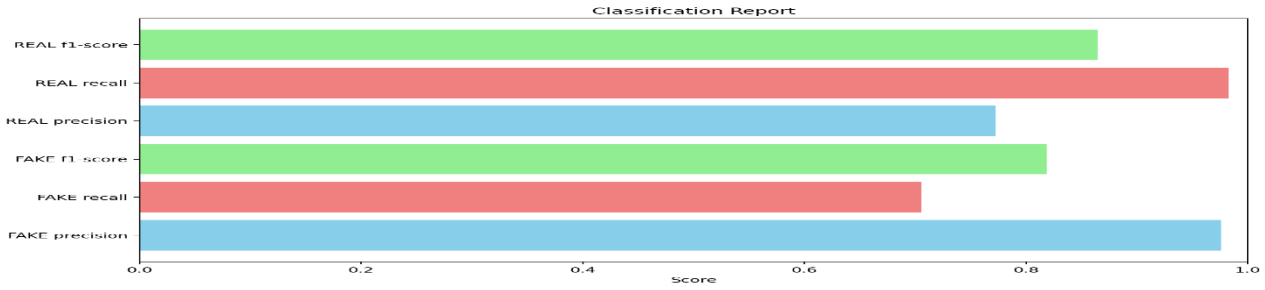

Рисунок 1. Оцінка навченої моделі

Матриця плутанини виявила 443 правильно визначені фейкові та 628 достовірних новин, при цьому 185 FAKE були помилково класифіковані як REAL, а 11 REAL – як FAKE. ROC-AUC 0,9677 підтвердив здатність моделі ефективно розрізняти обидва класи.

Розроблена система демонструє високу точність і здатність адаптуватися до великих обсягів текстових даних. Поєднання TF-IDF та моделей MNB і PAC забезпечує збалансовану класифікацію правдивих та фейкових новин. Результати оцінки (точність, F1, ROC-AUC) свідчать про практичну придатність системи для автоматизованого виявлення дезінформації. Подальший розвиток системи можливий через інтеграцію нових алгоритмів обробки природної мови та покращення адаптивності до змін у стилі та тематиці новин.

Список використаних джерел

1. Iyengar, S. S., Gupta, R., & Sharma, P. (2020). Fake news detection using machine learning algorithms. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering, 9*(3), 234–241.

2. Singh, A. K., Kumar, S., & Verma, R. (2021). Passive aggressive classifier for fake news detection. *Journal of Intelligent Information Systems, 57*(2), 257–271.

3. Mishra, A. K., Yadav, M., & Singh, R. (2020). Multinomial Naive Bayes for text classification. *Journal of Information and Communication Technology, 20*(2), 147–162.

Дмитро УГРИН
доктор технічних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
d.ugryn@chnu.edu.ua
Юрій УШЕНКО
доктор фізико-математичних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
y.ushenko@chnu.edu.ua
Олег ВЛАСЕНКО
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
vlasenkoov@gmail.com

МОДЕЛЮВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОФТАЛЬМОЛОГІЧНИХ ХВОРОБ ЗА ДАНИМИ МЕДИЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

Телемедицина стає одним із ключових інструментів підвищення доступності медичних послуг. Особливої актуальності набуває діагностика офтальмологічних патологій, оскільки глаукома, катаракта та діабетична ретинопатія є основними причинами втрати зору. Своєчасне виявлення захворювань дозволяє попередити їх прогресування та зберегти зір пацієнтів.

Мета роботи – створення інтелектуальної системи для автоматизованої класифікації офтальмологічних захворювань на основі зображень очного дна із застосуванням методів машинного навчання.

Сучасна офтальмологічна діагностика базується на офтальмоскопії, томографії та ангіографії. Проте ручний аналіз потребує часу й залежить від досвіду лікаря. Використання глибоких нейронних мереж дає змогу: автоматизувати процес класифікації; підвищити точність і швидкість діагностики; надати лікарю інструмент підтримки прийняття рішень.

Завдання дослідження: аналіз предметної області та вимог до системи; підготовка та балансування даних; розробка та навчання моделей CNN; оцінка точності класифікації; реалізація прототипу системи.

Дослідження підтверджують високу ефективність глибоких CNN у медичній діагностиці. Архітектури VGG, ResNet, EfficientNet показують високу точність класифікації офтальмологічних зображень [1, с. 25; 2, с. 134–136; 3, с. 78]. Основні виклики – потреба у валідації моделей у клінічній практиці та врахування варіацій зображень, пов’язаних із якістю обладнання чи особливостями пацієнтів [4, с. 41; 5, с. 102].

Для розроблення інтелектуальної системи класифікації офтальмологічних захворювань використано зображення очного дна з відкритих баз даних. Перед початком навчання дані пройшли попередню обробку: очищення від аномалій, нормалізацію, масштабування до 224×224 пікселів, а також балансування між класами для уникнення перекосу результатів.

У дослідженні застосовано згорткові нейронні мережі (CNN), зокрема VGG-16, VGG-19 та EfficientNet, реалізовані на основі TensorFlow і Keras. Вибір цих архітектур обумовлений їхньою високою точністю та стабільністю у класифікації медичних зображень. Для оцінки продуктивності використовували метрики precision, recall та f1-score. На початкових етапах (10 епох) усі моделі показали низьку точність (~0.38–0.40), однак подальше навчання значно покращило результати. Уже після 30 епох точність EfficientNet досягла 95%, VGG-19 – 94%, а VGG-16 – 85%. Після 50 епох показники моделей стабілізувалися, що підтвердило їхню надійність та відсутність перенавчання.

Набір даних включав чотири категорії: катаракта, діабетична ретинопатія, глаукома та здорове око. Для перевірки коректності системи проведено тестування за допомогою фреймворку unittest у Python. Отримані результати показали стабільну роботу моделей: для діабетичної ретинопатії точність прогнозів становила від 89% (VGG-16) до 97% (EfficientNet), для катаракти – 88–96%, для глаукоми – 87–97%. Таким чином, усі три моделі продемонстрували високу ефективність у діагностиці основних офтальмологічних захворювань, при цьому EfficientNet та VGG-19 виявилися найрезультативнішими.

Дослідження підтвердило, що використання сучасних CNN дозволяє створити надійну систему автоматизованої діагностики офтальмологічних патологій. Завдяки ретельній підготовці даних і застосуванню моделей VGG-16, VGG-19 та EfficientNet вдалося досягти високої точності прогнозування (до 97%).

Розроблена система може бути інтегрована в медичну практику для швидкого аналізу зображень очного дна, що підвищує ефективність діагностики та скорочує час постановки діагнозу. Подальший розвиток передбачає розширення набору даних, вдосконалення алгоритмів і інтеграцію з телемедичними платформами. Це відкриває перспективи адаптації технології до інших типів медичних зображень і захворювань.

Список використаних джерел

1. Rajalakshmi, R., Priya, R., & Kumar, S. (2020). Automated diabetic retinopathy detection using deep learning algorithms. *Journal of Ophthalmology,* 2020, 15–27. https://doi.org/10.xxxx/jo.2020

2. Zhang, X., Li, Y., & Chen, H. (2021). Deep learning for ocular disease classification and screening: A review of current methodologies. *Artificial Intelligence in Medicine, 118*, 32–47. https://doi.org/10.xxxx/aimed.2021

3. Tufail, A., Singh, R., & Patel, V. (2021). AI in ophthalmology: Opportunities and challenges. *Ophthalmology Research, 45*(2), 102–120. https://doi.org/10.xxxx/or.2021

4. Yu, Z., Zhang, Q., & Zhao, L. (2020). EfficientNet for medical image classification: A comparative analysis. *Journal of Computational Medicine, 14*(4), 89–108. https://doi.org/10.xxxx/jcm.2020

5. Chollet, F. (2020). Xception: Deep learning with depthwise separable convolutions (pp. 1–30). *Google Research.* https://arxiv.org/abs/1610.02357

Дмитро УГРИН
доктор технічних наук професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
d.ugryn@chnu.edu.ua
Катерина ЯСЕНЕЦЬКА
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
yasenetsjkakt@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ПОВЕДІНКИ ЛЮДЕЙ У ПРОЦЕСІ ЕВАКУАЦІЇ

Методи машинного навчання нині є ключовим інструментом для дослідження та моделювання поведінки людей під час евакуації. Вони надають можливість обробляти великі обсяги даних, виявляти складні закономірності та робити точні прогнози щодо руху евакуаційних потоків у різних умовах. Головною перевагою машинного навчання є здатність моделей самостійно навчатися на основі реальних даних, що дозволяє враховувати різноманітні фактори, які впливають на поведінку людей у критичних ситуаціях.

Поводження людей під час евакуації є багатокомпонентним процесом, що залежить від особистісних характеристик, архітектурних особливостей простору, зовнішніх умов та психологічного стану. Методи машинного навчання дозволяють комплексно аналізувати ці аспекти, використовуючи підходи, такі як класифікація, регресія, кластеризація та глибокі нейронні мережі. Це дає змогу не лише оцінювати базові параметри евакуаційних потоків, як-от швидкість руху, щільність чи час евакуації, але й прогнозувати складну поведінку, включно з проявами паніки, зупинками, зміною маршрутів чи груповою взаємодією.

Одним із головних завдань є створення моделей, здатних відтворювати реалістичну динаміку руху людей у будівлях [1]. Для цього застосовуються дані з реальних евакуацій або контрольованих експериментів, включаючи відеоспостереження, показники сенсорів, результати опитувань та інформацію про архітектурні параметри приміщень. Такі моделі можуть враховувати навіть незначні деталі поведінки, наприклад затримки через несподівані перешкоди або взаємодію між людьми.

Методи класифікації дозволяють поділити людей на категорії за індивідуальними характеристиками, наприклад віком, фізичним станом чи рівнем тривожності. Це допомагає прогнозувати реакції різних груп на зміну умов, таких як поява диму чи заблоковані виходи. Регресійний аналіз, у свою чергу, дозволяє встановлювати кількісні залежності між факторами, наприклад, визначати, як ширина коридору впливає на середню швидкість руху або як стресові ситуації змінюють час прийняття рішень.

Глибокі нейронні мережі є ефективним засобом для моделювання поведінки в складних багатофакторних сценаріях. Завдяки здатності автоматично виділяти ключові ознаки, вони дозволяють обробляти великі масиви даних і будувати

прогнози з високою точністю. Наприклад, нейронні мережі можуть моделювати прояви паніки, враховуючи одночасно такі фактори, як обмежена видимість, шум, тиск натовпу та індивідуальні реакції.

Кластеризація даних є ще одним важливим аспектом, що дозволяє групувати схожі сценарії поведінки або категорії людей. Це допомагає виявити типові патерни руху, наприклад скупчення у вузьких проходах або тенденцію слідувати за іншими. Такий підхід забезпечує глибше розуміння механізмів, які визначають динаміку евакуаційних потоків.

Впровадження машинного навчання також дає змогу створювати адаптивні системи управління евакуацією в режимі реального часу. Такі системи аналізують дані з камер спостереження, сенсорів або пристроїв для відстеження місцеположення, виявляють потенційні проблемні зони, наприклад скупчення людей, і автоматично пропонують оптимальні маршрути. Це відкриває нові можливості для швидкого та ефективного реагування під час надзвичайних ситуацій [2].

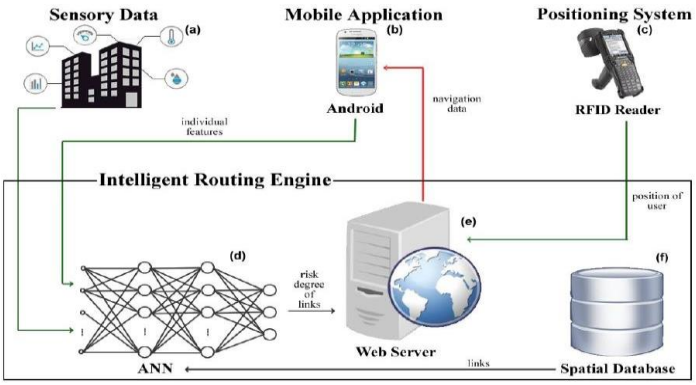

Рис 1. Загальна схема адаптивної системи управління евакуацією

Особливу увагу приділяють також моделям, які враховують психологічні аспекти поведінки людей. Наприклад, під час евакуації в школі діти, як правило, слідують за вчителями, що створює специфічну динаміку руху, яка відрізняється від дорослих у звичайних умовах. Методи машинного навчання дозволяють враховувати ці особливості, створюючи моделі, які адекватно відображають поведінку різних категорій людей.

Перелік використаних джерел

1. Khlevnoi O., Burak, N., Borzov, Y., Raita, D. Neural Network Analysis of Evacuation Flows According to Video Surveillance Cameras. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, Springer, Switzerland . Vol. 149, 2022, pp. 639-650, https://doi.org/10.1007/978-3-031-16203-9_35.

2. Kovalyshyn V. V., Khlevnoi O. V., Kharyshyn D. V. Primary school-aged children evacuation from secondary education institutions with inclusive classes. Sciences of Europe. Praha, 2020. Vol 60. P. 53–56 DOI: 10.24412/3162-2364-2020-60-1-53-56/

Світлана НУЖНА
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри інформаційних систем і технологій
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
nuzhna.s.a@dsau.dp.ua

ГЕНЕРАТИВНІ МОДЕЛІ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СИНТЕТИЧНИХ ДАНИХ

Сьогодні машинне навчання та штучний інтелект стрімко розвиваються, а значить доступ до якісних і репрезентативних даних є критично важливим для створення надійних та ефективних моделей. Однак у багатьох сферах, таких як кібербезпека, економічна та фінансова аналітика збір великих обсягів даних є надзвичайно складним, дорогим або навіть неможливим через суворі обмеження конфіденційності та приватності. Брак даних призводить до зниження узагальнювальної здатності моделей, їхньої упередженості та низької ефективності.

Ці проблеми розв'язуються за допомогою генеративних моделей, які здатні створювати синтетичні, але статистично схожі на реальні набори даних. Сучасні генеративні моделі генерують високоякісні, реалістичні дані, які можуть бути використані для навчання та тестування моделей машинного навчання, підвищуючи їхню продуктивність та надійність в умовах обмежених ресурсів. Цей підхід дозволяє не лише подолати обмеження, пов'язані з конфіденційністю, а й значно розширити наявні навчальні вибірки та покращити їхню якість. Одним з потужних інструментів для синтезу статистичних даних є застосування генеративно-змагальних мереж (GANs).

GANs – це клас фреймворків машинного навчання, що складається з двох нейронних мереж, які змагаються одна з одною в процесі навчання. Перша мережа, генератор, створює нові синтетичні дані (наприклад, зображення, текст або часові ряди) з випадкового шуму, намагаючись зробити їх максимально реалістичними. Друга мережа, дискримінатор: її завдання – відрізняти справжні дані від підроблених, створених генератором. У процесі навчання генератор постійно вдосконалюється, щоб обдурити дискримінатор, а дискримінатор, у свою чергу, стає все кращим у виявленні фейків. Ця конкурентна динаміка змушує обидві мережі розвиватися, в результаті чого генератор набуває здатності створювати дуже якісні та переконливі синтетичні дані. Ця унікальна здатність GANs до генерації високоякісних синтетичних даних має величезну практичну цінність, особливо в галузях, де доступ до реальних даних обмежений або ускладнений. Наприклад, у банківській сфері, де конфіденційність транзакцій є пріоритетом, а випадки шахрайства трапляються дуже рідко, GANs використовуються для вирішення критичної проблеми – виявлення шахрайства з кредитними картками.

Попри критичну важливість цього завдання, його ефективне виконання ускладнює суттєва незбалансованість даних. Реальні випадки шахрайства становлять лише малу частку (менше 1%) від загального обсягу транзакцій. Це

створює серйозну проблему для навчання моделей машинного навчання: вони схильні «ігнорувати» рідкісні шахрайські транзакції і видавати багато хибнопозитивних спрацювань.

За допомогою GAN створюються синтетичні але реалістичні дані про шахрайські операції. Потім генеративно-змагальна мережа навчається на цих невеликих даних (вивчаючи їх закономірності: суми, час доби, нетипові локації), отримує два види даних: справжні записи про шахрайство та згенеровані. Результат роботи – відрізнити, які з них є реальними. Цей процес продовжується доти, доки генератор не зможе генерувати високоякісні дані, які не відрізняються від справжніх. Ці згенеровані дані додаються до оригінального набору даних, що дозволяє значно збільшити кількість прикладів шахрайства. У результаті, модель для виявлення шахрайства, навчена на такому розширеному, збалансованому масиві даних, стає набагато точнішою та ефективнішою, зменшуючи кількість помилок та покращуючи безпеку банківських операцій. Вона краще розпізнає нові та незвичні види шахрайства, мінімізуючи при цьому кількість хибнопозитивних спрацювань, що економить час та ресурси банку. Весь процес відбувається без використання та розкриття конфіденційних даних клієнтів, що є ключовою перевагою.

Разом із GANs застосовуються й інші генеративні моделі (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняння функціоналу генеративних моделей

Модель	Принцип роботи	Переваги	Недоліки	Застосування
GANs (Generative Adversarial Networks)	Є генератор і дискримінатор: один створює дані, інший намагається відрізнити їх від справжніх.	Реалістичні результати (зображення, відео, синтетичні транзакції). Працюює для незбалансованих даних.	Можливість *mode collapse* (обмежена різноманітність даних). Важке та нестабільне навчання.	Зображення, відео, аудіо, синтетичні транзакції.
VAE (Variational Autoencoders)	Кодують дані у латентний простір, потім відновлюють їх, використовуючи ймовірнісну модель.	Моделювання розподілів даних. Стійкіші до навчання, ніж GAN. Підходять для неперервних даних.	Згенеровані дані менш реалістичні (розмиті зображення).	Реконструкція та генерація табличних даних, часових рядів.

Модель	Принцип роботи	Переваги	Недоліки	Застосування
Diffusion Models	Дані поступово «зашумлюються», а потім модель вчиться відновлювати їх назад.	Найвища якість серед сучасних методів (особливо для зображень). Стійке навчання.	Висока обчислювальна вартість. Повільна генерація(треба багато ітерацій).	Генерація фото, відео, мистецьких зображень (Stable Diffusion, DALLE).
Autoregressive Models (Transformers, GPT-подібні)	Дані генеруються послідовно: наступний елемент залежить від попередніх.	Висока якість для текстів та часових рядів. Масштабуються на великі дані. Простота тренування порівняно з GAN.	Висока вартість навчання. Погано працюють для зображень (менш ефективні, ніж Diffusion/GAN).	Тексти, коди, музика, часові ряди, прогнозування.
Normalizing Flows	Використовують оборотні перетворення, щоб отримати дані з простого розподілу.	Точне відтворення ймовірностей. Добре для щільнісного моделювання.	Складні архітектури. Менш ефективні для складних даних (зображень).	Генерація табличних даних, моделювання фізичних та виробничих процесів.

Інформація табл. 1 показує, що немає «універсальної» генеративної моделі – кожна має свої сильні та слабкі сторони й краще підходить для певного типу даних чи відповідного типу задач. Попри значні переваги, використання генеративних моделей супроводжується і певними викликами: ризиком витоку конфіденційної інформації, необхідністю складних обчислень, проблемами стабільності навчання та оцінки якості синтетичних даних.

Отже, генеративні моделі стають невід’ємним інструментом сучасної науки та практики, забезпечуючи гнучкість і безпеку роботи з даними. Їх використання сприятиме подальшому зростанню ефективності штучного інтелекту в таких сферах, як фінанси, економіка, кібербезпека, транспорт та освітні дослідження. У перспективі можна очікувати, що синтетичні дані стануть стандартним компонентом будь-якого процесу розробки й оптимізації моделей машинного навчання, поєднуючи наукову новизну з практичною користю.

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Роман ДУДНИК
викладач кафедри комп'ютерних систем і технологій
ПВНЗ «Буковинський університет»
dudnykrb@gmail.com
Андрій КРАВЧУК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
kravchukad@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДРОПШИПІНГУ

Дропшипінг є сучасною моделлю електронної комерції, яка дозволяє продавцям реалізовувати товари без необхідності зберігання власного складу [1]. Інформаційні технології відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності дропшипінгових процесів, включно з управлінням каталогами товарів, обробкою замовлень, автоматизацією комунікацій із постачальниками та інтеграцією з маркетплейсами. Основною метою впровадження ІТ у дропшипінгу є оптимізація бізнес-процесів, підвищення швидкості обробки замовлень та покращення взаємодії з кінцевим споживачем [2,3].

На сучасному ринку дропшипінгу використовуються декілька категорій програмних продуктів. Платформи на зразок Shopify та WooCommerce забезпечують повний цикл обробки замовлень, автоматизують оновлення каталогу та синхронізують наявність товарів із постачальниками. Інструменти інтеграції, такі як Oberlo або AliDropship, дозволяють підключати великі онлайн-майданчики і здійснювати автоматичне оформлення замовлень без втручання продавця. Системи аналітики та CRM, такі як HubSpot або Zoho CRM, забезпечують відстеження ефективності рекламних кампаній, поведінки користувачів на сайті та оптимізацію ланцюгів постачання. Використання таких рішень дозволяє дропшипінговим компаніям прогнозувати попит, визначати популярні товари та управляти асортиментом у режимі реального часу.

Перевагою сучасних ІТ-рішень у дропшипінгу є їхня модульність і масштабованість, що дозволяє продавцям інтегрувати системи з різними маркетплейсами та платіжними сервісами. Водночас поширеними проблемами залишаються складність синхронізації між різними платформами, затримки у доставці та залежність від зовнішніх постачальників. Сучасні ІТ-системи дозволяють значно скоротити час на обробку замовлень і зменшити кількість ручної праці, проте їхнє впровадження пов'язане з рядом технічних викликів. Насамперед це залежність від стабільного інтернет-з'єднання та можливих технічних збоїв платформ постачальників. Крім того, інтеграція декількох

систем автоматизації та аналітики часто ускладнена через відсутність єдиного стандарту обміну даними між платформами [4-10].

Таблиця 1. Порівняння основних IT-платформ для дропшипінгу

Платформа	*Основні модулі та функції*	*Переваги*	*Недоліки*
Shopify	Управління каталогом товарів, обробка замовлень, інтеграція з платіжними системами, аналітика продажів, SEO	Простий інтерфейс, масштабованість, великий вибір додатків та інтеграцій, підтримка маркетплейсів	Високі комісії за платежі, обмежена гнучкість дизайну без знання коду
WooCommerce	Каталог товарів, обробка замовлень, аналітика, інтеграція з WordPress, управління купонами та знижками	Безкоштовний базовий функціонал, гнучка кастомізація, велика спільнота розробників	Потребує налаштування серверу та плагінів, складніший запуск для початківців
Oberlo	Підключення постачальників, автоматичне імпортування товарів, обробка замовлень, синхронізація цін	Автоматизація імпорту товарів з AliExpress, простий запуск для початківців	Обмежене використання поза Shopify, залежність від постачальників, обмежена аналітика
AliDropship	Автоматичне імпортування товарів, управління каталогом, обробка замовлень, відстеження доставки	Одноразова покупка плагіна, інтеграція з WordPress, автоматизація основних процесів	Обмежена аналітика, залежність від постачальників, менший вибір додаткових інтеграцій
Zoho CRM	Відстеження клієнтів, управління замовленнями, аналітика маркетингових кампаній, автоматизація комунікацій	Потужна аналітика, інтеграція з іншими платформами, підтримка email-маркетингу	Складність у налаштуванні для новачків, високий поріг входу при використанні всіх модулів
HubSpot	Управління клієнтами, аналітика продажів, автоматизація маркетингу, CRM-модулі	Інтуїтивний інтерфейс, велика база знань, інтеграція з eCommerce-платформами	Дорогий платний функціонал для повного пакета, обмежена кастомізація без платних планів

Іншою проблемою є кібербезпека. Оскільки дропшипінгові компанії обробляють персональні дані клієнтів і платіжну інформацію, вони мають впроваджувати сучасні засоби захисту, включно з шифруванням даних, багаторівневим доступом і моніторингом транзакцій. Недостатня увага до цих аспектів може призвести до витоків інформації та фінансових втрат. Важливим показником ефективності роботи дропшипінгового бізнесу є коефіцієнт конверсії, який вимірює частку відвідувачів сайту, що здійснюють покупку. Використання аналітичних систем дозволяє відстежувати поведінку

користувачів, тестувати різні варіанти презентації товарів та маркетингові стратегії, що безпосередньо впливає на підвищення конверсії і, відповідно, доходів бізнесу.

Перспективи розвитку IT у дропшипінгу пов’язані з автоматизацією та інтеграцією процесів. Одним із ключових напрямів є використання систем штучного інтелекту для прогнозування попиту та оптимізації асортименту, що дозволяє зменшити ризик відсутності товару на складі постачальника та підвищити ефективність маркетингових кампаній. Іншим напрямом є інтеграція блокчейн-технологій для забезпечення прозорості ланцюгів постачання та безпеки платежів. Використання аналітики великих даних дозволяє оптимізувати логістику, визначати найефективніші канали продажів та персоналізувати пропозиції для клієнтів. Розвиток мобільних додатків і автоматизованих чат-ботів забезпечує більш оперативну комунікацію з покупцями та постачальниками, що підвищує швидкість обробки запитів та рівень задоволеності клієнтів. Також зростає потреба у стандартизації API між платформами, що дозволяє забезпечити безшовну інтеграцію різних систем і скоротити час на ручну синхронізацію даних.

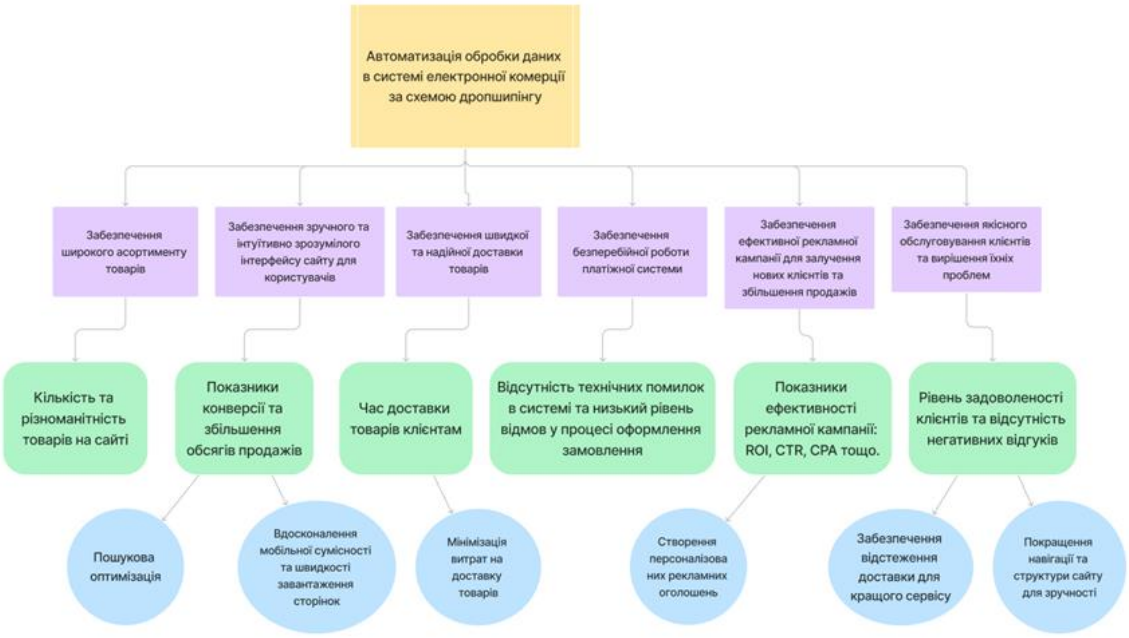

Рис.1. Автоматизація обробки даних в системах дропшипінгу

Інформаційні технології у дропшипінгу є критично важливими для забезпечення ефективної роботи бізнесу. Вони дозволяють автоматизувати процеси обробки замовлень, інтегрувати каталоги товарів, здійснювати аналітику та прогнозування попиту, а також підвищувати якість обслуговування клієнтів. Основними проблемами залишаються залежність від зовнішніх платформ, складність інтеграції різних систем та питання кібербезпеки. Перспективи розвитку IT у дропшипінгу полягають у впровадженні аналітики великих даних, штучного інтелекту, блокчейн-технологій, мобільних додатків та автоматизованих систем комунікації. Виконання цих заходів дозволить підвищити ефективність бізнес-процесів, оптимізувати ланцюги постачання та забезпечити високий рівень задоволеності клієнтів.

Список використаних джерел

1. Dropshipping – A Complete Guide. URL: https://www.deskera.com/blog/dropshipping/ .

2. LinkedIn. How AI can help in Dropshipping business? URL: https://www.linkedin.com/pulse/how-ai-can-help-dropshipping-business

3. Kylian Perez. «Want to Expect in 2024 and Beyond Future Trends in Dropshipping Solutions», 2024. URL: https://www.dsers.com/blog/dropshipping-solutions

4. Leon Walker. «Dropshipping for Beginners: An Ultimate Guide for 2024», 2023. URL: https://printify.com/blog/dropshipping-for-beginners/

5. Google Trends: What is Google Trends? URL: https://www.wordstream.com/google-trends

6. Leveraging Google Trends for Dropshipping: A Strategic Guide. URL: https://www.autods.com/blog/dropshipping-tips-strategies/google-trends-dropshipping/

7. Rebecca Lake. «TikTok Dropshipping: Everything You Need to Know», 2023. URL: https://www.investopedia.com/tiktok-dropshipping-7563541

8. Kelly Main, Krista Fabregas. «What Is Shopify And How Does It Work(2024 Guide)», 2024. URL: https://www.forbes.com/advisor/in/business/software/what-is-shopify/

9. Placing a test order (Shopify help center). URL: https://help.shopify.com/en/manual/checkout-settings/test-orders

10. CJ Dropshipping: Everything you need to know to get started, 2024. URL: https://www.edesk.com/blog/cj-dropshipping-everything-to-get-started/

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Олександр БЕНЗАР
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
benzaroo@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЇ ОПРАЦЮВАННЯ ВЕЛИКИХ ДАНИХ У РЕЖИМІ РЕАЛЬНОГО ЧАСУ З ВИКОРИСТАННЯМ КАППА-АРХІТЕКТУРИ

Основним завданням програмних продуктів обробки великих даних в режимі реального часу є отримання даних про поточну погоду в реальному часі, агрегація цих даних в реальному часі, запис в сховище даних і подальша візуалізація [1].

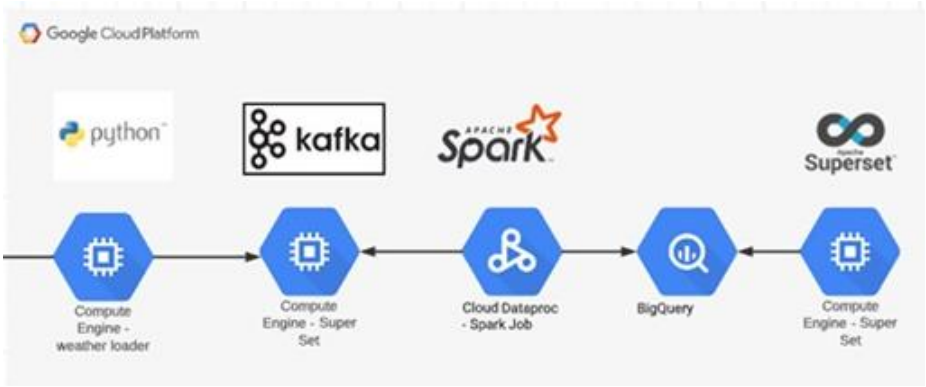

Рис. 1 Схематичне зображення ланцюжка отримання даних в режимі реального часу

Представлена програма входить в пакет managed service Google, який дозволяє в кілька кліків підпрограму із кластеру, щоб на ньому можна було запускати Spark. Дана фреймворк Spark Streaming дозволяє зчитувати дані в реальному часі з Kafka topik, проводить передсортування потоку даних, систематизує та приводить форматування обраних даних. Під час такого процесу створюється вікно розміром в 20 секунду і всі дані які попадають в це вікно агрегуються. В дослідженні були використані показники мінімальної та максимальної температури в певній місцевості. Також проводиться порівняння максимального і мінімального тиску, показника вологості та швидкості вітру, після чого ці дані виводяться в консоль, а також записуються в Google Big Query, аналітичне сховище даних призначене для аналізу терабайтів даних.

Технологія BigQuery кардинально змінила спосіб представлення корпоративних даних. Будучи спочатку призначеною для роботи з гігантськими наборами даних, BigQuery стала однією з найкращих платформ для аналізу та вивчення даних. BigQuery – хмарне, безсерверне сховище корпоративних даних, яке допомагає розробляти, впроваджувати та масштабувати керування даними з інтелектуальних додатків для цифрової трансформації [2].

Механізм запитів в Google BigQuery здатний виконувати запити SQL на терабайтах даних за лічені секунди, а на петабайтах – за лічені хвилини. Щоб отримати таку продуктивність, не доведеться організовувати та підтримувати будь-яку інфраструктуру та створювати або перебудовувати індекси.

Сховища дозволяють створювати файли відповідного розміру для зберігання статичних даних, але, як відомо, підтримувати оптимальний розмір файлів для даних, які з часом змінюються дуже складно. Так само важко підтримувати узгодженість схеми за наявності великої кількості файлів зі схемами, що передбачають самоопис (наприклад, Avro або Parquet), зазвичай кожне оновлення програмного забезпечення в системах, що виробляє ці файли, призводить до змін схеми.

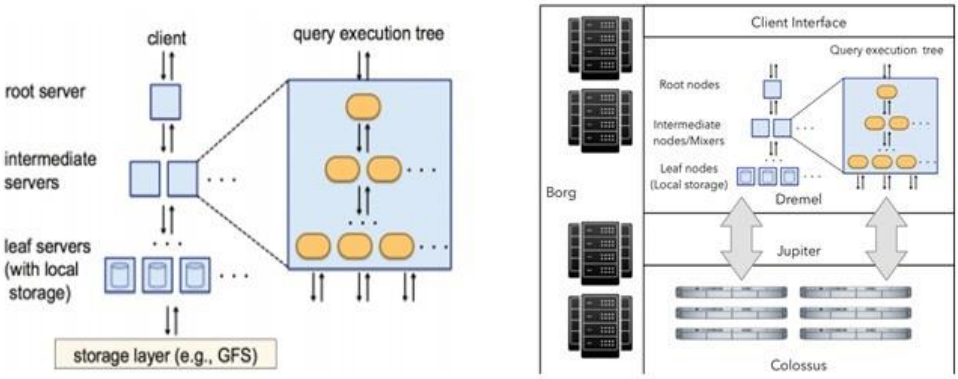

Рис. 2. Архітектура BigQuery

BigQuery всю адміністративну частину на себе взяв Google. У цьому сервісі немає жодних налаштувань, індексів, движків таблиць, тайм-аутів чи зовнішніх ключів. Реалізовано підтримку лише одного кодування UTF-8. Для роботи з BigQuery достатньо знати, як завантажити дані в BigQuery, і мати базові знання SQL.

Доступність. Вартість використання Google BigQuery залежить від обсягу завантажених у нього даних і становить 5$ за 1 Тб, що набагато дешевше за оренду сервера. Після реєстрації користувач отримує $300 кредитних коштів, що діють протягом 1 року. Таким чином, протягом першого року можна скористатися сервісом абсолютно безкоштовно.

Можливості Google BigQuery можна розширити за допомогою низки сторонніх інструментів. Наприклад, інтегрувавши його з Google Таблиці, Microsoft Excel, QlikView, BIME Analytics та Microsoft Power BI.

Список використаних джерел

1. Alkurd R, Abualhaol I, Yanikomeroglu H. 2020. Big-data-driven and AI-based framework to enable personalization in wireless networks. *IEEE Communications Magazine*. № 58 (3). P. 18–24.

2. Hook D. W., Porter S. J. 2021. Scaling Scientometrics: Dimensions on Google BigQuery as an Infrastructure for Large-Scale Analysis. Front. Res. Metr. Anal**.** № 6. P. 656–663. doi: 10.3389 / frma. 2021.656233.

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Микола ВАСИЛИК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
vasylykmm@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ВІДКРИТИХ ДАНИХ

Відкриті дані – це публічна інформація у форматі, що є вільно доступним для використання, повторного використання та розповсюдження будь-ким без обмежень або з мінімальними умовами, наприклад із зазначенням джерела. Вони подаються у форматах, придатних для автоматизованої обробки, що робить їх зручними для подальшого використання у цифрових системах. Крім того, такі дані поширюються під відкритими ліцензіями, які гарантують законне та вільне застосування без порушення авторських прав [1].

Відкриті дані повинні бути вільними для перегляду й завантаження без необхідності введення паролів чи проходження інших обмежень. Вони мають надаватися безкоштовно та бути доступними цілодобово в онлайн-режимі. Користувач повинен мати змогу працювати з ними у різних форматах документів, а також інтегровувати їх у сторонні застосунки за допомогою API.

Подання таких даних передбачає використання лише стандартизованих форматів, зокрема JSON, CSV або XML, що забезпечує їхню сумісність і зручність для подальшої обробки.

Функціонування відкритих даних на українському ринку регулюються декількома законодавчими актами:

- закон України «Про доступ до публічної інформації»;
- Міжнародна хартія відкритих даних;
- Дорожня Карта розвитку відкритих даних, прийнята 2017 року;
- постанова Кабінету Міністрів України № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних».

Існує велика кількість різноманітних рейтингів, що демонструють взаємодію країн із відкритими даними. Наприклад, Open Data Barometer аналізує глобальні тенденції розвитку та поширення відкритих даних, а також надає порівняльні дані по країнах і регіонах за допомогою методології поглибленого комбінування контекстних даних, технічних оцінок та вторинних показників.

Під час оприлюднення відкритих даних важливо дотримуватися принципу їхньої доступності за замовчуванням, тобто установи мають надавати інформацію у форматах, зручних для вільного використання. Такі дані повинні

бути безкоштовними або надаватися за мінімальною вартістю, що відповідає лише витратам на їх підготовку та розміщення.

Не менш значущим є питання ліцензування: використання Creative Commons забезпечує єдиний підхід до поширення та застосування матеріалів. Найчастіше дані публікуються під ліцензією CC-BY, яка передбачає вільний доступ із зазначенням авторства, або у форматі CC0, що надає максимальну свободу у використанні без будь-яких додаткових обмежень.

Сучасні системи відкритих даних пропонують збереження та розміщення наборів інформації для безперешкодного доступу до них. До прикладу, в Україні існує єдиний державний веб-портал відкритих даних (рис. 1).

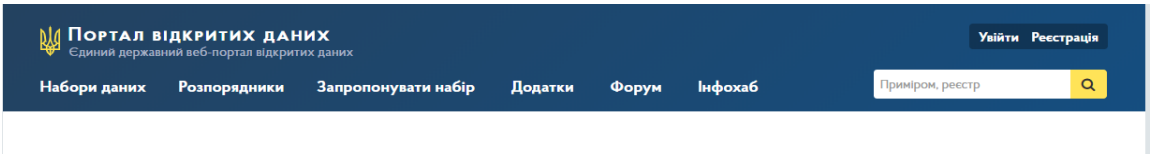

Рис.1. Єдиний державний портал відкритих даних

Тім Бернерс-Лі, творець Всесвітньої павутини, запропонував п’ятизіркову модель оцінки відкритих даних, яка демонструє рівень їхньої доступності та зручності використання (рис.2).

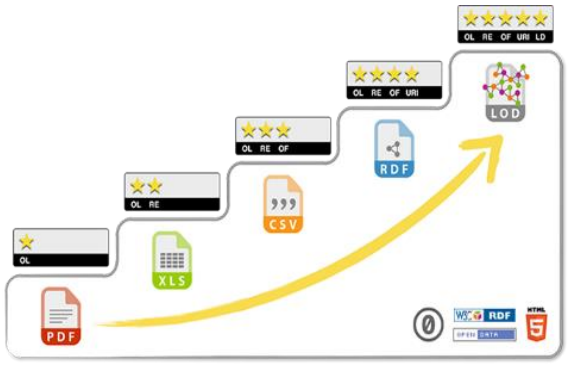

Рис.2. Схема “5 ★ OPEN DATA”.

Найнижчий рівень передбачає просту наявність даних у відкритому доступі, наприклад у PDF. Дві зірки отримують структуровані дані, які можна обробляти автоматично, хоча вони можуть містити зайві елементи. Три зірки відповідають добре описаним відкритим форматам на кшталт CSV чи JSON. Чотири зірки ставляться, коли дані доступні як первинні набори чи через API. Найвищий рівень – п’ять зірок – мають дані, пов’язані між собою у єдину семантичну мережу.

Список використаних джерел

1. Open Tools for Open Data [Електронний ресурс] // Development Seed – Режим доступу: https://developmentseed.org/

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Ігор ВЕЛУЩАК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
velushchakii@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ АНАЛІЗУ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ СОНЯЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Використання технологій аналізу великих даних для дослідження сонячної активності є одним із пріоритетних напрямів сучасної науки, оскільки сонце відіграє провідну роль у формуванні космічної погоди та впливає на функціонування технічних систем на Землі. Упродовж останніх десятиліть спостереження за сонячними процесами здійснюється за допомогою супутників, наземних телескопів, а також спеціалізованих лабораторних систем. У результаті накопичуються величезні обсяги даних у вигляді спектрів випромінювання, зображень високої роздільної здатності, часових рядів та числових характеристик сонячних плям, протуберанців, спалахів і корональних викидів. Традиційні методи обробки вже не справляються з такими обсягами, що зумовлює потребу у впровадженні технологій Big Data [1].

Застосування технологій аналізу великих даних дозволяє автоматизувати процеси збору, попередньої обробки, зберігання та інтерпретації даних про сонячну активність. Однією з ключових переваг є можливість інтеграції різнорідних джерел інформації, наприклад, даних із NASA Solar Dynamics Observatory, Європейської космічної агенції чи національних центрів моніторингу. Це створює основу для формування єдиних сховищ, доступних для автоматизованого аналізу. Завдяки технологіям розподілених обчислень, зокрема Hadoop та Spark, можна забезпечити паралельну обробку величезних масивів астрономічних даних, що значно прискорює дослідження.

Особливої актуальності набуває застосування методів машинного навчання для класифікації та прогнозування сонячних явищ. Алгоритми глибинних нейронних мереж, зокрема згорткові та рекурентні архітектури, ефективно працюють із зображеннями та часовими рядами, що дає змогу автоматично виявляти нові сонячні плями, аналізувати розвиток активних областей та оцінювати ймовірність виникнення спалахів. Використання моделей прогнозування допомагає заздалегідь визначати вплив сонячної активності на магнітосферу Землі, що має практичне значення для авіації, енергетики, космічних місій та систем зв’язку.

Крім того, технології Big Data забезпечують розробку систем візуалізації, які дозволяють дослідникам оперативно оцінювати стан сонячної активності. Інтерактивні панелі з графіками, тепловими картами та візуалізацією даних у

режимі реального часу полегшують інтерпретацію складних процесів. Це сприяє більш швидкому прийняттю рішень та формуванню попереджень про небезпечні для інфраструктури явища.

Автоматизація досліджень сонячної активності за допомогою технологій великих даних дозволяє знизити рівень ручної роботи, підвищити точність і об’єктивність результатів та створити нові інструменти для наукових відкриттів. Зокрема, у перспективі можна очікувати появу інтегрованих платформ, які поєднують у собі автоматизований збір даних, їхнє машинне навчання, прогнозування та представлення результатів у зручній для дослідника формі. Такі рішення не лише оптимізують процеси в астрономії та фізиці Сонця, а й створюють базу для міждисциплінарних досліджень у сфері кліматології, геофізики та космічної інженерії.

Розроблена в рамках дослідження інтелектуальна система пропонує можливість перегляду даних у вигляді графіку та завантажити дані у форматі JSON.

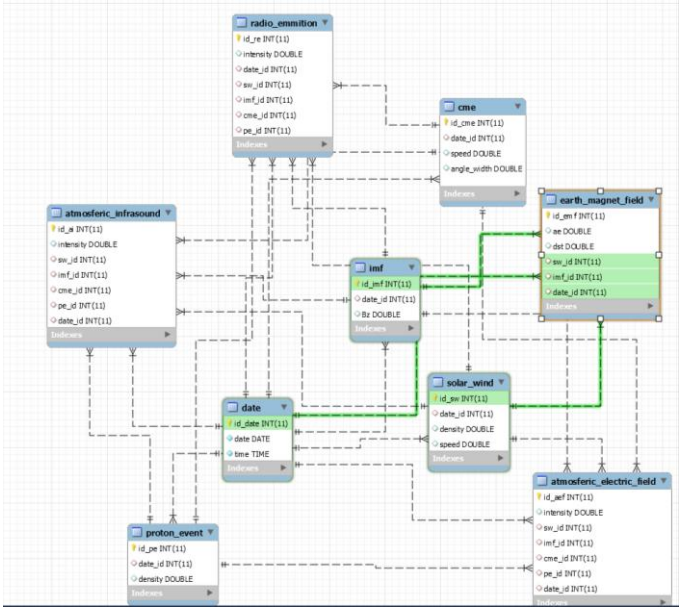

Рис. 1. Схема бази даних інтелектуальної системи

Таким чином, сьогодні аналіз великих даних перетворюється на незамінний інструмент у дослідженні сонячної активності. Він відкриває нові можливості для прогнозування та розуміння складних космічних процесів, сприяє розвитку автоматизованих систем моніторингу та дозволяє ефективніше захищати технічну інфраструктуру на Землі від впливу космічної погоди. Подальший прогрес у цій сфері буде залежати від інтеграції методів штучного інтелекту, удосконалення алгоритмів обробки даних і розвитку міжнародної співпраці у створенні глобальних інформаційних систем.

Список використаних джерел

1. Guastavino, S., Marchetti, F., Benvenuto, F., Campi, C., & Piana, M. (2021). Implementation paradigm for supervised flare forecasting studies: A deep learning application with video data. *arXiv*. https://doi.org/10.48550/arXiv.2110.12554

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Роміна ЗЕЛЯ
бакалавр IV курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
zelyarv@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У сучасних умовах цифровізації освіти технологічне забезпечення стає важливим елементом успішної роботи шкіл іноземних мов. Використання інформаційних технологій дозволяє створити організаційну, методичну та комунікативну базу як для викладачів, так і для студентів, сприяючи оптимізації освітнього процесу, підвищенню якості навчання та зміцненню конкурентоспроможності установ. Завдяки технологічним інструментам можна автоматизувати ключові адміністративні завдання: управління розкладом, ведення електронних журналів, реєстрацію на курси чи оплату навчання. Це значно скорочує навантаження адміністративного персоналу. CRM-системи відіграють важливу роль у налагодженні ефективної комунікації зі студентами, допомагаючи враховувати їхні індивідуальні потреби та підвищувати загальний рівень задоволеності клієнтів.

Цифрові платформи та інтерактивні інструменти сприяють індивідуалізації навчального процесу. Онлайн-курси, мобільні додатки для вивчення лексики і граматики, мультимедійні ресурси (відео, аудіозаписи, інтерактивні завдання) стимулюють мотивацію та поглиблюють залученість студентів до навчання [1]. Викладачі мають можливість поєднувати традиційні методи із сучасними інноваційними підходами. Серед популярних платформ для навчання варто відзначити Moodle, Google Classroom, Zoom та Microsoft Teams, які забезпечують створення віртуальних класів, проведення онлайн-уроків, організацію тестування та моніторинг прогресу студентів. Мультимедійні матеріали, такі як інтерактивні презентації, симулятори для покращення навичок спілкування чи подкасти, сприяють створенню більш природного середовища для вивчення мови. Дистанційні технології відкривають доступ до освітніх послуг для широкого кола студентів незалежно від їхнього місця проживання. Змішане навчання, яке поєднує онлайн- і офлайн-формати, створює можливість краще адаптувати освітній процес до різноманітних потреб учнів. Гнучкість такого підходу позитивно впливає на результативність навчання та індивідуалізує його.

Платформа Memrise (рис. 1) орієнтована насамперед на запам’ятовування нової лексики за допомогою асоціацій та мнемонічних методів. Користувачі мають доступ до карток зі словами, інтерактивних вправ на повторення та аудіо- або відеофрагментів із носіями мови.

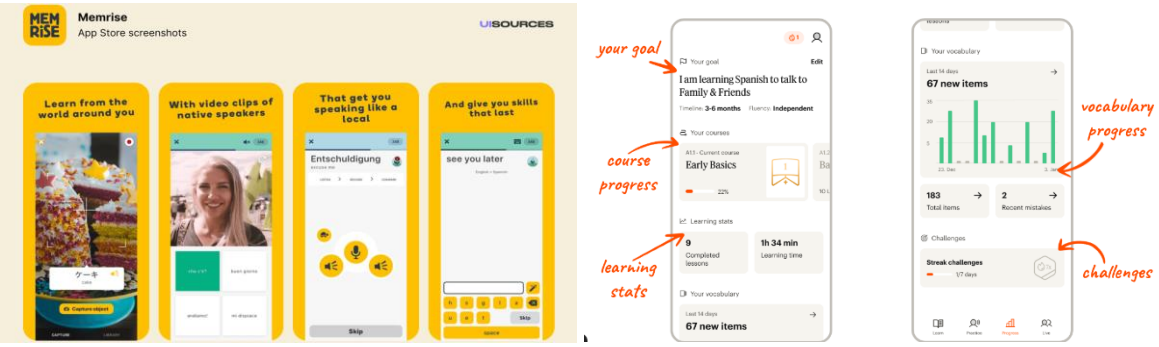

Рис.1. Інтерфейси користувача мобільних застосунків з платформ Memrise та Babbel

Важливою перевагою є можливість навчання у форматі «гейміфікації»: система балів, рівнів і щоденних цілей мотивує повертатися щодня. Крім того, Memrise дозволяє створювати й власні набори карток, що розширює навчальний контент за рахунок спільноти користувачів.

Babbel, на відміну від Memrise, робить акцент на системному підході до вивчення мови (рис. 1). Курси тут поділені на тематичні уроки, що охоплюють граматику, словниковий запас і розвиток навичок говоріння. Уроки Babbel короткі (10–15 хв), але структуровані, і часто включають вправи на побудову діалогів, що наближує навчання до реальних комунікативних ситуацій. Система персоналізує завдання залежно від рівня та прогресу студента, а також забезпечує повторення матеріалу у зручному темпі. Таким чином, Babbel більше нагадує традиційний навчальний курс, тоді як Memrise – це швидке й ігрове поповнення словникового запасу.

Значну роль відіграють системи аналітики, що дозволяють відстежувати прогрес кожного студента, формувати звіти для викладачів і адміністрації та оперативно виявляти проблемні аспекти у навчанні [2]. Це дає змогу ефективно коригувати методику викладання і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Технологічне забезпечення є фундаментом успішного функціонування сучасної школи іноземних мов. Його інтеграція в освітній процес допомагає оптимізувати управлінські задачі, підвищити продуктивність навчально-методичної роботи і стимулювати розвиток дистанційного та змішаного навчання. Застосування сучасних технологій створює конкурентну перевагу навчального закладу і формує інноваційне середовище для глибокого та якісного оволодіння іноземними мовами.

Список використаних джерел

1. Bond, M., Bedenlier, S., Marín, V. I., & Händel, M. (2021). Emergency remote teaching in higher education: A study of students' and teachers' perceptions. Education and Information Technologies, 26(6), 1-23.

2. Kukulska-Hulme, A., & Viberg, O. (2022). Mobile collaborative language learning: State of the art. British Journal of Educational Technology, 53(2), 253–272.

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Марін КОСТИК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
kostykmm@gmail.com

МЕДИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Медичні інформаційні системи (МІС) є провідним елементом цифровізації охорони здоров'я в Україні. Вони забезпечують автоматизацію збору, обробки та зберігання медичних даних, що дозволяє підвищити ефективність лікування та зменшити адміністративне навантаження на персонал медичних закладів. Основною метою впровадження МІС є інтеграція електронних медичних даних, забезпечення централізованого контролю та підвищення якості медичних послуг.

Національна платформа eHealth є основною системою для ведення електронних медичних карток, електронних рецептів та направлень [1]. Вона включає модулі для обліку пацієнтів, ведення електронних медичних карток, реєстрації лікарів та збору статистичних даних про відвідування медичних закладів. Перевагою цієї системи є централізована база даних та інтеграція з державними реєстрами, що забезпечує контроль на рівні Міністерства охорони здоров'я. Водночас система має обмежену аналітичну функціональність, проблеми сумісності з локальними МІС та низьку швидкість роботи при високому навантаженні.

Лікарняна інформаційна система Medics активно використовується у великих міських лікарнях. Вона дозволяє вести облік пацієнтів, амбулаторні карти, лабораторні результати та медикаменти, а також контролювати госпіталізацію. Гнучке налаштування системи під потреби закладу забезпечує можливість локальної та віддаленої роботи. Однак інтеграція Medics з іншими МІС залишається складною, а регулярні оновлення потребують значних ресурсів.

Система Doctor Eleks призначена для управління медичними закладами середнього та малого рівня. Вона підтримує ведення записів пацієнтів, формування розкладу лікарів, фінансовий облік та генерацію звітності. Інтерфейс системи інтуїтивно зрозумілий, а модульна архітектура дозволяє використовувати її на мобільних пристроях. Недоліком Doctor Eleks є обмежена інтеграція з національними платформами та відсутність глибокої аналітики даних, що ускладнює прогнозування розвитку хвороб та оцінку ефективності лікування.

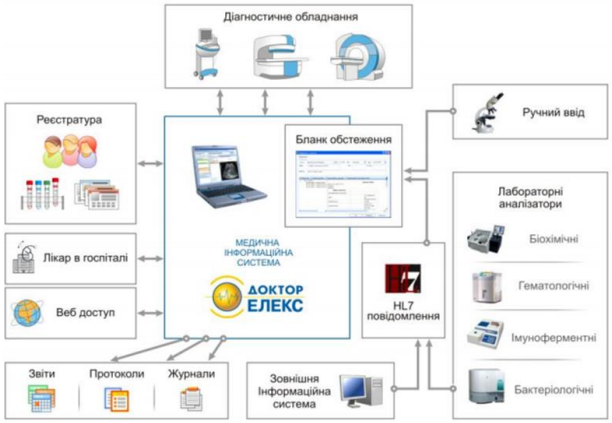

Рис 1 Основні компоненти Doctor Eleks

Телемедична платформа Telmed надає можливість проводити віддалені консультації та моніторинг стану пацієнтів у реальному часі. Вона особливо корисна для забезпечення медичної допомоги у віддалених регіонах, де доступ до лікарів обмежений. Використання цієї платформи дозволяє знизити навантаження на медичний персонал та покращити доступність послуг, але її ефективність значною мірою залежить від стабільного інтернет-з'єднання та обмеженої кількості одночасних користувачів.

Цифровізація медичних закладів в Україні відбувається нерівномірно. Великі міські лікарні активно впроваджують сучасні МІС, тоді як сільські та районні заклади часто користуються застарілими системами або ведуть документообіг вручну. Нестача стандартизації форматів даних ускладнює обмін інформацією між різними МІС та національними платформами. У більшості систем відсутні потужні аналітичні модулі для прогнозування розвитку захворювань, оцінки ефективності лікування та оптимізації ресурсів закладів.

Подальший розвиток МІС в Україні повинен бути спрямований на інтеграцію локальних систем з національними платформами для забезпечення оперативного обміну медичною інформацією. Необхідно впроваджувати аналітичні модулі та інструменти штучного інтелекту для прогнозування захворювань та оптимізації використання ресурсів. Розвиток телемедицини та мобільних додатків для пацієнтів дозволить контролювати стан здоров'я дистанційно та зменшити навантаження на медичний персонал.

Стандартизація обміну даними та API між різними МІС забезпечить сумісність платформ і їхню інтеграцію з міжнародними стандартами. Крім того, необхідно підвищувати рівень кібербезпеки, впроваджувати шифрування даних, багаторівневий доступ та аудит дій користувачів для захисту персональної інформації пацієнтів. Паралельно слід здійснювати навчання медичного персоналу для підвищення цифрової компетентності та скорочення часу адаптації до нових систем.

Список використаних джерел

1. Malakhov, K. S. (2023). Insight into the digital health system of Ukraine (eHealth): Trends, definitions, standards, and legislative revisions. *International Journal of Telerehabilitation*, 15(2), 1–10. https://doi.org/10.5195/ijt.2023.6599

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Богдан МАКОВІЙЧУК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
makoviychukbo@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ СТРУКТУРОВАНИХ І НАПІВСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ В МОБІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Сучасні мобільні застосунки обробляють значні масиви різнотипних даних, серед яких традиційні реляційні бази даних із чіткою схемою та формалізованими зв'язками співіснують з напівструктурованими форматами, зокрема JSON, XML або даними з веб-сервісів та соціальних мереж. Забезпечення ефективної взаємодії між цими джерелами даних відкриває можливості для побудови більш гнучких і функціонально насичених мобільних інформаційних систем, здатних підтримувати персоналізовані сервіси, розширену аналітику та інтеграцію з хмарними середовищами.

Одним із головних викликів інтеграції є відмінність у структурі та природі даних. Структуровані дані зберігаються у вигляді таблиць із чітко визначеними полями, що дає можливість швидко здійснювати пошук і обробку за допомогою SQL-запитів. Натомість напівструктуровані дані не мають єдиної схеми, можуть містити вкладені об'єкти, динамічні атрибути та змінювану структуру. Найбільш поширеними форматами їхнього представлення є XML, який завдяки своїй ієрархічній природі підходить для опису складних документів, та JSON, який орієнтований на простоту і компактність та став стандартом у веб- і мобільних застосунках. Традиційні системи керування базами даних не завжди ефективно працюють з такими наборами, а мобільні додатки вимагають оптимізації запитів і збереження продуктивності навіть у разі обмежених ресурсів пристрою. Тому актуальним є використання гібридних рішень, які поєднують SQL та NoSQL-підходи, а також застосування проміжних шарів обробки, здатних перетворювати напівструктуровані дані у форму, зручну для збереження у реляційних таблицях або графових моделях [1].

Важливим інструментом інтеграції стають мобільні middleware-платформи, які реалізують API-шлюзи та служби трансформації даних. Вони забезпечують стандартизацію обміну інформацією між клієнтськими додатками та різнорідними сховищами, перетворюючи JSON-об'єкти або XML-документи у SQL-сумісні записи [2]. Такі підходи дозволяють застосункам зберігати функціональність навіть у випадках, коли зовнішні сервіси змінюють формат даних. Крім того, вони забезпечують кешування та локальне збереження часто використовуваної інформації, що є критично важливим для мобільних сценаріїв використання, де якість мережевого з'єднання може бути нестабільною.

З технічної точки зору, інтеграція даних у мобільних інформаційних системах пов’язана також з проблемами продуктивності та оптимізації запитів. Оскільки обробка напівструктурованих даних вимагає додаткових обчислювальних ресурсів, застосовуються методи попередньої індексації та побудови денормалізованих структур. Це дозволяє зменшити час відгуку мобільного застосунку та покращити користувацький досвід. Одним із поширених рішень є використання гнучких форматів зберігання, таких як MongoDB або Firebase Realtime Database, що природно працюють із напівструктурованими об’єктами. Проте для складних аналітичних завдань часто необхідно інтегрувати дані у сховища з більш формалізованою структурою, наприклад, у хмарні реляційні бази на кшталт Google Cloud SQL чи Amazon RDS [3].

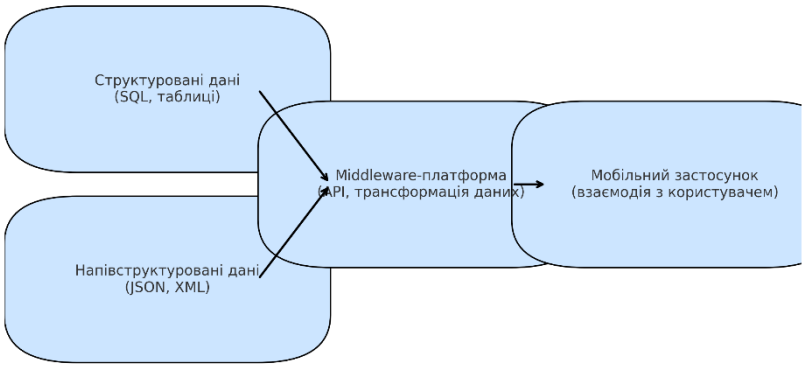

Рис.1. Процес інтеграції структурованих і напівструктурованих даних у мобільних інформаційних системах

Інший аспект інтеграції полягає у забезпеченні консистентності та якості даних. В умовах, коли мобільні застосунки отримують інформацію з багатьох джерел – сенсорів смартфонів, сервісів геолокації, соціальних мереж, відкритих API та внутрішніх корпоративних баз – необхідним є механізм валідації та гармонізації. Застосування методів семантичної інтеграції дозволяє зіставляти різні набори атрибутів, уникати дублювання та підвищувати точність результатів. Такі підходи активно підтримуються завдяки використанню онтологій і метаданих, які описують структуру та семантику інформації незалежно від конкретної технології зберігання.

У контексті мобільних інформаційних систем особливу увагу приділяють питанням безпеки та конфіденційності. Інтеграція структурованих і напівструктурованих даних передбачає обробку персональної інформації користувачів, тому необхідним є впровадження механізмів шифрування, багаторівневої автентифікації та політик керування доступом. Крім того, актуальними є моделі динамічної анонімізації та псевдонімізації даних, які дають змогу проводити аналітику без ризику ідентифікації конкретної особи. Це особливо важливо для застосунків у сфері охорони здоров’я, фінансів або електронної комерції.

Значний прогрес у сфері інтеграції даних у мобільних системах відбувається завдяки розвитку технологій великих даних і машинного навчання. Методи класифікації та кластеризації дозволяють автоматично структурувати напівструктуровані набори, виявляти закономірності та будувати моделі прогнозування. Наприклад, мобільні застосунки електронної комерції активно використовують алгоритми рекомендацій, які інтегрують транзакційні дані з поведінковою інформацією користувачів. У сфері «розумних міст» поєднання структурованих даних з сенсорних мереж із напівструктурованими потоками соціальних медіа створює основу для систем моніторингу громадської безпеки та транспортної інфраструктури.

Важливим напрямом досліджень є створення універсальних моделей інтеграції, які можуть динамічно адаптуватися до зміни структури даних без необхідності модифікації ядра мобільного додатку. Такі підходи спираються на використання метаданих і автоматизованих процесів трансформації, що дозволяють підтримувати сумісність між гетерогенними джерелами. Особливе значення має розвиток контейнеризованих мікросервісних архітектур, які забезпечують масштабованість і гнучке управління потоками даних у мобільних інформаційних системах. Це відкриває перспективи для інтеграції з технологіями 5G та edge-computing, що дозволяють обробляти напівструктуровані дані безпосередньо на пристрої або на периферійних серверах.

Таким чином, інтеграція структурованих і напівструктурованих даних у мобільних інформаційних системах є складним, але надзвичайно перспективним завданням. Вона забезпечує створення гнучких і масштабованих додатків, здатних працювати з різнорідними потоками інформації в реальному часі, підвищує якість користувацького досвіду, сприяє впровадженню інновацій у сфері охорони здоров’я, фінансів, електронної комерції та міських інфраструктур. Подальші дослідження у цій галузі будуть зосереджені на розробці адаптивних методів трансформації даних, інтеграції з інтелектуальними алгоритмами та підвищенні рівня захисту персональної інформації, що дозволить мобільним інформаційним системам стати ще більш потужним інструментом цифрової трансформації суспільства.

Список використаних джерел

1. Mishra, S., & Konidala, S. (2024). *A polyglot data integration framework for seamless integration of heterogenous data sources and formats*. Journal of AI-Assisted Scientific Discovery, 4(2). https://doi.org/10.XXXX/jaasd.2024.248

2. Fosci, P., & Psaila, G. (2021). Towards flexible retrieval, integration and analysis of JSON data sets through fuzzy sets: A case study. *Information*, 12(7), 258. https://doi.org/10.3390/info12070258

3. Goze, I. M., Erginer, G., Dilber, C., Pozut, B., & Ozpinar, A. (2024). Hybrid data management architecture with microservices integrating SQL and NoSQL databases for asset management companies. *Orclever Proceedings of Research and Development*, 5(1), 485-497. https://doi.org/10.56038/oprd.v5i1.586

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Михайло РИПТА
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
ryptamv@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЇ ПОВНОТЕКСТОВОГО ПОШУКУ ДАНИХ

Кількість інформаційних систем, соціальних мереж та голосових асистентів постійно зростає, що суттєво змінило способи використання пошукових технологій. Сьогодні швидко набирають популярності пошукові рушії, фреймворки для реалізації пошуку різних типів, а також інтеграція алгоритмів машинного навчання в роботу пошукових систем. За останні роки вони досягли такої складності, що здатні передбачати потреби користувачів навіть точніше, ніж самі користувачі. Традиційний пошук за ключовими словами поступово трансформується у комплексні інтелектуальні системи знань.

Майбутнє пошукових сервісів ще остаточно не визначене, однак без сумніву вони продовжать впливати на численні аспекти нашого життя. Інноваційні технології на зразок “Google Glasses” та “Internet of Things” поступово інтегрують пошук у повсякденність, роблячи його настільки природною частиною взаємодії з інформацією, що користувачі сприйматимуть це як очевидне. Подальший розвиток спрямований на зростання рівня персоналізації та використання максимальної кількості даних для формування релевантних результатів.

Окреме місце у цьому контексті займає повнотекстовий пошук, який дозволяє здійснювати пошук не лише за метаданими чи заголовками, а безпосередньо за змістом документів і баз даних. Це забезпечує більш точні результати, оскільки аналізуються всі слова у тексті. Така методика почала активно застосовуватися ще у 1990-х роках, хоча тоді вона потребувала значних обчислювальних ресурсів та була малоефективною. Подальша оптимізація дала змогу зробити її масовим інструментом, зокрема в системах на кшталт Google.

Застосування повнотекстового пошуку особливо ефективне у випадках, коли потрібно знайти конкретне ім’я у базі даних, слово чи фразу у великому документі, відповідну веб-сторінку, товари в інтернет-магазині або ж текст за регулярним виразом [1]. Отримані результати можуть стати базою для заміни словосполучень, пошуку словоформ і подальшої семантичної обробки.

Метою дослідження є створення інформаційної системи, здатної реалізувати повнотекстовий пошук у сховищі даних та забезпечити власнику можливість контролювати релевантність результатів. Додатковим завданням виступає використання моделі word2vec [2] для аналізу користувацьких запитів і

дослідження практичних реалізацій цієї моделі, зокрема бібліотеки Gensim та алгоритму Amazon SageMaker BlazingText.

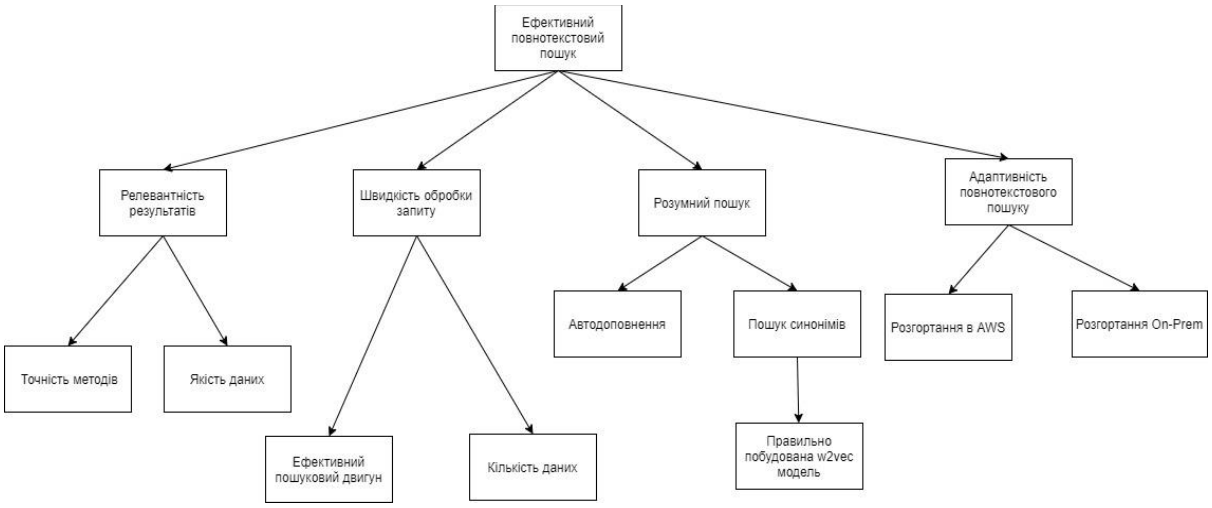

Рис.1. Дерево цілей для інформаційної системи повнотекстового пошуку даних

Основною метою повнотекстового пошуку є надання користувачеві максимально релевантних результатів. Для досягнення цього необхідно застосовувати методи, що забезпечують точність видачі, а також приділяти увагу якості даних, з якими працює система. Важливим аспектом є й швидкість обробки запитів, адже користувачі очікують отримати відповіді у найкоротший час. Реалізація цієї властивості можлива завдяки вибору ефективного пошукового рушія та оптимізації обсягу даних, що підлягають обробці.

Ще однією важливою характеристикою є інтелектуальний пошук, який дозволяє не лише працювати з формальними ключовими словами, а й розширювати запит користувача за рахунок підказок, синонімів чи уточнень. Це робить взаємодію з системою зручнішою та наближує її до потреб конкретної людини.

Інформаційна система повнотекстового пошуку повинна бути гнучкою та адаптивною, щоб забезпечувати можливість розгортання як у хмарному середовищі, так і на локальних серверах. При цьому її можна орієнтувати на різні пріоритети: максимальну релевантність результатів, високу швидкість пошуку або інтелектуальне розширення запитів.

Список використаних джерел

1. Balush, I., Vysotska, V., Shevchenko, M., & Brodyak, O. (2023). Information Technology Intelligent Search of Content in E-commerce Systems. *SISN*, 14, 142-166. https://doi.org/10.23939/sisn2023.14.142

2. Yang, W., & Pan, Y. (2023). Enhancing information retrieval with semantic query expansion: a Word2Vec-based approach. In *Proceedings of the Fourth International Conference on Signal Processing and Computer Science (SPCS 2023)* (Proc. SPIE Vol. 12970, 129701M). https://doi.org/10.1117/12.3012203

Ольга АРТЕМЕНКО
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
olgaartemenko@bukuniver.edu.ua
Петро ШТЕФУНИК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
shtefunykpp@gmail.com

РОЗРОБКА SCADA-СИСТЕМИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ НАФТОБАЗИ

SCADA-система (Supervisory Control And Data Acquisition) – це комплекс апаратних та програмних засобів, призначений для моніторингу, збору, обробки та візуалізації даних у режимі реального часу, а також для дистанційного керування технологічними процесами [1]. Система, що проектується в рамках цього дослідження, повинна завантажувати з облікової системи замовлення на налив, давати команди на початок та завершення наливу на польові виконавчі пристрої відповідно до отриманих замовлень на налив, контролювати перебіг технологічного процесу наливу секцій паливовоза, збирати дані про результати наливу та проводити розрахунки параметрів наливу, передавати зібрані та згенеровані дані в центральне сховище даних (DWH).

Контроль виконання технологічних процесів передбачає обмін даними між польовими пристроями (давачами) та SCADA-системою в неперервному режимі. Швидкість обміну даними і їх обробка є критично важливими для таких систем і напряму впливають на точність виконуваних операцій. Саме тому в таких системах використовуються денормалізовані бази даних. Перевагою таких баз даних є швидкість зчитування даних. Недоліками – надлишковість даних, оскільки в різних таблицях знаходяться ті ж самі набори даних для забезпечення консистентності даних. Ще одним недоліком такої реалізації баз даних, який прямо випливає з попереднього, є нижча швидкість запису даних.

Обмін даними між БД SCADA системи та БД облікової системи SAP здійснюється JSON-об’єктами через HTTP-сервіс по API. JSON розпаковується і складається в базу даних SAP ERP/HANA, з якою працює обліковець через користувацький інтерфейс SAP UI.

Комунікація давачів та виконавчих пристроїв з системою SCADA здійснюється через БД SCADA, обробляється SCADA системою та записується в БД SCADA для доступу до них з облікової та аналітичних систем.

Взаємодія операторів та SCADA системи відбувається через користувацький інтерфейс SCADA UI. Для ведення локальних довідників реалізовано окремий елемент UI, в якому оператори вносять чи редагують відповідні дані. Результати їх операцій вносяться до локальної БД SCADA.

Модель реалізованої бази даних SCADA системи має наступний вигляд:

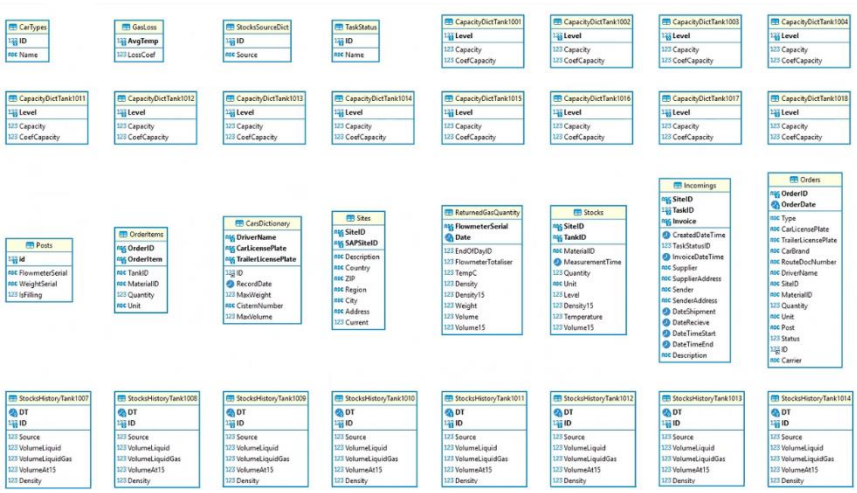

Рис.1. ER-діаграма SCADA системи

На даному етапі описано частину процесів на рівні давачів та виконавчих механізмів та їхню взаємодію зі SCADA-системою. Наступним рівнем є взаємодія SCADA-системи з користувачами (Оператор) та з обліковою системою. Схему такої взаємодії можна зобразити як на рисунку нижче:

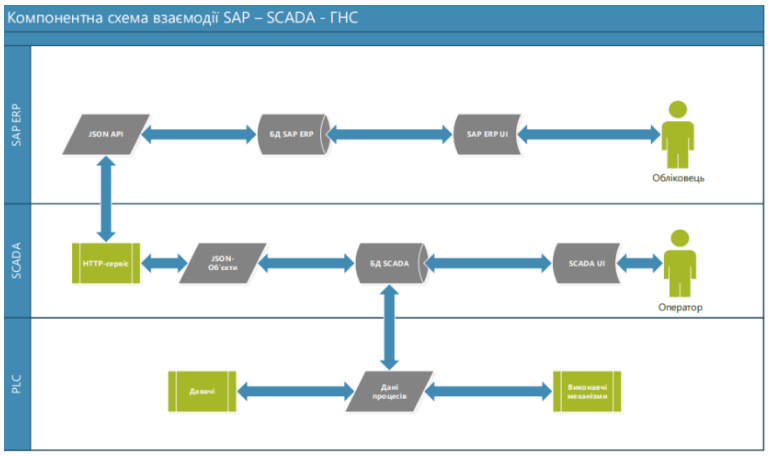

Рис.2. Компонентна схема взаємодії елементів системи

Взаємодія обліковців та облікової системи відбувається через користувацький інтерфейс SAP ERP/H4 UI. В цьому інтерфейсі обліковці формують замовлення на налив та здійснюють облікові процедури на основі отриманих Коли зв'язок між SAP і SCADA відсутній, обліковці змушені вводити дані про фактичний налив вручну безпосередньо в облікову систему з системи наливу даних. Елементи аналітичної системи в цій діаграмі опущені, оскільки вони прямо не залучені до базових бізнес-процесів нафтобази, як підсистеми нафтобазового господарства, чи підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Maseda, F. J., López, I., Martija, I., Alkorta, P., Garrido, A. J., & Garrido, I. (2021). *Sensors Data Analysis in Supervisory Control and Data Acquisition (SCADA) Systems to Foresee Failures with an Undetermined Origin*. *Sensors, 21*(8), 2762. https://doi.org/10.3390/s21082762

Олена РЕЗУНОВА
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
rizzolena2@gmail.com

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У XXI столітті освітній процес активно трансформується під впливом новітніх технологій. Одним із найперспективніших напрямів модернізації навчання є впровадження штучного інтелекту (ШІ). Зокрема, у сфері вивчення іноземних мов штучний інтелект відіграє дедалі важливішу роль, відкриваючи нові можливості як для викладачів, так і для здобувачів освіти. Ефективне застосування ШІ дозволяє індивідуалізувати навчання, підвищити мотивацію студентів, а також забезпечити безперервну практику мовлення, письма, читання та аудіювання.

До найбільш ефективних методів використання ШІ на заняттях з іноземної мови відносять:

*1) Інтерактивні чат-боти та мовні моделі***.** Чат-боти на основі ШІ (наприклад, ChatGPT, Duolingo Max) можуть виступати в ролі співрозмовника, що дає змогу тренувати навички письма, читання та говоріння. Завдяки контекстуальній обробці інформації такі боти адаптуються до рівня учня, що сприяє індивідуалізації навчання.

*2) Адаптивні платформи навчання***.** Освітні платформи з елементами ШІ (наприклад, Rosetta Stone, ELSA Speak) використовують аналіз даних для створення персоналізованих маршрутів навчання. Учень отримує завдання відповідно до рівня володіння мовою, прогресу та типових помилок.

*3) Аналіз вимови за допомогою ШІ***.** Сучасні мобільні застосунки на базі ШІ здатні розпізнавати вимову та давати миттєвий зворотний зв`язок. Це особливо корисно для самостійної роботи студентів над фонетичними аспектами мови.

*4) Автоматичне оцінювання письма***.** Технології, засновані на обробці природної мови (NLP), дозволяють аналізувати граматичну правильність, лексичне багатство та структуру письмових робіт. Наприклад, сервіси Grammarly або Write & Improve (від Cambridge) є ефективним інструментом для самоперевірки.

*5) Генеративні інструменти***.** Генеративний ШІ, як-от GPT, може допомагати створювати діалоги, есе, сценарії, ігрові завдання тощо. Це відкриває нові можливості для розвитку творчого потенціалу учнів і формування навичок продуктивного мовлення.

Слід зазначити, що впровадження штучного інтелекту (ШІ) у викладання іноземних мов відкриває нові можливості для розвитку ефективних педагогічних методик, що сприяють підвищенню якості навчання та індивідуалізації освітнього процесу.

По-перше, *метод адаптивного навчання* на основі ШІ дозволяє створювати персоналізовані навчальні траєкторії. Завдяки аналізу даних про прогрес студента системи автоматично коригують рівень складності завдань, добирають тематичні матеріали та пропонують індивідуальні вправи, що відповідають його мовним потребам. Такий підхід підвищує мотивацію студента та оптимізує час навчання.

По-друге, *інтерактивне навчання* за допомогою чат-ботів і голосових асистентів сприяє розвитку комунікативних навичок. Віртуальні співрозмовники, побудовані на алгоритмах природної мови, імітують реальні діалоги, допомагаючи учням практикувати розмовну мову в безпечному середовищі без страху зробити помилку. Це особливо актуально для студентів, які мають обмежений контакт з носіями мови.

По-третє, *використання автоматичного аналізу мовлення і письма* дозволяє отримувати оперативний зворотний зв'язок. Системи ШІ здатні виявляти граматичні, лексичні та фонетичні помилки, а також пропонувати шляхи їх виправлення. Це допомагає формувати самоконтроль і сприяє усвідомленому вивченню мови.

Нарешті, важливим є педагогічний аспект – комбінування традиційних методів з технологіями ШІ. Викладач залишається ключовою фігурою, який спрямовує навчальний процес, інтерпретує дані, надає підтримку і стимулює критичне мислення, не дозволяючи студентам покладатися виключно на технології.

Отже, педагогічні методики використання штучного інтелекту на заняттях з іноземної мови забезпечують ефективне та вмотивоване навчання.

Попри численні переваги, використання ШІ в освіті пов'язане з низкою викликів. Один із них - ризик надмірної автоматизації, коли студенти починають покладатися на технології замість розвитку власних навичок. Також існують загрози пов'язані з академічною доброчесністю, зокрема використання ШІ для списування або автоматичного написання творів.

Не менш важливим є питання конфіденційності даних. Викладачі повинні бути обізнаними щодо платформ, які вони використовують, та дбати про захист персональної інформації студентів. Крім того, необхідно навчати студентів етично взаємодіяти з інтелектуальними системами, критично оцінювати результати, які вони отримують, та не втрачати навички самостійного мислення.

Успішна інтеграція ШІ в освітній процес вимагає не лише технічної підготовки, але й педагогічної рефлексії. Лише за умови усвідомленого використання технологій можна досягти гармонійного поєднання інновацій і гуманістичних цінностей освіти.

Штучний інтелект стає невід'ємною частиною сучасної освіти, зокрема в галузі викладання іноземних мов. Його можливості дозволяють підвищити ефективність навчального процесу, зробити його більш персоналізованим, інтерактивним та технологічно орієнтованим. Разом з тим, важливо усвідомлювати обмеження та ризики, пов'язані з використанням ШІ, і впроваджувати його збалансовано та етично.

Людмила СЕМАК
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
semak_s@ukr.net

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ МОВИ

Сьогодні штучний інтелект (далі – ШІ) уже нерідко використовують для опанування мови як для самоосвіти, так і на заняттях з викладачем, проте, уважаємо, що його потенціал вповні ще не розкрито, оскільки наука й техніка в цьому напрямі швидко розвиваються, створюючи все нові інструменти й постійно працюючи над оновленням наявних. Завдяки можливостям ШІ удосконалюють і технології викладання мов: уже помітні досягнення й переваги використання інноваційних платформ, програм, застосунків, чат-ботів під час мовної підготовки. З огляду на це, актуальним наразі є постійний моніторинг інноваційних інструментів ШІ для навчання мови й дослідження пріоритетних особливостей і негативних ризиків застосування таких платформ.

Мета цієї розвідки – проаналізувати особливості застосування технологій штучного інтелекту під час викладання мови.

Питання впровадження інноваційних технологій ШІ в освітній процес активно розроблюють такі науковці, як Г. Андрощук, В. Рєпка, В. Деленко, О. Лущинська, О. Сергієнко, О. Резунова та ін. Усі науковці погоджуються з тим, що впровадження штучного інтелекту в академічний процес відкриває низку перспектив для поліпшення якості освіти, її доступності та дієвості. Як справедливо зауважує О. Лущинська, В. Доленко, «ШІ-інструменти, такі як Copilot, Gamma, ChatGPT та Google Gemini, стають усе потужнішими помічниками для вчителів та учнів, особливо коли застосовувати їх у сукупності» [2, с. 47]. Якщо раніше вчені намагалися обґрунтувати ризики ШІ, пов’язані з проблемами дотримання викладачами й здобувачами академічної доброчесності в разі його використання в освітній і науковій діяльності, то сьогодні дедалі частіше дослідники, розуміючи неминучість просочування такого інноваційного досягнення в різні суспільні сфери життєдіяльності, працюють над пошуком оптимальних рішень, покликаних раціоналізувати послуговування інструментами ШІ.

Штучним інтелектом сьогодні називають потенційні можливості програмних систем, які здатні автономно обирати найбільш влучний варіант відповіді на запит або властивість розумно й доречно переосмислювати зовнішні дані відповідно до окресленої мети. Одним із пріоритетних завдань, які повинні сприяти розумному, свідомому й відповідальному користуванню ШІ, є розвиток навичок критичного мислення, що підвищить зацікавленість і мотивацію на заняттях та в такий спосіб уможливить ефективну роботу з інноваційними інструментами. Зробити ШІ корисним партнером викладач може, пояснюючи здобувачам май-

бутні перспективи, пробуджуючи ідеї та відкриваючи простір для глибшого мислення та більшої залученості, а також наслідуючи такі рекомендації:

- оптимізуйте викладання і навчання мови, розвивайте критичне мислення за допомогою практичної підтримки від ШІ (плануйте заняття, створюйте групи для виконання завдань, коментуйте зворотний зв'язок ШІ тощо);

- навчіть здобувачів взаємодіяти з ШІ від створення правильного набору запитань для кожної діяльності до перевірки наданої інформації, наприклад, рефлексія, підказки для зворотного зв'язку тощо;

- покажіть здобувачам, як аналізувати відповіді, ставити уточнювальні запитання, помічати стереотипність, формулювати аргументи, використовуючи навички критичного мислення такі, як креативність, оцінювання, осмислення;

- використовуйте ШІ, щоб допомогти здобувачам зосередитися на дії, а не відволікатися, постійно підтримуючи їх у процесі створення / рефлексії, наприклад, написання / редагування, зворотний зв'язок / виправлення;

- використовуйте можливості ШІ для генерування ідей, щоб допомогти здобувачам подолати страх припуститися власних помилок, проте пояснюйте концепції, що вони їх можуть легко використовувати для мислення вищого рівня, розвиваючи впевненість.

Насправді ШІ дійсно стимулює мислення вищого рівня для якнайефективнішого оволодіння будь-якою мовою. На перший погляд це здається нелогічним, але ж запропонована інформація ШІ, якщо над нею відповідально працювати, навчає структурувати текст, порівнювати, шукати істину між пропозицією і знаннями, вчить уважно читати й усвідомлено запам'ятовувати. На думку О. Зубенко, «яскравим прикладом застосування штучного інтелекту для ефективного вивчення іноземної мови є використання спеціально розроблених програм, додатків та так званих speaking robots, що передбачає багато видів різноманітної контрольованої діяльності у різноманітному форматі та забезпечує індивідуальний зворотній зв'язок 24/7» [1, с. 80].

Отже, упровадження ШІ під час викладання мови дає змогу зацікавити здобувачів, осучаснює завдання і заняття в цілому, стимулює бажання опанувати інформаційні системи і пізнавати навколишній світ, інтенсифікує навчальний процес, розвиває абстрактне та логічне мислення, сприяє індивідуалізації, оскільки користувач самостійно працює з цифровими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Зубенко О. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 27. Т. 2. С. 80 – 85. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_2/15.pdf . DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.15. (дата звернення: 22.08.2025).

2. Лущинська О., Деленко В., Антонишин Н.-М., Лишак М. Використання технологій штучного інтелекту в освітньому середовищі НУШ. *Молодь і ринок.* 2024. № 6 (226). С. 42 – 47. URL: http://mir.dspu.edu.ua/article/view/305604/299815. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.305604 (дата звернення: 22.08.2025).

Ольга СЕРГІЄНКО
доктор філософії, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
o.serhiienko@nubip.edu.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ АДАПТИВНИХ СИСТЕМ НАВЧАННЯ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту та машинного навчання зумовлює трансформацію освітнього процесу у закладах вищої освіти. Використання адаптивних систем навчання дає змогу формувати індивідуальні траєкторії підготовки здобувачів вищої освіти, підвищувати ефективність засвоєння знань і розвивати навички самоосвіти. У сучасних умовах цифровізації освіти актуальним є пошук оптимальних моделей впровадження технологій штучного інтелекту в практику викладання.

Попри той факт, що дослідженням питання впровадження адаптивних систем навчання у заклади вищої освіти займались різні науковці (А. Гуржій, М. Драчук, Л. Капітан, У. Когут, О. Коновалов, М. Пригодій, О. Сікорої, О. Сергієнко, А. Слободянюк, Л. Харламова, О. Шелевер), це питання не можна вважати повністю вивченим.

Метою наукової розвідки є обґрунтувати доцільність застосування адаптивних систем навчання на основі штучного інтелекту у вищій школі та визначити перспективні напрями їх розвитку. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: 1) проаналізувати сучасний стан використання штучного інтелекту в освітньому середовищі; 2) окреслити перспективи використання технологій штучного інтелекту для індивідуалізації навчання.

У світовій практиці вже застосовуються системи, які аналізують навчальну активність студентів, формують персоналізовані рекомендації та адаптують матеріал до рівня підготовки. Університети використовують цифрові платформи з елементами машинного навчання, що підтримують інтерактивність та підвищують якість засвоєння знань [2, с. 270]. Проаналізувавши ряд наукових досліджень, та враховуючи педагогічний досвід, приведемо приклади цифрових платформ для адаптивного навчання в міжнародному та українському контексті.

У світі активно використовуються [3, с. 86]:

1. Coursera та edX – великі освітні платформи, які використовують алгоритми машинного навчання для персоналізації рекомендацій курсів, підбору матеріалів та адаптації завдань до рівня підготовки студента.

2. Knewton (Alta) – система, що аналізує прогрес студента і формує індивідуальні траєкторії навчання, надаючи додаткові пояснення та вправи у проблемних темах.

3. ALEKS (Assessment and Learning in Knowledge Spaces) – адаптивна система, яка будує карту знань студента з математики та інших дисциплін і пропонує завдання відповідно до рівня володіння темами.

4. Smart Sparrow – інтерактивна платформа, яка дозволяє викладачам створювати адаптивні курси: система реагує на дії студента та пропонує різні сценарії навчання.

В українському освітньому просторі віддають перевагу таким платформам як [1, с. 1336]:

1. Moodle з елементами адаптивного навчання – у багатьох університетах налаштовуються тести та курси так, щоб завдання автоматично ускладнювалися або спрощувалися залежно від результатів студента.

2. Prometheus – українська платформа онлайн-курсів, що почала інтегрувати інструменти персоналізованих рекомендацій і адаптивного тестування.

3. SmartLMS – сучасна LMS із підтримкою аналітики навчання, що дозволяє відстежувати прогрес студентів і надавати персоналізовані рекомендації.

На нашу думку, подальший розвиток адаптивних систем передбачає створення власних освітніх екосистем, що поєднують традиційні та інноваційні підходи, інтеграцію адаптивних систем оцінювання у цифрові журнали й модульні системи контролю знань, а також використання chatbot-помічників для допомоги студентам у розв’язанні навчальних завдань.

Проведене дослідження підтверджує доцільність упровадження адаптивних систем навчання на основі штучного інтелекту у вищій школі, адже вони сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, забезпечують індивідуалізацію підходів до здобувачів та формують гнучке освітнє середовище. Перспективними напрямами подальшого розвитку є удосконалення алгоритмів персоналізації, інтеграція адаптивних платформ у комплексні цифрові освітні екосистеми, а також розробка методичних рекомендацій для їх широкого використання в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Сергієнко О., Ситнік А. Використання адаптивних цифрових платформ для персоналізованого навчання в закладах вищої освіти. *Перспективи та інновації науки.* 2025. № 5(51). С. 1335 – 1346. DOI: 10.52058/2786-4952-2025-5(51)-1335-1346.

2. Шелевер О. В., Капітан Л. І., Коновалов О. Ю. Адаптивне навчання здобувачів за допомогою сучасних цифрових платформ. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 75. С. 269 – 272. DOI: 10.32782/2663-6085/2024/75.52.

3. Pakhomova T., Hryhorieva V., Omelchenko A., Kalenyk M., Semak L. The formation of digital competence by means of information and communication technologies among students of higher education. *Revista Eduweb*. 2023. Vol. 17, No. 2. P. 78 – 88. DOI: 10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.7

Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com
Богдан ГУЦУЛ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
bohdan.hutsul0.0@gmail.com

ГОЛОСОВИЙ AI-АСИСТЕНТ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Реалізація позитивних аспектів трансформації цифрового суспільства неможлива без впровадження передових інтелектуальних систем, одна з яких - голосові AI асистенти. У сфері мовних технологій, особливо в умовах реального часу, де необхідно досягти взаємодії людина/машина майже миттєво, більшість інновацій зараз здійснюється із застосуванням трьох технологій – обробки природної мови (NLP), штучного інтелекту (AI) та платформ зв’язку в реальному часі.

Інтерактивні голосові застосунки в таких сферах, як медична діагностика, промислова автоматизація, інтелектуальні помічники та багатомовні системи зв'язку, забезпечуються технологіями, такими як автоматичне розпізнавання мови (ASR), перетворення тексту в мову (TTS) та розуміння мови. Зараз існують нові методи, які навіть змінюють базову парадигму розпізнавання мови, що базуються на BA-HMM/LSTM, за допомогою самонавчання та моделей трансформерів.

Наприклад, Wav2Vec 2.0 демонструє значні здобутки навіть без великої кількості маркованих даних, завдяки попередньому навчанню на великій кількості немаркованого аудіо, і використовує контрастивне навчання для прогнозування прихованих мовних факторів [1]. Моделі трансформерів на основі уваги (наприклад, BERT, GPT і HuBERT) також демонструють кращу здатність уловлювати довгострокову залежність у послідовних даних як зі сторони розпізнавання, так і генерації мови/мовленнєвої обробки [2].

Окрім цих удосконалень на рівні моделей, досягнення в реальному часі систем обробки даних відкрили можливість застосовувати ці технології з низькою затримкою. Її функціональність відома як вебкомунікація в реальному часі і підтримує такі функції, як пряма передача аудіо, усунення відлуння, буферизація пакетів та адаптивний контроль швидкості передачі.

Ці можливості є вкрай важливими для ультранизької затримки зв'язку, де критично важливо мати швидку реакцію, наприклад, у інтерактивних веб-сервісах транскрипції або голосових роботах.

Ще одна причина - це зростання обробки на пристрої, що дозволяє проводити обробку мови на самих пристроях, не покладаючись завжди на хмарні сервіси, що забезпечує вищий рівень захищеності та менший час реакції. Перехід

до обробки на пристрої зазвичай є вибором, що покращує продуктивність системи та знижує навантаження на центральні сервери чи хмарні ресурси. Дані на місці можна швидко обробити для роботи, знижуючи цим латентність і покращуючи якість обслуговування. Цей прийом веде до кращого використання пропускної здатності мережі. Із застосуванням цього нема необхідності передавати великі дані на великі відстані для обробки.

Те, що визначає появу голосових AI асистентів, насправді є глобальним процесом оцифрування, який охоплює як економічні, так і соціальні аспекти. Зростаючий попит на безконтактні послуги (через появу мобільних платформ і пандемічних реалій) є ідеальним тригером для масового впровадження голосових технологій.

У державному секторі голосові AI асистенти використовуються для сприяння більшій прозорості державних послуг та ширшого доступу до інформації для населення на тлі розвитку електронного уряду. У бізнесі їх використовують для оптимізації роботи кол-центрів, автоматизації CRM систем, документообігу та внутрішніх корпоративних комунікацій. У медичній галузі вони допомагають лікарям швидко оновлювати електронні медичні картки, проводити дистанційні консультації та надавати цілодобову допомогу пацієнтам. Для освіти голосові помічники можуть сприяти впровадженню інтерактивних навчальних курсів, адаптивних навчальних систем чи допомоги студентам з інвалідністю.

Майбутнє голосових AI асистентів. В найближчому майбутньому, голосові AI асистенти можуть бути застосовані в ширших сферах державного управління; багатомовні системи дозволять користувачам ефективно спілкуватися з голосовими AI асистентами незалежно від того, якою мовою вони говорять і в зручному для них часі та місці; та будуть докладатися більше зусиль щодо приватності даних користувача. Застосування локальних обчислювальних рішень має великий потенціал зменшити залежність від хмарної технології та, водночас, інтегрувати автономію на пристроях. Ще глибше проникнення таких систем у бізнес, освіту та медицину веде до виникнення передумов для нового виду цифрової взаємодії в суспільстві, забезпечуючи швидку, зручну інтелектуальну інформацію.

Список використаних джерел

1. Baevski, A.; Zhou, Y.; Mohamed, A.; Auli, M. wav2vec 2.0: A Framework for Self-Supervised Learning of Speech Representations. In *Advances in Neural Information Processing Systems*; Larochelle, H., Ranzato, M., Hadsell, R., Balcan, M., Lin, H., Eds.; Curran Associates, Inc.: Red Hook, NY, USA, 2020; Volume 33, pp. 12449–12460.

2. Khurana, D.; Koli, A.; Khatter, K.; Singh, S. Natural language processing: State of the art, current trends and challenges. *Multimed. Tools Appl.* 2022, *82*, 3713–3744.

Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com
Дмитро ФЕДОРОВ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
domimnus@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АСИСТЕНТ ДЛЯ РЕСТОРАННОГО ЗАМОВЛЕННЯ ТА ПЕРСОНАЛЬНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

У сучасних системах електронної комерції важливо не лише приймати замовлення, а й робити взаємодію користувача максимально природною та персоналізованою. Проєкт, який ми презентуємо, поєднує Telegram-бот як зручний інтерфейс для користувача з низкою інтелектуальних модулів:

- LLM-асистент для обробки природної мови (розуміння замовлень «я буду, я хочу, я замовлю»);
- ML-рекомендаційна система, яка аналізує історію замовлень і пропонує персональні поради;
- аналітичні модулі, що дозволяють прогнозувати попит, оцінювати якість рекомендацій та будувати векторні пошукові моделі для пошуку «схожих» страв.

Проєкт реалізовано у вигляді модульної системи, що працює локально (on-premise) без звернення до сторонніх хмарних API.

- Aiogram 3 + Python: Telegram-бот, що керує діалогами та FSM [1].
- MySQL + SQLAlchemy: збереження користувачів, меню, замовлень.
- Redis: кешування та швидка робота з кошиком.
- Ollama + LLaMA 3.1 8B: локальна LLM, яка розбирає вільний текст користувача [2].
- LightFM (collaborative filtering): побудова персоналізованих рекомендацій [3].
- Pandas / NumPy / SciPy: статистичний аналіз, агрегації, підготовка даних.
- Statsmodels (ARIMA): прогнозування попиту за часовими рядами.
- FAISS: векторний пошук подібних страв за складом [4].
- Systemd + cron: автоматизація, розгортання й регулярне тренування моделей.

Основні функції проекту:

- Бот розуміє живу мову та числівники («дві порції борщу», «вареники 3»).
- Замовлення автоматично потрапляють у БД, формується кошик, можна переглядати історію.

- Після кількох замовлень користувач отримує персональні рекомендації («Спробуйте пюре з буженіною»).
- Передбачено механізм A/B-тестування рекомендацій (варіант A vs. B), збір статистики CTR.
- Автоматичне щоденне тренування моделі LightFM (cron), збереження результатів у локальній директорії /models.

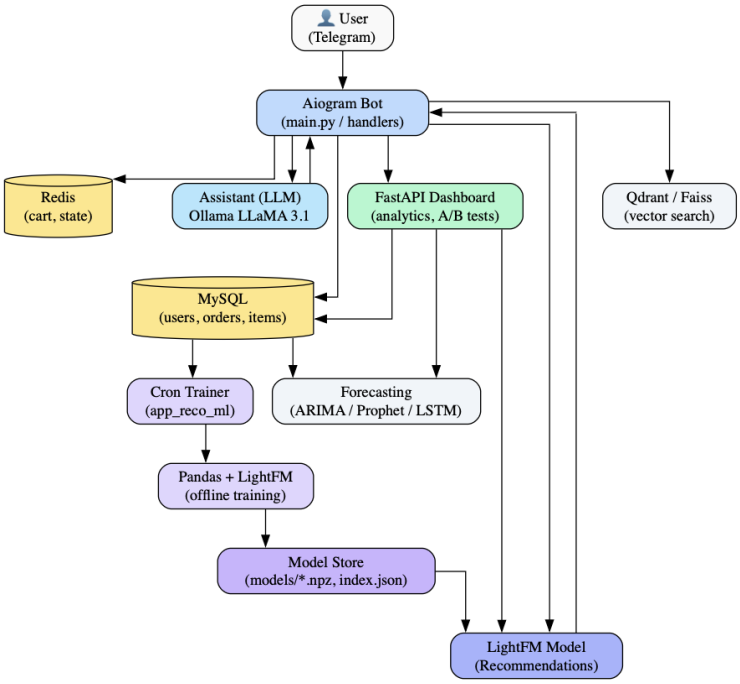

Рис.1. Діаграма взаємодії

Для подальшого розвитку проекту заплановано додатково створити модулі векторного пошуку за складом страв та прогнозування попиту на 7 днів.

Загалом за результатами дослідження варто відзначити такі переваги створеного програмного продукту:

- Інноваційність: поєднання LLM + ML рекомендацій у реальному застосунку.
- Практичність: може бути використано у ресторанах, кав'ярнях чи службах доставки.
- Приватність: дані обробляються локально, без зовнішніх API.
- Гнучкість: стек технологій дозволяє масштабування й розширення.

Список використаних джерел

1. Aiogram Framework. https://docs.aiogram.dev
2. Ollama. *Run LLaMA and other models locally*. https://ollama.com
3. Kula, M. (2015). *LightFM: A Hybrid Recommendation Algorithm*. GitHub. https://github.com/lyst/lightfm
4. Johnson, J., Douze, M., & Jégou, H. (2019). *Billion-scale similarity search with GPUs*. FAISS, Facebook AI Research. https://github.com/facebookresearch/faiss

Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com
Нікіта ЧОБАН
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
thenikcd@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА РЕКОМЕНДАЦІЙНА СИСТЕМА ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА ВАКАНСІЇ

Сучасний ринок праці характеризується значним обсягом інформації, яку HR-фахівці мають швидко та ефективно опрацьовувати з метою відбору кандидатів. Традиційні методи аналізу резюме потребують значних часових ресурсів і нерідко не гарантують об'єктивності прийняття рішень. Використання інтелектуальних систем на основі штучного інтелекту та алгоритмів обробки природної мови дозволяє автоматизувати цей процес і підвищити його надійність та результативність за менший проміжок часу та виключаючи можливу суб'єктивність.

Метою дослідження є створення вебзастосунку, призначеного для автоматизованого аналізу резюме кандидатів та формування їхнього рейтингу відповідно до вимог конкретної вакансії.

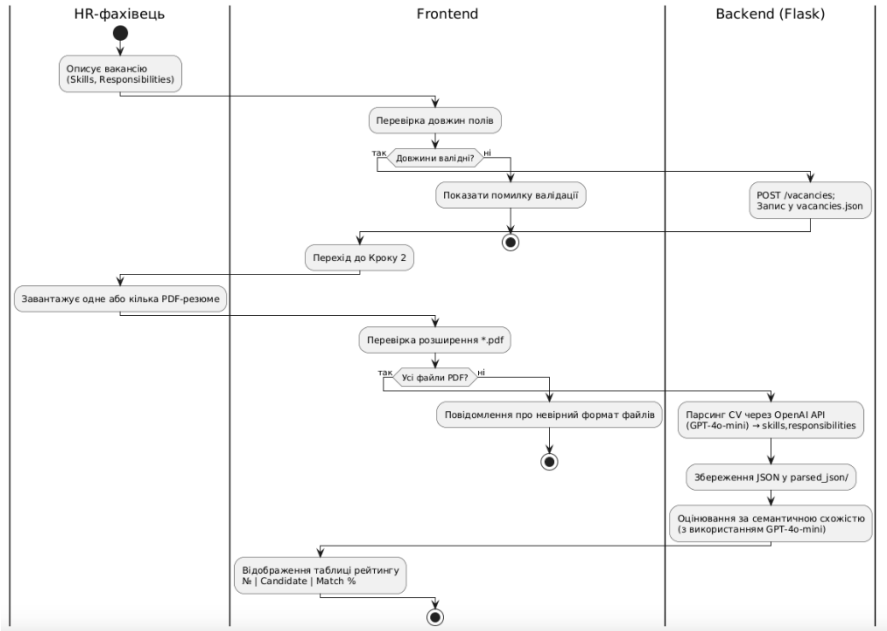

Рис. 1. Діаграма процесу виконання

Запропонована система поєднує використання GPT-моделі (GPT-4o-mini) для вилучення ключових даних із резюме та подальшою їхньою обробкою на основі методів семантичної схожості [1, с. 4]. Такий підхід забезпечує якість відбору [2], що дозволяє досягнути більшої точності в оцінюванні відповідності

кандидатів. Це забезпечує HR-фахівців інструментом для швидкого й об’єктивного відбору кандидатів.

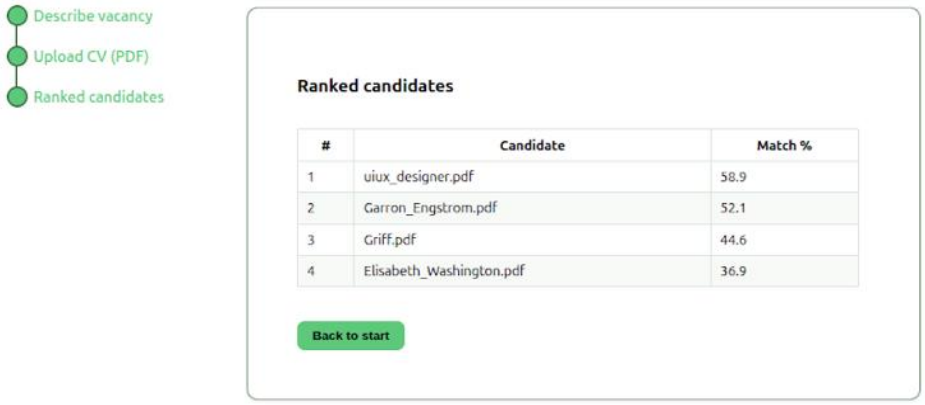

Рис. 2. Готова таблиця з результатами

Розроблена система надає можливість завантажувати кілька резюме одночасно, автоматично формує рейтинг відповідності кандидатів та дозволяє здійснити повторний запуск процесу. Це значно скорочує витрати часу та підвищує ефективність кадрових рішень. Архітектура побудована з використанням Flask – мікрофреймворку для Python, який забезпечує простоту створення веб-додатків, інтеграцію з API [3, с. 203] і гнучке керування запитами. Завдяки цьому користувач отримує швидкий та легкий доступ до функціоналу програмного продукту і можливість його використовувати з різних пристроїв.

Подальший розвиток дослідження може бути пов’язаний із інтеграцією з корпоративними HRM-системами, додаванням підтримки контейнеризації (Docker), а також розширенням можливостей експорту та редагування даних.

Список використаних джерел

1. Sim-GPT: Text Similarity via GPT Annotated Data - Shuhe Wang, Beiming Cao, Shengyu Zhang, Xiaoya Li, Jiwei Li, Fei Wu, Guoyin Wang, Eduard Hovy - 4 с.

2. Semantic similarity prediction is better than other semantic similarity measures - Steffen Herbold

[3] Flask Web Development: Developing Web Applications with Python (PDF) Miguel Grinberg – 203 с.

Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com
Михайло ЗЕЛЕНЮК
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
zelenyk1998@gmail.com

AI-NACHMED – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ АСИСТЕНТ

Сучасна медицина стикається з викликом швидкої обробки величезних обсягів інформації, які включають наукові статті, клінічні дослідження, бази даних пацієнтів та рекомендації міжнародних організацій. Для ефективного використання цих даних створено інтелектуальну модель Ai-nachmed – мобільний додаток, розроблений на базі React Native, який виконує роль медичного асистента та інструмента інформаційної підтримки.

Ai-nachmed збирає, зберігає та обробляє великі обсяги медичних даних, використовуючи алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання. Основна функція полягає у визначенні відсотку релевантності медичної інформації до запиту користувача. Це дозволяє швидко знаходити відповіді на запитання, що стосуються здоров'я, харчових добавок, профілактики та можливих методів лікування. На відміну від традиційних пошукових систем, Ai-nachmed аналізує зміст текстів та надає структуровані й адаптовані рекомендації.

Водночас слід підкреслити, що Ai-nachmed не є медичним працівником і не надає консультацій у медичному сенсі. Це інформаційний асистент, який допомагає користувачеві орієнтуватися у великій кількості даних. Використовувати отриману інформацію для самостійного лікування не рекомендується. Будь-які рішення, що стосуються діагностики чи терапії, повинні прийматися виключно після консультації з кваліфікованим лікарем.

Основні можливості Ai-nachmed:

– інтелектуальний пошук у великій базі медичних даних;

– аналіз наукових статей із визначенням відсотку їх відповідності до запиту;

– допомога у підборі харчових добавок та формуванні загальних медичних порад;

– інтеграція з мобільними пристроями та носимими гаджетами для відстеження стану здоров'я;

– інформування користувачів щодо профілактики захворювань і підтримки здорового способу життя.

Умовно процес обробки інформації можна подати у вигляді формули:

$$\text{Relevance}\ (\%) = \frac{\text{Matched Concepts}}{\text{Total Concepts}} \times 100 \text{Relevance}(\%) = \frac{\text{TotalConc}}{\text{eptsMatchedConcepts}} \times 100$$

Таблиця 1. Порівняння традиційних консультацій та Ai-nachmed

Традиційна консультація	**Ai-nachmed**
Необхідність особистої присутності	Доступність у мобільному додатку 24/7
Обмежена швидкість обробки інформації лікарем	Миттєвий аналіз великих обсягів даних
Часто платна, особливо у приватних клініках.	Може бути дешевшою альтернативою або працювати за підпискою.
Залежить від компетенцій конкретного лікаря.	Враховує індивідуальні дані користувача (вік, історія хвороб, дані з носимих пристроїв)

Використання інтелектуальних асистентів на зразок *Ai-nachmed* може суттєво підвищити доступність та якість медичних консультацій [1]. Завдяки аналізу великих масивів даних користувач отримує персоналізовані рекомендації, що сприяють прийняттю зважених рішень у сфері здоров'я [2-3].

Крім того, застосування таких систем дозволяє зменшити навантаження на лікарів, оптимізувати процес обробки медичної інформації та зробити її доступною для широкого кола користувачів. *Ai-nachmed* може стати ефективним інструментом для профілактики захворювань, моніторингу стану здоров'я в режимі реального часу та підвищення рівня медичної грамотності населення.

У перспективі подібні асистенти сприятимуть розвитку телемедицини, інтеграції цифрових технологій у медичну практику та формуванню персоналізованої медицини майбутнього.

Список використаних джерел

1. Topol, E. (2019). Deep Medicine: How Artificial Intelligence Can Make Healthcare Human Again. New York: Basic Books.

2. Davenport, T., & Kalakota, R. (2019). The potential for artificial intelligence in healthcare. Future Healthcare Journal, 6(2), 94–98.

3. Rajkomar, A., Dean, J., & Kohane, I. (2019). Machine learning in medicine. New England Journal of Medicine, 380(14), 1347–1358.

Галина МОРАРАШ
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
ggalya.morarash@gmail.com
Роман КІРОНДА
студент 4-го курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
romakironda5@gmail.com

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ІТ-ФАХІВЦЯ

У XXI столітті інформаційні технології визначають темпи розвитку економіки, науки та суспільства. ІТ-фахівці відіграють провідну роль у цифровій трансформації, а їхня професійна діяльність охоплює не лише програмування чи адміністрування систем, а й активне спілкування з колегами, партнерами та замовниками. Тому важливою складовою їхньої компетентності є культура мовлення, що забезпечує ефективну професійну взаємодію.

Мовлення для ІТ-фахівця – це не лише інструмент передання інформації, а й засіб налагодження партнерських відносин, переконання та презентації власних рішень. У цьому контексті культура мовлення стає чинником, що безпосередньо впливає на якість виконання професійних завдань і конкурентоспроможність спеціаліста на ринку праці.

Культура мовлення – це вміння користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови, професійної сфери та конкретної комунікативної ситуації. Для ІТ-фахівця вона означає гармонійне поєднання технічної точності з доступністю викладу. Адже замовники чи кінцеві користувачі часто не володіють спеціальною термінологією, а отже, зрозуміле пояснення складних процесів є необхідною умовою ефективної співпраці.

Крім того, в умовах глобалізації важливим є володіння не лише українською, а й англійською мовою. Остання виступає універсальною мовою міжнародного ІТ-ринку, що дозволяє комунікувати з клієнтами, партнерами та колегами з усього світу.

Професійне мовлення має бути: *точним* – без двозначностей і помилок у використанні термінів; *логічним* – із чіткою структурою викладу; *лаконічним* – орієнтованим на суть; *етичним* – із дотриманням норм ввічливості та нейтрального стилю; *адаптивним* – пристосованим до рівня підготовки аудиторії.

Наприклад, пояснення роботи алгоритму колезі-програмісту відрізняється від презентації цього ж рішення для замовника, який не має технічної освіти.

У діяльності ІТ-фахівців застосовуються різні форми спілкування:

- усне мовлення: робочі мітинги, брейнсторми, переговори з клієнтами, конференційні виступи;
- письмове мовлення: технічна документація, електронні листи, звіти;

- електронна комунікація: корпоративні чати, відеоконференції, системи управління проєктами.

Кожна з цих форм вимагає особливих мовленнєвих навичок: від уміння швидко й чітко формулювати думки усно – до вміння грамотно й структуровано викладати їх письмово.

Правильне використання спеціальної термінології – обов'язкова умова професійного мовлення в ІТ-сфері. Однак не менш важливим є вміння пояснити складні терміни простими словами. Це підвищує якість комунікації з клієнтами та сприяє кращому розумінню продукту кінцевими користувачами.

Більшість українських ІТ-компаній працює на міжнародному ринку, що потребує високого рівня міжкультурної комунікації. Володіння англійською мовою тут поєднується з толерантністю, повагою до партнерів і врахуванням культурних особливостей співрозмовників. Успішна комунікація у багатонаціональних командах підвищує продуктивність і формує позитивний імідж компанії.

Попри щораз більше усвідомлення важливості мовної культури, існують певні проблеми:

- надмірне використання англіцизмів у професійному мовленні;
- складність адаптації технічних пояснень для непрофесійної аудиторії;
- недостатня увага до розвитку мовної компетентності у вищих навчальних закладах.

Перспективними напрямами удосконалення є:

- інтеграція курсів риторики, ділового та міжкультурного спілкування в освітні програми;
- розвиток української термінології у сфері ІТ;
- формування й розвиток soft skills поряд із технічними знаннями.

Культура мовлення є невід'ємною частиною професійної компетентності ІТ-фахівця. Вона впливає на якість командної взаємодії, формує позитивний імідж компанії, відкриває нові можливості для міжнародної співпраці й підвищує конкурентоспроможність спеціаліста на глобальному ринку праці.

Подальший розвиток культури мовлення в ІТ-середовищі має відбуватися через удосконалення освітніх програм, практику ділового та міжкультурного спілкування, а також гармонізацію української ІТ-термінології. Це сприятиме становленню нової генерації фахівців, здатних поєднувати високий рівень технічних знань із культурою слова.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Культура професійного мовлення. – Львів : Світ, 2021.

2. Литвин О. Комунікація в ІТ-сфері: теорія та практика. – Київ : Академія, 2022.

3. Мораараш Г. Ораторське мистецтво у професійному мовленні: роль української мови як засобу комунікативного впливу. Вісник науки та освіти. 2025. Вип. 1(31). С. 431–443. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1(31)-431-443

4. IEEE Professional Communication Society. Effective Communication for Engineers and IT Specialists. – New York : IEEE, 2021.

Софія БЕЗВЕРХА
здобувачка вищої освіти
факультету інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії
Вінницький національний технічний університет
sonybezverha@gmail.com

ПОСЛУГОВУВАННЯ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОВИ

Розвиток різних царин діяльності суспільства сьогодні нерозривно пов'язаний зі штучним інтелектом (далі – ШІ). Загальновідомо, що ШІ, зокрема його інноваційний інструмент ChatGPT, дає змогу легко й швидко віднайти інформацію, подану в доступній формі в текстовому, графічному, числовому, звуковому чи візуальному вигляді. Чи не найбільший вплив здійснює використання ШІ на здобуття освіти, вивчення будь-яких дисциплін, особливо мовних, оскільки одним із найважливіших завдань ChatGPT є комунікація з користувачем, надання відповідей на питання, пояснення, генерування ідей, створення тексту, імітування розмови. Зважаючи на все це, актуальним сьогодні є не лише створення нових інструментів ШІ, удосконалення його функцій, а й дослідження його можливостей для ефективного застосування, зокрема й під час навчання.

Мета цієї розвідки – проаналізувати особливості послуговування штучним інтелектом під час вивчення мови.

Наразі науковці й педагоги активно вивчають шляхи якнайкориснішого й найоптимальнішого використання ШІ в навчальному процесі та розробляють методи доцільного його застосовування на заняттях. Помічаємо праці вчених Н. Габрусєвої, В. Грицишиної, О. Загородньої, Л. Морської, Н. Новохатської, Є. Савченко, Л. Семак, О. Сергієнко, О. Резунова, які вже звертаються до розроблення цієї наукової проблеми, аналізують роль штучного інтелекту, зокрема чату GPT, у процесі вивчення різних мов у закладах освіти, досліджують проблеми використання здобувачами освіти чату GPT, вплив ШІ та ChatGPT на академічну доброчесність і якість навчання, новітні підходи до навчання, що враховують переваги та недоліки використання ШІ в освітньому процесі. Зрозуміло, що викладачам і здобувачам варто якнайшвидше навчитися працювати з ШІ в умовах глобалізації і цифровізації усіх суспільних сфер, проте й водночас важливо не втратити здатності працювати творчо й розумово, розвивати критичне мислення, самостійно протидіяти викликам, що постають під час особистісно-професійного зростання. Як справедливо зауважують науковиці Н.-М. Антонишин, О. Лущинська, В. Деленко, М. Лишак, «використання ШІ в освіті – це не фантастичне майбутнє, а сьогоднішня реальність та можливість розуміти, як ми можемо використовувати ці інструменти для удосконалення світу навколо нас» [1, с. 43].

У сучасній науці штучний інтелект (ШІ) (artificial intelligence – AI) визначають як «властивість автоматичних систем брати на себе окремі функції

інтелекту людини, наприклад, вибирати й ухвалювати оптимальні рішення на основі раніше одержаного досвіду й раціонального аналізу зовнішніх дій» [2, с. 12]. Завдяки своєму персоналізованому досвіду, можливості зворотного зв'язку в режимі реального часу та залученню інструментів, таких як чат-боти та віртуальні репетитори, ШІ може істотно покращувати вивчення мов. Такі навчальні пропозиції, як розпізнавання мовлення, миттєва корекція граматики та орфографії, адаптивні уроки та персоналізовані практичні матеріали, що їх надає ШІ, допомагають розвивати навички говоріння, аудіювання, читання та письма. Водночас вкрай важливо використовувати інструменти ШІ відповідально, критично оцінювати надану інформацію, перевіряти її достовірність, аналізувати потенційні упередження та проблеми конфіденційності, щоб максимізувати переваги та зменшити ризики.

На думку Є. Співаковської та Т. Бибик, «ШІ-алгоритми здатні допомогти здобувачам вищої освіти сформувати більш глибоке знання англійської мови та усвідомити розуміння складних культурних феноменів» [3, с. 75]. До переваг ШІ під час опанування будь-якої мови вналежнюємо:

- *індивідуалізоване навчання*. Системи ШІ використовують дані для адаптації занять і матеріалів до персональних потреб, рівня навичок та стилю навчання учня;

- *миттєвий зворотний зв'язок*. Інноваційні інструменти забезпечують негайну перевірку й виправлення стилістичних, граматичних, орфографічних, акцентуаційних помилок, що дає змогу здобувачам швидко вдосконалюватися, не чекаючи на викладача;

- *інтерактивна практика*. Чат-боти й віртуальні репетитори створюють імітовані середовища для розмовної практики та можуть залучати здобувачів до інтерактивних ігор і вправ;

- *розвиток навичок*. ШІ націлений на підтримку всіх чотирьох основних мовних навичок, на розвиток яких націлений процес навчання будь-якої мови:

1) говоріння. Програмне забезпечення для розпізнавання мовлення та чат-боти дають змогу здобувачам практикувати вимову, інтонацію, дикцію;

2) письмо. Інструменти ШІ пропонують миттєвий зворотний зв'язок щодо граматики, орфографії, синтаксису та стилю;

3) читання. Платформи на базі штучного інтелекту можуть надавати матеріали для читання за індивідуальним рівнем здобувача;

4) аудіювання. ШІ може розробити вправи на розуміння заздалегідь запропонованого тексту;

- доступність та мотивація. Інструменти ШІ пропонують неупереджену, завжди доступну віртуальну підтримку навчання, що може зменшити страх помилок, підвищити мотивацію здобувачів.

До інноваційних інструментів ШІ під час вивчення мови вналежнюють:

- чат-боти й віртуальні репетитори, що забезпечують розмовну практику й негайні відповіді на запитання;

- додатки на базі штучного інтелекту, як-от, Duolingo, використовують ШІ для створення індивідуалізованих, адаптивних навчальних методик;

- програмне забезпечення для розпізнавання мовлення. Такий інструмент аналізує і надає зворотний зв’язок щодо вимови здобувача;

- інструменти автоматизованої оцінки письма. Такі застосунки пропонують миттєвий, детальний зворотний зв’язок щодо письмової роботи.

Із-поміж обов’язкових правил, яких слід дотримуватися під час опанування мови, уважаємо такі:

- працювати над критичним мисленням. Здобувачі повинні завжди виважено оцінювати відповіді, зворотний зв’язок та інформацію, що надають інструменти ШІ;

- ураховувати можливу необ’єктивність. Попри свою інноваційність і адаптованість, інструменти ШІ іноді можуть бути упередженими й підтримувати стереотипи, тому усвідомлення такої тенденційності та аналізування оцінок є важливими;

- слідкувати за дотриманням конфіденційності особистої інформації. Здобувачі повинні пам’ятати про конфіденційність даних під час використання інструментів вивчення мов через інструменти ШІ.

- застосовувати як додаткову інтеграцію. ШІ слід використовувати як додатковий інструмент, а не замінювати вповні традиційні методи навчання мови та оволодіння нею під наглядом викладача.

Отже, застосування інноваційних інструментів штучного інтелекту під час вивчення мови сприяє осучасненню інформаційної, педагогічної і лінгвістичної науки, розширює можливості для якнайкращого опанування будь-якою мовою. ШІ не може вповні замінити викладача, під наглядом якого повинен відбуватися освітній процес, але істотно переформатовує навчання – робить його більш швидким, гнучким, цікавим, оскільки, зважаючи на інтерактивність і сучасність ШІ, він допомагає краще засвоїти нову лексику, граматику, культуру, нівелює психологічні бар’єри комунікації і допомагає подолати страх припуститися помилок, надає миттєві відповіді на потрібні запити в режимі реального часу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в докладнішому аналізові все більшої кількості чат-ботів і застосунків ШІ, що їх використовують для вивчення мови.

Список використаних джерел

1. Лущинська О., Деленко В., Антонишин Н.-М., Лишак М. Використання технологій штучного інтелекту в освітньому середовищі НУШ. *Молодь і ринок.* 2024. № 6 (226). С. 42–47. URL: http://mir.dspu.edu.ua/article/view/305604/299815. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.305604 (дата звернення: 22.08.2025).

2. Савченко А., Синельніков О. Методи та системи штучного інтелекту : навчальний посібник. Київ: НАУ, 2017. 190 с.

3. Співаковська Є., Бибик Т. Використання штучного інтелекту під час вивчення дисципліни «Країнознавство. *Сучасні педагогічні технології. Педагогічні науки. Секція 4.* 2024. № 108. С. 75 – 81. URL: https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4659.DOI: https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-108-11 (дата звернення: 22.08.2025).

Віталіна ГАВАЛЕШКО
студентка групи К-401
спеціальність F3 «Комп'ютерні науки»
ПВНЗ «Буковинський університет»
vitalinagavalesko@gmail.com

АРХІТЕКТУРА БЛОКЧЕЙН-ЗАСТОСУНКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ СИСТЕМ

У XXI столітті інформаційні технології виступають рушійною силою глобальних трансформацій, змінюючи підходи до управління економікою, політикою та суспільними процесами. Одним із найважливіших проривів останніх десятиліть стала блокчейн-технологія, що дозволяє створювати децентралізовані системи нового покоління. Її унікальність полягає у відсутності єдиного центру контролю та у використанні механізмів консенсусу, які забезпечують прозорість, достовірність і незмінність даних. Блокчейн став не лише основою для розвитку криптовалют, а й фундаментом для створення нових програмних рішень у сфері фінансів, управління даними, кібербезпеки та розробки децентралізованих застосунків.

Архітектура блокчейн-застосунків є багаторівневою та включає кілька ключових компонентів. Клієнтська частина забезпечує користувацький інтерфейс та інтерактивну взаємодію, і зазвичай створюється на основі сучасних веб-технологій, таких як React, Angular чи Vue. Для зв'язку з блокчейном використовуються спеціальні бібліотеки, наприклад Web3.js або Ethers.js. Основна бізнес-логіка реалізується у смарт-контрактах, які виступають цифровими угодами, що автоматично виконуються при дотриманні визначених умов. Найпоширенішою мовою програмування смарт-контрактів є Solidity для Ethereum, а також Rust і Move для інших сучасних блокчейн-платформ. Блокчейн-мережа виконує роль децентралізованого реєстру транзакцій, де всі дані зберігаються незмінними та захищеними від підробки завдяки алгоритмам консенсусу. Додатково використовується проміжне програмне забезпечення, таке як Infura чи The Graph, яке забезпечує стабільну інтеграцію та індексацію даних, а також Chainlink для отримання зовнішньої інформації.

Приклади застосування блокчейну є численними і охоплюють різні напрями IT та програмування. У фінансовій сфері технологія активно використовується у криптовалютних біржах на зразок Binance, Coinbase чи Kraken, а також у децентралізованих біржах Uniswap і PancakeSwap, де всі операції виконуються без посередників. Завдяки цьому знижується ризик шахрайства та мінімізуються комісійні витрати. У розробці смарт-контрактів активно застосовуються середовища Truffle, Hardhat і Foundry, які дозволяють тестувати, налагоджувати та запускати програмні рішення. Блокчейн стає основою для розвитку ігрової індустрії, де з'являються такі проєкти як: Axie Infinity чи Illuvium, які реалізують модель Play-to-Earn і надають користувачам право власності на внутрішньоігрові предмети через NFT. У сфері зберігання даних активно використовуються

децентралізовані рішення IPFS, Filecoin та Arweave, які гарантують стійкість інформації до видалення та цензури. Для управління цифровою ідентичністю впроваджуються рішення Civic, uPort чи Ethereum Name Service, що дозволяють контролювати доступ без потреби у центральних серверах.

Окремої уваги заслуговує використання блокчейну в корпоративному середовищі. Наприклад, платформи Hyperledger Fabric та Corda застосовуються для автоматизації документообігу, логістики та взаєморозрахунків між компаніями. У сфері розподілених обчислень проєкт Golem Network дозволяє об'єднувати обчислювальні потужності користувачів у єдину мережу, де завдання виконуються прозоро, а винагорода за ресурси здійснюється у криптовалюті.

Попри значні переваги, блокчейн має низку обмежень. Найгострішими проблемами залишаються масштабованість мережі, оскільки швидкість обробки транзакцій у більшості блокчейнів значно поступається класичним платіжним системам, високі витрати енергії у мережах, що використовують алгоритм Proof of Work, складність програмування смарт-контрактів, а також відсутність єдиного правового регулювання у світі.

Водночас перспективи розвитку є надзвичайно широкими. Ведуться активні дослідження у сфері масштабування блокчейн-систем за допомогою шардингу та рішень другого рівня, таких як Optimism, Arbitrum чи zkSync. Важливим напрямом є інтеграція блокчейну зі штучним інтелектом для створення автономних економічних агентів, що зможуть самостійно укладати угоди та оптимізувати взаємодію у цифровому середовищі. Перспективним є і поєднання блокчейну з Інтернетом речей, що дозволить забезпечити прозорість у процесах моніторингу та автоматизації. Окремої уваги заслуговує створення нових мов програмування смарт-контрактів із високим рівнем безпеки та можливістю формальної верифікації коду, що мінімізує ризики помилок і вразливостей.

Таким чином, архітектура блокчейн-застосунків формується як багаторівнева система, у якій поєднуються користувацький інтерфейс, смарт-контракти, блокчейн-мережа та проміжне програмне забезпечення. Вона відкриває широкі можливості для фінансових сервісів, ігор, корпоративних рішень, зберігання даних і управління ідентичністю. Завдяки цим характеристикам блокчейн поступово виходить за межі криптовалют і стає фундаментом для нових парадигм програмування та створення цифрової економіки, де довіра ґрунтується не на авторитеті посередників, а на технологічних механізмах прозорості та незмінності даних.

Список використаних джерел

1. Буряк, В. Є. Технології блокчейн та їх застосування у фінансовій та інформаційній сферах // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Фізико-математичні науки*. – 2020. – Вип. 3. – С. 45–52.

2. Дубина, М. В., Труш, Н. В. Сучасні перспективи використання блокчейну в інформаційних технологіях // *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Технічні науки*. – 2021. – №2. – С. 117–125.

3. Нікітін, О. В. Блокчейн як інструмент підвищення безпеки програмних систем // *Наукові праці Одеської національної академії харчових технологій. Серія: Інформаційні технології*. – 2021. – Т. 53. – С. 89–96.

4. Соколов, А. І. Програмні рішення на основі технології блокчейн: стан та тенденції розвитку // *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія*. – 2022. – №4. – С. 134–141.

5. Іваненко, П. М., Кравчук, С. О. Можливості впровадження технологій блокчейн у державних інформаційних системах України // *Збірник наукових праць Національного авіаційного університету. Серія: Інформатика та кібернетика*. – 2022. – Вип. 1. – С. 56–63.

6. Гончаренко, Л. В. Аналіз використання блокчейн-технологій у банківській сфері України // *Фінанси, облік і аудит*. – 2020. – №36. – С. 101–108.

Андрій ГУДИМА
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
hudymaas@gmail.com
Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗРОБКИ АГЕНТА «КАР'ЄРНИЙ РАДНИК»

У сучасних умовах динамічного розвитку ринку праці використання технологій штучного інтелекту в галузі кар'єрного консультування набуває особливої актуальності. Робота спрямована на розробку агента «Кар'єрний радник», який допоможе користувачам аналізувати їхні професійні навички, планувати кар'єрний шлях, оцінювати ринкові тенденції, а також надавати персоналізовані рекомендації щодо освіти та професійного розвитку. Із застосуванням сучасних AI-технологій система створює інтерактивний і продуктивний інструмент для подолання викликів у сфері кар'єрного планування [1, 2].

На ринку вже існують низка платформ, які пропонують функціонал кар'єрного консультування та управління професійним розвитком, проте вони мають певні обмеження. Популярні сервіси, такі як LinkedIn Career Explorer або Coursera Career Coach, надають рекомендації щодо вакансій, курсів і шляхів розвитку, однак інтеграція штучного інтелекту в таких системах обмежена базовим аналізом введених даних. Деякі корпоративні інструменти, як-от IBM Watson Career Coach, мають ширші можливості аналізу професійних даних, але їхня орієнтація на великі компанії обмежує доступ для індивідуальних користувачів. Унікальність представленого проєкту полягає в глибокому персоналізованому підході до формування рекомендацій, адаптивній архітектурі та доступності для українських користувачів, з повною локалізацією українською мовою. Це дозволяє створити систему, орієнтовану на максимально комфортну та ефективну взаємодію незалежно від масштабів її використання.

Аналіз та архітектура проєкту. Розробка програмного агента базується на добре спланованій архітектурі, яка забезпечує модульність, масштабованість і підтримку сучасних принципів розподілених систем. Використовується підхід мікросервісів, що передбачає чіткий розподіл функцій між компонентами. Обрана структура кодової бази дозволяє ефективно підтримувати й оновлювати проєкт, а також легко адаптувати його до більш складних задач у майбутньому.

Технологічний стек. Для розробки агента використовується безкоштовний набір інструментів, який дозволяє уникнути додаткових витрат на хостинг та платне програмне забезпечення. Серверна частина реалізована на Python із застосуванням FastAPI для створення RESTful API, SQLite як локальної бази даних, SQLAlchemy ORM для роботи з моделями даних та JWT для

аутентифікації користувачів. Бібліотеки Hugging Face Transformers інтегровані для реалізації моделей штучного інтелекту у сфері текстової аналітики.

Клієнтська частина створена на платформі React з TypeScript, використовуючи бібліотеку компонентів Material-UI для побудови адаптивного інтерфейсу. Інтерфейс повністю локалізований українською мовою, а дизайн оптимізовано для зручного використання як на мобільних пристроях, так і на ПК. Для розгортання системи використовується контейнеризація на основі Docker, що дозволяє легко проводити інтеграцію з безкоштовними хостингами, такими як Railway, Render чи Vercel.

Реалізація функціоналу й інтеграція штучного інтелекту. Система має потужну серверну частину з інтеграцією функціоналу AI. Реалізовано моделі бази даних для збереження інформації про користувачів, профілі, навички, оцінки компетенцій і рекомендації. Вбудована система аутентифікації забезпечує захищене управління даними користувачів із використанням протоколу JWT. Інтеграція AI дозволяє адаптувати логіку рекомендацій відповідно до освітнього й професійного рівня користувача, з використанням текстового аналізу, оцінки навичок і аналізу ринкових тенденцій.

Функціональні можливості. Ключові функції агента включають реєстрацію й авторизацію користувачів; управління особистим профілем, включаючи додавання освіти, досвіду та навичок; персоналізовані кар'єрні рекомендації; оцінку навичок із додатковим аналізом; аналіз ринкових тенденцій праці та актуальних професій. Доступний інтерактивний дашборд для користувача, який дозволяє відслідковувати прогрес та оцінювати майбутні можливості розвитку.

База даних кар'єри й ринковий аналіз. Вбудована база даних включає інформацію про популярні професії в IT, категоризацію навичок, очікування заробітної плати та тренди ринку праці. Система автоматично пропонує корисні ресурси для навчання, які допомагають користувачам опановувати необхідні навички для кар'єрного росту. Алгоритми AI забезпечують динамічне оновлення рекомендацій, враховуючи зміну ринкових умов та нові тренди.

Агент «Кар'єрний радник» є практичним і технологічно ефективним рішенням, яке поєднує можливості штучного інтелекту, сучасні підходи до програмної розробки та орієнтацію на потреби користувачів. Завдяки інтеграції AI, адаптивній архітектурі та локалізованій клієнтській частині, цей проект має широкі перспективи впровадження як у рамках індивідуального консультування кар'єри, так і у корпоративних програмах навчання та розвитку персоналу.

Список використаних джерел

1. Логвиненко Б. І. Дослідження методів управління поведінкою економічних агентів на підприємствах з використанням інструментів штучного інтелекту. Економіка промисловості. 2022. № 15. С. 45–53. DOI: https://doi.org/10.15407/econindustry2022.04.078 .

2. Poplavska O., Danylevych N., Rudakova S. and Shchetinina L. Distance technologies in sustainable education: The case of Ukraine during the coronavirus pandemic. International Conference on Sustainable, Circular Management and Environmental Engineering (ISCMEE 2021)255. 2021. 1–13 p. DOI: https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125501040.

Олександр КОЛЯСКО
студент 2-го курсу Фахового коледжу
ПВНЗ «Буковинський університет»
sanya.koliasko@gmail.com
Сергій ОСАДЧУК
викладач кафедри інформаційних технологій та економіки
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
papayosadchuk@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Актуальність теми. У сучасному світі знання є ключовим ресурсом для формування конкурентних переваг. Зі зростанням обсягів інформації та ускладненням управлінських процесів виникає потреба у впровадженні інтелектуальних інформаційних систем (ІІС), здатних ефективно підтримувати управління знаннями. Такі системи, зокрема системи підтримки ухвалення рішень (СПУР), автоматизують обробку даних, аналізують великі масиви інформації та сприяють прийняттю рішень на всіх рівнях організації. Це набуває особливого значення в умовах динамічного бізнес-середовища та швидких технологічних змін.

Об'єкт дослідження. Інтелектуальні інформаційні системи, що застосовуються для управління знаннями в організаціях.

Предмет дослідження. Процеси управління знаннями в організаціях із використанням ІІС, зокрема:

а) методи та технології збору, зберігання, обробки й поширення знань;

б) моделі підтримки ухвалення рішень;

в) інструменти аналізу та візуалізації даних;

д) платформи для колективної роботи й обміну знаннями.

Мета дослідження. Аналіз ролі інтелектуальних інформаційних систем у підвищенні ефективності управління знаннями в сучасних організаціях та розробка рекомендацій щодо їх упровадження й оптимізації.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі проблема розглядається в кількох напрямах.

- *Технологія Knowledge Graph у цифровій трансформації академічних установ.* Досліджується потенціал технології Knowledge Graph як інструмента цифрової трансформації академічних установ. Основна увага зосереджена на подоланні викликів сучасної освіти й науки: інформаційного перевантаження, фрагментації даних, потреби персоналізації навчання та підтримки інновацій [1].

- *Нові методи побудови інтелектуальних систем.* Розглядаються сучасні підходи, завдяки яким ІІС еволюціонують від інструментів здобуття знань до засобів підвищення ефективності управління та надання послуг організаціям [2].

- *Сучасні інформаційні технології управління бізнесом.* У наукових працях аналізується цифровізація обліково-аналітичних процесів та впровадження цифрових технологій у сферу обліку й аналітики, що змінює підходи до обробки, збереження та використання економічної інформації [3].

- *Цифровізація логістики.* Досліджується вплив цифрових технологій на логістичні процеси: оптимізацію постачання, зберігання та транспортування товарів. Розглядаються інструменти, що сприяють ефективності логістики, зокрема системи управління ланцюгами постачання (SCM), автоматизовані складські системи (WMS), Інтернет речей (IoT), блокчейн і штучний інтелект [4].

- *Диджитал-компетентність персоналу.* Розкрито концептуальні засади цифрової компетентності працівників як ключового внутрішнього чинника формування цифрової ефективності підприємства в сучасних економічних умовах [5].

На основі розглянутих напрямів можна дійти висновку, що цифрова трансформація поступово охоплює всі сфери суспільного життя – від освіти й науки до бізнесу та логістики. Вона ґрунтується як на впровадженні новітніх технологій, так і на розвитку людського потенціалу, зокрема цифрових компетентностей персоналу. Такий комплексний підхід забезпечує не лише підвищення ефективності управління процесами, а й створює умови для сталого розвитку та інноваційної динаміки. Зрештою, саме синергія технологічних рішень і професійних навичок визначає конкурентоспроможність організацій у глобальному цифровому середовищі.

Таким чином, узагальнення наукових підходів свідчить, що цифрова трансформація виходить за межі окремих технологічних рішень і охоплює системний розвиток організацій. Вона поєднує інноваційні інструменти, нові методи управління та підвищення рівня цифрових компетентностей, формуючи цілісну екосистему ефективності й інновацій. У цьому контексті логічним є перехід до узагальнення ключових результатів дослідження.

Висновки. Інтелектуальні інформаційні системи поступово перетворюються не лише на технічні інструменти, а й на стратегічних партнерів організацій. Вони дають змогу подолати хаос даних, перетворити знання на практичний ресурс і підвищити продуктивність діяльності. Для досягнення успіху важливим є не тільки впровадження технологій, а й розвиток цифрової компетентності персоналу, адже саме поєднання людського потенціалу й інтелектуальних систем створює справжню цінність у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. https://www.researchgate.net/?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

2. https://comsys.kpi.ua/wp-content/uploads/2025/02/novi-metody-pobudovy-intelektual%CA%B9nykh-system-2024.pdf

3. https://unionba.com.ua/storage/content/osvita/zbirnyk_tez_npk_2025.pdf

4. https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2025/03/199-45-51-kanczedal.pdf

5. https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/download/187/184

Андрій НЕРЕСНИЦЯ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
neresnytsjaaa@gmail.com
Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com

РОЗРОБКА АГЕНТА НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЕРВИННОГО МЕДИЧНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ

У сучасному світі впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) у сферу охорони здоров'я значно змінює підхід до діагностування захворювань [1, 2]. Представлена система автоматизації первинного медичного діагностування на основі ШІ спрямована на полегшення роботи медичних працівників та підвищення обізнаності пацієнтів щодо стану їхнього здоров'я. Розроблений агент надає початковий аналіз симптомів, дозволяючи користувачам отримувати орієнтовну інформацію про можливі діагнози, їх рівень ймовірності та рекомендації щодо подальших дій.

Основні особливості розробки:

1. *Аналіз симптомів із використанням механізмів ШІ*. Розроблена система дозволяє аналізувати введені користувачем симптоми, використовуючи алгоритми *TF-IDF (Term Frequency-Inverse Document Frequency)* для виявлення ключових характеристик симптомів у даних. Для підвищення точності відповідностей використовуються метрики косинусної подібності (cosine similarity), що дозволяють оцінити схожість симптомів користувача із записами у базі даних, а також визначити найімовірніший діагноз.

2. *Інтерактивна взаємодія через дві інтерфейсні платформи*. Програмний агент підтримує два типи користувацьких інтерфейсів. *Командний рядок (CLI)*: простий і швидкий спосіб введення та роботи із системою, орієнтований на технічно підготовлених користувачів. *Веб-застосунок*: зручний і адаптивний інтерфейс, створений із використанням Flask та Bootstrap, що дає змогу взаємодіяти з програмою через браузер. Інтерфейс є адаптивним, дозволяючи працювати на будь-яких типах пристроїв, зокрема смартфонах, планшетах і настільних комп'ютерах.

3. *База даних із підтримкою 15 медичних станів*. У розробленій системі використовується медична база даних, яка містить дані про 15 найпоширеніших захворювань із відповідними оцінками їхньої серйозності. Для кожного стану надається перелік ключових симптомів, що дозволяє забезпечити точність аналізу та формування діагнозів.

4. *Оцінка впевненості діагнозу*. Кожний згенерований системою діагноз доповнюється оцінкою впевненості, вираженою у відсотках. Це дає змогу користу-

вачеві краще зрозуміти рівень ймовірності захворювання й орієнтовно оцінити важливість подальших медичних консультацій.

5. *Етичність і відповідальність у реалізації*. Розроблений агент дотримується концепції «відповідального ШІ». У рамках роботи впроваджено чіткі медичні застереження, які нагадують користувачам, що програмний продукт не є заміною професійної медичної консультації. Система автоматизації первинного діагностування розглядається виключно як допоміжний інструмент і рекомендує звертатися до кваліфікованих лікарів для остаточного встановлення діагнозу.

Технічні аспекти реалізації:

1. *Архітектура та backend*. За серверну частину (backend) було обрано мову Python із використанням бібліотеки scikit-learn, яка забезпечує алгоритми машинного навчання для аналізу текстових даних. Python ефективно працює з медичними текстами та реалізовувати статистичні підходи до аналізу симптомів.

2. *Веб-розробка*. Для розробки веб-застосунку використовувано фреймворк Flask, що забезпечує побудову динамічних серверно-клієнтських рішень. Інтерфейс створено із застосуванням Bootstrap, що допомогло забезпечити чіткий, зрозумілий та адаптований до мобільних пристроїв дизайн.

3. *Робота з даними*. У системі використовується медичний набір даних у вигляді файлів CSV (таблиць), що спрощує обробку та інтеграцію інформації про симптоми й захворювання. Цей підхід дозволяє гнучко оновлювати і розширювати базу даних без потреби у складній модифікації програми.

4. *Тестування.* Для забезпечення стабільної роботи системи розроблено комплексний набір тестів, які охоплюють всі ключові модулі програми. Тестовий набір має на меті перевірку точності аналізу даних, інтеграції інтерфейсів і правильність розрахунків оцінки ймовірності діагнозів.

Запропонована система автоматизації первинного діагностування із використанням штучного інтелекту має значний потенціал для поліпшення обслуговування в медичній галузі. Розробка забезпечує зручний доступ до медичної інформації, швидкий первинний аналіз симптомів і підтримує користувачів у прийнятті рішень щодо звернення до лікаря. Реалізація на основі сучасних технологій Python, Flask та scikit-learn гарантує ефективність і масштабованість системи, що відкриває можливості її майбутнього вдосконалення та інтеграції у ширший контекст медичних інформаційних систем.

Список використаних джерел

1. Висоцький А.А., Суріков О.О., Василюк-Зайцева С.В. (2023) Розвиток штучного інтелекту в сучасній медицині. *Укр. мед. часопис*, 2(154): 1-4. DOI: 10.32471/umj.1680-3051.154.241221. Посилання: (www.umj.com.ua/uk/publikatsia-257497-tehnologiyi-shtuchnogo-intelektu-v-suchasnij-meditsini-vprovadzhennya-ta-problematika).

2. Прейзнер Є.Е., Яшина О.М. (2020) Методи штучного інтелекту в сфері охорони здоров'я. *Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах*, 1: 84–87. DOI: 10.31891/2219-9365-2020-65-1-13 Посилання: (www.umj.com.ua/uk/publikatsia-257497-tehnologiyi-shtuchnogo-intelektu-v-suchasnij-meditsini-vprovadzhennya-ta-problematika).

Сергій ОСАДЧУК
викладач кафедри комп'ютерних систем і технологій
ПВНЗ «Буковинський університет»
papayosadchuk@gmail.com
Олексій ГАКМАН
студент групи Км-601
ПВНЗ «Буковинський університет»
hakmano@education-buk.in.ua
Василь ЗАЯЦЬ
доктор технічних наук, професор
професор кафедри комп'ютерних систем і технологій
ПВНЗ «Буковинський університет»
zvmmvz01@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ АЛГОРИТМІВ У ЗАДАЧІ ПІДБОРУ ТА ОНОВЛЕННЯ АПАРАТНОЇ ЧАСТИНИ ПК

У сучасних умовах стрімкого розвитку комп'ютерних технологій постає проблема оптимального вибору апаратного забезпечення персональних комп'ютерів. Велика кількість доступних комплектуючих, що відрізняються за характеристиками, вартістю та сумісністю, ускладнює прийняття рішення навіть для досвідчених користувачів. Додатковою проблемою є планування майбутнього апгрейду системи, яке вимагає врахування не лише поточних потреб, а й перспективних вимог до продуктивності.

Рекомендаційні алгоритми дозволяють автоматизувати процес підбору оптимальних компонентів, зменшити час на аналіз інформації та уникнути несумісностей, що особливо важливо як для індивідуальних користувачів, так і для IT-спеціалістів. Це визначає актуальність розробки системи, здатної на основі вхідних параметрів користувача формувати оптимальні рекомендації щодо підбору комплектуючих і модернізації ПК.

Об'єктом дослідження є процес формування рішень щодо вибору та оновлення апаратної частини персональних комп'ютерів. Це охоплює аналіз характеристик комплектуючих, їх сумісності, економічної доцільності та перспективності використання в умовах швидкого розвитку комп'ютерних технологій. Особливу увагу приділено застосуванню рекомендаційних алгоритмів для підвищення ефективності та точності прийняття рішень під час підбору та апгрейду ПК.

Предметом дослідження є методи, алгоритми та інструменти побудови рекомендаційних систем, орієнтованих на підтримку процесу вибору та оновлення апаратної частини персональних комп'ютерів. Дослідження охоплює підходи до аналізу технічних характеристик комплектуючих, перевірки їх сумісності, оцінки продуктивності та вартості, а також методи формування персоналізованих рекомендацій для користувачів із різним рівнем технічної підготовки. Особливий акцент робиться на застосуванні сучасних

рекомендаційних алгоритмів для підвищення точності вибору та зниження ризику помилкових рішень під час апгрейду ПК.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування рекомендаційної системи, здатної автоматизувати процес підбору комплектуючих та формування рекомендацій щодо модернізації персональних комп'ютерів. Для досягнення цього передбачається створення алгоритмічної основи, яка враховує сумісність компонентів, їхню продуктивність, економічну доцільність та перспективність використання. Особлива увага приділяється застосуванню сучасних рекомендаційних підходів, що дозволяють забезпечити індивідуалізований вибір і спростити прийняття рішень як для звичайних користувачів, так і для фахівців у сфері інформаційних технологій.

Рекомендаційні системи сьогодні є одним із ключових напрямів розвитку інформаційних технологій, що активно застосовуються у сфері електронної комерції, освіти, медицини та розважальних сервісів. Водночас завдання підбору комплектуючих для персональних комп'ютерів має специфічні особливості, які роблять цю тему особливо актуальною. На відміну від класичних рекомендаційних задач, де ключову роль відіграє подібність уподобань користувачів, у сфері комп'ютерного «апгрейду» критичне значення мають жорсткі технічні обмеження. Йдеться про сумісність процесорів і материнських плат, стандартів пам'яті, інтерфейсів підключення, а також про баланс між продуктивністю та енергоефективністю [1].

У сучасних дослідженнях підкреслюється, що прості підходи на основі колаборативної фільтрації не можуть самостійно забезпечити надійність у цій сфері, адже вони здатні враховувати лише статистику популярності та співпадіння виборів користувачів. Значно ефективнішими є гібридні системи, які поєднують правила та експертні знання з методами машинного навчання. У практиці вже застосовуються знання-орієнтовані системи, які будуються на базі чітких правил сумісності між комплектуючими. Водночас контент-орієнтовані моделі дозволяють аналізувати технічні характеристики компонентів, а графові представлення знань створюють можливість моделювати складні взаємозв'язки між поколіннями обладнання, виробниками та конкретними конфігураціями. Окремим трендом є інтеграція великих мовних моделей, які використовуються для формування пояснень рекомендацій, що підвищує рівень довіри користувачів до системи та спрощує процес взаємодії з нею [2].

Особливий інтерес викликає вплив ринкових і технологічних тенденцій на роботу рекомендаційних систем. Швидка зміна поколінь процесорів та відеокарт, поява нових стандартів пам'яті та накопичувачів змушують системи адаптуватися до динамічного середовища. Додаткову складність становить зростання сегменту вторинного ринку, де важливими параметрами стають залишковий ресурс, економічна доцільність та енергоефективність. Таким чином, ефективна система підбору має враховувати не лише технічні параметри, а й економічні та екологічні аспекти.

Актуальні дослідження доводять, що поєднання знання-орієнтованих методів з колаборативною фільтрацією дає змогу практично повністю усунути ризик несумісності збірок і водночас забезпечити користувача варіантами, які

відповідають ринковим трендам. Графові моделі дозволяють ефективніше прогнозувати можливі шляхи апгрейду, а модулі оцінки продуктивності та вартості забезпечують користувачеві вибір, що відповідає його бюджету та потребам. Застосування пояснювальних інтерфейсів на основі сучасних мовних моделей підвищує зручність використання таких систем і робить їх доступними навіть для користувачів без глибоких технічних знань [3].

У підсумку можна зазначити, що розвиток рекомендаційних алгоритмів відкриває широкі можливості для створення інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень у сфері підбору та оновлення апаратної частини ПК. Поєднання формальних правил, поведінкових даних і семантичних моделей є ключем до підвищення точності, актуальності та зручності таких систем.

Список використаних джерел

1. Coleman, T., Ahmed, H., Shende, R., Perez, I., & Altintaş, İ. (2025). BanditWare: A Contextual Bandit-based Framework for Hardware Prediction. arXiv.

2. Veres, O., Ilchuk, P., & Kots, O. (2023). Methods of Recommendations for Analysis of Computer Components. CEUR Workshop Proceedings, 3426.

3. Mishra, S., Bane, S., Pandit, R., & Phadnis, N. (2021). PC Configuration and Component Recommendation System. International Journal of Computer Applications, 183(11).

Іван ОСТАПІВ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
ostapivid@gmail.com
Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗРОБКИ АГЕНТА «АСИСТЕНТ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ»

У сучасних умовах розвитку освітніх технологій важливим викликом є створення ефективних платформ, які одночасно забезпечуватимуть адаптацію навчання під індивідуальні потреби студентів і зможуть інтегрувати сучасні можливості штучного інтелекту (ШІ) [1, 2]. Представлений проєкт «Асистент персоналізованого навчання» є прикладом застосування ШІ для розробки інтелектуального агента, здатного оптимізувати освітній процес завдяки персоналізованому підходу. Даний агент, побудований із використанням сучасних технологій машинного навчання та аналітики, пристосовується до потреб користувача для створення індивідуальних шляхів навчання.

Основні функціональні можливості:

1. *Розумні рекомендації контенту* (Smart Content Recommendations). Агент використовує алгоритми штучного інтелекту для аналізу уподобань користувача та виявлення його навчальних шаблонів. На основі цього аналізу платформа пропонує персоналізовані навчальні матеріали, які найкраще відповідають цілям і стилю навчання конкретного студента.

2. *Аналітика прогресу* (Progress Analytics). Агент надає користувачеві візуальні аналітичні панелі, які показують швидкість вивчення матеріалів, рівень виконання завдань і загальний прогрес. Вхідні дані трансформуються в зрозумілу статистику, яка допомагає користувачеві оцінити свої досягнення та визначити ефективність навчання.

3. *Адаптивні навчальні траєкторії* (Adaptive Learning Paths). Агент створює персоналізовані програми навчання, які базуються на цілях, рівні знань та вподобаннях користувача. Завдяки цьому забезпечується поступове та логічне освоєння нового матеріалу відповідно до потреб студента.

4. *Система оцінювання* (Assessment System). Вбудована система тестування та оцінювання дозволяє регулярно перевіряти знання за допомогою вікторин, інтерактивних завдань та письмових тестів. Після завершення тестування система автоматично генерує детальну аналітику та відгук про виконану роботу, що допомагає зрозуміти, які теми потребують додаткової уваги.

5. *Інсайти навчання* (Learning Insights). На основі даних про прогрес навчання агент генерує звіти з деталями про сильні сторони користувача та теми, які потребують покращення. Ця функція сприяє глибокому розумінню студентом

власних результатів і допомагає формувати ефективні навчальні стратегії.

6. *Підтримка мультимодального контенту* (Multi-modal Content). Платформа підтримує різноманітні формати контенту, включаючи текстові статті, відеоматеріали, інтерактивні вправи та вікторини. Це підвищує зацікавленість користувача та забезпечує його активну участь у навчальному процесі.

Технічні та наукові основи роботи:

1. *Обґрунтована літературна база.* Проєкт базується на сучасних дослідженнях у галузі освітніх технологій, включаючи використання ШІ для індивідуалізації освітнього процесу. Огляд літератури забезпечує наукову основу для обґрунтування розроблених підходів.

2. *Інноваційні застосування ШІ*. У рамках проєкту впроваджено алгоритми семантичного зіставлення контенту та аналізу навчальних моделей користувача. Це дозволяє ефективно налаштовувати весь процес навчання відповідно до потреб конкретного учня.

3. *Оцінка ефективності та UX-дизайн*. Для перевірки функціональності платформи створено метрики для вимірювання ефективності навчання, рівня залученості користувача та його задоволення. Крім того, був розроблений зручний інтерфейс, орієнтований на комфорт і легкість використання.

4. *Масштабована архітектура*. Проєкт побудований із врахуванням можливості його реалізації для реальних умов. Архітектура платформи легко масштабована, що дозволяє адаптувати її для великої кількості користувачів із різними запитами.

5. *Документування*. Проєкт забезпечено повною документацією, яка включає технічні характеристики, API-документи та рекомендації щодо впровадження й розгортання системи в реальних умовах.

Розроблений агент «Асистент персоналізованого навчання» є потужним інструментом, який демонструє широкі можливості застосування штучного інтелекту в освіті. Проєкт не лише сприяє покращенню навчального процесу для індивідуальних користувачів, але й пропонує рішення для масштабованих освітніх платформ. Поєднання advanced AI/ML-технологій, адаптивного UX-дизайну та практично орієнтованого впровадження створює значні перспективи для подальшого розвитку платформи.

Список використаних джерел

1. Аламрі, Х., Лоуелл, В., Вотсон, В., Вотсон, С.Л. (2020). Використання персоналізованого навчання як навчального підходу для мотивації учнів у вищій освіті онлайн: самовизначення учня та внутрішня мотивація. Journal of Research on Technology in Education, 52 (3), 322–352. https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1728449.

2. Ayeni, O.O., Al Hamad, N.M., Chisom, O.N., Osawaru, B., & Adewusi, O.E. (2024). AI in education: A review of personalized learning and educational technology. GSC Advanced Research and Reviews, 18(2), 261–271. https://doi.org/10.30574/gscarr.2024.18.2.0062 .

Максим ПОГОРЄЛОВ
студент ІІ курсу, група К-11с
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
gonchar.yulij54@gmail.com
Сергій ОСАДЧУК
викладач Фахового коледжу
ПВНЗ «Буковинський університет»
papayosadchuk@gmail.com

ЕТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність теми. У XXI столітті генеративний штучний інтелект (ШІ) став одним із найвпливовіших технологічних явищ. Його здатність створювати тексти, зображення, відео та навіть програмний код відкриває безліч можливостей для науки, освіти, медицини та бізнесу. Водночас використання таких систем породжує серйозні етичні та безпекові виклики: поширення дезінформації, порушення авторських прав, алгоритмічну упередженість і ризик маніпуляції суспільною думкою. Тому аналіз цих аспектів є надзвичайно актуальним у контексті цифрової трансформації та глобальних викликів інформаційного суспільства.

Об’єкт дослідження. Генеративні системи штучного інтелекту та їх застосування в різних сферах суспільного життя.

Предмет дослідження. Етичні та безпекові виклики, пов’язані з використанням генеративного ШІ, а також можливі підходи до їх подолання.

Мета дослідження. Проаналізувати ключові ризики застосування генеративного ШІ, оцінити міжнародні підходи до його регулювання та визначити шляхи формування безпечного й відповідального використання цих технологій.

Виклад основного матеріалу. Генеративний ШІ працює на основі глибинних нейронних мереж, здатних створювати контент, який важко відрізнити від людського. Така технологія, з одного боку, відкриває нові перспективи для творчості, автоматизації та освіти, а з іншого - стає інструментом для створення deepfake, фейкових новин і шахрайських схем.

Етичні виклики включають порушення авторських прав, адже системи можуть відтворювати стилі митців чи генерувати тексти на основі чужих творів без дозволу. Не менш серйозною проблемою є упередженість алгоритмів, яка відображає нерівність у вихідних даних і може призводити до дискримінаційних результатів.

Безпекові загрози охоплюють використання генеративних моделей у кіберзлочинності: автоматизовані фішингові атаки, маніпуляції фінансовими ринками чи створення дезінформаційних кампаній. Це становить небезпеку для державної безпеки, бізнесу та приватних осіб.

Міжнародна спільнота вже розробляє регулятивні підходи: ЄС ухвалює AI Act, UNESCO просуває рекомендації щодо етики ШІ, OECD пропонує стандарти для класифікації систем. Такі документи спрямовані на зменшення ризиків і забезпечення прозорості та пояснюваності алгоритмів.

Перспективними шляхами мінімізації загроз є розвиток технологій watermarking (цифрових водяних знаків), створення систем перевірки достовірності контенту, а також формування цифрової грамотності у суспільстві.

Висновок. Генеративний ШІ є потужним інструментом, який може одночасно приносити значні переваги та становити серйозні загрози. Його безпечне та етичне використання можливе лише за умови міжнародної співпраці, ефективного регулювання й розвитку культури відповідального ставлення до цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Floridi, L., & Cowls, J. (2022). *A Unified Framework of Five Principles for AI in Society*. Harvard Data Science Review.

2. European Commission. (2024). *Artificial Intelligence Act (AI Act)*.

3. UNESCO. (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*.

4. OECD. (2022). *OECD Framework for the Classification of AI Systems*.

5. Zeng, Y., Lu, E., & Huangfu, C. (2023). *Linking Artificial Intelligence Principles*. Nature Machine Intelligence.

Павло ШВАРЦ
магістр ІІ курсу
ПВНЗ «Буковинський університет»
shvartspv@gmail.com
Богдан ГАЦЬ
кандидат технічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gatsbn@gmail.com

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ ЗАДАЧ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У сучасному світі ефективне управління часом та задачами є одним із ключових компонентів успіху в професійній і особистій діяльності. Використання штучного інтелекту для автоматизації планування задач має значний потенціал для підвищення продуктивності та оптимізації процесів [1,2]. Даний проєкт спрямований на створення інтелектуального асистента, який дозволяє користувачам організовувати свої задачі більш ефективно завдяки інтеграції сучасних AI-технологій і адаптованості до української мови.

Основні функціональні можливості:

1. *Обробка природної мови*. Система використовує алгоритми обробки природної мови, зокрема українського тексту, для автоматичного вилучення ключової інформації про задачі користувача. Ця функція дозволяє швидко і зручно додавати задачі, використовуючи природні мовні конструкції.

2. *Інтелектуальне визначення пріоритетів*. Завдяки аналізу контексту задач, строків виконання та поведінкових моделей користувача, система пропонує рекомендації щодо пріоритету виконання завдань. Такий підхід сприяє ефективнішому плануванню особистого чи командного навантаження.

3. *Автоматичний розподіл задач*. Система може розподіляти складні задачі на підзадачі, роблячи їх простішими для виконання. Це дозволяє користувачам концентруватися на кроках, необхідних для досягнення поставленої мети.

4. *Аналіз продуктивності*. ШІ аналізує поведінку користувача протягом роботи із задачами та надає персоналізовані інсайти, які допомагають виявити сильні та слабкі сторони в організації часу. Система пропонує рекомендації щодо підвищення продуктивності.

5. *Прогнозування строків виконання*. Система автоматично оцінює складність задач і прогнозує реалістичні строки їх виконання. Це дозволяє уникнути надмірного планування та забезпечує досягнення поставлених цілей у реальний термін.

6. *Контекстуальні рекомендації*. На основі проєктного контексту та параметрів задач система надає в реальному часі рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності роботи, а також допомагає розподіляти ресурси більш раціонально.

Проєкт реалізований із використанням безкоштовного стеку технологій для

забезпечення широкої доступності рішення. Серверна частина розроблена на Python із використанням FastAPI, база даних PostgreSQL забезпечує надійне зберігання інформації про задачі, користувачів та аналітичні дані. Клієнтська частина створена на базі React із підтримкою TypeScript, що дозволяє забезпечити швидку й адаптивну роботу інтерфейсу.

Для роботи з моделями штучного інтелекту інтегровані рішення OpenAI GPT-3.5-turbo і Google Gemini, що забезпечують високу якість обробки тексту й формування рекомендацій. Система працює на безкоштовних платформах Railway для серверної частини і Vercel для веб-інтерфейсу. Оформлення виконане за допомогою Tailwind CSS, що гарантує естетичний і сучасний вигляд програми.

Інтеграція штучного інтелекту. Проєкт демонструє можливості інтеграції декількох моделей ШІ для вирішення різних задач. Зокрема, моделі обробляють український текст, адаптують рекомендації в реальному часі та генерують інсайти на основі аналітики. Передбачено fallback-механізми, які забезпечують стабільну роботу системи навіть у випадку перебоїв із доступністю зовнішніх сервісів ШІ.

Основні особливості реалізації

1. Повний цикл роботи із задачами, від створення до аналізу продуктивності.

2. Локалізація українською мовою, що дозволяє ефективно використовувати систему у вітчизняному контексті.

3. Розширені рекомендації на основі моделей ШІ, які підвищують точність планування.

4. Зручність використання завдяки сучасному веб-інтерфейсу та адаптивності під різні типи пристроїв.

5. Масштабованість і легкість у розгортанні завдяки контейнеризації на основі Docker.

Розроблений інструмент для планування задач з використанням штучного інтелекту є сучасним і практичним рішенням, яке покращує ефективність управління часом і ресурсами. Поєднання технологічної складової, інноваційних AI-моделей і зручного інтерфейсу дозволяє створити простий і потужний інструмент для організації роботи. Проєкт може знайти своє застосування як у персональних, так і в командних середовищах і має значний потенціал для подальшого розширення функціональності.

Список використаних джерел

1. A. Alshaikhi, M. Khayyat. An investigation into the impact of artificial intelligence on the future of project management. 2021 international conference of women in data science at taif university (widstaif). 2021. P. 1-4. URL: https://doi.org/10.1109/WiDSTaif52235.2021.9430234.

2. Bahi A., Gharib J., Gahi Y. Integrating generative AI for advancing agile software development and mitigating project management challenges. International journal of advanced computer science and applications. 2024. Vol. 15, no. 3. URL: https://doi.org/10.14569/ijacsa.2024.0150306.

Олександр ЯКИМИК
студент 2-го курсу, група К-11с
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
alex.jakimik@gmail.com
Сергій ОСАДЧУК
викладач Фахового коледжу
ПВНЗ «Буковинський університет»
papayosadchuk@gmail.com

ВПЛИВ АВТОМАТИЗАЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Актуальність теми. Сьогодні автоматизація та штучний інтелект (ШІ) стають одними з ключових чинників трансформації ринку праці у світі та в Україні. Вони змінюють структуру зайнятості, характер професій і вимоги до компетенцій працівників, а також впливають на соціальні, економічні та політичні аспекти розвитку суспільства. До 2030 року понад 300 мільйонів робочих місць у світі можуть підпадати під вплив автоматизації, що становить близько 9% від загальної кількості зайнятих (World Economic Forum, 2020). Водночас впровадження ШІ очікується як фактор значного економічного зростання, який може додати від 13 до 19,9 трильйонів доларів до світового ВВП (PwC, 2017). Для України автоматизація та цифровізація є особливо актуальними у контексті війни, дефіциту кваліфікованих кадрів та структурних особливостей економіки. Відповідно, дослідження цього питання дозволяє визначити нові підходи до розвитку ринку праці, формування компетенцій майбутнього та державної політики у сфері працевлаштування.

Об'єкт дослідження. Сучасний ринок праці, його структура та динаміка, а також процеси трансформації зайнятості під впливом автоматизації та впровадження штучного інтелекту на глобальному та національному рівнях.

Предмет дослідження. Системно дослідити виклики та перспективи автоматизації та впровадження ШІ для ринку праці в Україні та світі, визначити їхні економічні, соціальні та технологічні наслідки та розробити рекомендації щодо адаптації освітніх, кадрових та державних політик для забезпечення стійкого і конкурентоспроможного ринку праці.

Мета дослідження. Визначити основні виклики та перспективи, які створює автоматизація для ринку праці, а також розробити рекомендації щодо адаптації працівників і стратегій розвитку підприємств у нових умовах.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні автоматизація та штучний інтелект (ШІ) стають одними з головних чинників трансформації ринку праці у світі. Вони змінюють структуру зайнятості, характер професій і ставлять перед економікою та суспільством нові виклики. До 2030 року понад 300 мільйонів робочих місць можуть підпадати під вплив автоматизації, що складає приблизно 9% від загальної кількості зайнятих. Водночас очікується значне економічне

зростання: завдяки впровадженню ШІ внесок у світовий ВВП може сягнути 13–19,9 трильйонів доларів [1].

Варто зазначити, що вплив автоматизації не однаковий для всіх країн. У розвинених економіках ризик автоматизації сягає близько 60%, тоді як у країнах з низьким рівнем доходу – лише 26%. Це пов'язано з тим, що у високотехнологічних країнах значно більше рутинних задач, які можуть виконувати машини. Найбільш під загрозою – професії, пов'язані з обробкою даних, бухгалтерією та адміністративною роботою [2].

Водночас автоматизація створює нові можливості: зростає попит на спеціалістів у технологічних, креативних та екологічних сферах, а також на професії, пов'язані з відновлюваною енергетикою та зеленою економікою.

Для України тема автоматизації є особливо актуальною. Війна, дефіцит кваліфікованих кадрів та структурні особливості економіки підсилюють потребу в нових підходах до ринку праці. Близько 65% роботодавців прогнозують поглиблення кадрової кризи, а 71% компаній вже відчувають нестачу фахівців. Саме тому важливо розвивати програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації працівників, впроваджувати нові освітні формати та підтримувати STEM-дисципліни [3].

Автоматизація також має значний соціальний вплив. Вона може збільшувати нерівність, особливо серед низькокваліфікованих працівників і молоді без досвіду. Є ризик структурного безробіття, підвищеного стресу та соціальної ізоляції. Окрім цього, впровадження ШІ супроводжується проблемами безпеки та конфіденційності даних, а також ризиком отримання упереджених чи неправильних результатів.

Водночас автоматизація відкриває нові можливості для професійного розвитку. Зростає потреба в AI-розробниках, аналітиках даних, спеціалістах з кібербезпеки та екологічному менеджменті. Дистанційна робота, фріланс та самозайнятість стають більш доступними, що створює гнучкіші форми зайнятості.

Для того, щоб Україна могла скористатися цими можливостями, необхідно поєднувати зусилля держави, бізнесу та суспільства. Важливо реалізовувати державні стратегії розвитку ШІ, фінансово підтримувати стартапи та наукові дослідження, розвивати корпоративну культуру, впроваджувати соціальні програми для працівників та підтримувати інклюзивні ініціативи.

Отже, автоматизація та штучний інтелект мають двобічний вплив. З одного боку, вони створюють ризики для працівників і суспільства, з іншого – відкривають нові економічні можливості, формують нові професії та сприяють технологічному розвитку. Для України важливо не лише впроваджувати технології, але й розвивати людей, адаптувати освіту та кадрову політику, щоб ринок праці залишався стійким і конкурентоспроможним.

Список використаних джерел

1. IDC: Artificial Intelligence Will Contribute $19.9 Trillion to the Global Economy through 2030 and Drive 3.5% of Global GDP in 2030

[https://my.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS52600524]. (дата звернення: 10.09.2025).

2. 60+ Stats on AI Replacing Jobs (2025)[https://explodingtopics.com/blog/ai-replacing-jobs]. (дата звернення: 10.09.2025).

3. In the next 10 years, Ukraine will continue to suffer from a labor shortage[https://ubn.news/in-the-next-10-years-ukraine-will-continue-to-suffer-from-a-labor-shortage/]. (дата звернення: 10.09.2025).

Секція 2

Право і суспільство
в умовах збереження національної ідентичності

Section 2

Law and Society
in the Context of Preserving National Identity

Stella KELBIA
PhD in Law, Associate Professor
Dean of the Faculty of Law
PHEI "Bukovinian University"
stella.kelbia@gmail.com
Romina ZELIA
4rd year student of the Faculty of Law
PHEI "Bukovinian University"
zelyaromyna@gmail.com

BUSINESS AND PRIVATE LAW IN THE AI ERA: ADAPTING TO NEW TECHNOLOGICAL REALITIES

The growing use of Artificial Intelligence (AI) in economic activities challenges existing legal frameworks in business and private law. Ukraine, aiming to integrate into the global digital economy, faces the necessity of legal adaptation to AI-driven technologies. Recent research by Ukrainian scholars emphasizes the urgent need for regulatory innovations to ensure the protection of rights and the sustainability of economic relations in the AI era.AI transforms traditional business practices, leading to the emergence of smart contracts and autonomous decision-making systems. Ukrainian legal scholars, such as V. Mamutov (2022), stress that civil law principles must be adapted to the functioning of self-executing agreements and AI-operated platforms.

One major challenge is the distribution of liability in cases where AI malfunctions cause losses. Since AI systems are not recognized as legal subjects, liability remains with natural or legal persons who own or control these systems (Tatsiy, 2021). Moreover, the concept of "electronic personality", discussed in Ukrainian academic circles, including by O. Kucheriavenko (2023), proposes reconsidering the status of advanced AI agents in legal transactions, potentially leading to the creation of specific categories of "technological subjects". The personal data protection regime is undergoing pressure due to AI's capabilities for mass data analysis and profiling. In Ukraine, the implementation of the GDPR principles is ongoing, as pointed out by A. Zerkal (2021), but new AI technologies challenge the current understanding of consent, purpose limitation, and data minimization. AI's capacity to discriminate indirectly through algorithmic bias demands special attention. Ukrainian researchers (e.g., V. Ortynskyi, 2023) highlight the necessity of setting national standards for AI ethics, ensuring that automated decision-making does not violate fundamental human rights guaranteed by the Constitution of Ukraine and international treaties.

To successfully adapt to technological realities, Ukrainian business and private law should:

Legally define key concepts such as "autonomous decision-making systems" and "smart contracts".

Develop a framework for assigning liability in AI-related disputes, taking into account the level of autonomy of the system.

Implement national ethical guidelines for AI usage in business practices.

Foster judicial practice capable of flexibly interpreting existing norms in the context of technological innovation.

As suggested by O. Pidhaietskyi (2022), Ukraine's approach must harmonize with the EU's evolving regulatory landscape, particularly the forthcoming AI Act, while considering national specifics.

Therefore, business and private law are entering a new stage of transformation under the influence of AI technologies. For Ukraine, adapting legal regulations to the new digital environment is not only a challenge but also an opportunity to modernize its legal system, ensuring competitiveness and protection of fundamental rights in the AI-driven world.

References

1. Mamutov, V. (2022). "Transformation of Business Law under the Influence of Digital Technologies." Law of Ukraine, 9, 25–33.

2. Tatsiy, V. (2021). "Artificial Intelligence and Civil Liability: Conceptual Approaches." Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 28(2), 15–22.

3. Kucheriavenko, O. (2023). "On the Legal Personality of Artificial Intelligence." Legal Journal of Kharkiv National University, 1, 112–119.

4. Zerkal, A. (2021). "Personal Data Protection in Ukraine in the Context of Artificial Intelligence Development." Information and Law, 2, 54–62.

5. Ortynskyi, V. (2023). "Algorithmic Bias and Human Rights: Legal Challenges in the AI Era." Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs, 2, 45–52.

6. Pidhaietskyi, O. (2022). "AI Regulation in the EU and its Impact on Ukrainian Legislation." Comparative and Analytical Law, 4, 87–94.

Sviatoslav LIUTYI
Master of Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv
lutiy.sviatoslav@gmail.com

THE PROTECTION OF FACES AND NAMES UNDER EUROPEAN LAW: COPYRIGHT AND DATA PRIVACY PERSPECTIVE

In recent years, content generated by artificial intelligence has become increasingly widespread on social media. In general, a certain boom in the use of artificial intelligence for image generation can be observed from 2022. This is due to the high level of interest among users and the general affordability of AI [1].

It is possible to assume that almost every active user of social networks has experienced an AI-generated images. A good example of AI-generated popular content is the famous photo of Pope Francis in a white jacket [2]. The image is a Deep Fake, but it is the one that attracted a lot of public attention to such a phenomenon as AI-generated images.

It should be noted that, despite the widespread use and popularity of images generated by artificial intelligence, Artificial intelligence itself, which is capable of generating images which look like actual art, appeared not so long ago [3]. Even though the phenomenon itself is quite young, we see the consequences every day and in various spheres of human life.

However, a crucial factor is the training data that companies use to train artificial intelligence programs. Therefore, this raises the logical questions “What if artificial intelligence generates a person’s face or name?", «How can a person protect himself?" Here, it is necessary to ask another question: "Can we get protection for a person’s face and name under copyright?"

It would be important to start with the last question, as it is pretty comprehensive and controversial.

The first thing to note, based on the paradigm of copyright law, is that a work is protected by copyright if it is created by a person and is their original intellectual work. From that perspective, a person’s face cannot be the subject of copyright. It is notable that if a person has taken a picture of their face, the picture is copyrightable, as it is human-created art; however, the face itself is not a direct object of copyright protection.

Therefore, a person who posts his or her photos on social networks and the Internet can claim protection of those photos in the case of an infringement of his or her rights. The general rule of EU copyright law is that there are no additional criteria for a photo to be protected by copyright except originality.

Another interesting fact is that if another person took a photo of the person. As an example, in the relationship between a photographer and a so-called model. The photograph will belong to the photographer as the author [4].

It should be noted that only photos taken with the subject’s consent are considered legal. Generally, the exemptions to this rule include photographs taken in public places and not used for commercial purposes. Also, photos that serve as Public Interest [5]. In

turn, the concept of Public Interest is quite complex, as there is no direct definition in the law of what constitutes Public Interest.

In this context, it is necessary to refer to the European Court of Human Rights judgment in Von Hannover v. Germany (No. 1). This court case builds directly on the fact that photographs were taken without the applicant's consent. Moreover, they were later published in a magazine. Further attempts were made to justify this as public interest due to the fact that the applicant is a public figure [6].

This describes the issue of protecting fundamental rights to privacy, as guaranteed by the European Convention on Human Rights [7]. In the present dispute, the court precisely held that there was no basis for public interest in this case, despite the provisions of Article 10, which stands for freedom of speech. Thus, the court found a breach of Article 8 in relation to the applicant [8]. This case is also important because it demonstrates the legal mechanism of defence when a photograph has been taken unlawfully. This, in turn, violates a person's right to privacy.

It also makes it reasonable to refer to the General Data Protection Regulation (GDPR). Specifically Article 6 (1)(a), where it is clearly stated that if personal data of a data subject is processed or used, it is necessary to obtain consent to do so [9]. This raises the question of 'is a photograph of a person personal data?'. The answer is clearly yes, because with the photo it is possible to identify a person [10].

It is important to note that it is possible to register your name as a trademark. European Union legislation allows this procedure. Article 4 of the Regulation (EU) 2017/1001 on the European Union trade mark 2017 stipulates that:

"An EU trade mark may consist of any signs, in particular words, including personal names…" [11]. Therefore, a personal name can be protected as intellectual property in accordance with a specific procedure.

It is possible to add more exceptions and legal provisions; however, due to the fact that the scope of our work is generally devoted to other problems. Nevertheless, it overlaps closely with the issues of regulating artificial intelligence. I have only highlighted the general provisions for the protection of the human face in photographs.

This is where the first question must be answered, in the case of using a person's face or name to train an AI. It's most likely that developers will not take such huge risks. They will be more careful in training their models. In order not to suddenly breach the law and not to get into legal proceedings. Despite this, it is possible to use the provisions of the GDPR when protecting the name and face of a person. It is also possible to use the copyright law in case a photograph of one's own face was taken by the author himself. Moreover, it would also be possible to protect a name as a trademark, which is essentially part of intellectual property law.

In conclusion, while neither faces nor names in their natural form fall under copyright protection, several legal mechanisms exist to safeguard them. A person's photograph can be protected under copyright as long as it demonstrates originality, while their name can be registered as a trademark under EU law. Furthermore, fundamental rights to privacy, as reinforced by the European Convention on Human Rights, and the GDPR's strict consent requirements, provide additional safeguards against misuse of personal data, including photographs. Taken together, these frameworks highlight the complexity of protecting personal identity in the digital era.

References

1. Will Knight, ‘Where the AI Art Boom Came From – and Where It’s Going’, WIRED, 12 January 2023, https://www.wired.com/gallery/where-the-ai-art-boom-came-from-and-where-its-going/.

2. Simon Ellery, ‘Fake Photos of Pope Francis in a Puffer Jacket Go Viral, Highlighting the Power and Peril of AI – CBS News’, 28 March 2023, https://www.cbsnews.com/news/pope-francis-puffer-jacket-fake-photos-deepfake-power-peril-of-ai/.

3. From Innovation to Art: The History of AI Images – Article | Foam: All about Photography’, 2025, https://www.foam.org/articles/from-innovation-to-art-the-history-of-ai-images.

4. Copyright Law for Photography in the European Union’, *Sumfinity Photography by Nico Trinkhaus* (blog), accessed 30 April 2025, https://sumfinity.com/how-to/copyright-law-photography-european-union/.

5. Lucas Cortizo, ‘Data Protection and Street Photography’, *IDPC* (blog), 10 April 2018, https://idpc.org.mt/idpc-publications/data-protection-and-street-photography/.

6. Von Hannover v. Germany, (ECtHR 24 June 2004), https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61853

7. European Convention on Human Rights’, n.d. Article 8.

8. Von Hannover v. Germany. See paragraphs 58 and 80.

9. Regulation - 2016/679 - EN - Gdpr - EUR-Lex’, accessed 5 April 2025, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng. Article 6(1)(a)

10. Taking Photographs: Data Protection Advice for Schools | ICO’, accessed 5 April 2025, https://ico.org.uk/for-organisations/advice-for-small-organisations/whats-new/blogs/taking-photographs-data-protection-advice-for-schools/.

11. Regulation (EU) 2017/1001 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the European Union Trade Mark (Codification) (Text with EEA Relevance)’, 154 OJ L § (2017), http://data.europa.eu/eli/reg/2017/1001/oj/eng. Article 4.

Romina ZELIA
4th year student of the Faculty of Law
PHEI "Bukovinian University"
zelyaromyna@gmail.com
Stella KELBYA
PhD in Law, Associate Professor
Dean of the Faculty of Law
PHEI "Bukovinian University"
stella.kelbya@gmail.com

LANGUAGE RIGHTS AS A LEGAL INSTRUMENT FOR PRESERVING NATIONAL IDENTITY DURING ARMED CONFLICT

National identity is deeply intertwined with language, which serves as both a means of communication and a reflection of cultural heritage. During times of war, the importance of language rights becomes more pronounced, as occupying forces often aim to undermine linguistic identity through policies of suppression, propaganda, or coercive assimilation. This analysis highlights how legal frameworks designed to protect language rights play a pivotal role in safeguarding national identity during armed conflicts, focusing particularly on insights from the Ukrainian experience.

Language is one of the most noticeable and long-lasting aspects of national identity. It reflects historical stories, cultural beliefs, and a feeling of belonging. According to legal theories, language is considered both a personal human right and a shared right of a nation. Recognizing official languages, minority languages, and the rights to use language in education helps preserve cultural traditions, even in times of war.

Wartime creates specific difficulties in preserving languages. When people are forced to leave their homes, areas are taken over by others, and educational systems are controlled, it often leads to the limitation of language rights. In Ukraine, for example, the temporary occupation has included efforts to suppress the use of the Ukrainian language in education and to promote the dominance of foreign languages. International legal frameworks, such as the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights, offer protections for freedom of expression and the rights of linguistic minorities, which can be used to support language preservation. Additionally, national constitutions and laws are important in ensuring that language rights are protected and cannot be ignored, even in times of emergency.

Language rights cannot be maintained only within a country's borders during times of war, as people being displaced or migrating often form large communities abroad. It is important for countries to work together to ensure that refugees can continue to access education in their native language, as well as cultural institutions and media. Organizations like UNESCO and the Council of Europe have created guidelines to help protect different languages, which can be included in a country's own plans. Working across borders also involves shared efforts to safeguard cultural

heritage, provide resources in native languages online, and take action against misleading information that could harm a nation's cultural identity.

Even though there are international agreements in place, several risks still exist. One risk is that emergency laws passed during war could restrict freedom of expression in language, claiming it is necessary for national security. Another risk is the destruction of schools, libraries, and cultural sites, which can cause lasting harm to the ongoing use of a language. Additionally, groups of people living outside their home country may lose their native language if the countries they live in do not offer enough support for language education. Lastly, international systems that are meant to help are often too slow to respond, leaving people without proper protection during important times of conflict.

To effectively protect national identity through language rights during wartime, the following steps are suggested: First, the constitution should recognize language rights as fundamental and not subject to removal, even in times of crisis. Second, existing agreements between states should be broadened to include provisions that guarantee language education for refugees and people who have been displaced. Third, digital platforms and media should be developed in the national language to offer easy access to cultural and educational materials. Fourth, legal systems should be strengthened to hold individuals and groups accountable for actions that harm cultural and linguistic heritage on an international scale. Lastly, after the war, recovery efforts should focus on rebuilding schools, archives, and cultural institutions, with a special focus on preserving and promoting the national language.

Language rights act as both a protective measure and a connecting link for national identity during times of war. By maintaining the use of language through legal protections, collaboration between countries, and international laws, nations can keep their cultural independence and build stronger resistance. The situation in Ukraine shows how the relationship between legal frameworks and the study of language is not just about fairness, but also a key approach for a country's survival when facing attacks.

References

1. Kyrylenko, V. (2024). Legal framework for national identity policy: Purpose, legal basis, main tasks and principles. Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy, 12(2).

2. Bilak, O., & Oleskiv, A. (2025). Theoretical and legal principles of cross-border cooperation: specific issues. Visegrad Journal on Human Rights.

3. Pylyp, V. V. (2023). Legal principles of international cooperation of the National Police of Ukraine with foreign law enforcement agencies. Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, 103(4), 345-356.

4. Council of Europe (2025). Advancing cooperation with the Council of Europe in the justice sector. Council of Europe Office in Ukraine.

5. UNESCO (2022). Protecting linguistic diversity in times of crisis: Guidelines for education and culture policy makers.

Сергій КАНТЕМІР
кандидат філологічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет» /
Центр німецької мови у Чернівцях (партнер Goethe-Institut Ukraine)
serhii.kantemir@gmail.com
Юлія МЕЛЬНИК
кандидат філологічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича /
Центр німецької мови у Чернівцях (партнер Goethe-Institut Ukraine)
yul.melnyk@gmail.com

МОДУЛЬНИЙ ФОРМАТ ПІДРУЧНИКА З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРАВНИКІВ: ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасна професійна освіта вимагає нових підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності студентів-правників. В умовах посилення глобалізації юристи дедалі частіше стикаються з потребою працювати з німецькомовними джерелами, брати участь у міжнародних стажуваннях, підтримувати професійні контакти з іноземними колегами та інтегруватися в європейський академічний і правничий простір.

Традиційні підручники з іноземних мов, орієнтовані переважно на загальнокультурну чи побутову тематику [див. 1], попри безперечні переваги, часто виявляються недостатньо ефективними для формування професійно орієнтованих компетентностей. Не завжди відповідають цим завданням і спеціалізовані посібники для студентів юридичних спеціальностей, які почасти ґрунтуються на перекладених з української мови текстах та узагальнених граматичних вправах, що не мають безпосереднього зв’язку із професійним матеріялом [пор. 2; 3].

У цьому контексті особливого значення набуває модульний формат підручника з німецької мови для правників, створений у стінах нашого університету в тісній співпраці з фахівцями у сфері права. Видання під робочою назвою **JuraDeutsch: практикоорієнтований курс професійної німецької мови для майбутніх юристів* поєднує мовну підготовку з урахуванням сучасних потреб правничої освіти.

Його сутність полягає в побудові навчального матеріялу за окремими модулями, кожен з яких відображає певний тематичний блок (напр.: *Grundlagen des Zivilrechts, Arbeitsrecht, Verwaltungsrecht, Völkerrecht etc.*). Такий модуль містить автентичні тексти, комунікативні завдання, вправи на формування професійної лексики, а також інтегрує практичні ситуації, максимально наближені до майбутньої професійної діяльності студентів.

Мета розвідки – розкрити дидактичний потенціал модульного формату, обґрунтувати його ефективність у процесі вивчення німецької мови для правників, визначити типи завдань, корисних для студентів, а також показати значення співпраці між викладачами-лінгвістами та юристами-практиками.

Досвід викладання німецької мови в мережі мовних центрів-партнерів Goethe Institut за допомогою новітніх підручників на кшталт *Vielfalt B1+, Vielfalt B2* та ін. [див. 4; 5] засвідчує неабиякі дидактичні переваги модульного підходу. Модульна структура підручника сприяє системності та цілеспрямованості навчального процесу. Вона дає змогу:

- Оптимізувати обсяг навчального матеріалу, коли студенти опановують знання «порціями», поступово переходячи від загальних понять до вузькоспеціалізованих тем.
- Кожен урок підручника вибудуваний навколо окремої теми, яка, немов частинка мозаїки, формує цілісне бачення модуля. Так, у межах модуля ***Інформаційне право*** студенти спочатку працюють із темами *«Das Datenschutzrecht (DSGVO) in der EU»* («Закон про захист даних в ЄС») та *«Die Haftung im Internetrecht»* («Відповідальність в інтернет-праві»). Подальші навчальні цілі зосереджуються на питаннях *«Das Urheberrecht in der digitalen Welt»* («Авторське право в цифровому світі») та *«Die Cyberkriminalität und ihre Bekämpfung»* («Кіберзлочинність та боротьба з нею»). Завершальною ланкою опанування модуля стає тема *«Die künstliche Intelligenz und ihre rechtlichen Herausforderungen»* («Штучний інтелект та його правоправні виклики»), яка інтегрує набуті знання й відкриває перспективу для критичного осмислення майбутніх викликів у сфері права.
- Забезпечити інтеграцію мовної та фахової підготовки. Це означає, що кожен модуль містить тексти та завдання, які водночас розвивають мовні навички та формують уявлення про ключові правні категорії.
- Створити умови для індивідуалізації навчання, тобто викладач може варіювати порядок проходження модулів, поглиблювати ті чи ті теми залежно від потреб конкретної групи студентів.
- Формувати міждисциплінарний зв’язок. Підручник поєднує знання з галузей юриспруденції, міжнародного права та лінгвістики, що робить навчання багатовимірним і практично корисним.

Таким чином, модульний підхід відповідає сучасним дидактичним принципам: *доступності, науковості, професійної спрямованості, комунікативності* та *автономності навчання*.

Водночас вивчення німецької мови майбутніми правниками вимагає добору спеціальних завдань, що виходять за межі традиційних граматичних і лексичних вправ. До найефективніших можна віднести:

- *Роботу з автентичними текстами права*, яка передбачає аналіз витягів із *Bürgerliches Gesetzbuch* чи міжнародних договорів та сприяє формуванню навичок читання зі спеціальною метою.
- *Кейсові завдання*, під час яких студенти отримують змодельовану правоправну ситуацію (напр., трудовий спір чи укладання контракту) та мають розробити німецькою мовою алгоритм її вирішення.
- *Рольові ігри*. Тут ідеться про моделювання судового засідання або переговорів між адвокатами та клієнтами, що дає змогу інтегрувати мовну практику в професійний контекст.

- *Порівняльний аналіз термінології*, зокрема завдання на зіставлення німецьких, українських та міжнародних правничих термінів, які формують критичне мислення та навички перекладу.
- *Проєктна діяльність*, коли студенти можуть підготувати презентацію чи коротку наукову доповідь німецькою мовою про конкретний правничий інститут.

Як бачимо, такі завдання допомагають не лише впевненіше опановувати мову, а й відчути, як вона оживає у професійному середовищі, відкриваючи нові шляхи для навчання й обміну досвідом, розширюючи горизонти академічної мобільності.

Чому саме модульна структура підручника виявляється настільки ефективною у вивченні професійної мови? Насамперед завдяки своїй логічності та завершеності: кожен модуль є самостійною навчальною одиницею, яку легко інтегрувати у загальний курс чи використати для короткострокового навчання.

Важливим чинником є й те, що зміст модулів ґрунтується на реальних професійних ситуаціях. Це допомагає студентам відчути практичну цінність матеріалу, побачити його застосування у майбутній діяльності й отримати додаткову мотивацію до навчання.

До того ж гнучкий формат подання матеріялу дає викладачеві змогу комбінувати модулі відповідно до рівня групи чи професійної спеціалізації (наприклад, *Kriminalrecht* або *Zivilrecht*). Чітка структура підручника дозволяє студентам самостійно опрацьовувати окремі модулі та відстежувати власний поступ у навчанні.

Отож, модульний формат забезпечує не лише ефективність засвоєння матеріалу, а й готує студентів до умов сучасного освітнього простору, де цінуються автономність та вміння працювати з великими масивами інформації.

Важливим фактором успішності навчання є співпраця між викладачами іноземної мови та юристами-практиками. Така інтеграція має кілька вимірів:

- *Методичний*, тобто лінгвісти розробляють вправи та комунікативні завдання, а правники забезпечують їхнє змістовне наповнення, автентичність термінології та прикладів.
- *Практичний.* Юристи можуть брати участь у проведенні рольових ігор, майстер-класів чи гостьових лекцій німецькою мовою, створюючи умови для занурення студентів у професійну реальність.
- *Міжнародний*. Така співпраця готує студентів до стажувань у закордонних юридичних фірмах, участі в програмах *Erasmus+*, а також до спільних наукових проєктів.
- *Мотиваційний*. Приклади успішних кар’єрних історій випускників, які поєднали знання права та іноземної мови, слугують потужним стимулом для нинішніх студентів.

У результаті формується унікальний синергетичний ефект: мова перестає бути лише інструментом комунікації й перетворюється на засіб для професійного розвитку та міжнародної інтеграції.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що модульний формат підручника з німецької мови для правників довів свою високу дидактичну результативність,

адже забезпечує чітку структуру, професійне спрямування та практичну корисність навчання. Завдання, побудовані на автентичних текстах, кейсових ситуаціях, рольових іграх і міжкультурних проєктах, формують не лише мовну, а й фахову компетентність студентів.

Його перевага полягає у гнучкості та логічній завершеності, що дозволяє інтегрувати мовні знання з юридичними дисциплінами й готувати студентів до сучасних академічних і професійних викликів. Особливе значення тут має співпраця юристів і лінгвістів: вона забезпечує автентичність матеріалу, підтримує мотивацію студентів і відкриває реальні можливості для міжнародної мобільності та стажувань.

Тому модульний підручник із німецької для правників постає не просто навчальним ресурсом, а стратегічним інструментом інтеграції українських юристів у європейський та світовий освітньо-професійний простір.

Список використаних джерел

1. Кантемір С.О., Кантемір Н.Р., Кантемір П.С. Zu gutem DEUTSCH : Deutsch als Fremdsprache für Anfänger. Практичний курс німецької мови : підручник. 3-є вид., стереотип. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 432 с.

2. Німецька мова : Підручник для студентів І-ІІІ курсів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л.С. Кондратьєва, Ж.В. Мульчина, О.В. Нітенко, С. В. Черкашин; за ред. В.П. Сімонок. Х. : Право, 2004. 320 с.

3. Смірнова Т.М. Німецька для юристів : навчальний посібник. Київ : Омега-Л, 2004. 227 с.

4. Giersberg D., Schnack A., Seuthe Chr., Luger U., Mayrhofer L., Buchwald-Wargenau I., Niebisch D. Vielfalt B1+ : Kurs- und Arbeitsbuch. München : Hueber Verlag, 2023. 193 S.

5. Giersberg D., Schnack A., Seuthe Chr., Luger U., Buchwald-Wargenau I., Mayrhofer L., Spiegel L, Bayerlein O., Fromme L. Vielfalt B2.2 : Kurs- und Arbeitsbuch. München : Hueber Verlag, 2019. 206 S.

Павло КРАЙНІЙ
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри публічного права юридичного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
p.krayniy@chnu.edu.ua

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕВОЛЮЦІЮ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ІЗРАЇЛЮ

Розвиток сучасної держави у XXI столітті неможливо розглядати без вивчення місця та ролі права як соціального конструкта. Динамічна еволюція сучасної людини як соціального актора відбувається не лише завдяки досягненням науково-технічного прогресу, але й зростанням рівня послуг які вона може отримати для задоволення власних потреб, свого приватного інтересу. Порівнюючи її із поколіннями які жили на початку чи то в середині XX століття та побачимо що на сьогодні обсяг прав і свобод якими він наділений, правові механізми які забезпечують його існування в суспільстві, позасудовий та судовий захист його прав ні якою мірою неможливо порівнювати. Такий стан речей який спостерігається у країнах континентальної Європи та інших західних демократіях сформувався під впливом двох світових воєн що, фактично, визначило як сучасну західну правову традицію так й окремі міждержавні, міжнаціональні утворення якими здійснюється розробка та впровадження нових стандартів правового регулювання відносин між індивідами, а також, не в останню чергу між індивідом та державою.

Публічне право постійно перебуває під впливом змін які обумовлюються різноманітними зовнішніми факторами. Національні держави формують власні правові системи з врахуванням своєї історичної, економічної, соціальної, культурної ідентичності. Суспільства які проживають в межах цієї території беруть участь не лише в управлінні державними справами, формуванні органів публічної влади але й щодня вступають у публічно-правові відносини з органами публічної влади задля реалізації своїх прав і свобод. Такі дії схожі не безперервний рух елементарних частинок які підпорядковуються фундаментальним законам природи: вони можуть обмінюватись енергією, видозмінюватись, набувати характеристик кількох станів одночасно. Подібний стан речей існує коли у правовому полі суб'єкти правовідносин взаємодіють між собою або із державою. При цьому вивчення такої взаємодії неможливе без застосування відповідного методологічного інструментарію.

Як зазначалось вище, сучасна модель держави та суспільства сформувалась внаслідок глобальних конфліктів. Останні вплинули й на трансформацію публічного права та його складових до якої відноситься й адміністративне право. Українське адміністративне право трансформувалось із права державного управління у право сервісне де органи публічної влади здійснюють свою діяльність для забезпечення реалізації індивідом його прав та свобод під впливом концепції людиноцентризму. Наша держава отримавши незалежність цивілізаційно обрала

європейський вектор розвитку який постулює людину як центральну фігуру навколо якої формується правове поле у якому однією із сил які їй сприяють є держава разом із системою органів публічної влади, системою законодавства, судовою гілкою влади тощо. У цьому знаходить свій прояв людиноцентризм.

Впродовж останніх кількох років вплив людиноцентризму на розвиток адміністративного права є предметом досліджень не лише представників теорії та філософії права але й дослідників у галузях публічного права. Проте розпочата російсько-українська війна здійснила безпрецедентний вплив на суспільство, державу та право. Публічно-правові відносини за участі індивіда та держави які формують предмет сучасного адміністративного права, очевидно, також змінюватимуться що вимагатиме прийняття нових нормативних актів та вдосконалення вже чинних. Якщо для України повномасштабна війна за незалежність та своє існування ведеться з початку військової агресії російської федерації з 2014 року то для Держави Ізраїль така боротьба триває з моменту здобуття незалежності. Хоча такі початкові умови для обидвох країн є не однаковими все ж таки простежуються спільні риси характерні як для публічного права загалом так й адміністративного права зокрема. При цьому зважаючи на різне географічне розташування, складні передумови формування національних правових систем можемо спостерігати поступове оформлення та розвиток окремих інститутів адміністративного права під впливом людиноцентризму.

Маючи понад 70-річний досвід розвитку держави та правової системи під час дії режиму надзвичайного та військового станів Ізраїль продемонстрував виняткову стійкість та пристосовуваність яка проявилась не лише у створенні однієї із найрозвинутіших держав Близького Сходу та світу але й створенні адміністративного права яке в умовах воєн та військових конфліктів забезпечує не лише стабільність у функціонуванні системи органів публічного права, адміністративної юстиції. Водночас, реалізація та захист прав людини є одним із ключових завдань держави що знаходить свій прояв у врахуванні основ загального права яке діяло на території підмандатної Палестини, судовому активізмі Верховного Суду Ізраїлю, наявності нормативних актів які розвивають та деталізують положення конституційних законів (Основні Закони – авт.), розвитку способів позасудового та судового захисту прав людини, використанні сучасних наукових розробок суддями країн які діють в системі загального права (наприклад, США, Канада, Великобританія, Австралія тощо).

У фундаментальній праці з історії права Ізраїлю П. Лахав, Р. Харріс, А. Ліховскі та А. Кедарієнт зазначають що «… ізраїльське право має складні формальні та неформальні зв’язки з багатьма правовими системами, в тому числі з правовими системами своїх колоніальних предків (Османської імперії та Британського мандату); з релігійним правом (іудейським та мусульманським); і з сучасними правовими культурами (німецькою, англійською та американською)» [1, с. 14]. Тобто й розвиток й адміністративного права відбувався під впливом загального права та правових традицій які сформувались під час панування Османської імперії. Цим самим утворився хоч й формальний проте законодавчо закріплений зв'язок між правовою системою Ізраїлю та іншими правовими системами. Водночас істотний британський вплив на регулювання суспільних

відносин на цих територіях саме у період між двома світовими війнами дало змогу за перші два десятиліття сформувати, власне, адміністративне право Ізраїлю яким не лише врегульовується діяльність органів публічної влади але й захист та реалізація прав громадян Ізраїлю та осіб які на законних підставах перебувають на території країни. При цьому зважаючи на значну кількість осіб які сповідують різну релігію або ж осіб які належать до національних спільнот які проживають на певній території в межах країни усім забезпечується надання публічно-сервісних послуг. Простежуються спільні з іншими країнами Європи та світу тенденції щодо цифровізації їх надання наприклад, публічні послуги щодо оформлення ліцензії на зброю, отримання водійських посвідчень, оформлення допомоги по догляду за дитиною, сплата штрафів за порушення правил дорожнього руху тощо особа може отримати здійснивши авторизацію на офіційному порталі урядових сервісів https://www.gov.il/en) [2].

Врахування ізраїльського досвіду розвитку та модернізації адміністративного права в умовах особливих правових режимів може бути використаний доктриною та практикою українського адміністративного права. З врахуванням впливу який здійснює на правову систему Ізраїлю судова практика Великобританії та США можемо констатувати що принцип верховенства права (rule of law) навколо якого формується правова система.

У цьому аспекті важливу роль відіграє адміністративне право. По-перше, ним забезпечується реалізація положень конституційних норм які відображені в окремих Основних Законах (наприклад, врегулювання публічної служби, надання публічних послуг, підтримка осіб зі спеціальним статусом, земельні правовідносини тощо). По-друге, адміністративні процедури реалізації прав громадян Ізраїлю які завершуються прийняттям рішення по справі, а у разі незгоди з ним не забороняють особі звернутись за захистом в позасудовому порядку (наприклад, оскарження рішення про скасування дозволу на навчання для іноземців; оскарження рішення про затверджений адміністрацією закладу освіти алгоритму евакуації осіб під час оголошеної повітряної тривоги тощо). По-третє, прийняття Основного закону: людська гідність та свобода [3] та Основного закону: свобода зайнятості [4] підкреслив обов’язок держави здійснювати захист прав і свобод людини що іще раз вказує на вплив людиноцентризму. Враховуючи особливості діяльності Верховного Суду Ізраїлю впродовж 1960-х й 1970-х років можемо стверджувати що згадувані вище закони відобразили зміни які відбулись в ізраїльському суспільстві.

Український досвід формування адміністративного права відбувався під впливом дещо інших факторів. Здобуття незалежності відбулось без локального військового конфлікту. На відміну від Ізраїлю наша держава мала більше часу для вибору відповідної моделі публічного врядування яка мала б здійснити суттєву зміну щодо ролі адміністративного права: із обслуговуючого державу та її апарат галузі до сервісної яка забезпечує можливість індивіду реалізувати свої права та свободи, а у випадку їх порушення – мати законодавчі гарантії у вигляді кількох форм захисту: позасудової та судової.

У цьому контексті слушною є думка одного із апологетів адміністративного права України В.Б. Авер’янова який наголошував на тому що: «… зміна адміні-

стративно-правової доктрини безпосередньо пов'язана зі зміною ідеології функціонування Української держави. Адже існуюча пострадянська (а фактично – «неорадянська») доктрина обслуговує так звану «державоцентриську» ідеологію, у якій державницькі інтереси, тобто «благо держави», превалюють над інтересами людини і, зрештою, всього суспільства. На противагу цьому, в основу нової адміністративно-правової доктрини має бути покладена протилежна – «людиноцентриська» – ідеологія, згідно з якою держава має «служити» людині, тобто на «благо людини», і забезпечувати пріоритет її прав, свобод й інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації – органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування» [5, с. 86].

Незважаючи на прийняття ще 1998 року Концепції адміністративної реформи [6], реалізація більшості її положень відбулось вже у XXI столітті. Зміни що відбулись під час Революції Гідності та з початком російсько-української війни пришвидшили поступ до формування поглядів на адміністративне право з точки зору людиноцентризму. Виклики які постають перед Україною під час дії правового режиму воєнного стану є до певної міри схожими із ситуацією в ізраїльській державі. Триваючий зараз в Україні процес європейської інтеграції також вплине на адміністративне право та його окремі інститути. Водночас ізраїльський досвід функціонування органів публічної влади, формування адміністративного права з врахуванням позитивного досвіду інших зарубіжних країн, а найголовніше – захист прав людини в умовах дії особливих правових режимів може бути використаний для вдосконалення українського адміністративного права. Цьому сприяє визнання та дія в обидвох країнах парадигма людиноцентризму.

Список використаних джерел

1. Pnina Lahav, Ron Harris, Assaf Likhovski & Alexandre Kedar. Israeli Legal History: Past and Present. 2002. Book chapter. Ashgate. 34 p. https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/2672 (дата звернення: 09.09.2025).

2. Government services and information. Anywhere, anytime. URL : https://www.gov.il/en (дата звернення: 09.09.2025).

3. Basic-law: Human Dignity and Liberty. (Originally adopted in 5752 - 1992). URL : https://m.knesset.gov.il/EN/activity/documents/BasicLawsPDF/BasicLawLiberty.pdf (дата звернення: 09.09.2025).

4. Basic-law: Freedom of Occupation. (Originally adopted in 5754-1994). URL : https://m.knesset.gov.il/EN/activity/Documents/BasicLawsPDF/BasicLawOccupation.pdf (дата звернення: 09.09.2025).

5. Авер'янов В. Б. Вибрані наукові праці [Текст] / Авер'янов Вадим Борисович ; [упоряд.: Андрійко О. Ф. та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, О. Ф. Андрійко] ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького Нац. акад. наук України. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. 447 с.

6. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 : станом на 28 трав. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text (дата звернення: 09.09.2025).

Олена ЮЩИК
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.uschuk@chnu.edu.ua

ЗАСОБИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Невід'ємною складовою мети покарання відповідно до кримінального законодавства є виправлення засуджених. [1] Зменшення рівня рецидивної злочинності залежить від ефективності проведених заходів виправлення та ресоціалізації засуджених. Проблема ресоціалізації засуджених набуває сьогодні актуальності у сфері кримінально-виконавчої політики, оскільки її ефективність впливає на рівень злочинності, стану суспільної безпеки та реалізації принципів гуманізму в правозастосовній практиці. Отже, актуальність проблеми ресоціалізації засуджених потребує розроблення засобів відновлення осіб, які відбули покарання до повернення у суспільство з повноцінним соціальним життям.

Україна стоїть на шляху євроінтеграційних процесів, тому зобов'язана впорядкувати відповідність між національною системою виконання покарань та досягнення мети із міжнародними стандартами та створити відповідні умови для повернення особи до повноцінного життя.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 КВК України «ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві».[2] На думку М.Ю. Кутєпової «під ресоціалізацією слід розуміти не повернення правопорушника в суспільство таким, яким він був, з певною системою протиправних зв'язків, цінностей, орієнтацій, а відновлення старих і створення нових систем ціннісних орієнтацій, характеру поведінки, тобто вироблення готовності до самокерованої правослухняної поведінки. [3, С. 228-231]

У психології ресоцалізація асоціюється із повторним засвоєнням культури стосунків у суспільстві, формування навичок, функцій, умінь, які є необхідними для їх успішної реалізації. Під ресоціалізацією засуджених необхідно розуміти комплекс психологічних, педагогічних, економічних, юридичних та організаційних заходів, спрямованих на відновлення у засудженого здібностей та можливостей повернення до звичайних умов життя в суспільстві після відбуття покарання.

У психологічній літературі виділяються такі основні напрями ресоціалізуючої діяльності: «психологічна діагностика особистісних особливостей кожного засудженого, виявлення дефектів загальної і правової соціалізації особистості, а також дефектів у психічній регуляції і наявності прикордонних нервово-психічних розладів; розробка довгострокових програм індивідуально-особистісної і групової психолого-педагогічної корекції засуджених і їх поетапна реалізація; здійснення у спеціально створених центрах необхідних заходів психотерапії. Для засуджених, які страждають невротизацією і психопатичними проявами, неаде-

кватними методами психологічного захисту й особистісними акцентуаціями; розробка й упровадження нових моделей і принципів виконання і відбуття покарань, що базуються на психологічно обґрунтованих критеріях виправлення і надають можливості для особистісного зростання; всемірне відновлення порушених у засуджених позбавленням волі соціальних та інших зв'язків, мобілізація їхньої психічної активності на вироблення соціально позитивних ціннісних орієнтації і норм поведінки, психологічної готовності до правослухняної поведінки після звільнення». [4, С. 235-242]

На підставі аналізу основних засобів ресоціалізації засуджених, передбачених ч. 3 ст. 6 КВК України можна виокремити пенітенціарну та постпенітенціарну ресоціалізацію. На етапі пенітенціарної ресоціалізації здійснюється комплекс заходів, які пов'язані із виконанням та відбуванням покарання. Саме різновиди таких заходів залежать від виду покарання, яке застосовується до засудженого, його режиму відбування або пробації. В процесі ресоціалізації засуджених у період відбування покарання неохідним є вироблення та формування навичок у поведінці засудженого, які б проявлялися у адекватній поведінці у різних ситуаціях. «Основними напрямками корекційної роботи повинні бути: 1) вивчення і превенція негативних факторів і явищ, що сприяють формуванню та розвитку деструктивної поведінки особистості; 2) розвиток рівня довіри між персоналом і засудженими; 3) надання психологічної допомоги та підтримки; 4) залучення до здійснення ресоціалізації державних, громадських, релігійних установі об'єднань тощо». [4]

Звичайно, що всі заходи ресоціалізації повинні враховувати не лише вид призначеного покарання, але й особистість засудженого, характер, ступінь суспільної небезпеки і мотивів вчиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання.

Етап пенітенціарної ресоціалізації починається з моменту прибуття особи до кримінально-виконавчих установ або органу пробації. На початку відбування покарання відбувається адаптація до місця виконання покарання, після чого співробітники таких установ здійснюють заходи щодо виховання, перевиховання та виправлення засуджених. І завершальний етап ресоціалізації – це підготовка до дострокового звільнення від відбування покарання або звільнення після відбування усього покарання.

На даному етапі ресоціалізація відбувається за такими напрямами: «всебічне (моральне, розумове, правове, естетичне, фізичне, трудове, санітарно-гігієнічне, статеве) виховання; загальна середня, професійно-технічна та вища освіта; участь у гуртках самодіяльності та самоврядуванні; звернення до релігії як засобу виправлення; суспільно корисна праця; дотримання режиму й самодисципліна; психологічна допомога (корекція негативних і девіантних якостей особистості, нейтралізація негативних соціальнопсихологічних явищ у концентрованому середовищі правопорушників, надмірного звикання до умов ізоляції від суспільства тощо); підтримка соціально корисних зв'язків із сім'єю, друзями, колегами тощо; попередня підготовка засуджених до звільнення (забезпечення контролю і зворотного зв'язку між установою виконання покарань і сім'єю, місцевими органами влади, регіональними центрами зайнятості населення, на-

вчальними закладами щодо вирішення побутових проблем і працевлаштування на волі); допомога в пошуку соціальних контактів засудженого з метою формування позитивних перспектив у працевлаштуванні, стабілізації психічних станів, набуття досвіду взаємодії з іншими людьми; конкретизація життєвих планів на основі використання власних ресурсів і можливостей родичів, різних організацій, закладів соціального захисту (будинків престарілих, притулків тощо); проведення індивідуальних занять у межах програми підготовки до звільнення з урахуванням домінуючих і перспективних проблем; організація допомоги в підготовці до життя на волі (листування із представниками органів влади, сприяння в отриманні необхідних документів, матеріальної допомоги, одягу тощо)». [3, С. 228-231]

Постпенітенціарна ресоціалізація займає теж важливе місце для адаптації засудженого до умов життя в суспільстві після відбування покарання. Оскільки, правильність застосування засобів ресоціалізації впливає по подальшу поведінку особи та попередження вчинення нових кримінальних правопорушень.

Основним органом, який повинен застосовувати засоби реалізації ресоціалізації – це орган пробації. Відповідний орган здійснює заходи до осіб, які відбувають покарання (громадські роботи, виправні роботи, пробаційний нагляд тощо), а також до осіб, які звільнені від відбування покарання з випробуванням та осіб, які мають судимість. Одним із важливих засобів ресоціалізації є формування у особи навичок та відповідальне ставлення до праці. Тому орган пробації допомагає засудженому за домовленістю з центром зайнятості працевлаштуватись, що сприяє зміні поведінки особи та отримання заробітку. У разі необхідності засуджений може отримати загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, отримати нову кваліфікацію, що теж в майбутньому сприятиме працевлаштуванню.

Важливе місце згідно кримінально-виконавчого законодавства в процесі ресоціалізації та відновленні соціального статусу особи посідає громадський вплив. До інститутів, які можуть виконувати громадський вплив належать громадські організації, благодійні фонди, релігійні громади, волонтерські об’єднання, забезпечуючи різноманітні виховні заходи. Але найбільш ефективним засобом громадського впливу є підтримка близьких рідних, які надають особі відчуття необхідності та можливості реалізації себе в суспільстві.

Отже, застосування засобів ресоціалізації до засудженої особи забезпечує виправлення засуджених та зменшення рецидивної злочинності. Проблеми ресоціалізації набули актуальності у зв’язку з євроінтеграційним курсом України та необхідністю узгодження національної системи виконання покарань із міжнародними стандартами. Ресоціалізація є комплексним процесом, що містить психологічні, педагогічні, виховні, правові заходи, спрямовані на повернення особи у суспільство, відновлення її соціального статусу та формування правослухняної поведінки. Ефективність ресоціалізації знаменується багаторівневим процесом взаємодії органів виконання покарання, пробаційної служби, громадських організацій, волонтерських об’єднань близького оточення засудженого, забезпечуючи зниження злочинності та підвищення рівня безпеки суспільства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04. 2001 № 2341-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 10.09.2025)

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07. 2003 № 1129-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text (дата звернення 10.09.2025)

3. Кутєпов М.Ю. Щодо деяких аспектів ресоціалізації засуджених. Електронне наукове фахове видання *«Порівняльно-аналітичне право».* 2017. № 4. – С. 228–231.

4,Царькова О. В. "Ресоціалізація засуджених як один з важливих напрямків профілактики рецидивної злочинності." *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Психологія* 43 (2) (2012): 235-242.

Олександр БАЛАН
студент 3-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
oleksandrbalan97@gmail.com
Ігор УТЄХІН
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
utehin.igor2017@gmail.com

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФУНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Правова система будь-якої держави складається з різних галузей права, кожна з яких виконує специфічні функції та має власні механізми регулювання суспільних відносин. Серед основних галузей права особливе місце посідають кримінальне та цивільне право, які кардинально відрізняються за предметом, функціями, методами правового регулювання та наслідками застосування.

Основною функцією кримінального права насамперед є охоронна функція, яка здійснює захист найважливіших суспільних відносин від найнебезпечніших посягань [1]. Ця функція реалізується через встановлення кримінальної відповідальності за діяння, які становлять найбільшу суспільну небезпеку. Превентивна функція цієї галузі права здійснює попередження злочинів через загальну та спеціальну превенцію та полягає у впливі кримінального закону на свідомість громадян. Каральна функція реалізується через призначення та виконання кримінальних покарань, які мають на меті кару за скоєний злочин та виправлення засудженого. Відновлювальна функція хоча є менш виражена, але в своєму змісті передбачає відшкодування шкоди, завданої злочином, та відновлення порушених прав потерпілого.

Цивільне право, у свою чергу, виконує низку функцій, а саме регулятивна функція, яка регулює майнові та особисті немайнові відносини між рівноправними суб'єктами, встановлюючи правила поведінки в сфері приватних відносин. На відміну від кримінального права, охоронна функція цивільного права спрямована на захист порушених прав через відновлення попереднього стану або відшкодування збитків. Основна мета компенсаційної функції цивільного права – повне відшкодування шкоди, завданої порушенням цивільних прав, та відновлення майнового становища потерпілої сторони [2]. Цивільне право стимулює розвиток економічних відносин, підприємницької діяльності та творчості через надання правових гарантій та захисту за допомогою стимулюючої функції.

Цивільне та кримінальне право – це дві фундаментальні площини, які, хоча й перетинаються у сфері захисту прав, мають різну природу, мету та механізми реалізації. Ключовою відмінністю між кримінальним та цивільним правом

полягає в тому, що у кримінальному процесі держава виступає стороною обвинувачення, а метою є покарання винного. Відбувається вплив на особу [5]. У цивільному праві сторони – це рівноправні учасники, які вирішують спори щодо прав чи обов'язків, а мета – це відновлення справедливості між ними. Їхнє функціональне розмежування не є лише технічним поділом галузей, а радше – проявом глибокої філософської дихотомії: між добровільним і примусовим, між автономією волі та реакцією держави.

Для детальнішого ознайомлення відмінностей між кримінальним та цивільним правом, було створено відповідну таблицю.

Таблиця 1. Критерії порівнянь

Критерій порівняння	**Кримінальне право**	**Цивільне право**
Предмет регулювання	Суспільні відносини, пов'язані з вчиненням злочинів і призначенням покарань.	Майнові та особисті немайнові відносини між фізичними та юридичними особами.
Мета регулювання	Охорона суспільства від злочинних посягань, відновлення справедливості, виправлення правопорушників.	Забезпечення рівності учасників цивільного обороту, захист прав та інтересів осіб.
Методи регулювання	Заборона, примус, покарання.	Диспозитивність, рівність сторін, відшкодування шкоди.
Санкції	Позбавлення волі, штрафи, громадські роботи, інші кримінальні покарання.	Відшкодування збитків, стягнення неустойки, визнання правочину недійсним.
Суб'єкти	Держава та особа, яка вчинила злочин.	Фізичні та юридичні особи, держава як рівноправний учасник цивільних відносин.
Характер правовідносин	Владні, імперативні.	Рівноправні, диспозитивні.
Основні функції	Охоронна, каральна, превентивна.	Регулятивна, відновлювальна, охоронна.

Незважаючи на суттєві відмінності, кримінальне та цивільне право можуть взаємодіяти в межах одного правопорушення. Так, злочин може одночасно спричинити кримінальну відповідальність винного та цивільно-правові наслідки у вигляді обов'язку відшкодувати завдану шкоду. Це відображає комплексний

підхід правової системи до захисту прав та інтересів як окремих осіб, так і суспільства в цілому. Останнє віддзеркалює і функції (напрямки впливу на суспільні відносини) кримінального та цивільного права [6].

Висновки. Кримінальні та цивільні функції права відрізняються за своєю природою, методами реалізації та кінцевими цілями. Кримінальне право зосереджене на захисті суспільства від найнебезпечніших посягань через систему заборон та покарань, тоді як цивільне право спрямоване на регулювання приватних відносин та відновлення порушених прав. Розуміння цих відмінностей є ключовим для ефективного застосування правових норм та забезпечення справедливості в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 3-тє вид., перероб. і допов. К. 2010. 480 с.

2. Дзера В.В., Дзера О.В., Кузнєцова Н.С. та ін. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. К., 2018. Кн. 1. 720 с.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 10.09.2025)

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 10.09.2025)

5. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

6. Майданик Р.А. Співвідношення цивільно-правових та кримінально-правових засобів захисту суб'єктивних прав // Право України. – 2021. – № 8. – С. 67-82.

Еріка БІЛОУС
здобувач освіти групи П-21
Фахового коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
erica.belous078@gmail.com
Леся РУСНАК
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
rysnaklesya@gmail.com

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗДОРОВІ Й БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ

Серед численних прав людини в Конституції України знайшли своє втілення й основні трудові права, серед яких – право кожного на належні, безпечні та здорові умови праці. Зокрема, на конституційному рівні визнано, що людина, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, що кожен має право на належні, безпечні й здорові умови праці, і в силу цього безумовним є пріоритет життя та здоров'я працівника порівняно з результатами виробничої діяльності [1].

Тобто держава з огляду на викладене зобов'язана забезпечити всім працівникам захист здоров'я і життя у процесі трудової діяльності, що полягає в законодавчому закріпленні правових норм, які визначають умови і порядок реалізації конституційного права громадян на здорові й безпечні умови праці. Саме тому проблеми реалізації конституційних норм, а саме створення безпечних і нешкідливих умов праці в будь-яких сферах трудової діяльності в сучасних умовах ринкових відносин з метою виконання державою зобов'язань на належному рівні мають велике теоретичне й практичне значення та є актуальними в державній політиці України [3, с. 49].

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності (ч. 1 ст. 1 Закону про охорону праці) [2].

Закон про охорону праці умовно можна поділити на три пункти:

1) основні положення з реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя та здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні та здорові умови праці;

2) відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;

3) закон установлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Дія Закону про охорону праці поширюється на всіх роботодавців (як юридичних, так і фізичних осіб) і всіх працівників [2].

Рівень безпеки будь-яких робіт у суспільному виробництві значною мірою залежить від рівня правового забезпечення цих питань, тобто від якості та повноти викладення відповідних вимог в законах та інших нормативно-правових актах.

Для вирішення існуючих проблем в сфері охорони праці необхідна ефективна взаємодія всіх органів державної влади та громадськості, а також реалізація як на державному, так і на місцевих рівнях відповідних програм, спрямованих на корінне покращення умов і охорони праці [3, с. 52].

На нашу думку, реалізація цих програм дозволить розробити і впровадити науково обґрунтовану державну систему наглядової, навчально-методичної та контрольної діяльності у сфері охорони праці; вирішити питання науково-методичного та інформаційного забезпечення з питань охорони праці на національному та регіональному рівнях та багато іншого, що дозволить здійснити комплексне вирішення задач охорони праці, забезпечити пріоритет життя і здоров'я працюючих по відношенню до результатів виробничої діяльності і створити безпечні та здорові умови праці на підприємствах і в організаціях усіх форм власності.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення: 14 вересня 2025 року).

2. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text. (дата звернення: 14 вересня 2025 року).

3. Кушніренко О.М. Правове регулювання охорони праці в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 97–102. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.17. (дата звернення: 14 вересня 2025 року).

Дмитро ГАВРИЛЮК
студент 3 курсу
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
merlinkirito@gmail.com
Ігор УТЄХІН
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
utehin.igor2017@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СТУДЕНТА ЯК УЧАСНИКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Вступ. Студент є учасником цивільних правовідносин як фізична особа, яка вступає у відносини з приводу майна, робіт, послуг або немайнових благ. Відповідно до статті 2 Цивільного кодексу України, учасниками цивільних відносин є фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

У процесі навчання та повсякденного життя студент стикається з різними ситуаціями, що потребують правового врегулювання. Студентська правосуб'єктність, яка надає йому можливість бути учасником таких відносин, залежить від досягнення ним віку, з якого настає повна цивільна дієздатність, а також від рівня його правової обізнаності.

Студент як особлива соціально-правова група

Студентська молодь займає особливе місце в суспільстві, адже поєднує дві важливі риси: з одного боку, вона ще перебуває у процесі соціалізації та правового становлення, а з іншого – активно включається в цивільний обіг, набуваючи як майнових, так і немайнових прав та обов'язків. Саме студенти часто вперше стикаються з необхідністю укладати договори оренди житла, відкривати банківські рахунки, користуватися кредитними продуктами чи реалізовувати авторські права на результати творчої та інтелектуальної діяльності.

Ця подвійна роль – одночасно «учнів» і «повноправних учасників цивільних відносин» – вимагає належного розуміння обсягу їхніх прав та можливостей. Саме тому важливо звернутися до нормативної бази, що визначає межі цивільної правоздатності та дієздатності студентів.

Цивільна правоздатність і дієздатність

Згідно зі статтею 31 ЦК України, малолітні особи (до 14 років) можуть самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини, що задовольняють їхні потреби та не потребують нотаріального посвідчення чи державної реєстрації. Стаття 32 визначає обсяг дієздатності неповнолітніх (віком від 14 до 18 років):

Вони мають право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини.

Вони можуть розпоряджатися своїм заробітком, стипендією та іншими доходами.

Неповнолітні мають право самостійно здійснювати права на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а також бути учасниками юридичних осіб, якщо це не заборонено законом.

Отже, ще до досягнення 18 років студент уже поступово залучається до цивільних правовідносин. Він може отримувати стипендію і самостійно розпоряджатися нею, працювати за трудовим або цивільно-правовим договором, а також реалізовувати авторські права на власні наукові чи творчі здобутки.

Участь у майнових правовідносинах

Студенти є активними учасниками майнових відносин: укладають договори найму житлових приміщень, користуються правом на отримання стипендії та розпорядження нею, мають можливість працювати за трудовим або цивільно-правовим договором. Вони також можуть набувати майно на підставі спадкування чи договорів дарування, купівлі-продажу тощо. У сучасних умовах студенти часто займаються підробітком, що додатково підкреслює їхню участь у сфері економічних відносин.

Участь у немайнових правовідносинах

Студенти реалізують особисті немайнові права: право на ім’я, честь, гідність, ділову репутацію. Вони можуть бути суб’єктами авторських прав на результати наукової, творчої чи винахідницької діяльності, що є особливо важливим у період навчання. Окремого значення набуває також захист персональних даних у межах освітнього процесу, адже сучасні технології та цифрове середовище потребують більшої уваги до збереження конфіденційності.

Висновок. Студент є повноправним суб’єктом цивільних правовідносин, який реалізує як майнові, так і немайнові права. Його правовий статус поступово розширюється із набуттям життєвого досвіду та правової зрілості. Розвиток правосвідомості та правової освіти студентської молоді є необхідною умовою ефективного захисту її прав та інтересів у сучасному суспільстві, що базується на принципах верховенства права.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV : ред. від 04 вересня 2025 р., підстава 4434-IX [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 14.09.2025);
2. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://share.google/IBN1uQ w15C48R8VpV (дата звернення: 14.09.2025);
3. Профспілка. Права і обов’язки студента: profspilka_prava_i_oboviazky_stud.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://share.google/sAM5r3t9Uq3Aqt0fJ (дата звернення: 14.09.2025);
4. Права та обов’язки студента [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://share.google/hBRNWIoYWftiK6wtg (дата звернення: 14.09.2025).

Мирослава ГУДИМА
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
myroslava.gudyma@gmail.com

МІСЦЕ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ДОКТРИНІ ТА ПРАКТИЦІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Вітчизняне законодавство передбачає, що громадяни України мають право звернутися до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) лише після використання всіх національних механізмів правового захисту, що гарантує додатковий рівень охорони їхніх прав і свобод на міжнародному рівні. Рішення ЄСПЛ відіграють ключову роль у формуванні та розвитку цивільного судочинства України, адже вони не лише забезпечують належний захист прав учасників процесу, але й слугують основою для вдосконалення норм національного процесуального права. Застосування практики ЄСПЛ сприяє поступовій інтеграції українського цивільного судочинства до європейських стандартів, що передбачають справедливий судовий розгляд і ефективний захист цивільних прав**.**

Законом України від 17 липня 1997 року було здійснено ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також низки її протоколів (№ 1, 2, 4, 7, 11). Внаслідок цього наша держава офіційно визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини щодо всіх питань, пов’язаних із тлумаченням та застосуванням положень Конвенції [1]. З метою реалізації положень вищезазначеного закону Верховною Радою України 23 лютого 2006 року було ухвалено Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який набрав чинності 30 березня 2006 року [2]. Відповідно до статті 17 цього Закону, при розгляді справ суди зобов’язані застосовувати положення Конвенції та практику ЄСПЛ як джерело права.

В рамках цивільного судочинства для нашого дослідження актуальною є ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України [3], яка закріплює верховенство права та вирішує питання щодо законодавства актуального для вирішення справ, яким визначено Конституцією України, закони України, міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, інші правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України, а також згідно частини 4 даної норми Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов’язковість яких надано Верховною Радою України та практика Європейського суду з прав людини як джерело права.

У національній правовій системі домінуючим джерелом права традиційно визнається нормативно-правовий акт, що зумовлює потребу наукового

осмислення та з'ясування практичної значущості ролі судової практики в цій площині. Заразом виникає потреба і в аналізі значення рішень ЄСПЛ, які, за певних умов, набувають нормативного характеру, зокрема у випадках, коли сформульована у рішенні правова позиція є обов'язковою не лише для конкретних учасників провадження, а й для подальшого розгляду аналогічних категорій справ з метою уніфікованості судової практики.

Норми Конвенції відзначаються лаконічністю, однак їхній істинний зміст і багатовимірність розкриваються через практику Європейського суду з прав людини, яка забезпечує адаптацію положень Конвенції до сучасних правових реалій. Згідно зі статтею 32 Конвенції [4] виключні повноваження щодо офіційного тлумачення її положень і протоколів належать Суду. При цьому сформовані ним правові позиції можна розглядати як особливу форму нормотворчої діяльності, що ґрунтується як на «букві», так і на «дусі» Конвенції. Визначення місця цієї практики в системі національного законодавства передбачає необхідність наукового аналізу її значення та функціональної ролі.

За позицією Д. В. Новікова [5, с. 25], діяльність ЄСПЛ не полягає у створенні нових норм міжнародного права, оскільки відповідні функції Суду не передбачені Конвенцією, а стаття 32 Конвенції визначає його роль винятково як органу, що здійснює тлумачення та застосування положень Конвенції і протоколів до неї. Водночас С. В. Васильєв [6, с. 72] підтримує протилежну точку зору, підкреслюючи, що правові позиції Суду, які він формує у своїх рішеннях у процесі здійснення тлумачення положень Конвенції, є правовими нормами, що конкретизують норми Конвенції, створюючи невід'ємну частину її змісту.

Цікавим є також третій підхід, який розглядає рішення ЄСПЛ як новий тип джерела права, що виходить за межі класичної класифікації джерел (прецедент та кодифікована норма) [7, с. 151, 8, с. 313]. Ми поділяємо думку про те, що рішення Суду не слід вважати класичними прецедентами, проте їм належить роль джерела динамічного тлумачення Конвенції. Завдяки послідовній, стійкій та уніфікованій практиці Суду забезпечується правильне розуміння, застосування та інтерпретація положень Конвенції та її протоколів. У контексті національного законодавства практика ЄСПЛ, подібно до Конвенції, інтегрується в систему національного права, утворюючи єдине цілісне джерело права, яке застосовується спільно з положеннями Конвенції та її протоколів, формуючи своєрідний «живий організм» правового регулювання.

Як відзначає А. С. Довгерт, у сучасній вітчизняній науковій думці спостерігається поступова трансформація поглядів на судову практику – від повного заперечення будь-яких її видів як джерела права в недавньому минулому до поступового визнання окремих її форм. До таких форм дослідник відносить практику Європейського суду з прав людини, визнаючи її джерелом права відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» [9, с. 15]. Р. Б. Сабодаш [10, с. 142] підкреслює, що у низці рішень проти України Суд встановлював правила регулювання певних правовідносин, які відрізнялися від норм, закріплених національним законодавством. Таким чином, практика Суду не лише формує нові правила

поведінки, а й змінює існуючі науково-теоретичні підходи до розв'язання конкретних правових проблем, що свідчить про наявність у його рішеннях ознак джерела права. Ми поділяємо цю позицію, проте слід зазначити, що вона має значну кількість критиків, що обумовлює необхідність подальшого обґрунтування та наукового підтвердження її прийнятності.

Отже, оскільки Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод разом із протоколами, згоду на обов'язковість яких надала Україна, є складовою частиною національного законодавства, офіційне тлумачення її положень, а також результати їхнього застосування та інтерпретації слід розглядати як джерело права. Водночас такі правові позиції не можна ідентифікувати як класичний судовий прецедент у розумінні англо-американської правової системи. Практика ЄСПЛ, яка займає проміжне місце між правовою нормою та прецедентом у традиційній класифікації джерел права, безперечно повинна враховуватися національними судами під час розгляду цивільних справ. Рішення Суду впливають на процедуру розгляду та формування судових рішень, зокрема у сфері цивільного судочинства.

Таке застосування є не лише необхідним, а й практично корисним, оскільки рішення ЄСПЛ встановлюють стандарти дотримання прав людини, які мають враховуватися у національному судочинстві. Практика Суду сприяє тлумаченню українськими судами положень національного законодавства у світлі міжнародних стандартів, що особливо важливо у випадках неточностей або недостатнього розвитку законодавчої бази. Внаслідок цього практика ЄСПЛ стає чинником реформування правової системи України та удосконалення національного законодавства [11, с. 77].

На думку Т. М. Слободяник, М. В. Бігдан та І. О. Таран, значущість практики ЄСПЛ для цивільного судочинства України зумовлена всебічним тлумаченням Судом положень Конвенції та протоколів, із урахуванням міжнародного досвіду та сучасних глобальних змін, що дозволяє відобразити реалії сьогодення. Практика ЄСПЛ займає визначне місце як джерело цивільного процесуального права України, оскільки, у контексті євроінтеграційних прагнень, українські суди все частіше у цивільних справах посилаються на конкретні рішення Суду як на правове обґрунтування обраної позиції [12, с. 159-163].

Отже, застосування практики ЄСПЛ у вітчизняному цивільному судочинстві забезпечує адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів захисту прав людини, сприяє уніфікації судової практики та підвищує ефективність і справедливість розгляду цивільних справ. Воно також стимулює розвиток науково-теоретичних підходів і виступає чинником удосконалення правової системи України.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР / Верховна рада України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/475/97-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 27.08.2025).

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 (дата звернення: 27.08.2025).

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року зі змінами та доповненнями. / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 27.08.2025).

4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 27.08.2025).

5. Новіков Д. В. Захист права власності Європейським судом з прав людини: досвід для правової системи та судової практики України : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2018. 211 с.

6. Васильєв С. В. Місце практики Європейського суду з прав людини в цивільному судочинстві України. *Проблеми законності* : акад. зб. наук. пр. 2012. Вип. 120. С. 70-82.

7. Марченко А. А. Судовий прецедент у правовій системі України : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2015. 202 с.

8. Ільченко І. М. Імплементація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентного права Європейського суду з прав людини: міжнародно-правовий аналіз практики держав. *Науковий вісник Дипломатичної академії України.* 2009. Вип. 15. С. 311-318.

9. Довгерт А. С. Джерела цивільного права України: види та співвідношення. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 12-17.

10. Сабодаш Р. Б. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного права України. *Наше право*. 2013. № 9. С. 140-145.

11. Особливості застосування рішень Європейського суду з прав людини при розгляді цивільних справ: навч. посібник / У. Б. Андрусів, О. Б. Верба-Сидор, Ю. В. Верхола та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 404 с.

12. Слободяник Т. М., Бігдан М. В., Таран І. О. Застосування практики Європейського суду з прав людини в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського університету*: серія: Право. 2023. Т. 1. Вип. 77. С. 159-163.

Анастасія ІЛАЩУК
студентка 3 курсу
другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ПВНЗ «Буковинський університет»
ilasukanastasia030206@gmail.com
Мирослава ГУДИМА
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
myroslava.gudyma@gmail.com

ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО: ВИКЛИКИ ДЛЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Проблема подвійного громадянства для України сьогодні має не лише правовий, але й глибокий політичний, економічний та безпековий вимір. Конституція України в статті 4 закріплює положення про існування єдиного громадянства, що було покликане забезпечити державний суверенітет і політичну стабільність у період становлення незалежності. Проте глобалізаційні процеси, масові міграції, участь українців у міжнародних освітніх, трудових та культурних програмах, а також наслідки війни зумовили необхідність переосмислення ролі інституту громадянства [1, с. 34].

Подвійне громадянство породжує низку конституційно-правових та практичних проблем. По-перше, це можливість виникнення конфлікту прав та обов'язків особи перед різними державами, що може негативно позначитися на правовій визначеності. По-друге, існує ризик зловживання правом участі у виборах та державному управлінні особами, які мають додаткові політичні зобов'язання перед іншими країнами [2, с. 56]. По-третє, подвійне громадянство може становити потенційну загрозу національній безпеці, особливо в умовах тривалої збройної агресії проти України.

Як наголошує В. П. Панченко «З точки зору інтересів держави-нації, подвійне громадянство розглядається переважно негативно, як потенційна, а часто й безпосередня, загроза безпеці держави, її національній єдності на тій підставі, що не існує різниці між належністю до нації та належністю до держави, й людина повинна мати одне громадянство, так само як одну батьківщину й одну рідну мову». [3, с. 39].

Водночас слід зазначити й позитивні сторони інституту подвійного громадянства. Воно сприяє збереженню зв'язків із численною українською діаспорою, полегшує процеси інвестиційної та освітньої мобільності, дозволяє розширювати права українців, які перебувають за кордоном.

Подвійне громадянство, як стверджують С. А. Черепенко та І. В. Костенко, надає можливість подорожувати без віз та зборів, зберігати свою культурну ідентичність, надавати фінансову підтримку близьким людям, вільно працювати та вести бізнес у обох країнах, не сплачувати міжнародний збір для навчання,

володіти власністю в будь-якій країні свого громадянства, можливість голосувати на федеральних і місцевих виборах та брати участь у громадському та політичному житті обох країн, до яких вони належать, скористатися двома системами охорони здоров'я, позичити гроші в одній країні за вигідною ставкою, а повернути їх в іншій державі [4, с. 258].

Таким чином, виникає потреба у збалансованому підході, що дозволив би врахувати інтереси держави й водночас захистити права її громадян.

У світі вироблено кілька моделей ставлення до подвійного громадянства. Умовно їх можна поділити на три групи: 1) ліберальна модель – подвійне громадянство визнається (Канада, США, Франція), основна мета полягає в забезпеченні прав і свобод людини та стимулювання міграційної мобільності; 2) обмежувальна модель – подвійне громадянство допускається лише у випадках міжнародних договорів або спеціальних винятків (Німеччина, Польща); 3) заборонна модель – подвійне громадянство категорично не визнається (Китай, Японія) [5, с. 71].

Наразі гостро постає питання, до якої з вищезазначених моделей слід віднести Україну, адже донедавна концепція множинного громадянства в нашому конституційному ладі вважалася неприйнятною. Проте цього літа парламент заклав принципово новий підхід, прийнявши в другому читанні та в цілому як закон проєкт Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України (реєстр. № 11469), яким фактично запроваджено інститут множинного громадянства.

Документ визначає множинне громадянство як належність особи одночасно до громадянства двох і більше держав, визнання якого можливе у разі набуття громадянином України підданства держав, перелік яких встановлює Кабінет Міністрів з урахуванням членства в ЄС та застосування санкцій проти Росії. Іноземці з цих держав можуть набувати громадянство України за умови дотримання всіх загальних вимог, зокрема складання іспитів без права на відстрочку.

Мотивацію таких законодавчих нововведень перш за все слід шукати в площині сучасних подій – насамперед збройній агресія росії, масовій міграція українців, активізації євроінтеграційних процесів і необхідності підтримувати тісніший зв'язок з громадянами, які перебувають за кордоном. Запровадження можливості множинного громадянства спрямоване на посилення зв'язків із діаспорою, захист прав українців за кордоном та інтеграцію України у європейський правовий простір.

Разом із тим постає питання узгодження цього нововведення з принципом єдиного громадянства, закріпленим у чинному Законі України «Про громадянство України» (п. 1, ч. 1 ст. 2) [6]. Законодавець фактично намагається зберегти цей принцип, трактуючи його не як заборону множинного громадянства, а як визнання єдиного громадянства України на відміну від регіональних чи подвійних громадянств у межах держави. Тобто, попри можливість мати паспорти кількох держав, для України така особа все одно залишатиметься громадянином України з єдиним статусом, без окремих «видів»

громадянства. Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що набуття громадянином України іншого громадянства не звільняє його від обов'язків перед Україною, зокрема від сплати податків, військової служби та дотримання законів [7, с. 43]. Саме таке тлумачення дозволяє поєднати новий інститут множинного громадянства з конституційною доктриною єдиного громадянства.

Складно не погодитися з науковцями, що проблема подвійного громадянства не є однозначною, оскільки вона торкається, з одного боку, прав і свобод людини і громадянина, з іншого – інтересів держави [8, с. 124].

Отже, питання подвійного громадянства наразі є одним із ключових викликів для України і вимагає ретельного правового та стратегічного врегулювання. Необхідно розробити чіткі правила та стратегії, які дозволять поєднувати повагу до прав людини з захистом національної безпеки, уникати правових колізій та мінімізувати ризики для державної стабільності. Лише системний підхід, врахування міжнародного досвіду та національних особливостей дозволить впорядкувати інститут множинного громадянства без шкоди для безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року з наст. змінами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 14.09.2025).
2. Гриценко І. С. Інститут громадянства в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. К.: Юрінком Інтер, 2020. 345 с.
3. Панченко В. П. Подвійне громадянство в контексті можливостей та перспектив українських мігрантів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* Серія «Питання політології». 2021. Випуск 40. С. 38-49.
4. Черепенко С.А., Костенко І.В. Подвійне громадянство в Україні і світі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 82: частина 1. С. 256-259.
5. Брижко В. М. Подвійне громадянство: світовий досвід та українські реалії. *Право України.* 2021. № 3. С. 70–80.
6. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 65. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text (дата звернення 14.09.2025).
7. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо громадянства від 16.04.2007 р. № 6-рп/2007.
8. Толкачова І. А. Подвійне громадянство в Україні та країнах СНД: конституційно-правовий аспект. Держава і право. 2013. Вип. 60. С. 123-127.

Анастасія ІЛАЩУК
студентка 3-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
ilasukanastasia030206@gmail.com
Іванна ПОЛОНКА
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
ivanka.polonka@gmail.com

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Проблематика правового забезпечення екологічної безпеки у контексті післявоєнної відбудови України набуває особливого значення з огляду на масштабні деструктивні наслідки воєнних дій для довкілля. Системне забруднення ґрунтів, водних ресурсів та атмосферного повітря, знищення екосистем, а також руйнування інфраструктури створюють суттєві ризики для життя і здоров'я населення, а водночас формують довгострокові загрози для забезпечення сталого розвитку держави. У таких умовах постає необхідність вироблення дієвого та цілісного правового механізму, який поєднуватиме норми національного та міжнародного екологічного права, сприятиме відновленню природних ресурсів, запобігатиме виникненню нових екологічних загроз та забезпечуватиме поступову інтеграцію України до європейського правового простору. Саме тому наукове осмислення правових аспектів екологічної безпеки в умовах післявоєнної відбудови є вкрай актуальним завданням сучасної правової науки.

Післявоєнна відбудова України являє собою складний і багатофакторний процес, у межах якого питання екологічної безпеки посідають одне з центральних місць. Збройна агресія призвела до масштабних руйнувань промислових підприємств, об'єктів інфраструктури та житлового фонду, що у свою чергу зумовило значне забруднення земельних ресурсів, водного середовища, атмосферного повітря та лісових екосистем. У зв'язку з цим правове регулювання у сфері екологічної безпеки набуває особливого значення, адже без належних правових засобів неможливо гарантувати відновлення держави на засадах сталого розвитку.

Конституція України закріплює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50), що виступає фундаментальним орієнтиром для формування державної екологічної політики у післявоєнний період [1, с. 141]. Вихідним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 1991 року, яким проголошено принципи превентивності, пріоритетності екологічної безпеки та невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства [2].

Особливої ваги набуває процес гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає імплементацію низки директив і регламентів ЄС, що регламентують поводження з відходами, охорону водних ресурсів, запобігання промисловим викидам та розвиток відновлюваних джерел енергії [3]. Зазначений процес є визначальним не лише для підвищення рівня екологічної безпеки, а й для поступової інтеграції України до європейського правового простору.

У ході післявоєнної відбудови України постає необхідність розв'язання комплексу першочергових проблем:

- рекультивація земель, забруднених важкими металами, токсичними хімічними сполуками та вибухонебезпечними залишками;
- ліквідація наслідків руйнування промислових об'єктів, що створюють потенційну екологічну небезпеку;
- очищення водних ресурсів від нафтопродуктів та інших шкідливих речовин;
- відновлення біорізноманіття та лісових масивів;
- формування нової енергетичної стратегії, заснованої на широкому застосуванні відновлюваних джерел енергії.

Ефективна реалізація цих завдань можлива лише за умови належного правового забезпечення, що передбачає створення комплексної системи контролю та моніторингу. Потребують удосконалення діяльність екологічної інспекції, механізми юридичної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, а також інституційні можливості для участі громадськості у процесах ухвалення рішень, що прямо впливають на стан довкілля. У цьому контексті особливого значення набувають положення Оргуської конвенції, яка гарантує громадянам доступ до екологічної інформації та до правосуддя у сфері захисту довкілля [4].

Важливою міжнародно-правовою складовою виступає Паризька угода, що визначає глобальні орієнтири у сфері боротьби зі зміною клімату. Україна, як сторона цієї угоди, взяла на себе зобов'язання щодо реалізації політики скорочення викидів парникових газів, що має визначальне значення для формування екологічно збалансованої моделі післявоєнної відбудови [5].

Отже, правове забезпечення екологічної безпеки у післявоєнній відбудові України має ґрунтуватися на комплексному підході, який передбачає поєднання норм національного законодавства, міжнародних зобов'язань та стандартів Європейського Союзу [6, с. 624]. Лише за умови системного виконання цих завдань можливо забезпечити умови для сталого розвитку, збереження та відновлення природних ресурсів, а також формування безпечного середовища життєдіяльності для нинішніх і прийдешніх поколінь [7, с. 412].

Висновки. Правове забезпечення екологічної безпеки у післявоєнний період повинно базуватися на цілісному, міждисциплінарному підході, що передбачає:

• удосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів та найкращих правових практик;

• посилення інституційного контролю за дотриманням екологічних норм у процесі реалізації відбудовчих проєктів;

• запровадження ефективних правових механізмів відшкодування завданих екологічних збитків;

• розвиток інститутів громадської участі, системи екологічної експертизи та процедур екологічного оцінювання;

• розширення міжнародного співробітництва у сфері гарантування екологічної безпеки.

Таким чином, забезпечення належного правового регулювання у зазначеній сфері виступає однією з визначальних передумов не лише ефективної післявоєнної відбудови держави, а й створення цілісної основи для безпечного та здорового середовища життєдіяльності майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1264-12

3. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 черв. 2014 р. // Офіційний вісник України. 2014. № 75. Т. 1. Ст. 2125.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

4. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргуська конвенція). Оргус, 25 черв. 1998 р.
URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015

5. Паризька угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Париж, 12 груд. 2015 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/995_161

6. Бабін І. В. Екологічне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 624 с.

7. Андрейцев В. І. Правові засади екологічної безпеки. Київ : Ін Юре, 2018. 412 с.

8. Шемшученко Ю. С., Андрейцев В. І., Краснова М. В. Екологічне право України. Академічний курс. Київ : Юридична думка, 2019. 752 с.

Анастасія КУРУЩАК
студентка 3 курсу другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ПВНЗ «Буковинський університет»
anastasiakurusak@gmail.com
Мирослава ГУДИМА
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
myroslava.gudyma@gmail.com

ПРОБЛЕМА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ПРАВОВИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Рішення Конституційного Суду України (далі - КСУ) є ключовою гарантією дотримання принципу верховенства Конституції та захисту прав і свобод людини і громадянина. Їх обов'язковість поширюється на всі органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадових осіб і громадян. Водночас на практиці часто спостерігається часткова, несвоєчасна або вибіркова імплементація актів КСУ. Подібна ситуація породжує правову невизначеність, підриває авторитет Суду та ускладнює функціонування системи конституційного контролю [1].

Тому мета нашого дослідження полягає у виявленні та аналізі ключових правових і політичних проблем, що виникають під час виконання рішень Конституційного Суду України, а також у визначенні можливих шляхів підвищення ефективності їх реалізації.

Стаття 151² Конституції України закріплює, що «рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені» [2]. Як слушно зазначає М. Маркуш, виконання актів Конституційного Суду має імперативний характер, оскільки є прямою вимогою Основного Закону, що виступає гарантією дотримання норм Конституції та законів України. Обов'язковість рішень Конституційного Суду є невід'ємним елементом їх дієвості. Отже, реалізація таких рішень становить конституційний обов'язок держави, включно з її главою, органами державної влади та місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами, а також усіх громадян України [3, с. 77].

Разом із тим, ані Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4, с. 77], ані підзаконні нормативно-правові акти не визначають процедуру виконання рішень Конституційного Суду. Це вказує на ключову правову проблему – відсутність комплексного законодавчого регулювання механізму реалізації актів КСУ. Чинні норми не встановлюють чітких процедур імплементації, строків виконання, кола відповідальних суб'єктів, а також заходів юридичної відповідальності за невиконання. Брак ефективного контролю зумовлює ситуацію, коли рішення Конституційного Суду

набувають декларативного характеру та не забезпечують реальних змін у правовій системі [5, с. 33-40].

Можна виокремити ще один проблемний аспект, який істотно ускладнює та затягує процес виконання рішень Конституційного Суду України. Ідеться про те, що імплементація окремих рішень нерідко виходить за межі їх простого проголошення чи офіційного опублікування. Для повноцінної реалізації значної частини рішень необхідно внести зміни до чинних законів або навіть розробити й ухвалити нові нормативно-правові акти. Це, у свою чергу, об'єктивно ускладнює та подовжує процес [6, с. 420]. Ефективність виконання рішень безпосередньо залежить від здатності Верховної Ради України та інших органів державної влади оперативно реагувати на правові позиції Суду.

На практиці ж законодавчий процес відзначається тривалістю та складністю, зумовленою як процедурними аспектами, так і політичною кон'юнктурою, браком політичної волі чи конкуренцією інтересів. Унаслідок цього між моментом ухвалення рішення Конституційного Суду та фактичним приведенням законодавства у відповідність може минати значний час. Така затримка породжує ще одну серйозну проблему: зниження ефективності конституційного контролю та виникнення стану правової невизначеності. У результаті норми, визнані неконституційними, можуть ще певний час застосовуватися, тоді як нове правове регулювання відсутнє, що залишає суспільні відносини невпорядкованими.

Через призму відзначеного, окремої уваги заслуговує політичний аспект. Виконання рішень КСУ значною мірою залежить від політичної волі органів законодавчої та виконавчої влади. Політична кон'юнктура нерідко зумовлює затримки або вибірковий підхід до імплементації рішень, що підриває принцип верховенства права. Подібна практика не лише знижує ефективність діяльності Суду, а й негативно позначається на легітимності державних інституцій, послаблює довіру суспільства до них і може провокувати конфлікти між різними гілками влади [7, с. 110].

У контексті виконання рішень та висновків Конституційного Суду України ключового значення набуває не лише врегулювання самої процедури реалізації цих актів, а й питання ефективного контролю за їх виконанням. У науковій літературі слушно зазначається, що органом, здатним здійснювати такий контроль, може бути сам Конституційний Суд України, адже саме він ухвалює відповідні рішення та є єдиним органом, уповноваженим вирішувати питання відповідності Конституції України законів та інших правових актів [8, с. 46]. Водночас звернення до зарубіжного досвіду показує, що доцільним може бути не лише самоконтроль з боку органу конституційної юрисдикції, а й створення окремого спеціалізованого органу чи наділення відповідними повноваженнями вже існуючих інституцій державної влади. Такий підхід дозволяє забезпечити більш незалежний та комплексний нагляд, мінімізуючи ризик перетворення контролю на формальність.

Запровадження ефективної системи контролю, яка поєднувала б конституційний авторитет самого Суду з організаційними можливостями інших

державних інституцій, створить умови для реальної дієвості рішень КСУ та підвищить рівень конституційної законності в Україні.

Науковці відзначають і низку інших проблемних питань, які виступають своєрідними «каміннями спотикання» на шляху ефективного виконання рішень Конституційного Суду України. Зокрема, у юридичній літературі звертається увага на відсутність у законодавстві чітко визначених строків виконання таких рішень, що створює можливість для зволікання та знижує їх дієвість [9, с. 75]. Крім цього, вчені-конституціоналісти підкреслюють важливість упровадження механізму юридичної відповідальності за невиконання, неналежне виконання або ухилення від виконання актів Конституційного Суду [10, с. 73].

Аналізуючи проблеми виконання рішень Конституційного Суду України, науковці запропонували низку практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення їх ефективності [11], серед яких, зокрема, передбачили: законодавчо закріпити чіткі процедури імплементації рішень КСУ, строки їх застосування та коло відповідальних суб'єктів; створити систему моніторингу та парламентського контролю за реалізацією рішень із залученням інститутів громадянського суспільства; підвищити рівень політичної культури в органах влади, сформувавши усвідомлення, що імплементація рішень КСУ є обов'язком, а не політичним вибором; впровадити механізми громадянського та професійного моніторингу, що стимулюватиме своєчасне та повне застосування рішень Суду.

Отже, підбиваючи підсумки нашого дослідження, відзначимо, що проблеми виконання рішень Конституційного Суду України мають комплексний характер і включають правові, організаційні та політичні аспекти: відсутність чітко визначених процедур і строків виконання, відсутність механізмів відповідальності за невиконання, затримки у законодавчій імплементації рішень та вплив політичної кон'юнктури. Усе це створює ризик правової невизначеності, підриває авторитет Суду та ускладнює функціонування системи конституційного контролю. Врахування наукових пропозицій щодо законодавчого закріплення процедур, впровадження системи моніторингу та підвищення політичної культури в органах влади, а також механізмів громадського контролю, може стати ефективним інструментом підвищення дієвості рішень КСУ. Такий підхід сприятиме зміцненню верховенства права, посиленню довіри суспільства до державних інституцій та забезпечить реальну практичну ефективність конституційного контролю в Україні.

Список використаних джерел

1. Білоскурська О. В. Питання виконання рішень Конституційного Суду України: проблеми теорії та практики. «Правова держава». 2023. № 51. С. 11–18.

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* Київ, Верховна Рада України. 1996. № 30. ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 14.09.2025).

3. Маркуш М. Шляхи підвищення ефективності виконання рішень Конституційного Суду України: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Конституційного Суду України.* 2009. № 5. С. 76–88.

4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017. № 2136-VIII: редакція від 20.08.2023. URL: https:// zakon.rada.gov.ua-/laws/show/2136-19#Text (дата звернення 14.09.2025)

5. Назарко А. Виконання рішень Конституційного Суду України щодо визнання неконституційним нормативного акта. «Публічне право». 2021. № 3 (43). С. 33–40.

6. Romtsiv O. Decisions of the Constitutional Court of Ukraine: problems of implementation. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*. 2023. Vol. 10. № 4 (40). P. 412-418.

7. Бєлова М. В., Данко В. Й., Бєлов Д. М. Виконання рішень Конституційного Суду України: окремі доктринальні підходи. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право.* 2024. С. 107-113.

8. Писарєва Е. А., Моніч Б. С. Деякі проблемні питання виконання рішень Конституційного Суду України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Юриспруденція. 2020. № 46. С. 19-24.

9. Бігун Т.Ю., Полтавець Ф.С. Проблемні питання виконання рішень Конституційного Суду України. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 11. 2021. С. 73-75.

10. Бєлов Д. М., Мишанич К. С. Проблеми виконання рішень Конституційного Суду України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2015. Вип. 30. Т. 1. С. 70-75.

11. Паскар А. Л. Правові засади виконання рішень Конституційного Суду України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2022. С. 168-172.

Микола КНИГНИЦЬКИЙ
доктор філософії за спеціальністю права
доцент кафедри права імені
академіка УАН отця Івана Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила»
mykola.knyhnytskyi@ukd.edu.ua

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Адміністративне право займає провідне місце в системі національного права, оскільки саме воно регулює відносини між органами публічної влади та громадянами, забезпечуючи реалізацію прав і свобод людини. Актуальність дослідження сучасного стану адміністративного права зумовлюється значними суспільно-політичними трансформаціями в Україні, євроінтеграційними процесами, а також викликами воєнного часу, які потребують адаптації правового регулювання.

В українській науковій літературі неодноразово підкреслюється, що розвиток адміністративного права має відбуватися в умовах євроінтеграційних процесів та формування сервісної моделі публічної влади. Як зазначає Авер'янов В.Б, саме адміністративне право покликане забезпечити належний баланс між інтересами держави та правами громадян, оскільки воно безпосередньо регулює діяльність виконавчих органів та визначає межі їхніх повноважень [1].

Сучасний стан адміністративного права характеризується поступовим відходом від застарілих радянських підходів та орієнтацією на стандарти Європейського Союзу. Бевзенко В. зазначає: «повільне, але невпинне поширення права Європейського Союзу створює суттєвий вплив на вітчизняне адміністративне право та процес. Національне адміністративне право і процес невпинно збагачуються новим змістом, однак, спостерігається давня тенденція порушення суб'єктивно-публічних прав, свобод та інтересів учасників адміністративно-правових відносин» [3].

Попри очевидні позитивні тенденції, сучасний стан адміністративного права України характеризується рядом суттєвих проблем, що значно знижують його ефективність. Передусім йдеться про фрагментарність законодавчої бази, яка проявляється у відсутності системності та цілісності нормативного регулювання. В Україні діє велика кількість підзаконних актів та відомчих інструкцій, які нерідко приймаються поспіхом і без урахування загальної логіки розвитку галузі. Це призводить до хаотичності правозастосування та ускладнює орієнтацію суб'єктів владних повноважень і громадян у чинному законодавстві.

Не менш серйозною проблемою є колізії правових норм, коли різні нормативно-правові акти по-різному регулюють однакові суспільні відносини. Така ситуація створює умови для неоднозначного тлумачення та застосування права, підвищує ризики свавільних рішень з боку органів влади та знижує рівень правової визначеності. У практичному вимірі це означає, що громадянин може

опинитися у правовій пастці, коли законодавство дає суперечливі відповіді на одне й те саме питання.

Окремої уваги потребує дублювання повноважень між органами влади, що нерідко призводить до так званого «адміністративного паралічу». У ситуаціях, коли за вирішення одного питання відповідає кілька інституцій, жодна з них фактично не несе повної відповідальності за результат. Це ускладнює доступ громадян до адміністративних послуг, створює бюрократичні бар'єри та підриває довіру до державного апарату.

До зазначених проблем додається надмірна зарегульованість адміністративних процедур, яка проявляється у великій кількості формальних вимог, довготривалості процедур та потребі отримання численних дозволів і погоджень. Така ситуація негативно позначається на інвестиційній привабливості України, стимулює поширення корупційних практик і формує у громадян відчуття безсилля перед бюрократичною машиною.

У сукупності ці чинники істотно знижують ефективність правозастосування та формують дефіцит довіри громадян до інститутів публічної влади. Громадяни прагнуть отримувати адміністративні послуги швидко, прозоро й без зайвих перепон, але натомість стикаються з громіздкими процедурами, формалізмом і непрозорістю прийняття рішень.

Важливим завданням сучасного етапу реформ є вдосконалення адміністративно-правових процедур. На думку О.М. Бандурки, саме спрощення та оптимізація процедурного регулювання виступає однією з найефективніших гарантій реалізації прав і свобод людини у сфері публічного управління [2, с. 243]. У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження електронних сервісів, що дають змогу мінімізувати бюрократичні бар'єри та підвищують рівень прозорості діяльності державних органів.

Перспективи розвитку адміністративного права в Україні безпосередньо пов'язані з європейською інтеграцією. Гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу є не лише політичним зобов'язанням, але й необхідною умовою підвищення ефективності управлінських процесів. Йдеться про імплементацію принципів верховенства права, прозорості, відкритості та підзвітності органів публічної влади.

Важливим напрямом подальшої трансформації є оптимізація адміністративних процедур, що передбачає зменшення кількості бюрократичних бар'єрів, спрощення регулятивних механізмів та впровадження інноваційних технологій. Це сприятиме створенню сприятливого середовища для розвитку бізнесу, активної участі громадян у публічному житті та формуванню сучасної сервісної моделі держави.

Не менш значущим завданням є розвиток механізмів позасудового захисту прав громадян, що дозволить розвантажити судову систему та забезпечити більш швидке і доступне вирішення спорів.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що адміністративне право України перебуває у стані активної трансформації. Його подальший розвиток має ґрунтуватися на поєднанні демократичних цінностей, міжнародних стандартів та практичних потреб суспільства. Вирішення зазначених проблем і реалізація

окреслених перспектив сприятимуть зміцненню правової держави, підвищенню ефективності діяльності органів публічної влади та формуванню нового рівня довіри громадян до держави.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 584 с.

2. Бандурка О. М. Адміністративне право України : підручник. – Харків : Право, 2012. – 520 с.

3. Бевзенко В. М. Адміністративне право ніби «проникає» в інші галузі права, приводячи їх у дію. URL:https://pravotoday.in.ua

Ярослав КУШНІР
викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
iaroslav555@ukr.net

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД (ЄСІТС) ЯК СПОСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ МІЖ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ

Проблематика та актуальність теми дослідження в сучасних реаліях. Судові спори між юридичними особами характеризуються великим обсягом документів, тісними процесуальними дедлайнами та необхідністю швидкої комунікації. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), зокрема її підсистема «Електронний суд», створена як інфраструктура для подання процесуальних документів, участі у відеоконференціях, обміну електронними доказами та автоматизації повідомлень. Вона знижує трансакційні витрати, прискорює рух справи й підвищує процесуальну дисципліну сторін.

Метою дослідження є комплексний аналіз правових, організаційних та практичних аспектів функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), зокрема її підсистеми «Електронний суд», як інструменту оптимізації судового процесу між юридичними особами, а також виявлення переваг і проблем її застосування в сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети, були визначені наступні завдання:

- Проаналізувати проблематику судових спорів між юридичними особами та визначити, які процесуальні виклики може вирішити ЄСІТС.
- Дослідити положення Закону № 3200-IX, ГПК, ЦПК України щодо обов'язковості використання електронних кабінетів та наслідків їх невиконання.
- Оцінити економічний та процесуальний ефект «Електронного суду» для юридичних осіб (економія часу, зниження витрат, зменшення судового збору).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України від 29.06.2023 року № 3200-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» (далі – Закон № 3200-IX), запроваджено обов'язкову реєстрацію та використання електронних кабінетів у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (далі-ЄСІТС) представниками правничих професій, юридичними особами та фізичними особами-підприємцями.

У відповідності до ч. 6 ст. 6 Господарського процесуального кодексу (надалі – ГПК) *адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та інші юридичні особи зобов'язані реєструвати офіційні електронні адреси в ЄСІТС*.

А також, згідно ч. 3 ст. 170 ГПК процесуальні документи осіб, які зобов'язані мати електронний кабінет, але його не зареєстрували, *залишаються без руху або повертаються судом залежно від виду документа* [2].

Таким чином, законодавством передбачено, що у разі звернення до суду особою, яка зобов'язана, зареєструвати електронний кабінет, але не виконала цього обов'язку, її документи будуть залишатися судом без руху або повертатися, залежно від виду процесуального документа.

Аналогічні положення містяться у ч. 6 ст. 14 Цивільного процесуального кодексу (надалі – ЦПК) встановлює аналогічний обов'язок для юридичних осіб та визначених учасників та ч. 3 ст. 185 ЦПК, у випадку неподання документів через зареєстрований електронний кабінет (за наявності такого обов'язку) документи *залишаються без руху або повертаються* [3].

Електронний кабінет – це персональний кабінет (веб-сервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу.

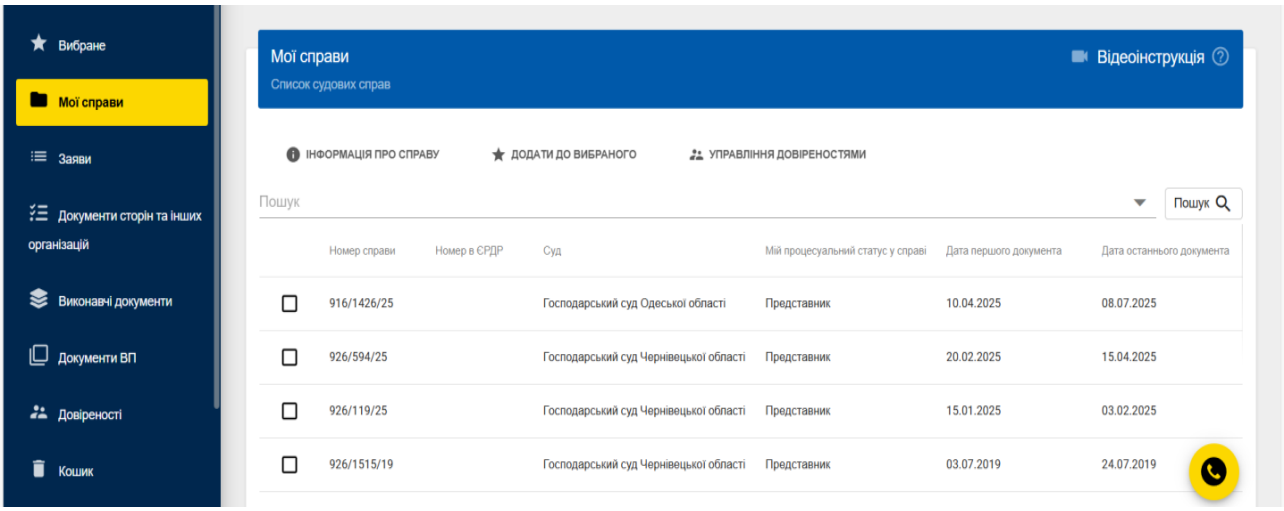

Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу.

Однак, відповідно до пункту 8 Закону № 3200-IX, реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі [1].

Наявний функціонал підсистеми «Електронний суд» ЄСІТС передбачає роботу в ньому фізичних та юридичних осіб, адвокатів.

Вагомим економічним аргументом на користь «Електронного суду» для юридичних осіб стала цифровізація судового процесу з реальною матеріальною вигодою для бізнесу.

Згідно із пунктом 3 частини 2 статті 4 Закону України «Про судовий збір» при поданні до суду процесуальних документів, передбачених частиною другою цієї статті, в електронній формі – застосовується коефіцієнт 0,8 для пониження відповідного розміру ставки судового збору [4].

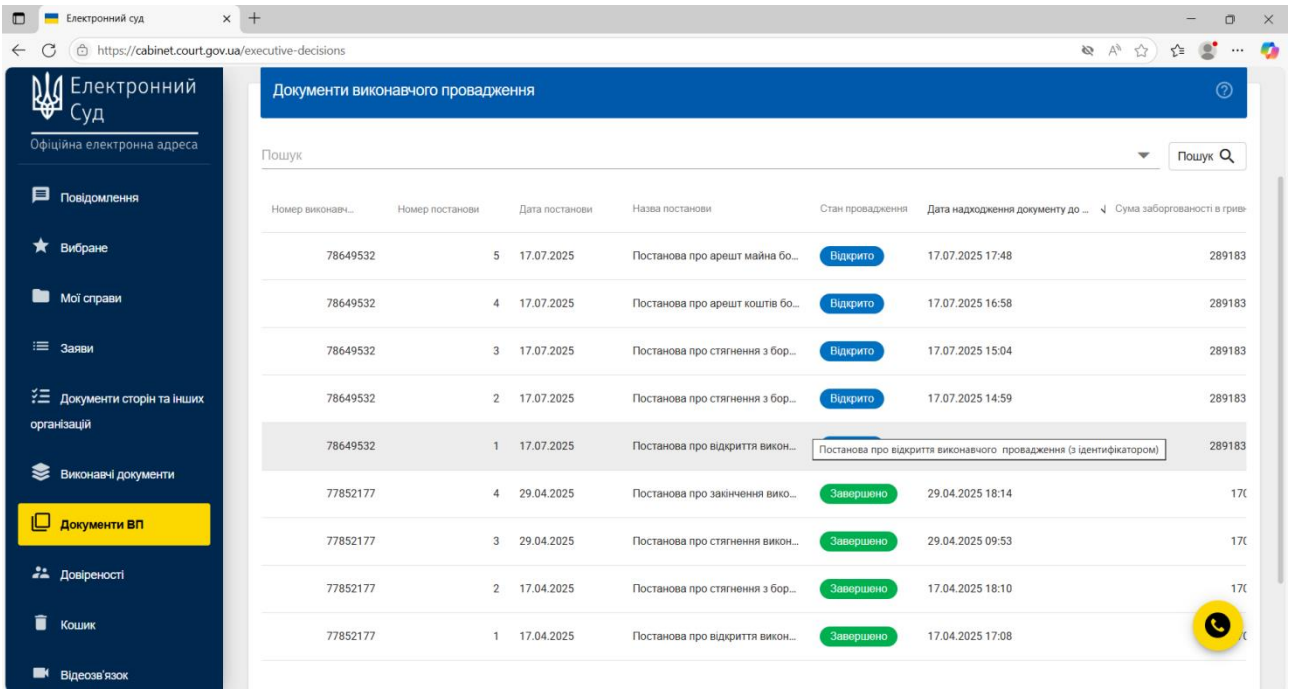

Для бізнесу, особливо у випадку масових спорів (постачальники, покупці), різниця у 20% судового збору може становити десятки й сотні тисяч гривень на рік. Законодавець фактично створив «фінансовий бонус» за використання «Електронного суду», що мотивує юридичних осіб активніше переходити від паперових носіїв до електронного документообігу.

Підсумовуючи вище викладене, можна виокремити, наступні переваги ЄСІТС «Електронний суд» для юридичних осіб:

1. Електронне подання позовів, відзивів, клопотань, апеляційних і касаційних скарг та доказів, зокрема значних обсягів даних.
2. Електронні судові повістки/повідомлення, контроль строків у кабінеті.
3. Можливість ведення обліку відкритих/закритих виконавчих проваджень.
4. Єдиний обліковий запис з прив'язкою до ЄДРПОУ.
5. Оптимізація витрат часу та коштів на поштове листування з позивачем/відповідачем.
6. Зменшення оборотних коштів юридичних осіб на судовий збір.

Висновки. Застосування підсистеми «Електронний суд» у межах ЄСІТС є важливим кроком у напрямку цифровізації судочинства в Україні. Законодавчі зміни, зокрема Закон № 3200-IX, закріпили обов'язок юридичних осіб та представників правничих професій використовувати електронні кабінети, що підвищує процесуальну дисципліну та ефективність правосуддя.

Для юридичних осіб «Електронний суд» забезпечує значні переваги: спрощений доступ до правосуддя, оперативність комунікацій із судами, економію часу та коштів. Важливим стимулом для бізнесу є зниження розміру судового збору на 20% при поданні документів в електронній формі, що створює додатковий фінансовий інтерес до цифрових механізмів правозахисту.

Разом з тим, практична ефективність функціонування ЄСІТС потребує подальшого вдосконалення, зокрема уніфікації форматів електронних доказів, стабільної роботи технічних сервісів та вироблення єдиної судової практики їх застосування. Це дозволить посилити довіру бізнесу до електронного судочинства та забезпечить його повноцінну інтеграцію у правове середовище України.

Список використаних джерел

1. Закон України № 3200-IX від 29.06.2023 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» // Відомості Верховної Ради України. – 2023.

2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII (у ред. зі змінами і допов.). – Відомості Верховної Ради України.

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV (у ред. зі змінами і допов.). – Відомості Верховної Ради України.

4. Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 № 3674-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 87.

Дарія ЛАТИК
студентка 3-го курсу
Новоселицький медичний фаховий коледж
darialatyk@gmail.com
Ярослав КУШНІР
викладач
Новоселицький медичний фаховий коледж
iaroslav555@ukr.net

ІСТОРІЯ ШІСТДЕСЯТНИКІВ: БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРИЗМУ

Актуальність теми. Рух шістдесятників став важливим етапом у становленні національної свідомості українців. Вони відкрито піднімали питання свободи слова, прав людини та культурної самобутності, тим самим закладаючи підвалини для майбутньої незалежності України. Репресії та терор проти шістдесятників на початку 1970-х років, попри свою жорстокість, стали поштовхом до нової хвилі опору. Ці події сприяли формуванню більш організованого дисидентського руху та передали ідеї боротьби за свободу наступним поколінням.

Мета дослідження. Шістдесятництво – це культурно-громадський рух української інтелігенції 1960-х років, який постав як протест проти радянського тоталітаризму й політики зросійщення. У радянській історіографії його замовчували або дискредитували, тоді як українська діаспора трактувала як боротьбу за національну свободу й людську гідність. Із проголошенням незалежності України відбулася реабілітація шістдесятників: було опубліковано архіви, мемуари, самвидав, з'явилися наукові узагальнення. Сучасні дослідження поєднують історичний, культурологічний і соціальний підходи, розглядаючи цей рух не лише як героїчний опір системі, а й як складне явище з власними суперечностями, що стало важливою основою формування української ідентичності.

Об'єкт дослідження: український рух шістдесятників як культурно-інтелектуальне та громадське явище 1960-х років, спрямоване на відстоювання свободи особистості, прав людини й національної ідентичності в умовах радянського тоталітаризму.

Предмет дослідження: життя і діяльність шістдесятників, їхня творчість та громадський спротив, спрямовані на захист української культури, мови й людської свободи в умовах радянської диктатури.

Виклад основного матеріалу: шістдесятники – покоління української інтелігенції другої половини 1950-х років. Ядро українського дисидентського руху. Світогляд шістдесятників формувався на традиціях української інтелігенції XIX – початку XX ст. Також зіграло свою роль: «*Розстріляне відродження*», яке стало відомим широкому загалу тільки після XX з'їзду партії

КПРС у 1956 р.; традиції української державності та інформація про повстанський рух періоду 1917 – 1921 рр.; гуманістичні віяння Заходу.

Боротьба українців за свою державність триває вже не одне століття. У 1960-их, в період тимчасового послаблення комуністичного тоталітаризму, вона об'єднала представників інтелігенції, названих шістдесятниками, які виступали на захист мови і культури, свободи творчості. Основу руху склали письменники і поети Іван Драч, Микола Вінграновський, Василь Симоненко, Василь Стус, Ліна Костенко, художниця Алла Горська, літературні критики Іван Дзюба, Євген Сверстюк, режисер Лесь Танюк та інші. Окрім них, яскравими представниками цього національно-визвольного руху були В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Семен Глузман. Проте навіть таке ненасильницьке протистояння режимові було в радянські часи неприпустимим – влада швидко перекрила шістдесятникам усі можливості для діяльності та почала хвилю арештів. Зараз про представників цього руху майже не говорять, хоча їхній внесок у боротьбу за незалежність України важко переоцінити.

До покоління шістдесятників належали політичні в'язні та дисиденти, які кидали виклик системі. Серед перших, хто окреслив новий шлях української літератури, були Василь Симоненко та Ліна Костенко. Симоненко постає як талановитий поет, для якого боротьба за правду та протидія русифікації стали життєвим покликанням. Його вірш *«Я»,* опублікований на початку 1960-х років, викликав гостру критику з боку влади, зокрема через рядки: «Говорити правду всім бульдогам». Сам поет був переконаний, що саме чесне слово є його найвищою місією, якій він мусить залишатися вірним. Улітку 1962 року за свою непохитну позицію Василя Симоненка жорстоко побили, а вже взимку 1963-го він помер. Сталіністи боялися його віршів, його правди. «Симоненко належить до тих людей, чиї біографії треба вивчати як частку історії України», – писав про нього Євген Сверстюк.

Ліна Костенко – одна з небагатьох жінок у колі шістдесятників. Вона продовжувала творити, попри заборону друку її творів, намагаючись відкрити для української літератури нові стилі й жанри. Її поезії поширювалися в самвидаві та виходили за кордоном.

У цей час заявляють про себе Іван Драч, художниця Алла Горська, Микола Вінграновський, Василь Голобородько. А символом незламного спротиву радянській системі став Василь Стус – постать, що уособлює велич українського духу. Його життєва позиція найвиразніше прозвучала у рядках: «Як добре те, що смерті не боюсь я». Він жив і творив заради правди, України, свободи та самостійності народу.

Репресії й тортури не зламали його. За кожен протест проти влади він зазнавав покарання, та навіть у неволі Стус продовжував писати. На жаль, значна частина його творів була знищена, але ті, що збереглися, виходили за кордоном і в самвидаві, стаючи голосом нації, який неможливо було заглушити.

Висновки. Рух шістдесятників став важливим явищем в історії українського національно-визвольного руху, оскільки поєднав культурну та громадсько-політичну боротьбу проти радянського тоталітаризму. Діяльність його представників, серед яких Василь Симоненко, Ліна Костенко, Іван Дзюба,

Василь Стус та інші, засвідчила прагнення до свободи слова, збереження української мови й культури, а також відстоювання прав людини. Незважаючи на репресії, арешти й переслідування, шістдесятники змогли сформувати інтелектуальний та моральний фундамент, на якому ґрунтувалися подальші хвилі дисидентського руху в Україні. Їхня творчість і громадянська позиція стали символом незламності українського духу та сприяли формуванню національної ідентичності, заклавши передумови для відновлення незалежності України.

Список використаних джерел

1. Мокрик, Р. Ми їх недооцінюємо: Радомик Мокрик про шістдесятників та кризу цінностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tvoemisto.tv/exclusive/my_ih_nedootsinyuiemo_radomyk_mokryk_pro_shistydesyatnykiv_ta_kryzu_tsinnostey_147547.html . (Дата звернення: 08.09.2025).

2. Український спротив: рух шістдесятників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukraine-history.com/ukrayinskyj-sprotyv-ruh-shistdesyatnykiv. (Дата звернення: 08.09.2025).

3. Шістдесятники: анатомія радянського терору та його «хакери» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://expcorp.org.ua/publ/shistdesyatnyky-anatomiya-radyanskoho-teroru-ta-yoho-khakery . (Дата звернення: 08.09.2025).

Анна ЛУКАШ
студентка 3-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
annalukass31@gmail.com
Ігор УТЄХІН
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
utehin.igor2017@gmail.com

МОРАЛЬНА ШКОДА: ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ

Актуальність теми дослідження. Сучасні соціальні обставини – воєнний стан, інформаційна війна, поширення цифрових технологій – актуалізують проблематику захисту честі, гідності, ділової репутації та інших особистих благ. Зростає кількість позовів, у яких громадяни вимагають компенсації моральної шкоди, однак судова практика свідчить про відсутність єдиного підходу, як до доказування факту страждань, так і до оцінки їхнього розміру.

Мета дослідження. Полягає у всебічному аналізі правової природи моральної шкоди, а також у з'ясуванні критеріїв і підходів до визначення справедливого розміру компенсації. Для досягнення поставленої мети, вбачаються наступні завдання:

- Проаналізувати правову природу моральної шкоди та особливості її доказування у цивільному процесі;
- З'ясувати критерії та підходи до визначення розміру компенсації моральної шкоди;
- Оцінити сучасну судову практику й виробити пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання та уніфікації підходів.

Об'єктом дослідження виступає інститут відшкодування моральної (немайнової) шкоди в системі цивільно-правового захисту прав людини в Україні.

Предметом дослідження є правова природа моральної шкоди, проблеми доказування її наявності та визначення справедливого розміру компенсації, а також судова практика й підходи до їхнього врегулювання.

Ступінь наукової розробки. У науковій літературі моральну шкоду визначають як негативний вплив на внутрішню сферу людини: емоційні переживання, погіршення самопочуття, психологічні розлади, втрату емоційної рівноваги. Вона може виникнути як у результаті активних протиправних дій (поширення неправдивої інформації, образи), так і через бездіяльність (невиконання обов'язків органами влади, роботодавцем тощо). [4, с.12]

Виклад основного матеріалу. Право на відшкодування шкоди, завданої порушенням особистих немайнових благ, є невід'ємною складовою системи цивільно-правового захисту. На відміну від матеріальної шкоди, яка може бути

виражена у грошовій формі, моральна шкода має немайновий, індивідуально-суб'єктивний характер. Це суттєво ускладнює процес її доведення та визначення справедливого розміру компенсації.

Відповідно до ст. 23 Цивільного кодексу України, моральна шкода може полягати у фізичному болю, душевних стражданнях, приниженні честі, гідності чи ділової репутації, а також у порушенні нормальних життєвих зв'язків. [1]

Таким чином, моральна шкода завжди має персоніфікований характер і підлягає відшкодуванню незалежно від того, чи передбачена конкретна ситуація в законі.

Факт доведення моральної шкоди по своїй природі є доволі специфічним, тому позивачу непросто сформувати необхідну доказову базу. Недостатньо просто заявити в позові сухо про душевні переживання «Мені завдано моральної шкоди», ці обставини мають бути підтверджені допустимими доказами [5, с.18-23]. До них зокрема належать:

- Медичні довідки та висновки психологів чи психіатрів, що підтверджують емоційні чи фізичні наслідки переживань;
- Письмові докази, зокрема службове чи особисте листування, документи, які фіксують обставини, що стали причиною шкоди;
- Речові докази (наприклад, публікації у ЗМІ, що містять недостовірну інформацію);
- Експертні висновки, зокрема судово-психологічна експертиза, яка дає змогу визначити наявність і глибину психічних страждань.

Проблема полягає у тому, що навіть за наявності доказів судова оцінка залишається значною мірою суб'єктивною. Людські емоції неможливо виміряти за універсальною шкалою, а тому різні суди по-різному підходять до встановлення факту та обсягу моральних страждань.

Ще складнішим питанням є визначення грошового еквівалента моральної шкоди. ЦК України (ст. 23) передбачає лише загальні критерії, а саме характер правопорушення, глибину страждань, ступінь вини заподіювача та інші істотні обставини. [1] Однак відсутність конкретних формул чи мінімальних і максимальних меж призводить до великого розриву у практиці. У подібних справах однакові фактичні обставини можуть оцінюватися судами по-різному, від символічних сум до значних розмірів компенсації. Це свідчить про недосконалість механізму та потребу уніфікації критеріїв.

Особливого значення ця проблема набуває у справах, пов'язаних із воєнними діями, втратами близьких, руйнуванням житла, вимушеним переселенням. Тут факт страждань очевидний, але визначення справедливого розміру компенсації викликає серйозні труднощі.

У постанові Великої Палати ВС від 15 грудня 2020 року (справа № 752/17832/14-ц), Верховний суд чітко визначив, що моральна шкода включає страждання, заподіяні громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення чи позбавлення можливості реалізувати звички і бажання, погіршення стосунків з людьми, а також інших негативних морального характеру наслідків. [2]

Натомість, у постанові Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду ВС від 1 березня 2021 року у справі № 180/1735/16-ц, підкреслив що компенсація моральної шкоди повинна виконуватись із врахуванням принципів справедливості, добросовісності та розумності, а також що право на відшкодування моральної шкоди виникає внаслідок порушення права особи, незалежно від спеціальних норм закону чи договору. [3]

Висновки. Інститут відшкодування моральної шкоди в Україні виступає важливим механізмом забезпечення та захисту прав людини, однак його практична реалізація супроводжується низкою суттєвих проблем. Серед найбільш дискусійних аспектів варто виокремити відсутність чітко визначених стандартів доказування, складність у визначенні та оцінці суб'єктивних страждань потерпілої особи, відсутність єдиних критеріїв для встановлення розміру компенсації, а також значні відмінності у судовій практиці. З метою підвищення ефективності функціонування зазначеного інституту доцільним видається вироблення єдиних методичних рекомендацій для судів щодо оцінки доказів моральної шкоди, запровадження орієнтовних критеріїв або шкали для визначення її розміру, а також формування сталої та послідовної практики Верховного Суду, яка могла б слугувати орієнтиром для судів. Удосконалення правового регулювання та практики його застосування у цій сфері сприятиме забезпеченню реального втілення принципів справедливості та верховенства права в Україні.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 13.09.2025).

2. Постанова Великої Палати ВС від 15 грудня 2020 року у справі № 752/17832/14-ц. URL: https://iplex.com.ua/doc. (дата звернення: 13.09.2025).

3. Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду ВС від 1 березня 2021 року у справі № 180/1735/16-ц. URL: https://iplex.com.ua/doc. (дата звернення: 13.09.2025).

4. Васильєв В. Окремі питання визначення поняття моральної (немайнової) шкоди. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 32. С. 10–15.

5. Отраднова О. Компенсація моральної шкоди, заподіяної порушенням цивільно-правового договору. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 18–23.

Каріна МАНИК
студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ПНВЗ «Буковинський університет»
karinamanik3@gmail.com
Стелла КЕЛЬБЯ
кандидат юридичних наук, доцент
декан юридичного факультету
ПНВЗ «Буковинський університет»
stella.kelbya@gmail.com

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ: СУБ'ЄКТИ, АКТИ УПРАВЛІННЯ, ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Адміністративно-правові інститути є фундаментальною складовою системи адміністративного права, що визначає основні засади взаємодії держави та громадян у сфері публічного управління. На нашу думку, ефективне функціонування цих інститутів сприяє забезпеченню законності, прозорості діяльності органів виконавчої влади та гарантує захист прав громадян [1, с. 45].

Особливе значення має інститут суб'єктів адміністративного права, адже саме він визначає учасників адміністративно-правових відносин та їхні права і обов'язки. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про державну службу», основними суб'єктами виступають органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та державні службовці. Крім того, відповідно до ст. 4 Конституції України, суб'єктами адміністративного права є також громадяни та юридичні особи, які взаємодіють із державою [2, с. 78]. Ми вважаємо, що чітке визначення кола суб'єктів дозволяє уникнути зловживань і забезпечує ефективну взаємодію між державою та суспільством.

Не менш важливим є інститут актів управління, що регулює процес прийняття та виконання владних рішень. Саме через акти управління держава реалізує свої функції на практиці. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про адміністративні послуги», такі акти поділяються на нормативні та індивідуальні, є обов'язковими до виконання та підлягають контролю й оскарженню відповідно до ст. 122 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ) [3, с. 102]. На наше переконання, прозорість та законність актів управління становлять основу довіри громадян до влади.

Ще одним системотворчим інститутом виступає державна служба, яка є фундаментом ефективного функціонування державного апарату. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про державну службу», державні службовці повинні дотримуватися принципів професійності, доброчесності та політичної нейтральності. Ми наголошуємо на необхідності створення належних умов для професійного розвитку службовців, включаючи стажування, підвищення кваліфікації та впровадження сучасних методів управління [4, с. 56].

Важливим аспектом є взаємозв'язок розглянутих інститутів. Лише за умови чіткого визначення суб'єктів (ст. 3 Закону «Про державну службу»), прозорості

актів управління (ст. 7 Закону «Про адміністративні послуги») та високого рівня професійності державних службовців (ст. 8 Закону «Про державну службу») можливо досягти ефективного управління та законності. Вдосконалення адміністративного права сприяє підвищенню правової культури суспільства і формує довіру громадян до органів державної влади.

Водночас сучасна бюрократія залишається актуальною проблемою. Часті зволікання в ухваленні рішень, надмірна формалізація процедур і дублювання повноважень знижують ефективність публічного управління. Ми вважаємо, що реформування адміністративного апарату має передбачати оптимізацію управлінських процесів, скорочення бюрократичних бар'єрів, підвищення відповідальності посадових осіб (ст. 24 Закону «Про державну службу») та створення прозорих механізмів контролю.

Розвиток адміністративно-правових інститутів має як теоретичне, так і практичне значення. Усвідомлення функцій кожного з них дозволяє студентам-юристам краще орієнтуватися у правовій системі та підготуватися до майбутньої професійної діяльності. Правова освіта, на нашу думку, повинна гармонійно поєднувати теоретичний і практичний компоненти, а знання адміністративного права є невід'ємною частиною цього процесу.

Крім того, важливо забезпечити належний рівень участі громадян у контролі за діяльністю органів влади. Можливість звертатися за захистом своїх прав та отримувати адміністративні послуги у прозорий і зрозумілий спосіб (ст. 15 Закону «Про адміністративні послуги») є необхідною умовою збереження балансу між владою та суспільством і дотримання принципу верховенства права.

Підсумовуючи, адміністративно-правові інститути формують основу публічного управління, забезпечують реалізацію функцій держави та захист прав громадян. На наше переконання, постійне вдосконалення цих інститутів є необхідною умовою розбудови ефективної, правової та демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Козак В. П. Адміністративне право України: підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – 512 с.

2. Петренко І. І. Адміністративно-правові інститути: теорія та практика. – Харків: Право, 2020. – 320 с.

3. Кодекс адміністративного судочинства України, ст. 122.

4. Закон України «Про державну службу», ст. 3, 8, 24.

5. Закон України «Про адміністративні послуги», ст. 7, 15.

Аліна МАРТИНЧИК
студентка 2-ого курсу
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
martynchykalina@gmail.com
Ярослав КУШНІР
викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
iaroslav555@ukr.net

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН СТУДЕНТІВ У ВІЛЬНИЙ ВІД НАВЧАННЯ ЧАС

Актуальність теми. Нормативно-правове регулювання трудових відносин студентів в умовах сьогодення набуває особливої актуальності, оскільки не кожен роботодавець вживає гарантії захисту прав неповнолітніх, та інколи, навіть користується обмеженою правовою обізнаністю студентів. Сьогодні активно усе більше студентів прагнуть поєднувати навчання з трудовою діяльністю. Причинами цього явища є різні бажання фінансової незалежності, потреба матеріальної підтримки сім'ї, прагнення отримати професійний досвід або ж просто бажання самореалізації. Як студент, так й роботодавець усвідомлюючи, повинен усвідомлювати міру відповідальності трудових відносин з неповнолітнім, та наслідки, у випадку порушення трудових гарантій такого працівника. Вважаємо, що ступінь вказаної проблематики, є мало дослідженим та щодня, набуває особливої актуальності, особливо у час бурхливого технологічного розвитку.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правового регулювання трудових відносин студентів у вільний від навчання час, визначення особливостей гарантій та обмежень праці неповнолітніх і студентів, а також вироблення рекомендацій щодо удосконалення правового забезпечення цієї сфери. Для досягнення поставленої мети, були визначенні наступні завдання:

- дослідити чинну нормативно-правову базу України, яка регламентує працю студентів у позанавчальний час.
- визначити особливості правового статусу студентів та неповнолітніх працівників у трудових правовідносинах.
- окреслити основні проблеми та ризики, з якими стикаються студенти при працевлаштуванні.
- проаналізувати соціально-економічні мотиви студентської праці та наслідки її поєднання з навчанням.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання праці студентів у вільний від навчання час ґрунтується на положеннях Конституції України, Кодексу законів про працю України (КЗпП), Закону України «Про вищу освіту» (№1556-VII від 01.07.2014 р.), Закону України «Про зайнятість населення», а також на роз'ясненнях Державної служби України з питань праці [3].

Згідно зі статтею 2 КЗпП України, право на працю реалізується шляхом укладення трудового договору з роботодавцем – підприємством, установою, організацією чи фізичною особою. Студенти, які працевлаштовуються, мають такі ж права та обов'язки, як й інші працівники. Водночас для неповнолітніх працівників (осіб, що не досягли 18 років) встановлено особливі гарантії та пільги. Відповідно до статті 187 КЗпП вони прирівнюються у правах до повнолітніх, проте користуються додатковими гарантіями у сфері охорони праці, тривалості робочого часу та відпусток [1].

Особливої уваги заслуговує стаття 51 КЗпП, якою передбачено скорочену тривалість робочого часу для осіб віком від 16 до 18 років (36 годин на тиждень) та для осіб від 15 до 16 років (24 години на тиждень). При цьому тривалість роботи учнів під час навчального року у вільний від занять час не може перевищувати половини зазначених норм. Обов'язковою умовою при прийнятті неповнолітніх на роботу є укладення письмового трудового договору [1].

Відповідно до статті 62 Закону України «Про вищу освіту», здобувачі освіти мають право на безпечні і нешкідливі умови праці під час здійснення трудової діяльності у позанавчальний час [2]. Держпраці наголошує на необхідності належного оформлення трудових правовідносин навіть у випадках неповної чи тимчасової зайнятості студентів. Судова практика Верховного Суду підтверджує, що стажування або практика, які фактично мають ознаки трудової діяльності, потребують оформлення трудового договору.

Мотивами студентської праці виступають матеріальні потреби, прагнення до фінансової незалежності, набуття професійного досвіду та соціальної самореалізації. Поширеними є форми неповної зайнятості у сфері обслуговування (офіціанти, баристи, консультанти), а також зростає інтерес до працевлаштування за спеціальністю та до дистанційної фріланс-зайнятості.

Поєднання навчання з роботою має як позитивні, так і проблемні наслідки. Позитивним є формування навичок самоорганізації, відповідальності, професійних компетентностей і соціальної зрілості. Разом із тим основним викликом є перевантаження, що призводить до зниження академічної успішності та психологічного виснаження [5, с. 212].

Таким чином, трудова діяльність студентів у вільний від навчання час є багатовимірним явищем, що поєднує правові, соціальні та економічні аспекти. Вона вимагає збалансованого нормативно-правового регулювання, спрямованого на захист прав студентів і водночас на задоволення потреб ринку праці.

Висновки. Нормативно-правове регулювання праці студентів ґрунтується на Конституції України, КЗпП, Законах України «Про вищу освіту», «Про зайнятість населення» та підзаконних актах, які встановлюють гарантії й обмеження для неповнолітніх та студентів. Для студентів, які не досягли 18 років, діють спеціальні гарантії – скорочений робочий час, заборона залучення до шкідливих і небезпечних робіт, обов'язковість письмового трудового договору.

Судова практика підтверджує, що стажування та практика з ознаками трудової діяльності мають бути належно оформлені трудовими договорами.

Мотиви працевлаштування студентів різноманітні: від фінансової потреби до бажання отримати професійний досвід та самореалізацію. Поєднання навчання з працею має позитивний вплив на формування особистості, але водночас створює ризики перевантаження, що може негативно відбиватися на навчальних досягненнях і здоров'ї.

Подальший розвиток правового регулювання студентської праці має бути спрямований на підвищення рівня захисту трудових прав студентів, розвиток гнучких форм зайнятості та створення умов для їх гармонійного поєднання з навчанням.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : Закон від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.

3. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.

4. Гриценко Т. В. Праця студентів у поєднанні з навчанням: переваги та ризики // Педагогічний дискурс. – 2021. – № 31. – С. 44–49.

5. Кравченко Л. В. Студентська молодь на ринку праці: виклики сучасності : монографія. – Київ : КНЕУ, 2019. – 212 с.

Елліна МЕЛІКОВА
здобувач освіти групи П-21
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
elmepikova@gmail.com

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Законодавство України встановлює достатньо широкий перелік соціальних прав військовослужбовців. [1]. Зокрема, в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» встановлено такі соціальні права військовослужбовців, як право на: забезпечення житлом на час проходження служби, одержання пільгових кредитів, медичну допомогу, виплату одноразової допомоги у випадках загибелі, інвалідності або часткової втрати працездатності, встановлення належного розміру грошового забезпечення [2]. Також у Законі України «Про статус ветерані війни, гарантії їх соціального захисту» передбачено виплату одноразової грошової допомоги у випадку встановлення інвалідності під час проходження служби, надання різних видів пільг [3]. Окрім того, у ст. 21-4 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» закріплено право на одноразову грошову допомогу у разі загибелі, інвалідності або часткової втрати працездатності військовослужбовця під час проходження служби [4]. Під час проходження служби можливі такі порушення соціальних прав військовослужбовців:

1) виплата одноразової допомоги у випадках загибелі, часткової втрати працездатності, інвалідності військовослужбовця у неповному розмірі;
2) невиплата грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення;
3) обмеження права на санаторно-курортне лікування у туристичних закладах Міністерства оборони України (далі – МО України);
4) ненадання у повному обсязі компенсації за кредитом на придбання доступного житла;
5) відмова у видачі сертифікату на одноразове придбання транспортного засобу;
6) ненадання встановлених законодавством пільг для військовослужбовців;
7) невиплата грошового забезпечення у встановленому розмірі.

Виходячи з характеру перелічених порушень, вони можуть бути вчинені щодо військовослужбовців, які проходять військову службу. Відповідно, спір в порядку адміністративного судочинства може виникнути між органом військового управління та військовослужбовцем.

У разі порушення соціальних прав військовослужбовців постає логічне запитання щодо необхідності їх захисту на підставі положень законодавчих актів. О. Є. Каглинський та Д. М. Сорочинський наголошують, що військовослужбовці мають як загальногромадянські, так і спеціальні права, які

пов’язані з їх статусом. Окремі спеціальні права військовослужбовців передбачають можливості щодо отримання соціальних виплат і призначення пенсій [5, с. 167].

Для характеристики особливостей судового захисту прав військовослужбовців слід визначитися із тими органами влади, які мають право призначити відповідні соціальні виплати. Зокрема, згідно з ч. 6 ст. 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» одноразова грошова допомога призначається і виплачується Міністерством оборони України [2]. Таким чином, військовослужбовцю у разі незгоди із розмірами призначених виплат необхідно оскаржувати рішення органів влади.

Науковці неодноразово досліджували повноваження адміністративних судів та порядок адміністративного судочинства. Наприклад, П. В. Вовк вважає, що адміністративне судочинство є самостійною галуззю правосуддя, метою якої є вирішення спорів між громадянами та органами влади стосовно оскарження рішень, дій або бездіяльності останніх [6, с. 197]. О. В. Капинос дійшов висновку, що адміністративне судочинство – це адміністративно-правовий вид судочинства, за допомогою якого здійснюється судова влада спеціальними судами та судами загальної юрисдикції у спорах про оскарження рішень органів влади [7, с. 59].

Певна частина адміністративних спорів виникає щодо рішень про призначення одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, яким встановлено інвалідність внаслідок захворювань, травм, поранень або контузій, одержаних під час проходження служби. Право на таку допомогу передбачено у ст. 16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та деяких інших Законах України. Спори виникають щодо причин виникнення інвалідності, адже для отримання зазначеного виду допомоги необхідно довести, що інвалідність встановлена саме внаслідок захворювань, які виникли під час проходження служби. Висновки військово-лікарської комісії та призначеної в суді судово-медичної експертизи можуть відрізнятися. Зокрема, постанови Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у справах № 729/426/17 від 25.05.2018, № 295/13892/16-а від 23.10.2018 містять рішення у подібних категоріях спорів [8, с. 118]. Також Касаційний адміністративний суд Верховного Суду у справі № 729/4261/17 вирішував питання про належність доказів, встановлених висновком судово-медичної експертизи або висновком військово-лікарської комісії для визначення причинного зв’язку між травмами і каліцтвами військовослужбовця, одержаними під час проходження служби, та встановленням йому інвалідності [8, с. 110]. Отже, у процесі реалізації військовослужбовцем свого права на соціальний захист можуть виникати різні проблеми і суперечності, які стануть підставами для судового спору в порядку адміністративного судочинства.

Висловлені рекомендації є дороговказом для захисту прав військовослужбовців в порядку адміністративного судочинства.

Таким чином, захист прав військовослужбовців у порядку адміністративного судочинства – це передбачена нормами Кодексу адміністративного судочинства України процедура звернення та розгляду

адміністративного позову військовослужбовця в суді в порядку адміністративного судочинства. Військовослужбовці можуть оскаржити рішення органів МО України, якщо вони не погоджуються із розміром призначених їм соціальних виплат.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 03 вересня 2025 року).
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text (дата звернення: 03 вересня 2025 року).
3. Про статус ветерані війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/find?text (дата звернення: 03 вересня 2025 року).
4. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text (дата звернення: 03 вересня 2025 року).
5. Каглинський О. Є., Сорочинський М. Д. Розвиток інституту прав і свобод військовослужбовців в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 165–168. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/40
6. Вовк П. В. Адміністративне судочинство як особлива форма здійснення правосуддя в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 195–198. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/46
7. Капинос О. В. Адміністративне судочинство: інституційно-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2021. № 1. Ч. 2. С. 51–60. https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.2.9
8. Захист прав ветеранів АТО / ООС, інших військовослужбовців адміністративними судами України : посібник. / за ред. А. А. Єрцов. Київ : Національна школа суддів України, 2022. 201 с.

Ірина-Марія МІГОРЯНУ
студентка 3-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
migoranuirina@gmail.com
Ігор УТЄХІН
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
utehin.igor2017@gmail.com

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ В ІНТЕРНЕТІ

Цифрові технології та віртуальний простір змінюють нашу реальність і створюють нові умови для розвитку суспільства, у тому числі включають виклики й у сфері інтелектуальної власності. Сучасне авторське право потребує адаптації до реалій цифрового світу, де традиційні межі між авторами, користувачами та розповсюджувачами стали розмитими.

Актуальність цієї теми в контексті сучасного суспільства полягає у тому, що кожен автор свого твору має право на захист своїх прав, якщо їх порушують [4]. Заглиблюючись все більше в цю тематику, усвідомлення того, що Інтернет, цифрові технології та соціальні мережі дозволяють настільки швидко поширювати та використовувати інформацію – це вже ні для кого не новина, але все таки потрібно розуміти, що це може мати як певні позитивні, так і негативні наслідки. А саме те, що у нашому цифровому світі, кожне відео, може бути поширене з неймовірною швидкістю в мережі Інтернет, кожне зображення – перетворитися на мем, а в період воєнного стану – це може набувати катастрофічних наслідків, особливо, якщо поширюється фото-, відео- матеріали, які можуть надавати ворогу тієї інформації, яка повинна залишатися в таємниці, звичайно, що розглядати поширення інформації за допомогою Інтернету лише з негативної точки зору, це неправильно, адже інформація в Інтернеті відкриває безпрецедентні можливості саме для творчих людей, які можуть ділитися своїми роботами з глобальною аудиторією, або вести психологічні тренінги онлайн, здійснювати благодійні внески, це все є необхідністю, особливо в наш час.

Відповідно до нового Закону України «Про авторське право і суміжні права», який набув чинності 1 січня 2023 року та прийшов на зміну застарілому документу, здійснивши не просто юридичне оновлення, а культурну трансформацію, адже Закон визнає цінність творчості та дає авторам захист та можливість розвиватися [1]. З цього ми розуміємо, що наша країна не стоїть на місці, а активно інтегрує з нормами ЄС та допомагає авторам на міжнародному рівні. Європейська комісія у звіті 2023 року визнала, що Україна досягла значного прогресу у сфері авторського права, що стало одним із факторів для початку переговорів про вступ до ЄС [2].

Основними викликами цифрової епохи для авторського права в Україні є те, що недобросовісні особи здійснюють незаконні розповсюдження інформації, яка охороняється авторським правом. Складність ідентифікації порушників, масове піратство цифрового контенту, поширення тексту згенерованого за допомогою штучного інтелекту та питання відповідальності за порушення, вчинені ШІ – це все потребує конкретного та змістовного вивчення та вирішення.

Україна приєдналася до низки держав, які будуть наповнювати платформу WIPO ALERT для протидії роботі веб-сайтів, на яких порушуються права інтелектуальної власності [3]. Це допоможе здійснювати контроль за порушниками, які викликають занепокоєння щодо дотримання прав інтелектуальної власності. Окрім цього автори самостійно можуть вводити водяні знаки для цифрового контенту, до прикладу знак авторського права (знак копірайт) – (©), здійснювати шифрування та контроль доступу. Судовий захист у врегулюванні питань, пов'язаних з інтелектуальною власністю також діє і здійснюється Вищим судом з питань інтелектуальної власності, який створений для розгляду справ у спорах, що стосуються прав на винаходи, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування та інші об'єкти інтелектуальної власності [5].

Висновки. Авторське право в цифрову епоху в Україні перебуває на етапі активної трансформації. Прийняття нового законодавства про авторське право та цифровий контент створює правову основу для захисту прав у цифровому середовищі, проте практичне впровадження цих норм потребує додаткових зусиль. Перспективи розвитку включають поглиблення європейської інтеграції, впровадження інноваційних технологій захисту та посилення міжнародного співробітництва. Для ефективності та результативності потрібно знайти баланс між захистом авторського права та забезпечення доступу до інформації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n703 (дата звернення: 10.09.2025).
2. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy URL: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/202311/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 10.09.2025).
3. Звернення в рамках ініціативи «WIPO ALERT» URL: https://nipo.gov.ua/initsiatyva-wipo-alert/ (дата звернення: 10.09.2025).
4. Ковальчук, О. М. (2024). Здійснення і захист авторських прав у цифровому середовищі (в мережі Інтернет). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2(85), 45-52.
5. Іванова, Л. І. (2024). Механізми захисту авторського права в цифровому середовищі. Теорія і практика інтелектуальної власності, 3, 78-85.

Галина МОРАРАШ
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
ggalya.morarash@gmail.com
Софія КІРОНДА
студентка 2-го курсу Фахового коледжу
ПВНЗ «Буковинський університет»
romakironda5@gmail.com

МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЮРИСТА

У сучасному світі право є однією із провідних сфер суспільного життя, а діяльність юриста нерозривно пов'язана з мовою. Саме через мовлення здійснюється тлумачення норм права, ведеться судовий процес, укладаються договори, складаються закони та підзаконні акти. Мова виступає не лише інструментом комунікації, а й способом формування правосвідомості та забезпечення правопорядку.

У зв'язку з розбудовою правової держави та інтеграцією України до європейського правового простору значення мовної компетентності юриста зростає. Від здатності правника грамотно, чітко й переконливо формулювати думки залежить ефективність захисту прав і свобод громадян, рівень довіри до правової системи, а також імідж українського правосуддя на міжнародній арені.

Мова професійного спілкування юриста – це спеціалізована мовна система, яка використовується у сфері правничої діяльності для оформлення офіційних документів, ведення процесуальних дій, професійної взаємодії з колегами та клієнтами. Її характерними рисами є нормативність, точність, логічність і стилістична нейтральність.

Вона поєднує риси офіційно-ділового стилю (у законах, договорах, актах), наукового стилю (у правових дослідженнях) та публіцистичного (у виступах, коментарях). Тобто юрист має володіти мовними засобами різних стилів і вміти адаптувати їх відповідно до конкретної комунікативної ситуації.

Функції мови у професійній діяльності юриста: *інформаційна; регулятивна; аргументативна; етична; репрезентативна*.

Вимоги до мовлення юриста. Мовлення правника повинно бути максимально точним, логічним, офіційним, переконливим та етичним.

Форми та засоби професійного спілкування юриста. Усна форма (виступи, консультації, переговори, допити); письмова форма (закони, договори, процесуальні документи); електронна форма (електронний документообіг, онлайн-засідання).

Юридична термінологія є центральним елементом юридичної мови та гарантує однозначність тлумачення правових норм. При цьому юрист має вміти пояснювати складні поняття клієнтам доступною мовою.

Культура мовлення включає правильність і чистоту мови, адаптацію до різних обставин, володіння риторикою, етикою та формування професійного авторитету.

Серед проблем – складність юридичної мови, перевантаженість документів канцеляризмами, недостатня мовна підготовка. Перспективи – розвиток курсів юридичної риторики, удосконалення термінології, гармонізація з європейськими стандартами, формування єдиного мовного простору в цифрову епоху.

Отже, мова професійного спілкування юриста є необхідним інструментом у здійсненні правосуддя та захисті прав людини. Вона забезпечує ефективність правозастосування, впливає на авторитет судової влади й рівень довіри суспільства до права. Розвиток юридичної мови передбачає вдосконалення мовної підготовки студентів, підвищення культури спілкування, модернізацію термінології та інтеграцію міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Ділове мовлення юриста. – Львів: Світ, 2020.
2. Коваль Л. Юридична термінологія: проблеми стандартизації. – Київ: Юрінком Інтер, 2021.
3. Зінченко В., Мораращ Г., Риженко К. Мовні особливості української ділової мови: стандартизація та перспективи розвитку. Вісник науки та освіти. 2024. Вип. 8(26). С. 217–235. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-217-235
4. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Judicial Communication Standards. – Strasbourg: Council of Europe, 2022.

Дар'я НИКОЛЮК
студентка групи П-301
ПВНЗ «Буковинський університет»
nykolyk@ukr.net

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПРОЦЕДУР: ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізації економіки цифровізація виступає ключовим чинником модернізації державного управління, у тому числі й податкової системи. Традиційні підходи до адміністрування податків поступово відходять у минуле, поступаючись місцем цифровим інструментам, які здатні забезпечити прозорість, оперативність та зручність як для держави, так і для платників податків.

Одним із головних завдань податкової реформи в Україні є мінімізація бюрократичних процедур і створення зрозумілої, швидкої та ефективної системи податкового адміністрування. Цифровізація податкових процесів дозволяє вирішити одразу кілька проблем: зменшення корупційних ризиків, зниження витрат на адміністрування, покращення якості обслуговування платників податків, а також підвищення рівня добровільної сплати податків.

Основні напрями цифровізації податкових процедур:

1. **Електронна податкова звітність.** Перехід від паперових декларацій до електронних форм значно скоротив час подання звітності та зменшив кількість помилок. Сьогодні більшість українських підприємців користуються Електронним кабінетом платника податків, який забезпечує доступ до персональних даних, історії податкових зобов'язань, а також спрощує комунікацію з податковими органами.
2. **Автоматизація обліку та контролю.** Використання сучасних програмних рішень дозволяє податковим органам у режимі реального часу відстежувати надходження, контролювати своєчасність платежів і виявляти порушення. Прикладом є система електронного адміністрування ПДВ, яка забезпечує прозорість операцій і мінімізує можливості для зловживань.
3. **Цифровізація процесів сплати податків**. Впровадження онлайн-сервісів для здійснення платежів суттєво знизило навантаження на банки й державні органи. Можливість швидкої сплати податків через інтернет-банкінг або мобільні застосунки сприяє зручності та добровільності виконання податкових обов'язків.
4. **Використання технологій Big Data та аналітики**. Завдяки масовій обробці даних податкові органи можуть прогнозувати надходження, визначати ризикові групи платників та підвищувати якість перевірок. Це не лише оптимізує роботу, а й дозволяє більш справедливо розподіляти податковий тягар. Інтеграція з міжнародними системами. В умовах глобалізації важливим напрямом є обмін інформацією між податковими

органами різних країн, що сприяє боротьбі з ухиленням від оподаткування та використанням офшорних схем [2].

Виклики цифровізації податкових процедур:

Попри очевидні переваги, процес цифровізації податкової сфери супроводжується низкою викликів. Одним із найбільш значущих є проблема *кібербезпеки*, адже зростання обсягів електронних даних та збільшення онлайн-транзакцій підвищує ризики несанкціонованого доступу, шахрайства та витоку конфіденційної інформації. Платники податків повинні бути впевнені у захисті своїх персональних даних і фінансової інформації, а податкові органи – інвестувати у надійні системи захисту.

Іншою проблемою є *цифрова нерівність*: не всі громадяни та підприємці мають однаковий доступ до сучасних технологій. У віддалених регіонах України доступ до інтернету може бути обмеженим, що створює труднощі у використанні електронних сервісів. Крім того, значна частина населення має низький рівень цифрової грамотності, що також гальмує ефективність цифровізації.

Важливим викликом є також *необхідність постійного оновлення законодавчої бази*. Технології розвиваються швидше, ніж ухвалюються нормативні акти, що призводить до правових колізій і прогалин у регулюванні нових форм фінансових операцій, зокрема у сфері криптовалют та фінтех-послуг.

Крім того, цифровізації вимагає значних *фінансових та організаційних ресурсів*. Створення та підтримка електронних сервісів, їх інтеграція з іншими державними платформами, навчання персоналу – усе це потребує стабільного фінансування й належного управління [1].

Ще однією проблемою є *опір традиційної бюрократичної системи*. Частина працівників податкових органів не готова до швидких змін, що уповільнює процес упровадження інновацій та знижує ефективність реформ.

Висновки. Цифровізація податкових процедур є невід'ємною складовою модернізації податкової системи України. Вона сприяє підвищенню ефективності адміністрування, забезпечує прозорість і зручність взаємодії між державою та платниками податків. Перехід до цифрових технологій не лише оптимізує роботу податкових органів, а й формує нову культуру податкових відносин, де пріоритетом стає партнерство та довіра.

Подальший розвиток цифрових інструментів у сфері оподаткування має базуватися на інноваційних технологіях, міжнародному досвіді та стратегічному баченні держави. Це дозволить Україні інтегруватися у світовий фінансовий простір, підвищити інвестиційну привабливість та забезпечити стабільність державних фінансів.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.

2. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Tax Administration 3.0: Digital Transformation of Tax Administration. – Paris: OECD Publishing, 2020. – 148 p.

Дар'я НИКОЛЮК
студентка групи П-301
секретар юридичної клініки
ПВНЗ «Буковинський університет»
nykolyk@ukr.net
Ярослав КУШНІР
викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
куратор юридичної клініки юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
iaroslav555@ukr.net

ДИСКОНТУВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИКИ (КРЕДИТУ)

Актуальність теми дослідження. У світі фінансів час має реальну вартість. Те, що сьогодні здається вигідною угодою, завтра може втратити свою привабливість через зміну економічних умов. Саме тому виникає потреба правильно оцінювати грошові потоки з урахуванням часу та ризиків. Один із ключових інструментів для цього – *дисконтування.*

Об'єкт дослідження. Фінансово-правові відносини, що виникають при укладенні та виконанні договорів позики (кредиту) в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження. Правові та економічні засади дисконтування довгострокових зобов'язань за договорами позики (кредиту) з урахуванням інфляційних, валютних та кредитних ризиків.

Мета дослідження. Визначити особливості процесу дисконтування договорів позики (кредиту) в умовах воєнного стану, з'ясувати вплив інфляції, змін облікової ставки НБУ та економічних ризиків на оцінку майбутніх грошових потоків і сформувати рекомендації щодо адаптації підприємств до нових правових та економічних умов. Для досягнення поставленої мети, були визначені та встановлені наступні завдання:

- Проаналізувати сутність та економіко-правову природу дисконтування.
- Визначити вплив воєнного стану на ставку дисконтування та вартість довгострокових зобов'язань.
- Дослідити основні ризики (інфляційний, валютний, кредитний, ліквідний), що впливають на процес дисконтування.
- Встановити роль облікової ставки НБУ при визначенні дисконту під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Дисконтування договору позики (кредиту) – це процес приведення майбутніх платежів за договором позики до їхньої поточної (сьогоднішньої) вартості. Тобто гроші, які отримані сьогодні, мають більшу цінність, ніж такі ж гроші в майбутньому через інфляцію та фінансові ризик.

Як воєнний стан впливає на визначення ставки дисконтування для довгострокових зобов'язань?

Під час війни гроші швидше втрачають свою цінність через інфляцію, ризики для бізнесу зростають, а кредитні кошти стають дорожчими. Це означає, що ставка дисконтування має бути вищою, щоб коректно оцінити майбутні платежі. Під час воєнного стану бізнес опиняється під тиском численних фінансових ризиків, які безпосередньо впливають на його платоспроможність та оцінку довгострокових боргових зобов'язань. Дисконтування в умовах війни потребує особливої уваги до таких чинників, як макроекономічна нестабільність, валютні коливання, підвищення кредитних ставок, ризики ліквідності, а також загроза зупинки операційної діяльності через бойові дії чи інфраструктурні руйнування. Ігнорування цих загроз може суттєво спотворити реальну вартість зобов'язань і завести компанію в небезпечну фінансову зону, де кожне рішення має критичне значення для виживання бізнесу. Щоб цього уникнути, варто розуміти основні фінансові ризики, які супроводжують дисконтування в умовах війни. Ось декілька прикладів:

Інфляційний ризик – Якщо інфляція зростає, гроші знецінюються. Приклад: Ви позичили 100 000 грн, але через 3 роки через інфляцію ця сума може коштувати набагато менше, ніж зараз.

Кредитний ризик – Боржники можуть не повернути борг. Приклад: Ви дали в борг іншій компанії, але через військові дії її бізнес зупинився, і вона не може повернути гроші.

Валютний ризик – Коливання курсу можуть сильно впливати на борги в доларах чи євро. Приклад: Якщо ви взяли кредит у доларах при курсі 36 грн/дол., а потім курс підскочив до 45 грн/дол., вам доведеться виплачувати значно більше.

Ліквідний ризик – Гроші важко отримати або залучити. Приклад: У нормальний час ви могли б узяти кредит під 15% річних, а тепер банки дають лише під 30% або взагалі не дають.

Як підприємства можуть адаптуватися до змін у правових нормах під час воєнного стану щодо дисконтування зобов'язань?

Простими словами, Закони змінюються швидко, тому бізнесу треба бути гнучким і вчасно реагувати на нові правила. Що можна зробити:

Переглядати договори – можна домовитися з кредиторами про відтермінування платежів або зміну умов боргу. Приклад: Якщо ви винні банку гроші, можна спробувати домовитися про зміну графіка виплат.

Стежити за рішеннями НБУ та уряду – Держава може змінювати правила, наприклад, дозволити відстрочку боргів або зменшити штрафи. Приклад: Уряд може запровадити податкові канікули, що допоможе бізнесу зменшити фінансове навантаження [5, с.640].

Консультуватися з бухгалтерами та юристами – Це допоможе правильно розрахувати ставку дисконтування та вести звітність відповідно до нових норм. Приклад: Якщо держава змінила порядок обліку боргів, юрист допоможе знайти найкращий варіант для вашої компанії.

Яка роль облікової ставки Національного банку України у визначенні ставки дисконтування під час воєнного стану?

Облікова ставка – це орієнтир для всіх кредитів і фінансових розрахунків.

Якщо вона зростає, то всі позики і дисконтування теж стають дорожчими. Якщо НБУ підняв облікову ставку з 10% до 25%, це означає, що позики для бізнесу теж подорожчають. Якщо компанія хоче розрахувати поточну вартість боргу, вона буде змушена використовувати вищу ставку дисконтування, наприклад, 20-25% замість 10%. Це означає, що майбутні виплати стануть менш цінними зараз, а сам бізнес буде обережніше брати кредити [6, с.312].

Висновки. Дисконтування довгострокових зобов'язань під час воєнного стану є складним процесом, який вимагає врахування додаткових ризиків, таких як інфляція, макроекономічна нестабільність, валютні коливання та підвищення кредитних ставок. У цьому контексті ставка дисконтування має бути значно вищою, щоб забезпечити реалістичну оцінку майбутніх платежів. Компаніям необхідно проявляти гнучкість, переглядати умови договорів, адаптуватися до змін у законодавстві та вчасно реагувати на економічні виклики, щоб зберегти фінансову стійкість і уникнути критичних наслідків для бізнесу.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

3. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

4. Національний банк України. Офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua (дата звернення: 10.09.2025).

5. Бланк, І. А. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: Ніка-Центр, 2021. 640 с.

6. Кірєєв, Є. Фінансово-правове регулювання банківських операцій в Україні: монографія. Харків: Право, 2020. 312 с.

Іванна ПОЛОНКА
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
ivanka.polonka@gmail.com

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану виникають особливі виклики у сфері підтримання правопорядку та реалізації прав і свобод громадян. Збройні конфлікти супроводжуються ескалацією насильства, соціальною нестабільністю та потребою тимчасового обмеження окремих фундаментальних прав. Однак навіть за надзвичайних обставин держава зобов'язана дотримуватися базових стандартів правомірної поведінки, закріплених у нормах міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини. У цьому контексті міжнародна взаємодія виступає не лише механізмом контролю за дотриманням правових норм, а й ефективним засобом формування орієнтирів, які сприяють удосконаленню державної політики та розвитку правосвідомості населення.

Правомірна поведінка визначається як соціально цінна, свідомо-вольова та нормативно врегульована діяльність індивідуальних, колективних і колегіальних суб'єктів права, що гарантується та охороняється державними інституціями [5, с. 131–136]. Вона є ключовим чинником підтримання суспільної стабільності та слугує індикатором ефективності правового регулювання й рівня правової культури. Водночас умови воєнного стану створюють суттєві перешкоди для реалізації правомірної поведінки через конституційне обмеження окремих прав і свобод (стаття 64 Конституції України), збільшення загроз життю та здоров'ю населення, а також розширення повноважень органів державного примусу.

Тимчасове призупинення окремих прав не може мати абсолютного характеру. Стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права встановлює можливість тимчасової дерогації певних прав у разі надзвичайного стану, однак забороняє порушення «ядра невідчужуваних прав», яке включає право на життя, заборону катувань і рабства, а також свободу совісті та релігії. Ці права підлягають дотриманню навіть у кризових ситуаціях [10].

Правомірна поведінка у період воєнного стану є головним чинником забезпечення балансу між національною безпекою та міжнародними стандартами захисту прав людини. Її реалізація потребує інтеграції внутрішньодержавних механізмів контролю з інституційною міжнародною співпрацею, що зміцнює правову стабільність і запобігає поширенню правового нігілізму.

Міжнародна кооперація постає фундаментальним засобом формування правових стандартів та підтримання належної поведінки у державному й

суспільному вимірах. Вона здійснюється через діяльність універсальних і регіональних інституцій, які координують систему контролю за дотриманням міжнародного права та забезпечують механізми відповідальності.

Судова практика Європейського суду з прав людини підтверджує обов'язок держав гарантувати основні права навіть у період війни. У справі Ukraine v. Russia (re Crimea) (2021) Суд підкреслив, що такі права, як право на життя, заборона катувань і свобода совісті, не підлягають обмеженню навіть у воєнний час [9]. Таким чином, міжнародна співпраця у поєднанні зі стандартизованою судовою практикою формує цілісну систему превентивних і санкційних механізмів, що гарантує дотримання правових норм державами та окремими суб'єктами у кризових умовах.

Міжнародні стандарти прав людини визначають рамки допустимої діяльності індивідів та державних органів навіть за надзвичайних обставин. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи 1977 року регламентують захист цивільного населення, забороняють колективні покарання та напади на цивільні об'єкти [1; 2]. Європейська конвенція з прав людини 1950 року допускає дерогацію окремих прав лише за умови збереження основоположних прав [7]. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти катувань 1984 року встановлює абсолютну заборону тортур без винятків, включно з періодом воєнного стану [4]. Ці стандарти виконують як регулятивну, так і виховну функцію, формуючи правову свідомість державних органів та громадян, запроваджуючи механізми контролю та забезпечуючи мінімальний рівень законності навіть у складних умовах.

Воєнний стан в Україні, введений у лютому 2022 року, супроводжується активною взаємодією з міжнародними організаціями. Зокрема, Міжнародний кримінальний суд розслідує воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид на території України, видавши понад 40 ордерів на арешт представників держави-агресора станом на початок 2025 року. У березні 2023 року Міжнародний кримінальний суд уперше в історії видав ордер на арешт чинного глави держави – президента Російської Федерації, що стало прецедентом для міжнародного правосуддя [11].

Ратифікація Верховною Радою України Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій посилила правовий захист цивільного населення, а положення міжнародного гуманітарного права дедалі активніше інтегруються у практику національних судів. Так, у 2023 році Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду України у справі № 761/28548/22 кваліфікував дії військовослужбовця як воєнний злочин відповідно до статті 438 Кримінального кодексу України [4].

Співпраця з Європейським судом з прав людини дозволяє українцям захищати порушені права навіть під час війни, зокрема на тимчасово окупованих територіях. У справі Ukraine and the Netherlands v. Russia (2022) Суд підтвердив юрисдикцію щодо подій у Донецькій та Луганській областях, що посилило міжнародну правову позицію України [8].

Моніторингові місії Організації Об'єднаних Націй, зокрема Управління Верховного комісара з прав людини, задокументували понад 50 000 порушень

міжнародного гуманітарного права станом на початок 2025 року, серед яких позасудові страти, катування та насильницькі зникнення. У 2024 році Управління Верховного комісара з прав людини вперше визначило депортацію українських дітей як воєнний злочин, що відповідає Римському статуту [12].

Під впливом міжнародного тиску у 2024 році було ухвалено колективні санкції Європейського Союзу, спрямовані на обмеження доступу Російської Федерації до технологій подвійного призначення, що використовуються для ведення збройної агресії [6]. Це ілюструє поєднання правових та економічних механізмів впливу міжнародної спільноти.

Відтак, сучасні міжнародні інструменти не лише гарантують дотримання правових норм та охорону фундаментальних прав, а й сприяють інтеграції норм міжнародного гуманітарного права у національну правову систему, стимулюючи розвиток правосвідомості та підтримання належної поведінки навіть за умов кризових ситуацій.

Підсумовуючи, дотримання правомірної поведінки у воєнний час є важливим показником рівня правової культури та ефективності правового регулювання. Сучасні виклики, зумовлені широкомасштабною агресією проти України, демонструють, що навіть у надзвичайних умовах держава зобов'язана дотримуватися «ядра невідчужуваних прав», гарантованих міжнародним правом та практикою Європейського суду з прав людини.

У цьому контексті доцільним є впровадження системної правової освіти з акцентом на міжнародні стандарти прав людини, посилення співпраці України з Міжнародним кримінальним судом, Європейським судом з прав людини та структурами Організації Об'єднаних Націй на основі цифрового обміну доказами, створення єдиного електронного реєстру воєнних злочинів, інтегрованого з міжнародними базами, розвиток превентивних і виховних заходів для підтримання належної поведінки військових та цивільних, а також запровадження механізмів перехідного правосуддя, які поєднують відновлення справедливості та суспільну консолідацію.

Отже, правомірна поведінка у воєнний час має не лише внутрішньодержавне, а й міжнародне значення, формуючи довіру до правової системи України, посилюючи її позиції у глобальному правопорядку та забезпечуючи надійні засади післявоєнної відбудови на основі верховенства права.

Список використаних джерел

1. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій 1977 р. / Прийняті на конференції ООН 8 червня 1977 р. – Режим доступу: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

2. Женевські конвенції 1949 р. / Прийняті на конференції ООН 12 серпня 1949 р. – Режим доступу: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

3. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду України. Справа № 761/28548/22, 2023 р. – Режим доступу: https://verhovna-rada.gov.ua/laws/show/vk761-22 (дата звернення: 10.09.2025).

4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : міжнародний документ від 10.12.1984 р. № 39/46 // ООН. – Режим доступу: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading

5. Полонка І. А. Конструктивно-теоретичний аналіз розуміння поняття та ознак правомірної поведінки / І. А. Полонка // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 3. – С. 131–136.

6. Council of the European Union. EU sanctions against Russia, 2024. – Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/ (дата звернення: 10.09.2025).

7. European Convention on Human Rights, 1950. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

8. European Court of Human Rights. Ukraine and the Netherlands v. Russia, 2022. – Режим доступу: https://hudoc.echr.coe.int/ (дата звернення: 10.09.2025).

9. International Court of Justice (ICJ). Ukraine v. Russia (re Crimea), Preliminary Objections, Judgment, 16 March 2021. – Режим доступу: https://www.icj-cij.org/en/case/166 (дата звернення: 10.09.2025).

10. International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted by the United Nations General Assembly on 16 December 1966, entered into force 23 March 1976, Article 4. – Режим доступу: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights (дата звернення: 10.09.2025).

11. International Criminal Court (ICC). The Prosecutor v. Vladimir Putin, Arrest Warrant, 17 March 2023. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/news/icc-issues-arrest-warrant (дата звернення: 10.09.2025).

12. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). Reports on Ukraine, 2025. – Режим доступу: https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine (дата звернення: 10.09.2025).

Юстина ПРИКОП
студентка 2-го курсу, група Ю-11
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
prikopustina64@gmail.com
Ярослав КУШНІР
викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
iaroslav555@ukr.net

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Актуальність теми. У сучасному світі головним ресурсом стають не матеріальні речі, а знання, ідеї та творчі рішення. Саме тому об'єкти права інтелектуальної власності мають особливу цінність. Вони формують конкурентоспроможність держав і компаній, стимулюють розвиток науки, техніки та культури. В умовах глобалізації та цифровізації захист інтелектуальної власності є вирішальним, адже піратство й підробки підривають мотивацію авторів. Її належна охорона визначає інноваційний розвиток суспільства та реалізацію творчого потенціалу.

Об'єкт дослідження. Об'єкти права інтелектуальної власності як результати інтелектуальної, творчої діяльності людини та нематеріальні блага, що підлягають правовій охороні.

Мета дослідження. З'ясувати сутність та значення об'єктів права інтелектуальної власності, визначити їхні види, дослідити правові засади користування та захисту ІВ.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальна власність (ІВ) – це система правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з результатами творчої діяльності людини. До таких результатів належать винаходи, літературні та художні твори, промислові зразки, торговельні марки, символи та інші нематеріальні об'єкти, які можуть використовуватися в комерційній чи культурній діяльності. Основними формами захисту ІВ є авторське право, патентне право, права на торговельні марки та промислові зразки. Право інтелектуальної власності в Україні регулюється низкою законодавчих актів, зокрема Цивільним кодексом України та спеціальними законами про об'єкти ІВ. Законодавство України гармонізоване з міжнародними стандартами, що забезпечує ефективний захист прав ІВ на національному та міжнародному рівнях.

Важливо, що інтелектуальна власність відображає творчий потенціал, є об'єктом правовідносин і комерціалізації, та має кілька основних видів:

Авторське право та суміжні права – охороняють літературні, музичні та художні твори, а також права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

Патенти – забезпечують захист винаходів та корисних моделей.

Торговельні марки – охороняють знаки, що відрізняють товари та послуги однієї особи від інших.

Промислові зразки – захищають зовнішній вигляд виробів.

Географічні зазначення – охороняють назви місць походження товарів, пов'язані з їхніми специфічними властивостями чи репутацією.

Кожен з цих видів інтелектуальної власності має своє правове регулювання, що забезпечує належний захист прав авторів та власників.

Право користування інтелектуальною власністю належить її власникові та охоплює широкий спектр можливостей: використання, відтворення, розповсюдження, публічне виконання чи показ, модифікацію, а також інші форми комерційної та некомерційної експлуатації об'єкта. Це право є виключним, тобто ніхто інший не може користуватися об'єктом без згоди власника. Разом з тим, власник може передати свої права повністю або частково іншим особам – через ліцензійні договори (на певний строк і в певних межах) або договори відчуження (повна передача прав). Важливо, що права інтелектуальної власності мають обмежений строк дії, після чого об'єкти переходять у суспільне надбання і можуть вільно використовуватися всіма.

Захист інтелектуальної власності забезпечується через реєстрацію об'єктів ІВ у відповідних державних органах, а також через судову систему, яка розглядає спори, пов'язані з порушенням прав ІВ. Особливості застосування законодавства про ІВ включають можливість отримання компенсації за порушення прав, припинення незаконного використання об'єктів ІВ та відшкодування збитків.

В Україні порушення прав інтелектуальної власності тягне за собою різні види відповідальності: кримінальну (ст. 176, 177 КК України), адміністративну (ст. 51-2 КУпАП) та цивільно-правову (книга IV ЦК України), що забезпечується переважно через судовий захист і відшкодування шкоди.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що об'єкти права інтелектуальної власності становлять основу сучасної інноваційної економіки та культури, оскільки забезпечують охорону результатів інтелектуальної і творчої діяльності людини. Правове регулювання у цій сфері в Україні здійснюється на основі Цивільного кодексу України, спеціальних законів та міжнародних угод, що гарантують захист прав як на національному, так і на міжнародному рівнях. До основних об'єктів права інтелектуальної власності належать авторські та суміжні права, патенти на винаходи і корисні моделі, торговельні марки, промислові зразки, географічні зазначення, кожна з яких має власну систему правової охорони і визначений строк дії. Власникам інтелектуальної власності належать виключні майнові та немайнові права, серед яких право використання, розповсюдження, модифікації, а також можливість передавати ці права іншим особам за ліцензійними чи відчужувальними договорами. Отже, ефективна охорона об'єктів права інтелектуальної власності є важливим чинником соціально-економічного розвитку держави, сприяє реалізації творчого потенціалу особистості та формує конкурентоспроможність країни у світовому масштабі.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : станом на 01.01.2025. – Київ : Парламентське видавництво, 2025. – 512 с.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» : станом на 01.01.2025. – Київ : Парламентське видавництво, 2025. – 128 с.

3. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» : станом на 01.01.2025. – Київ : Парламентське видавництво, 2025. – 96 с.

4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» : станом на 01.01.2025. – Київ : Парламентське видавництво, 2025. – 72 с.

5. Міжнародні стандарти охорони інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. О. В. Шевченка. Харків : Право, 2022. 280 с.

6. Сучасні проблеми інтелектуальної власності в Україні : монографія / за ред. О. М. Ковальчука. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 350 с.

Анастасія ПРИСЯЖНЮК
здобувачка освіти групи П-21
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
prisaznuk.a48@gmail.com

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно зі ст. 45 Конституції України кожен працівник має право на відпочинок. Основний Закон передбачає, що це право забезпечується наданням щорічної оплачуваної відпустки [1]. Наведена конституційна норма є базовою гарантією для надання працівникам різних галузей економіки часу відпочинку в тому числі і медичних працівників.

Нині дотримання права на відпочинок медичного персоналу з боку адміністрації закладу охорони здоров'я надзвичайно важливо для відновлення працездатності лікарів. При цьому важливо не лише формальна наявність у законодавстві положень, які закріплюють право медичних працівників на різні види відпусток, але й гарантії виконання цієї вимоги під час управління персоналом. Зазначені чинники й обумовлюють актуальність обраної теми дослідження [2].

Згідно зі ст. ст. 66–84 КЗпП України час відпочинку працівника охоплює перерви для харчування, вихідні та святкові дні, а також різні види відпусток. Зокрема, трудове законодавство встановлює основні і додаткові відпустки, відпустки без збереження зарплати, відпустки у зв'язку із навчанням, відпустки у зв'язку із вагітністю і пологами, а також інші види відпусток [3].

Так, у ст. 4 Закону України «Про відпустки» уточняється, що додаткові відпустки можуть надаватися за особливий характер виконаної роботи. До соціальних відпусток належать відпустки у зв'язку із вагітністю і пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку, у зв'язку з усиновленням дитини, тощо [4].

Під час запровадження воєнного стану в Україні передбачено заходи правового регулювання часу відпочинку працівників поширюються також і на медичних працівників.

Правове регулювання відносин, пов'язаних з наданням щорічних відпусток працівникам, здійснюється на підставі норм Кодексу законів про працю України [3] та Закону України «Про відпустки» [4]. Проте, на період воєнного стану можуть вводитись обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України [1]. Такі обмеження введені Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який набув чинності 24 березня 2022 р. [5], і норми якого визначили особливі правила організації трудових відносин на період воєнного часу. Серед багатьох питань цей закон певною мірою змінив і порядок надання працівникам відпусток.

Законодавче забезпечення часу відпочинку медичних працівників під час воєнного стану регулюється Законом № 2136 [5], який дозволяє скоротити тривалість безперервного відпочинку до 24 годин, збільшити робочий час до 60 годин для критичної інфраструктури та надавати відпустки без збереження зарплати. Роботодавці можуть призупиняти надання щорічних відпусток для забезпечення критичних завдань, хоча це може призводити до зловживань та потребує уточнення норм.

Важливо зазначити, що частиною другою статті 12 Закону № 2136 [5], визначено, що у період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури**,** проте така відмова повинна бути обґрунтована певною виробничою необхідністю, і може бути різною залежно від типу закладу та виду допомоги населенню, який він надає.

Таким чином, для вдосконалення правового регулювання трудових відносин медичних працівників пропонується розробити окремий закон – «Про статус медичного працівника», що зможе надати перспективи подальших наших досліджень пов'язаних з подальшою розробкою пропозицій по вдосконаленню правового регулювання часу відпочинку медичних працівників під час запровадження воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення: 03 вересня 2025 року).

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2801-12#Text last accessed. (дата звернення 03 вересня 2025 року).

3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08. (дата звернення: 03 вересня 2025 року).

4. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/504/96-вр last accessed. (дата звернення: 03 вересня 2025 року).

5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2136/22-ВР. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2136/22-вр last accessed. (дата звернення: 03 вересня 2025 року).

Леся РУСНАК
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри професійних та спеціальних
правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
rysnaklesya@gmail.com

РОБОЧИЙ ЧАС МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Наукове дослідження присвячено теоретичним та практичним питанням правового регулювання робочого часу медичних працівників. Досліджено законодавчі та підзаконні акти, які встановлюють особливості тривалості робочого часу та визначають режим робочого часу медичних працівників.

Від професійності виконання трудових обов'язків медичним працівником залежить життя і здоров'я людини. Належне правове регулювання трудових відносин медичних працівників дозволяє встановити необхідний час для праці, відпочинку і професійного розвитку лікаря, а також молодшого медичного персоналу. Виконання трудових обов'язків за окремими медичними спеціальностями пов'язано з підвищеною нервово-емоційною напругою, можливістю зараження небезпечними вірусами, потребує значної концентрації уваги під час оперативних утручань. Певні категорії медичних працівників потребують встановлення скороченої тривалості робочого часу та особливих умов праці. Перелічені фактори обумовлюють актуальність обраної теми наукового дослідження.

Особливості правового регулювання трудових відносин медичних працівників висвітлені в окремих наукових працях. Для дослідження обраної проблеми становлять значну цінність роботи таких науковців, як В. Д. Авескулов [1], О. І. Гафич [2], Л. В. Кузнецова та О. М. Дулгерова [3], О. В. Проценко [4], В. І. Теремецький та Л. М. Руснак [5]. У своїх дослідженнях зазначені автори певною мірою розглядають окремі аспекти правового регулювання робочого часу медичних працівників. Водночас варто зазначити, що на цей час відсутнє комплексне спеціалізоване дослідження, присвячене особливостям правового регулювання робочого часу саме медичних працівників.

Правове регулювання робочого часу є важливою умовою забезпечення якості та ефективності роботи окремих категорій працівників. О. В. Проценко стверджує, що законодавче регулювання робочого часу передбачає не лише максимальне кількісне обмеження тривалості робочого тижня, але й встановлення режиму робочого часу, регулювання тривалості щоденної роботи [4, с. 97]. Л. В. Кузнецова та О. М. Дулгерова звертають увагу на потребу раціонального поєднання робочого часу та часу відпочинку працівників [3, с. 30]. В. І. Теремецький та Л. М. Руснак наголошують, що медичні працівники потребують особливих умов праці у зв'язку зі складністю та важливістю тих завдань і функцій з лікування та реабілітації, які вони виконують [5, с. 37]. Отже,

належне правове регулювання робочого часу медичних працівників повинно сприяти якісному виконанню ними своїх професійних обов'язків.

Правове регулювання робочого часу в Україні відбувається на підставі норм Конституції України, Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) України, а також галузевого законодавства, яке регулює особливості трудових відносин окремих категорій працівників. Зокрема, згідно зі ст. 45 Конституції України максимальна тривалість робочого часу визначається законом, а щодо окремих професій встановлена скорочена тривалість робочого дня [6]. Відповідно до ст. 50 КЗпП України нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень. При цьому окремі заклади охорони здоров'я під час укладення колективного договору мають право встановлювати меншу норму тривалості робочого часу, ніж передбачено у ч. 1 ст. 50 КЗпП України [7]. Наведені норми є базовими для визначення тривалості робочого часу працівників різних професій, які виконують трудові обов'язки у різних підприємствах, установах і закладах в Україні.

Варто також звернути увагу на те, що у ст. 51 КЗпП України закріплено можливість встановлення скороченого робочого часу для окремих професій зі шкідливими умовами праці, а також для вчителів і лікарів [7]. Із наведеною нормою права кореспондується положення п. «з» ч. 1 ст. 77 Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи), яке закріплює право медичних працівників на скорочений робочий день [8]. Тож норми трудового законодавства, а також законодавства про охорону здоров'я встановлюють скорочений робочий час для медичних працівників.

Тривалість щоденної роботи медичних працівників визначається галузевими та локальними підзаконними актами. Відповідно до ч. 1 ст. 52 КЗпП України тривалість щоденної роботи встановлюється правилами трудового розпорядку та графіками змінності [7]. Галузеві правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників закладів, установ, організацій та підприємств системи охорони здоров'я України затверджені наказом МОЗ України від 18 грудня 2002 року. Згідно з п. 16 Галузевих правил встановлені такі норми щодо регулювання робочого часу в закладах охорони здоров'я:

– час початку, закінчення роботи і перерви для відпочинку та харчування у закладах охорони здоров'я встановлюється в межах трьох змін;

– тривалість щоденної роботи медичного персоналу, в тому числі час початку і закінчення щоденної роботи, перерви для відпочинку та приймання їжі, визначається графіками змінності;

– тривалість нічної роботи дорівнює денній і становить до 12 годин у зміну;

– призначати працівника на роботу протягом двох змін поспіль забороняється;

– графіки змінності доводяться до відома працівника, як правило, не пізніше, ніж за один місяць до введення їх в дію;

– за рішенням трудового колективу дозволяється встановлювати тривалість робочої зміни до 24 годин за згодою конкретного працівника і профспілкового органу;

– тривалість перерви в роботі між змінами має бути не меншою подвійної тривалості часу роботи в попередній зміні;

– на безперервних роботах (стаціонари, ургентні підрозділи поліклінік, станцій невідкладної допомоги тощо) забороняється залишати зміну до приходу працівника, який заміняє;

– робота в надурочний час, як правило, не допускається. Дозволяється залучення медичних працівників до надурочних робіт у виняткових випадках відповідно до чинного законодавства [9].

Перелічені норми Галузевих правил поширюються на всі заклади охорони здоров'я, які надають медичні послуги в Україні. Вони є зразком для розробки правил внутрішнього трудового розпорядку у кожному окремому закладі охорони здоров'я.

В. Д. Авескулов визначає чергування як обов'язок медичних працівників виконувати невідкладні завдання поза межами основної частини робочого часу відповідно до затвердженого роботодавцем графіка [1, с. 206]. Оскільки КЗпП України не передбачає чітких правових підстав для залучення працівників до чергувань, вважаємо, що правове регулювання чергувань медичних працівників має базуватися на нормах, які регулюють виконання надурочних робіт.

Висновки. Правове регулювання робочого часу медичних працівників – це встановлення особливостей тривалості та режиму робочого часу різних категорій медичних працівників у законодавчих і підзаконних актах.

Особливості правового регулювання робочого часу медичних працівників полягають у наступному:

- загальні засади правового регулювання робочого часу медичних працівників встановлені КЗпП України та Основами законодавства України про охорону здоров'я;
- підзаконні акти уряду України та МОЗ України визначають перелік спеціальностей медичних працівників, для яких встановлено скорочений робочий час тривалістю від 30 до 39 годин на тиждень;
- галузева угода між МОЗ України та ЦК профспілки працівників охорони здоров'я гарантує неповний робочий час тривалістю 38 годин для жінок, які працюють у сфері охорони здоров'я і мають дітей;
- підзаконні акти МОЗ України регулюють режим робочого часу медичних працівників, тривалість зміни, можливість залучення до надурочних робіт і чергувань.

Для вдосконалення правового регулювання робочого часу медичних працівників пропонується внести такі зміни до чинного законодавства:

- закріпити в Основах законодавства України про охорону здоров'я перелік медичних працівників, які мають право на скорочений робочий день, замість встановлення цього переліку в підзаконних актах;
- скасувати норми підзаконних актів МОЗ України, які передбачають залучення медичних працівників до чергувань або встановлення ненормованого робочого дня, оскільки ці види робочого часу не врегульовані КЗпП України.

У подальшому перспективи наукових досліджень можуть бути пов'язані з розробкою конкретних пропозицій для вдосконалення законодавства, що

регулює тривалість робочого часу медичних працівників, з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності

Список використаних джерел

1. Авескулов В. Д. Правове регулювання чергувань. *Право та інновації*. 2016. № 1 (13). С. 203–208.
2. Гафич О. І. Застосування гнучкого режиму робочого часу у порівнянні з іншими видами спеціальних режимів робочого часу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 775–780. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.139 .
3. Кузнецова Л. В., Дулгерова О. М. Історико-правові аспекти становлення та розвитку робочого часу та часу відпочинку як інститут трудового права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 27–30. DOI https:// doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/5.
4. Проценко О. В. Нормативи і тривалість робочого часу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 97–102. DOI: https:// doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.17.
5. Теремецький В. І., Руснак Л. М. Правове регулювання відпусток медичних працівників в Україні за законодавством про працю. *Journal «Science rice: juridical science»*. 2024. № 2 (28). С. 35–41. DOI: https:// doi.org/10.15587/2523-4153.2024.310331.
6. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення: 22 серпня 2025 року)
7. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08. (дата звернення: 22 серпня 2025 року)
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text. (дата звернення: 22 серпня 2025 року)
9. Галузеві правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників закладів, установ, організацій та підприємств системи охорони здоров'я України : наказ МОЗ України від 18.12.2002 № 204-о. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/ show/vb204282-00#top. (дата звернення: 22 серпня 2025 року).

Анна УГРИНЧУК
студентка 3 курсу другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ПВНЗ «Буковинський університет»
ugranna0808@gmail.com
Мирослава ГУДИМА
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
myroslava.gudyma@gmail.com

СУД ПРИСЯЖНИХ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У демократичній правовій державі суд присяжних є одним із ключових інститутів народовладдя, що забезпечує реальну взаємодію державної влади з народом у сфері правосуддя. Його розвиток виступає запорукою справедливості, ефективності та відкритості судової системи, а також сприяє зміцненню довіри громадян до суду. В умовах євроінтеграційних процесів для України особливо важливо усвідомити перспективи функціонування суду присяжних та оцінити його здатність позитивно впливати на якість правосуддя, а також виявити низку перешкод на шляху до його ефективного застосування.

Ідея моделі судочинства, що передбачає здійснення правосуддя не тільки професійними суддями, а й самими громадянами полягає в тому, що суд є не просто державним інститутом, а механізмом забезпечення справедливості, у якому кожен член суспільства має право брати участь. Завдяки цьому суд присяжних стає важливим елементом демократичної системи, оскільки дозволяє громадянам безпосередньо впливати на здійснення правосуддя [1, с. 108]. Досвід інших країн підтверджує, що суд присяжних часто сприймається суспільством як справедливіший, ніж класичний судовий процес. Наприклад, у США та Великій Британії судові рішення, ухвалені присяжними, зазвичай викликають менше сумнівів у громадян, оскільки вважається, що вони прийняті без тиску державних органів [2]. Участь присяжних, як пише В. А. Оверчук, зменшує ризик корупційного впливу, оскільки підкупити чи залякати групу незалежних присяжних значно складніше, ніж вплинути на одного суддю. Водночас участь представників суспільства у здійсненні правосуддя створює відчуття справедливості та прозорості судових процесів, що може сприяти підвищенню довіри до судової влади [3, с. 51].

Суд присяжних – це особливий інститут правосуддя, що поєднує державний механізм і безпосередню участь громадян у здійсненні правосуддя. Його ключова ідея полягає у забезпеченні більшої справедливості, прозорості та довіри до судових рішень завдяки залученню представників суспільства. Досвід зарубіжних країн свідчить, що рішення присяжних зазвичай сприймаються як більш неупереджені та захищені від корупційного впливу, ніж рішення професійних

суддів. В Україні розвиток цього інституту має важливе значення для утвердження демократичних цінностей і підвищення легітимності судової влади.

Правовою основою запровадження інституту присяжних в Україні є норми Конституції України. Так, у розділі VII «Правосуддя» Основного Закону стаття 124 прямо визначає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [4]. Крім того, конституційні засади функціонування суду присяжних закріплені у статтях 127 та 128 Конституції України. Для більш детального нормативного регулювання окремі положення щодо суду присяжних були відображені також у Кримінальному процесуальному кодексі України та Цивільному процесуальному кодексі України.

Разом із тим, питання ефективного впровадження суду присяжних в нашій державі тривалий час залишалося невирішеним. Попри те, що конституційні норми існували, механізм їх практичної реалізації залишався недосконалим. Спробою змінити ситуацію стало ухвалення Верховною Радою України 5 грудня 2024 року у першому читанні законопроєкту «Про суд присяжних» № 3843 (далі – законопроєкт). На жаль, подальший законотворчий процес щодо цього проєкту було призупинено, що й надалі залишає інститут суду присяжних у статусі частково реалізованої конституційної гарантії.

Хоч в Україні поки що не прийнято спеціалізованого закону про суд присяжних, проте згідно з чинними законодавчими нормами вже запроваджено змішану модель його функціонування. Вона поєднує елементи англосаксонської та континентальної правових систем, що дозволяє врахувати як традицію народної участі у здійсненні правосуддя, так і професійну компетентність суддів. Подібний підхід можна спостерігати і в таких країнах, як Австрія та Бельгія, де присяжні залучаються лише у визначених категоріях справ та працюють у складі колегії разом із професійними суддями.

Ключова риса української моделі полягає в її застосуванні насамперед у кримінальних провадженнях, де обвинуваченому загрожує найсуворіше покарання – довічне позбавлення волі. Розгляд таких справ здійснює колегія у складі двох професійних суддів і трьох присяжних. Це співвідношення покликане забезпечити оптимальний баланс: з одного боку – професійний контроль суддів, а з іншого – безпосередню участь громадян у процесі відправлення правосуддя.

Окрім кримінальної юрисдикції, суд присяжних в Україні застосовується й у цивільному процесі**.** Присяжні залучаються до розгляду справ, що стосуються обмеження чи позбавлення цивільної дієздатності, визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, а також у справах, пов’язаних із примусовою госпіталізацією до психіатричного закладу. Склад суду в таких випадках формується з одного професійного судді та двох присяжних, що забезпечує поєднання юридичної компетентності та громадянського контролю.

Таким чином, змішана модель суду присяжних в Україні дозволяє поєднувати професійний досвід суддів із громадянською позицією суспільства, підвищуючи рівень довіри до правосуддя та забезпечуючи прозорість і справедливість судових процесів як у кримінальній, так і в цивільній юрисдикції.

Проте, запровадження участі представників народу у здійсненні судочинства вимагає зваженого законодавчого підходу до окреслення кола їх потенцій-

них учасників. Стаття 65 чинного ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» встановлюючи вимоги до присяжного передбачає, що ним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом [5]. Водночас відповідно до вищезгаданого законопроєкту, присяжними можуть бути громадяни України віком від 25 до 65 років, які не мають судимості та відповідають низці критеріїв, визначених законодавством.

Варто звернути увагу, що чинне законодавство встановлює однаковий мінімальний віковий ценз у 30 років як для суддів, так і для присяжних. Це пояснюється прагненням забезпечити достатній рівень життєвого досвіду та зрілості осіб, які беруть участь у здійсненні правосуддя. Водночас пропозиція законопроєкту щодо зниження нижньої межі до 25 років відкриває доступ до інституту присяжних для ширшого кола громадян, однак створює дисбаланс у порівнянні з вимогами до суддів. З огляду на це, дискусійним залишається питання: чи доцільно прирівнювати мінімальний вік присяжного до мінімального віку судді, підкреслюючи рівень їхньої відповідальності, чи ж навпаки – залишити нижчий ценз, аби забезпечити ширше суспільне представництво в судовому процесі.

Однак, окрім проблеми визначення оптимального вікового цензу, на шляху ефективного запровадження інституту присяжних у практику вітчизняного судочинства постає ще низка викликів.

Практичною проблемою участі представників народу у здійсненні судочинства вбачаємо у повній відсутності в законодавстві будь-якої згадки щодо наявності базових правових знань у сфері правосуддя, принципів його здійснення, доказової діяльності, тощо. Слушною видається позиція авторів І Антюк, та Ю. Бутрин: «якщо присяжні не матимуть навіть базового розуміння правових принципів, їхні рішення можуть бути емоційно вмотивованими, а не раціональними. Це може призвести до ситуацій, коли рішення ухвалюються на основі співчуття до підсудного або упереджень, а не на основі фактів. Саме тому важливо розробити механізм підготовки присяжних, який допоможе їм орієнтуватися в основних принципах кримінального процесу» [1, с. 111].

Практика попередньої підготовки чи спеціального навчання присяжних не є новою у світовій правовій традиції. У країнах із розвиненою системою суду присяжних, таких як США, Велика Британія чи Франція, діють спеціальні освітні програми та інструктажі, що допомагають майбутнім присяжним ознайомитися з основами кримінального судочинства. Вони вивчають базові принципи доказового права, права учасників процесу та критерії оцінки доказів. Такі програми спрямовані на те, щоб присяжні ухвалювали рішення, керуючись об’єктивними критеріями, а не емоціями чи суб’єктивними судженнями [6; 7].

Безумовно, впровадження аналогічних програм в Україні вимагатиме додаткових державних витрат і може певною мірою ускладнити участь громадян у складі суду присяжних. Водночас це дозволить мінімізувати ризики ухвалення ними рішень на основі лише емоційних міркувань чи особистих упереджень, що позитивно позначиться на якості правосуддя.

Водночас, участь присяжних у справах, які передбачають суворі покарання, зокрема довічне позбавлення волі, потребує й додаткових заходів безпеки.

Держава має забезпечити захист присяжних від можливого тиску чи погроз, що також тягне за собою значні фінансові витрати [8, с. 15].

Таким чином, ще однією ключовою передумовою ефективного функціонування інституту присяжних у вітчизняному судочинстві є належне державне фінансування, яке має охоплювати не лише підготовку та навчання присяжних, а й гарантії їхньої безпеки.

Отже, інститут суду присяжних в Україні має значний потенціал стати дієвим механізмом підвищення довіри суспільства до судової влади, що забезпечить прозорість судового процесу, виступить стримуючим чинником корупції та рушійним фактором вдосконалення якості правосуддя. Фактично інститут суду присяжних в Україні вже існує і застосовується, однак його розвиток і повноцінне функціонування наразі наштовхуються на низку серйозних проблем. Серед них – відсутність спеціальних правових механізмів і окремої нормативної бази для регулювання діяльності присяжних, недостатній рівень державного фінансування, нестача відповідної інфраструктури та ресурсів, відсутність належної системи підготовки присяжних, а також обмежене коло кандидатів, готових виконувати функції присяжних. Таким чином, розвиток інституту суду присяжних в Україні потребує комплексних кроків для усунення наявних прогалин та проблем.

Список використаних джерел

1. Антюк І., Бутрин Ю. Суд присяжних у кримінальному процесі: теоретичні засади та реалії застосування в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2025. № 1. С. 106-113.

2. Берч В. Участь народу у реалізації судової влади через суд присяжних у Бельгії. *Наукові інновації та передові технології.* 2024. № 5(33). URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-487-494 (дата звернення: 12.09.2025).

3. Оверчук В. А.. Індивідуально-психологічні особливості присяжних українських судів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 5. С. 49–53.

4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* Київ, Верховна Рада України, 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 12.09.2025).

5. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VII. URL: https://*zakon*.rada.gov.ua/ laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 12.09.2025).

6. Берч В. Гібридна модель суду присяжних: досвід Австрії та Данії. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. № 5(23). URL: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5(23)-428-434 (дата звернення: 12.09.2025)

7. Бєлова О. І., Бумага К. Ю. Суд присяжних: досвід іноземних держав та перспективи розвитку в Україні. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2023. Т. 2, № 3. С. 30–44.

8. Богданов Є. А. Інститут присяжних в Україні: сучасні виклики та перспективи реформування. *Expert Paradigm of Law and Public Administration.* 2024. № 4(32). С. 13–18.

Ігор УТЄХІН
кандидат юридичних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
utehin.igor2017@gmail.com

РІЗНОВИДИ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Відповідно до чинного Цивільного кодексу Гл. 54 законодавець передбачив п’ять видів договору купівлі-продажу (§ 2-6): роздрібна купівля-продаж, поставка, контрактація сільгосппродукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міна. За Господарським кодексом України договорів, які опосередковують господарсько-торгівельну діяльність також п’ять за виключенням роздрібної купівлі-продажу (ч.4 ст. 236) замість неї передбачено договір купівлі-продажу. Отож це дає підставу припустити, що законодавець у цих двох законодавчих актах обрав подібні критерії для формування різновидів купівлі-продажу. Разом з цим виникає питання, а чи можна продовжити чи розширити далі види договору купівлі-продажу? Річ у тім, що практика потребує завжди нового. Наприклад, у чинному Податковому кодексі України є п’ять договорів купівлі-продажу: 14.1.45 Деривати, 14.1.45.1 Своп, 14.1.45.2, Опціон, 14.1.45.3, Форвардний контракт, 14.1.45.4 Ф’ючерсний контракт [1]. За Німецьким Цивільним Уложенням передбачено такі види договорів купівлі-продажу: купівля-продаж суден §452, купівля-продаж прав §453, купівля з умовою випробування Гл. 1, викуп речі яку продали, підрозділ 3 «Купівля споживчих товарів», підрозділ 4 «Міна» [2]. Все це викликає питання, на які необхідно дати відповіді.

В юридичній літературі питання визначення критерію для розмежування видів договору купівлі-продажу не є новим. Вітчизняні цивілісти схиляються до позиції про необхідність кваліфікуючих ознак для кожного виду договору купівлі-продажу. Погоджуємося з думкою професора Р.Б. Шишки про те, що вивчення усіх різновидів купівлі-продажу складає предмет вивчення окремої дисципліни (навчальної компоненти) «Торгівельне право» [3, с. 262-266]. Це свідчить про правильність обраного напряму нашого дослідження.

Заслуговує уваги питання, а чи необхідно розширювати коло існуючих видів договору купівлі-продажу? Не вдаючись у дискусії, можна сказати, що цілком припустимо. Наприклад, на практиці дуже важливе місце займає договір купівлі-продажу житла, купівлі-продажу підприємства, купівлі-продажу майнових прав. Особливо у наш час розвитку ІТ технологій. Це зумовлено наступними чинниками (кваліфікаційними ознаками) кожного з вказаних договорів. Загалом, спільною рисою є для всіх окрім останнього – велика вартість предмета договору. Вартість нової квартири в нашому регіоні складає на сьогодні 1 600 000 гривень. Отож необхідна наявність легальних положень. Це допоможе уникати ризиків і серйозніше ставитися до купівлі житла в Україні. Нажаль, раніше і зараз не поодинокі випадки, коли людей ошукують, через

підробку документів, обман, кримінал. Відомо усім житло – це саме необхідне і дороге майно у кожного з нас.

Однак законодавство також рухається разом з практикою. Ситуація почала покращуватися через дію Закону України «Про державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень». Згідно до його положень, право власності на житло підлягає державній реєстрації у реєстрі, що сприяє прозорості і юридичній чистоті майна.

Отже пропонуємо наступні кваліфікуючі ознаки договору купівлі-продажу житла: а) висока ціна предмета договору, б) соціальна значимість для житла кожної людини, в) особливість матеріального об'єкту – нерухомості, яка має ознаку унікальності для фізичної особи.

Кваліфікуючі ознаки для договору купівлі-продажу підприємства:

а) висока ціна предмету договору, б) соціально-економічна значимість для суспільства і власника, в) особливість складу матеріального об'єкту – цілісний майновий комплекс.

Кваліфікуючі ознаки для договору купівлі-продажу майнових прав:

а) нематеріальна форма предмету договору(не уречевлений предмет),

б) особливий правовий режим майнових прав, в) соціально-економічна чи суспільна значимість.

Слід зазначити, науковці аналізують окремі види договорів купівлі-продажу, які не передбачені у Гл. 54 ЦК України. Так О.С. Яворська приділила увагу змісту договірних зобов'язань з купівлі-продажу нерухомого майна, майнових прав, дилерських договорів [4, с. 16-17]. Отож це зумовлено потребами практики і життя. Не можна обмежитися лише тим, що чітко визначено законодавцем. Відомо, що диспозитивність – головне у регулюванні приватних відносин. Однак, це не означає, що законодавець не має нічого вдосконалювати для потреб життя учасників цивільно-правових відносин. Тому наразі є необхідним доповнення змісту Гл. 54 чинного ЦК України положеннями про договір купівлі-продажу житла §7, про договір купівлі-продажу підприємства §8, про договір купівлі-продажу майнових прав § 9. Також можна запропонувати наступне визначення договору купівлі-продажу житла: «За договором купівлі-продажу житла (квартири, будинку) продавець зобов'язується передати у власність житло, а покупець зобов'язується прийняти та оплатити визначену ціну за нього». Така дефініція містить в собі ознаки цього виду договору купівлі-продажу і дає можливість дати його характеристику: а) консенсуальний – оскільки продавець зобов'язується, а цьому передує домовленість з покупцем, б) взаємний (двосторонній) – продавець і покупець мають кореспондуючі права та обов'язки, в) оплатний – сплата визначеної ціни за житло, г) соціально значущий – має значну соціальну цінність для кожного хто купує і продає житло. Ми свідомо розширили традиційні межі критеріїв характеристики, бо вважаємо – кожен вид купівлі-продажу, який міститься у ЦК України має власну особливість притаманну саме йому, а не всім договорам чи іншому договору який є схожим. І бачимо, що остання ознака цього договору співпадає із однією із кваліфікуючих ознак цього договору. Зазначене дає підстави розширити рамки традиційних уявлень про види договору купівлі-продажу з прагматичною метою в інтересах

учасників цивільно-правових відносин для кращого і повного задоволення їхніх потреб.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 22.08.2025).

2. Bürgerliches Gesetzbuch – German Civil Code.URL: https://www.trans-lex.org/600100 (дата звернення: 22.08.2025).

3. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / За заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К. 2018. 736 с.

4. Яворська О.С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти: автореф. дис. … доктора юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2011. 36 с.

Катерина ФАБРИКО
студентка 3 курсу другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ПВНЗ «Буковинський університет»
katerinafabryko@gmail.com
Мирослава ГУДИМА
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
myroslava.gudyma@gmail.com

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Людина та її права є найвищою цінністю правової демократичної держави, проте іноді захист суспільних інтересів, територіальної цілісності держави зумовлює потребу їх певного обмеження. Повномасштабне вторгненням російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року, потребувало негайного запровадження в державі правового режиму воєнного стану, що виливається в декотрі обмеження прав та свобод людини. Тому, в складних реаліях сьогодення дослідження системи гарантії прав та свобод людини в умовах воєнного стану є своєчасним та актуальним.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» запровадження воєнного стану як спеціального правового режиму проводиться з метою захисту територіальної цілісності, національної безпеки та суверенітету держави. Також на період воєнного стану передбачаються тимчасові обмеження певних конституційних прав і свобод людини та громадянина із зазначенням строку їх дій [4].

Стаття 64 Конституції України зазначає, що конституційні права і свободи громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків передбачених самою конституцією. Не можуть бути обмежені права і свободи зазначені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції [1]. Зокрема, не підлягають обмеженню право на рівність громадян перед законом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак (ст. 24); право на громадянство та його зміну (ст. 25); право на життя (ст. 27); право на повагу до гідності особи (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право на індивідуальні або колективні письмові звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування (ст. 40); право на житло (ст. 47); право на шлюб і рівні права та обов’язки в шлюбі і сім’ї (ст. 51); рівність дітей у своїх правах незалежно від походження (ст. 52); право на захист прав і свобод у людини у суді (ст. 55); право на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади (ст. 56); право знати свої права і обов’язки (ст. 57); закони та

інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (ст. 58); право на професійну правничу допомогу (ст. 59), право на відмову від виконання явно злочинних розпоряджень чи наказів (ст. 60); право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення (ст. 61); презумпція невинуватості (ст. 62); право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом (ст. 63) [1].

Наявність вищевказаного необмежуваного переліку конституційних прав, навіть за умов воєнного стану є вагомою нормативною гарантією прав людини і громадянина, закріпленою на рівні Основного закону нашої держави.

Водночас, відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України права та свободи людини і громадянина можуть обмежуватись, а також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [6]. Україна також ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини, відповідно до статті 15 цієї конвенції держави-учасниці можуть тимчасово обмежити певні зобов'язання у випадку війни чи іншої загрози життю та безпеці нації, але лише там де це невідхильно необхідно [2].

Як вдало зауважує Н. Петечел: «Поняття обмеження прав людини відрізняється від поняття порушення прав людини, адже обмеження прав людини відбуваються, коли держава обмежує використання окремих прав людини в певних ситуаціях із законною метою, такою як забезпечення безпеки, громадського порядку, захисту прав та свобод інших осіб або інтересів суспільства загалом. Обмеження прав людини постійно пов'язані з певними умовами і повинні бути пропорційними до легітимних цілей. В свою чергу порушення прав людини завжди перебуває поза межами дозволеного та законодавчого підґрунтя» [9, с. 144].

Конституційне обмеження прав і свобод людини і громадянина в період воєнного стану в Україні можна визначити як передбачений Конституцією та законами України особливий правовий режим тимчасового загального або конкретно-індивідуального призупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих державою прав і свобод людини і громадянина на час введення в дію воєнного стану, яке здійснюється спеціально уповноважених на це суб'єктами в інтересах забезпечення прав інших людей, а також відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки [7, с. 249].

Ще однією нормативною гарантією забезпечення прав та свобод людини в умовах воєнного стану є законодавче закріплення вичерпності переліку конституційних прав та свобод, які піддаються обмеженню та неможливості його розширеного тлумачення.

Судова система України та Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відіграють особливу роль у контролі за законністю обмежень та захистом прав громадян.

Відповідно до статті 55 Конституції України кожен громадянин має право на захист своїх прав і свобод судом [1]. В умовах воєнного стану суди виконують кілька важливих завдань: перевіряють правомірність обмежень прав громадян, розглядають справи щодо примусового відчуження майна за для потреб оборони тощо. Конституційний Суд України в свою чергу слідкує чи відповідають обмеження нормам Конституції та чи не перевищує держава своїх повноважень при встановленні спеціальних режимів. Наприклад, стаття 151-1 Конституції України визначає право особи подати конституційну скаргу до Конституційного Суду України, якщо вона вважає, що закон, який був застосований в остаточному судовому рішенні в її справі, суперечить Конституції [1].

Уповноважений Верховної Ради з прав людини є додатковим гарантом захисту прав та свобод громадян. Згідно із ст. 13 Закону України «Про Уповноваженого ВРУ з прав людини», він має право: здійснювати контроль за дотриманням прав над органами влади, звертатися до Конституційного Суду України щодо неконституційності законів, розглядати скарги громадян щодо порушення їхніх прав [5]. У 2022-2025 роках омбудсмен активно співпрацює із міжнародними правозахисними організаціями, що забезпечує контроль за дотриманням прав людини в умовах воєнного стану. Також сприяє поверненню дітей з ТОТ та рф [8].

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) виступає основним інститутом контролю за дотриманням Конвенції і є важливим інструментом захисту прав та інтересів людини в Україні. Практика Європейського суду з прав людини має також безпосередньо прямий вплив на судову систему України. Згідно статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди при розгляді справ керуються Конвенцією та Практикою суду як джерелом права [3]. ЄСПЛ неодноразово наголошував, що навіть в умовах воєнного стану абсолютні права громадян не мають бути обмежені, будь-які обмеження мають бути пропорційні, тимчасові та необхідні в даних умовах.

Отже, в умовах воєнного стану в Україні забезпечення прав і свобод людини залишається одним із ключових завдань держави, незважаючи на необхідність їх часткового обмеження в інтересах національної безпеки, громадського порядку та захисту територіальної цілісності. Конституція України чітко визначає перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть у воєнний час, що є важливою гарантією дотримання прав людини. Крім того, законодавство України, міжнародні угоди та механізми контролю, зокрема діяльність судової системи та інституту омбудсмена, сприяють забезпеченню законності під час дії спеціального правового режиму.

Таким чином, правове регулювання воєнного стану спрямоване на збереження балансу між захистом державних інтересів і гарантіями прав громадян. Обмеження прав і свобод мають тимчасовий та пропорційний характер, що дозволяє Україні дотримуватися принципів демократії навіть у складних умовах війни. Міжнародний контроль з боку ЄСПЛ і співпраця з правозахисними організаціями додатково підсилюють захист громадян,

підтверджуючи прагнення держави забезпечити верховенство права та недоторканність фундаментальних прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями. URL: http://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 06.09.2025).
2. Європейська конвенція з прав людини від 01.08.2021 №995_004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/ed20210801#Text (дата звернення: 06.09.2025).
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 №3477-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text (дата звернення: 06.09.2025).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 14.05.2025 №389-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 06.09.2025).
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 31.03.2023 №776/97-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 06.09.2025).
6. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2 (дата звернення 06.09.2025).
7. Дорошенко Е. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в період воєнного стану в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 247-253.
8. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/mayemo-svitli-novini-shche-grupu-ukrayinskih-ditej-povernuto-z-tot-ta-rf (дата звернення: 06.09.2025).
9. Петечел Н. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *International journal «Law & society»*. С. 141-146.

Анна-Ніколь ФЕДІРЧИК
студентка 3-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
nikol2008fed@gmail.com
Стелла КЕЛЬБЯ
кандидат юридичних наук, доцент
декан юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
stella.kelbya@gmail.com
Людмила БІЛІНСЬКА
викладач кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
bilinskal@ukr.net

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ПРОБЛЕМ

Адміністративне право в сучасних умовах глобалізації та інтеграційних процесів відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного державного управління та реалізації загальнолюдських цінностей. Його регулятивна функція спрямована на встановлення правових рамок для діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного адміністрування [1, с. 15]. Адміністративно-правові інструменти дозволяють координувати діяльність держави з громадянами та інститутами громадянського суспільства, забезпечувати дотримання прав і свобод людини, що набуває особливої актуальності в контексті розв'язання глобальних проблем людства.

Адміністративне право як галузь публічного права регулює суспільні відносини, що виникають у сфері публічного управління. Основними його категоріями є адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, адміністративна відповідальність, публічне адміністрування та адміністративна процедура. Метод адміністративного права носить імперативно-дозвільний характер, що дозволяє органам виконавчої влади діяти лише в межах визначених законом повноважень. Завдяки цьому забезпечується принцип верховенства права, законності, пропорційності та публічності діяльності адміністрації [2, с. 88].

Глобальні виклики, з якими стикається людство – екологічні катастрофи, пандемії, масові міграції, тероризм, порушення прав людини – потребують ефективної системи публічного адміністрування. Адміністративне право є інструментом, що дозволяє забезпечувати права та свободи людини через доступ громадян до адміністративних послуг, інформації та механізмів оскарження рішень органів влади. Воно також регулює діяльність у сфері охорони довкілля за допомогою адміністративно-правових методів, які встановлюють стандарти екологічної безпеки, ліцензійні вимоги та контрольні процедури [3, с. 51].

Важливим є використання адміністративного права для боротьби з корупцією та зловживаннями владою шляхом розбудови адміністративної юстиції й діяльності адміністративних судів, які забезпечують захист громадян від неправомірних дій органів виконавчої влади. Воно також дозволяє координувати діяльність держави у сфері охорони здоров'я та соціального захисту, що підтвердила пандемія COVID-19, коли адміністративно-правові механізми – карантинні заходи, державний контроль, електронне адміністрування – сприяли захисту суспільства. Окреме значення мають адміністративні процедури для регулювання питань міграції та біженців, що забезпечує надання притулку, видачу дозволів на проживання та працевлаштування переселенців.

Сучасні правові системи інтегруються у глобальний правовий простір, і інститути адміністративної юстиції й публічного адміністрування у багатьох країнах орієнтуються на стандарти Ради Європи, Європейського Союзу та ООН. Концепція належного врядування (good governance), закріплена в документах ООН, стала підґрунтям для реформування адміністративного законодавства в Україні. Важливою є й імплементація міжнародних угод у національне адміністративне право, що дозволяє ефективніше реагувати на транскордонні виклики, забезпечувати захист прав людини й навколишнього середовища, а також сприяти сталому розвитку.

Адміністративна процедура як юридично закріплений порядок прийняття адміністративних актів включає розгляд заяв, видачу дозволів, ліцензій, реєстрацію, застосування заходів адміністративного примусу та відповідальності. Наявність чіткої адміністративної процедури гарантує прозорість діяльності органів влади, забезпечує передбачуваність рішень адміністрації, створює умови для ефективного оскарження адміністративних актів. Це особливо важливо в умовах вирішення глобальних проблем, де держава має діяти швидко, але водночас не порушувати прав громадян.

Адміністративна відповідальність виступає інструментом превенції й припинення правопорушень у сфері публічного управління. Завдяки санкціям, передбаченим Кодексом України про адміністративні правопорушення, держава здійснює контроль за дотриманням установлених правил у галузі екології, транспорту, санітарії, міграційної політики тощо. Це дозволяє не лише реагувати на правопорушення, а й запобігати їм шляхом профілактичних заходів, що має значення у розв'язанні загальнолюдських проблем.

Тенденції розвитку адміністративного права визначаються цифровізацією та впровадженням електронного врядування, зміцненням інститутів адміністративної юстиції, уніфікацією адміністративних процедур відповідно до європейських стандартів, розширенням можливостей громадського контролю й участі громадян у процесах ухвалення рішень, формуванням механізмів публічно-приватного партнерства для вирішення суспільно значущих проблем. Ці процеси підвищують ефективність адміністративно-правового регулювання, сприяють реалізації принципу сталого розвитку та забезпечують належну реакцію на виклики XXI століття.

Отже, адміністративне право є фундаментальним інструментом у вирішенні загальнолюдських проблем. Воно формує механізми взаємодії між державою та суспільством, забезпечує дотримання прав людини, гарантує законність і прозорість публічного адміністрування. У сучасних умовах глобалізації та інтеграційних процесів роль адміністративного права лише зростатиме, що потребує подальшої модернізації його інститутів, процедур та механізмів відповідальності.

Список використаних джерел

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. – Київ : Юрінком Інтер, 2020. – 624 с.

2. Битяк Ю.П., Бандурка О.М. Адміністративне право України. – Харків : Право, 2019. – 512 с.

3. Андрійко О.Ф. Державне управління: теорія і практика. – Київ : НАДУ, 2018. – 368 с.

Марія ЧЕРНЕЙ
студентка 3-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
cherenmasha@gmail.com
Іванна ПОЛОНКА
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
ivanka.polonka@gmail.com

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ЧИ МОЖЕ ПРАВО НА ВОДУ ТА ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ СТАТИ КОНСТИТУЦІЙНИМ ПРАВОМ?

Актуальність і постановка проблеми. У сучасних умовах глобальних кліматичних змін, наростання дефіциту питної систематичного забруднення довкілля проблематика екологічної безпеки набуває особливої актуальності. Йдеться не лише про завдання екологічної політики, а про фундаментальну проблему, яка безпосередньо впливає на реалізацію права людини на життя, здоров'я та гідність. Незважаючи на те, що міжнародні документи, зокрема Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, у непрямій формі закріплюють право на сприятливе довкілля, на національному рівні це право здебільшого має декларативний характер. Хоча Конституція України (ст. 50) гарантує право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля, його практична реалізація стикається з численними перешкодами, що ставить під сумнів ефективність наявних механізмів захисту [3, с. 601] . Це обумовлює необхідність пошуку дієвіших юридичних інструментів, зокрема шляхом надання праву на екологічну безпеку статусу повноцінного конституційного права.

Право на чисте довкілля виступає необхідною передумовою реалізації інших основоположних прав людини, серед яких право на життя, право на охорону здоров'я, право на достатній життєвий рівень [1, с.22]. Забруднене атмосферне повітря, неякісна питна вода та деградовані ґрунти становлять безпосередню загрозу для життя та здоров'я людини. Саме тому це право має розглядатися як невід'ємне право «третього покоління», що витікає з гідності людини як універсальної цінності.

Конституційне закріплення екологічної безпеки піднесе її до рівня вищих конституційних цінностей, що покладає на державу обов'язок не лише декларувати, а й забезпечувати належні умови для його реалізації [1, с.25]. Це надасть громадянам дієвий інструмент захисту своїх прав у судовій сфері, їх адже порушення конституційних прав є підставою для звернення як до Конституційного Суду України, так і до інших судових інстанцій [3, с. 600].

Надання праву на екологічну безпеку конституційного статусу зумовлює обов'язок держави формувати чіткі екологічні стандарти, упроваджувати

ефективні механізми контролю та забезпечувати юридичну відповідальність за порушення [4]. У такий спосіб створюється імператив для органів державної влади вживати превентивних заходів, а не лише реагувати на наслідки екологічних катастроф.

Конституційне закріплення права на сприятливе довкілля є поширеною практикою у низці держав світу (зокрема, у Німеччині, Португалії, Швейцарії, а також у конституціях окремих штатів США) [2, с. 165] Це засвідчує усвідомлення глобальної важливості даної проблематики та може бути розглянуто як позитивний орієнтир для України.

Аргументи «проти» та виклики.

А. *Декларативність і складність реалізації*. Частина науковців і практиків вважає, що конституційне закріплення може залишитися формальним, якщо не буде створено ефективних правових механізмів його забезпечення [3, с. 612]. Право на чисту воду, зокрема, передбачає значні фінансові витрати, розвинену інфраструктуру та високий рівень державного управління, що може створювати суттєве навантаження на бюджет.

Б. *Конфлікт інтересів*. Право на екологічну безпеку може вступати у суперечність з іншими конституційними правами, насамперед із правом на підприємницьку діяльність[5]. Встановлення екологічних обмежень може обмежувати розвиток необхідність пошуку окремих балансу галузей між промисловості. економічними інтересами, з тим щоб уникнути порушення прав людини. та Це зумовлює екологічними

В. *Складність доведення причинно-наслідкового зв'язку*. У судовій практиці складним завданням залишається встановлення прямого зв'язку між конкретними порушеннями екологічних стандартів та завданням шкоди здоров'ю громадян [6]. Це істотно ускладнює реалізацію права на екологічну безпеку у процесуально-правовій площині.

Висновки. Попри наявність об'єктивних викликів, конституційне закріплення права на екологічну безпеку видається не лише логічним, а й необхідним елементом становлення сучасної правової держави. Такий крок надасть громадянам дієвий інструмент правового захисту, підвищить рівень відповідальності держави та сприятиме сталому розвитку суспільства. Водночас реалізація цього права потребує не лише внесення відповідних змін до Конституції України, а й створення комплексної правової бази, яка передбачатиме чіткі екологічні стандарти, ефективні механізми судового захисту та розвинену систему моніторингу. Таким чином, трансформація екологічної безпеки у повноцінне конституційне право має розглядатися не як декларація, а як імператив сучасності, що покликаний гарантувати захист життєво важливих інтересів людини та збереження довкілля для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Бабич О. Право на безпечне довкілля у формуванні змісту регіональної екологічної політики. Law. State. Technology. 2023. № 3. С. 22–27. URL: https://doi.org/10.32782/lst/2023-3-4 (дата звернення: 14.09.2025).

2. Бјелица Влајић И. Право на чисту воду према законодавству Европске уније. Evropsko zakonodavstvo. 2024. Т. 23, № 85. С. 165–187. URL: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.85.11 (дата звернення: 14.09.2025).

3. Легеза Ю. О. Право на безпечне довкілля: проблеми нормативного визначення та захисту. Новітні досягнення та вектори розвитку сучасної юриспруденції. 2021. С. 599–626. URL: https://doi.org/10.36059/978-966 397-244-2-2-7 (дата звернення: 14.09.2025).

4. Про затвердження Переліку професій (спеціальностей), підготовка за якими дає право претендувати на отримання кваліфікаційного документа (сертифіката) для виконання робіт, визначених частиною першою статті 10 Закону України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» : Наказ М-ва зах. довкілля та природ. ресурсів України від 22.04.2024 № 428 : станом на 3 черв. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0677-24#Text (дата звернення: 14.09.2025).

5. Прокопенка О. Конституційне право на безпечне довкілля належить кожному. Судова влада України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres centr/news/660584/. (https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres centr/news/660584/)

6. Боднаренко О. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА до проекту Закону України про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров’я довкілля. Ліга:закон. URL: https://ips.ligazakon.net/document/GI06027A. (https://ips.ligazakon.net/document/GI06027A)

УДК 349.3

Назар ШЕВЧУК
аспірант кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
schevchuk.nazar@ukd.edu.ua
https://orcid.org/0009-0008-5581-4470

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ СЕРВІСНИХ ТВАРИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ефективне використання всіх наявних ресурсів для побудови інклюзивного суспільства в Україні продиктоване не тільки міжнародними зобов'язаннями, а й нагальною внутрішньою потребою. Питання створення безбар'єрного середовища для осіб з порушеннями зору стоїть особливо гостро, оскільки, за інформацією Міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я», який посилається на дані Міністерства охорони здоров'я України, від початку повномасштабної війни приблизно 40 тисяч людей повністю втратили зір [1]. У цьому контексті використання собак-поводарів є одним із найефективніших способів забезпечення доступності для осіб з порушенням зору. Водночас не слід обмежувати сферу застосування тварин-помічників лише такими випадками. Сервісні тварини також допомагають людям із порушеннями слуху, моторики, розладами аутистичного спектра, а також використовуються для виявлення змін у фізіологічному стані, зокрема при епілепсії чи діабеті. Окремо варто підкреслити їхню критично важливу роль у процесі абілітації та реабілітації осіб із посттравматичним стресовим розладом.

Варто відзначити позитивні зміни в українському законодавстві, зокрема рух українських законотворців щодо унормування доступності громадського транспорту для осіб з порушенням зору, які супроводжуються собаками-поводарями. Ці зусилля підкріплені існуючими нормами, стаття 26 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» покладає на підприємства, установи та організації позитивне зобов'язання щодо створення умов для безперешкодного доступу, у тому числі для осіб, які використовують засоби пересування та собак-поводирів [2]. Однак, попри намагання покращити індивідуальну мобільність осіб з інвалідністю, правовий статус сервісних тварин досі залишається невирішеним, що породжує низку важливих питань щодо їхнього віднесення до засобів реабілітації чи регулювання каністерапії.

Як показує світова практика, щодо регулювання інститут тварин-помічників, щоб правові норми не носили декларативного та фрагментарного характеру, а були дійсно ефективними, важливо забезпечити комплексний підхід, який повинен охоплювати як закріплення правового статусу, так і створення відповідних уніфікованих стандартів, що регулюватиме важливі

аспекти, такі як стандарти підготовки та державну фінансову підтримку. Зокрема, досвід Сполучених Штатів Америки є показовим у цьому контексті. Права осіб з інвалідністю та їхніх сервісних тварин всебічно захищені на федеральному рівні завдяки Закону про американців з інвалідністю від 1990 року, а також деталізовані нормам Кодексу федеральних регламентів. Так, згідно з положеннями цього закону, термін «сервісна тварина» визначається як будь-яка собака, індивідуально навчена виконувати роботу або завдання на користь особи з інвалідністю, що включає фізичні, сенсорні, психічні, інтелектуальні або інші ментальні порушення. Крім забезпечення права на вільний доступу практично до всіх громадських місць, позитивним кроком стало запровадження спрощеної процедури підтвердження статусу сервісної тварини. Як правило громадські установи не мають права вимагати додаткових документів чи створювати перешкоди для осіб з інвалідністю, однак вони мають право поставити два запитання: чи є тварина сервісною, необхідною через інвалідність, та які завдання чи роботу вона виконує для допомоги особі з інвалідністю. [3].

Натомість, більш формальний підхід передбачено у законодавстві Австрії. Згідно з § 39a Федерального закону про рівність осіб з інвалідністю обов'язковою, умовою для визначення як «собаки-помічника» та щодо надання фінансової підтримки з державних коштів на її придбання є підготовка собаки та власника собаки, а також позитивна оцінка спільним експертним висновком. Крім цього, закон чітко виділяє чотири основні типи собак-помічників: *собака-поводир*, *службовий собака*, *сигнальний собака* та *собака-компаньйон* [4]. Такий підхід дає змогу створити систему публічних та приватних організацій для підготовки сервісних тварин і їхніх власників, забезпечуючи високі стандарти навчання та подальшу як фінансову, так і правову підтримку їхньої взаємодії. А чітке розмежування та спеціалізація стандартів підготовки для кожного типу тварин-помічників сприяє не лише усуненню загальних бар'єрів доступності, а й глибшому розумінню та подоланню специфічних труднощів, характерних для окремих груп осіб з інвалідністю.

Як показує міжнародний досвід, урегулювання інституту сервісних тварин виходить далеко за межі простого забезпечення незрячих осіб собаками-поводирями чи додання цих тварин до переліку засобів реабілітації для ветеранів. Це комплексне питання, що охоплює системний підхід до інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство, визнання їхніх потреб у різноманітній підтримці та формування інклюзивного середовища через правове закріплення статусу тварин-помічників та належні механізми їхньої підготовки й доступу. В українських реаліях створення ефективної системи роботи з сервісними тваринами повинно стати частиною стратегії побудови безбар'єрного та інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел

1. В Україні створюють систему реабілітації для людей, які втратили зір через війну. УНІАН, 2025. URL: https://www.unian.ua/society/v-ukrajini-pochali-rozroblyati-sistemu-nadannya-poslug-dlya-lyudey-yaki-vtratili-zir-vnaslidok-viyni-12925377.html (дата звернення 10 вересня 2025р.)

2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text (дата звернення 10 вересня 2025р.)

3. Americans with Disabilities Act. 1990. URL: Americans with Disabilities Act Title III Regulations | ADA.gov

4. Bundesbehindertengesetz: Bundesgesetz vom 17. Mai 1990 über die Beratung, Betreuung und besondere Hilfe für behinderte Menschen. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. 1990. Nr. 283. URL: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&GesetzesnGeset=10008713 (дата звернення 10 вересня 2025р.)

Олена ШЕШУРЯК
студентка 2-го курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»
olenkasheshuriak@gmail.com
Іванна ПОЛОНКА
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
ivanka.polonka@gmail.com

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність теми. Проблематика дотримання прав людини в умовах надзвичайних ситуацій є однією з ключових у сучасному міжнародному та національному праві. Події, пов'язані з військовими конфліктами, стихійними лихами, техногенними аваріями чи пандеміями, створюють особливі умови, за яких виникає необхідність забезпечення балансу між гарантуванням громадської безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод людини.

Міжнародні стандарти, зокрема Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, передбачають можливість тимчасового обмеження окремих прав у разі виникнення надзвичайних обставин. Водночас такі обмеження повинні відповідати принципам пропорційності, мати тимчасовий характер і не порушувати фундаментальних прав, серед яких право на життя, заборона катувань, рабства та право на визнання правосуб'єктності [1, с. 112].

В Україні порядок запровадження надзвичайного стану визначається Конституцією України та Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану». Нормативно-правові акти передбачають можливість тимчасового обмеження окремих конституційних прав громадян, зокрема свободи пересування, права на мирні зібрання та свободи слова. Водночас держава зобов'язана гарантувати мінімальний рівень реалізації прав і свобод кожної особи, навіть за умов надзвичайного стану.

Особливу роль у забезпеченні правопорядку під час надзвичайних ситуацій відіграють правоохоронні органи та військові формування. Саме вони виконують функції з охорони громадського порядку та безпеки, однак їхня діяльність безпосередньо впливає на реалізацію конституційних прав. Зловживання владними повноваженнями у кризових умовах може призвести до серйозних порушень прав людини, що обумовлює необхідність існування ефективних механізмів контролю та притягнення до відповідальності за протиправні дії.

Важливо підкреслити, що навіть у надзвичайних обставинах існують права, які не підлягають обмеженню. До них належать: право на життя, заборона катувань і жорстокого поводження, заборона рабства, принцип недискримінації

та право на визнання правосуб'єктності кожної особи. Ці гарантії є абсолютними і становлять основу міжнародного правопорядку [2, с. 45].

Пандемія COVID-19 стала яскравим прикладом виникнення численних правових та етичних дилем у світі. Запровадження карантинних заходів, обмеження свободи пересування, заборона масових заходів і встановлення обов'язкових санітарних правил продемонстрували, як держава може втручатися у приватне життя громадян. З одного боку, ці обмеження сприяли збереженню життя та здоров'я тисяч людей, а з іншого – викликали дискусії щодо їх пропорційності, законності та впливу на економічні, соціальні й культурні права населення.

Окремої уваги заслуговує питання забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, біженців та осіб, які опинилися у зоні бойових дій. У подібних умовах реалізація базових прав – на житло, медичну допомогу, освіту – значно ускладнюється. Саме тому міжнародне співтовариство та держава повинні вживати комплексних заходів для належного захисту та підтримки таких категорій осіб.

Практика Європейського суду з прав людини також підтверджує важливість дотримання правових стандартів у період надзвичайних ситуацій. У справі «Бругантіні проти Франції» Суд акцентував на необхідності дотримання принципу пропорційності між обмеженням прав особи та захистом публічних інтересів. Це означає, що навіть за умов кризи будь-які заходи держави мають бути правомірними, обґрунтованими й не свавільними.

У контексті воєнного стану, який нині діє в Україні, особливого значення набуває питання дотримання прав військовослужбовців, цивільного населення та військовополонених. У цьому випадку ключовим інструментом правового захисту виступають норми міжнародного гуманітарного права, закріплені у Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах до них.

Висновки. Таким чином, права людини в умовах надзвичайних ситуацій залишаються невід'ємним елементом демократичного правопорядку, навіть попри необхідність тимчасових обмежень у кризових умовах. Їхній захист вимагає комплексного підходу, що передбачає поєднання міжнародних стандартів, національних механізмів регулювання та реального контролю за діяльністю органів державної влади.

По-перше, практика доводить, що обмеження прав у надзвичайних ситуаціях є неминучими, однак вони повинні мати виключно тимчасовий характер і застосовуватися в межах, визначених законом та міжнародними зобов'язаннями держави.

По-друге, існує необхідність посилення контролю за діяльністю державних інституцій під час надзвичайних ситуацій. Надзвичайні повноваження органів влади не можуть перетворюватися на інструмент свавілля, адже це підриває довіру до держави й сприяє порушенню принципу верховенства права.

По-третє, сучасні виклики – воєнні конфлікти, глобальні пандемії, техногенні катастрофи – вимагають від держав розробки гнучких, але водночас ефективних правових механізмів, які забезпечать справедливий баланс між інтересами безпеки та свободами особи.

По-четверте, особливого значення набуває захист тих категорій населення, які є найбільш вразливими – внутрішньо переміщених осіб, біженців, дітей, людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Забезпечення їхніх прав є індикатором реальної цінності прав людини у практиці держави.

Отже, права людини в умовах надзвичайних ситуацій не лише зберігають свою актуальність, а й стають критично важливими для збереження людської гідності, соціальної стабільності та довіри громадян до держави. Вони виступають своєрідним тестом на зрілість правової системи та рівень демократичного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права* від 16 грудня 1966 р. Ратифікований Україною 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.09.2025)

2. *Конституція України* від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 10.09.2025)

3. *Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»* від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text (дата звернення: 10.09.2025)

4. Буроменський М. В. *Права людини в умовах надзвичайного стану: монографія*. – К.: Наукова думка, 2012. – 256 с.

5. Council of Europe. *Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights – Derogation in time of emergency*. – Strasbourg, 2020. URL: https://www.echr.coe.int/documents/Guide_Art_15_ENG.pdf (дата звернення: 10.09.2025)

6. *Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols*. – ICRC, 2010. URL: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl (дата звернення: 10.09.2025)

7. Європейський суд з прав людини. *Справа «Brugantini v. France»*, рішення від 2001 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng (дата звернення: 10.09.2025)

Анастасія ШІРЯЄВА
студентка 2-ого курсу, група П-11
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
siraevaa001@gmail.com
Ярослав КУШНІР
викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
iaroslav555@ukr.net

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку України активно відбуваються євроінтеграційні зміни, реформи правової системи та зростання конкуренції на ринку праці. Саме тому проблема працевлаштування випускників юридичних факультетів набуває особливого значення. Органи державної влади, юридичні фірми та інші установи потребують висококваліфікованих спеціалістів, однак молоді фахівці часто зіштовхуються з труднощами першого працевлаштування через брак практичного досвіду.

Об'єкт дослідження. Процес працевлаштування випускників юридичних факультетів в сучасних соціально-правових та економічних умовах.

Мета дослідження. Аналіз правових та організаційних передумов працевлаштування випускників юридичних факультетів в сучасних умовах та визначення ключових факторів, що впливають на їх професійну інтеграцію й реалізацію на ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 43 Конституції України (КУ) [1, с. 47] кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава зобов'язана створювати умови для повного здійснення цього права, гарантувати рівні можливості у виборі професії та виду діяльності, а також реалізацію програм сприяння зайнятості. Це положення становить базову конституційну основу для працевлаштування молодих спеціалістів, у тому числі випускників юридичних факультетів (ЮФ).

До 2015 року в Україні діяла постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) № 992 [4], яка передбачала обов'язкове відпрацювання випускниками, що навчалися за державним замовленням. Однак її було скасовано постановою КМУ № 216 від 15 квітня 2015 року. Це рішення мало подвійний ефект: воно з одного боку надало випускникам свободу вибору місця праці, з іншого – залишило їх наодинці з викликами ринку праці. Таким чином, відповідальність за перше робоче місце значною мірою перекладається на самого молодого спеціаліста.

Основною проблемою сучасних випускників є недостатній рівень практичного досвіду. У зв'язку з цим стажування, виробнича практика та навіть волонтерська діяльність у період навчання набувають визначального значення

для подальшого працевлаштування. На сьогодні роботодавці переважно віддають перевагу тим кандидатам, які ще під час здобуття освіти брали участь у діяльності юридичних клінік, правозахисних організацій або долучалися до moot court (судові дебати).

У провідних закладах вищої освіти України [3, с.2004] функціонують кар'єрні центри, покликані забезпечувати співпрацю з юридичними фірмами, адвокатськими об'єднаннями та державними організаціями. Їхня діяльність спрямована на формування зв'язку між академічною підготовкою та вимогами сучасного ринку праці. Водночас ефективність роботи таких центрів залишається нерівномірною. В багатьох випадках саме рівень ініціативності та активності студентів стає визначальним чинником їхнього подальшого професійного становлення.

У Німеччині та Франції [5, с.112] діє подвійна система юридичної освіти: навчання тісно поєднане з практикою, а випускник перед здобуття професії повинен пройти кількарічну підготовку у вигляді стажувань під наглядом наставників. У США та Великій Британії акцент робиться на практичних навичках і публічних виступах: майбутні юристи активно працюють у юридичних клініках і спеціалізованих програмах «pro bono». Такий досвід може стати орієнтиром для України, адже він забезпечує органічний перехід від освітнього закладу до професійної діяльності.

Працевлаштування юриста не можна розглядати виключно як формальне зарахування до певної установи. Йдеться про становлення фахівця у правовому полі, де юрист постає одночасно виконавцем норм права, їхнім інтерпретатором та посередником у взаємовідносинах між державою і суспільством. Успішна інтеграція випускника у професійне середовище забезпечує функціонування права не лише як сукупності декларативних норм, а як дієвого механізму регулювання суспільних відносин.

Висновки. Передумови працевлаштування випускників юридичних факультетів визначаються поєднанням правових гарантій, освітніх можливостей і особистих зусиль молодого фахівця. Конституційні норми й трудове законодавство [2, с.375] закладають фундамент, однак ключову роль відіграє практична підготовка та співпраця університетів із роботодавцями. Вивчення зарубіжного досвіду показує, що поєднання теорії та практики – найефективніший шлях до подолання кризи першого працевлаштування [6]. Майбутнє юридичної професії в Україні залежить від здатності поєднати гуманістичний ідеал права з реаліями ринку праці. Адже справжній юрист народжується не в аудиторії й не в кабінеті роботодавця, а на межі – там, де теорія стикається з життям, а закон перетворюється на справедливість.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

3. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.

4. Верховна Рада України. Офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.09.2025).

5. European Commission. Dual education systems in EU countries: practice and perspectives. – Brussels, 2020. 112 p.

6. Працевлаштування випускників: нові виклики та можливості // Голос України. – 2015. – № 93.

Олександр ЯКИМИК
студент 2-го курсу, група К-11с
Фаховий коледж
ПВНЗ «Буковинський університет»
alex.jakimik@gmail.com
Ярослав КУШНІР
викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»
iaroslav555@ukr.net

ДІТРІХ ЕККАРТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ НАЦИСТСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Актуальність теми. Актуальність теми зумовлена необхідністю глибшого розуміння витоків тоталітарних ідеологій XX століття, зокрема нацизму. Дослідження особистості Дітріха Еккарта дозволяє простежити, як літературна творчість, публіцистика й харизматичне наставництво могли вплинути на формування світогляду Адольфа Гітлера та ідеологічну основу націонал-соціалістичного руху. У сучасних умовах, коли прояви радикалізму та ксенофобії не втратили актуальності, вивчення таких постатей як Еккарт допомагає осмислити механізми маніпуляції масовою свідомістю та небезпеку антигуманних ідеологій.

Об'єкт дослідження. Історичний феномен формування нацистської ідеології в Німеччині у 1918-1923 роках.

Предмет дослідження. Проаналізувати життєвий шлях, погляди та творчість Дітріха Еккарта з метою виявлення його внеску у формування нацистської ідеології та впливу на Адольфа Гітлера як лідера НСДАП.

Мета дослідження. Проаналізувати життєвий шлях, погляди та творчість Дітріха Еккарта з метою виявлення його внеску у формування нацистської ідеології та впливу на Адольфа Гітлера як лідера НСДАП.

Виклад основного матеріалу. Дітріх Еккарт (23 березня 1868 - 26 грудня 1923) - німецький поет, драматург, журналіст, публіцист і політичний діяч, один із ранніх ідеологів націонал-соціалізму та один із найвпливовіших наставників Адольфа Гітлера. Народився в баварському місті Ноймаркт, він був сином королівського нотаріуса, що дало йому змогу отримати добру освіту. Еккарт спочатку навчався на юриста в Ерлангені, згодом вивчав медицину в Мюнхені, проте так і не завершив навчання – вирішив присвятити себе літературі та журналістиці.

У культурному середовищі Берліна Еккарт здобув популярність завдяки поезії, п'єсам і особливо завдяки адаптації відомої драми Генріка Ібсена «Пер Гюнт» у 1912 році. Постановка здобула надзвичайний успіх і принесла йому фінансову незалежність, а також авторитет серед консервативних та націоналістичних кіл. Водночас у його творчості вже тоді почали проявлятися

націоналістичні й антисемітські мотиви, які поступово стали визначальними у його світогляді.

Після Першої світової війни, в умовах політичної та соціальної кризи Веймарської республіки, Еккарт радикалізувався. У 1919 році він став одним із засновників Німецької робітничої партії (DAP), яка вже у 1920 році перетворилася на НСДАП – Націонал-соціалістичну німецьку робітничу партію. Він став головним редактором партійного друкованого органу – щоденної газети *Völkischer Beobachter*, яка стала основним інструментом поширення антисемітських, расистських і антидемократичних ідей.

Еккарт був автором відомого лозунгу «Deutschland, erwache!» («Німеччино, прокинься!»), який згодом став офіційним гаслом нацистського руху, а також написав поему «Sturmlied» («Бойова пісня»), яка виконувала роль ідеологічного гімну для молодих прихильників партії. Його публіцистика вирізнялася агресивною риторикою, спрямованою проти демократії, євреїв, соціалістів, лібералів і представників «культурного занепаду».

Найбільшою історичною значущістю фігура Еккарта набуває через його зв'язок із Адольфом Гітлером. Вони познайомилися у 1919 році, і Еккарт став для нього інтелектуальним наставником, політичним консультантом і навіть своєрідним «піарником». Саме завдяки Еккарту Гітлер отримав доступ до політичної еліти та консервативних кіл Мюнхена. Еккарт допоміг сформулювати перші елементи гітлерівської ідеології, працював над створенням його публічного образу й відіграв важливу роль у формуванні харизматичного стилю лідерства, що став основою культу фюрера. У своїй книзі *Mein Kampf* Гітлер назвав Еккарта «духовним батьком націонал-соціалізму».

У листопаді 1923 року Еккарт узяв участь у Пивному путчі - спробі державного перевороту в Мюнхені, організованій Гітлером і генералом Людендорфом. Після провалу путчу був заарештований, але через серйозні проблеми зі здоров'ям звільнений. Він помер від серцевого нападу 26 грудня 1923 року в курортному Берхтесгадені. Його смерть стала символічною подією в середовищі націонал-соціалістів: згодом, коли Гітлер прийшов до влади, Еккарт був канонізований як «мученик» і «пророк», а його ідеї – як «філософське підґрунтя нацистського руху».

Висновок. Постать Дітріха Еккарта є ключовою для розуміння витоків ідеології націонал-соціалізму та становлення політичного культу особи Адольфа Гітлера. Як поет, публіцист і політичний діяч, Еккарт поєднав культурні ідеї з радикальними націоналістичними поглядами, що дало змогу перетворити нацизм із маргінального руху на впливову політичну силу. Його особистий вплив на Гітлера, формування пропагандистської мови, символіки та риторики стали основою ідеологічного ядра Третього рейху. Еккарт, хоч і помер до приходу нацистів до влади, залишив після себе інтелектуальну спадщину, яка посприяла виникненню однієї з найстрашніших диктатур XX століття. Аналіз його ролі наголошує на небезпеці ідеологічного фанатизму, мови ненависті та політичної міфології у періоди суспільної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Tyson J. H. Hitler’s Mentor: Dietrich Eckart, His Life, Times, & Milieu : biography. Bloomington : iUniverse, 2008. 480 p.

2. Nilsson M. Hitler’s Religious Teachers: Dietrich Eckart and Houston Stewart Chamberlain // Christianity in Hitler’s Ideology / Ed. by… – Cambridge : Cambridge University Press, 2024. – Pp. 85–133.

3. Goodrick-Clarke N. The Occult Roots of Nazism: The Ariosophists of Austria and Germany, 1890–1935. London : Aquarian Press, 1985 ; repub. New York : NYU Press, 1992. 294 p.

4. Wikipedia contributors. Dietrich Eckart // Wikipedia: The Free Encyclopedia [Electronic resource]. – URL (дата звернення: 05.09.2025)

5. Захарченко О. О. Дітріх Еккарт як один із засновників нацистської ідеології // Історія і сучасність: Дослідження. – 2013. – № 3. – С. 41–42.

Секція 3
Фінанси, бізнес-аналітика та управління

Section 3
Finance, Business Analytics, and Management

Валерій ЄВДОКИМЕНКО
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку та фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
v.evdokymenko@gmail.com

КОРЕКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ ЯК УМОВА ПРОРИВНОГО ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ

Повоєнний прорив у соціально-економічного розвитку потребує включення в дію великого спектру економічних і неекономічних змін, в тому числі формальних і неформальних інститутів для, що надзвичайно важливо, комплексного підґрунтя прориву, практичного врахування нинішнього процесу формування еволюційної парадигми сучасної економічної теорії, емпіричного аналізу і прикладних досліджень.

Першими кроками до такого прориву могло б стати наступне:

1. Реалізація та доведення до свідомості загалу необхідності створення в суспільстві в цілому і, звісно, в громадах інформаційно-комунікативної і ментально-психологічної атмосфери, основними чинниками якої є:

а) Перехід у розв'язанні задач соціально-економічного розвитку від репресивно-фіскальної до підтримувально-розвивальної парадигми;

б) Відмова в роботі з керівними кадрами від описувально-розсіювального підходу до економічних явищ і опора на конкретику алгоритмів дій та їх результатів.

Йдеться, власне, про розповсюджений дескриптивно-дисипативний підхід до соціально-економічних явищ, який зазвичай призводить до переходу частини енергії впорядкованого процесу в енергію невпорядкованого процесу.

2. Впровадження конвергентно-інтеграційної домінанти в економічне мислення кадрів усіх рівнів, у стратегію і тактику розвитку країни та регіонів, у практику їх реалізації. Потрібні організаційно-економічні важелі налагодження внутрішньо-регіональної, міжрегіональної, міжнародної конвергенції та інтеграції в усій фаз і видів як маловитратного варіанту динамізації розвитку.

3. Відповідні економічні розрахунки і постійна наявність в програмних та інших керівних документах, у свідомості кадрів усіх рівнів чіткого бачення на перспективу складу, пропорцій і темпів розвитку відповідних умовах і природно-ресурсному потенціалу територіальних утворень видів економічної діяльності, які забезпечували б максимізацію випуску доданої вартості як основи фінансової самодостатності. Тут на допомогу приходять економіко-математичні методи і Soft Computing, вже запропоновані ПВНЗ «Буковинський університет».

4. На передній план об'єктивно виходить необхідність зосередити економічне мислення кадрів і їхніх зусиль на перманентному пошуку шляхів формування центрів (ядер, вікон можливостей тощо) інвестиційно-інноваційно-технологічного прориву з чіткою перспективою «обростання» їх мережею малих і середніх підприємств-складових відповідних кластерів.

5. За існуючих нині умов модераторами, кузнею і контролерами ходу позитивних змін в регіонах і країні об'єктивно і невідворотно повинні стати громади як вирішальна ланка.

Розв'язуючи цю задачу, слід виходити перш за все, із сутності та наслідків взаємодії глобалізації і регіоналізації. А вона полягає в перетині та взаємному впливові могутніх екзогенних чинників, зв'язків і залежностей, що ігнорують суспільства та їх частини в глобальні мережеві структури, формують нові й нові правила гри, з ендогенними факторами функціонування регіональних соціально-економічних систем, які є складовими геопросторових єдностей і надають інтеграційної міцності державам, створюють можливості реальної участі їхніх громадян у суспільному житті, самоідентифікації, самореалізації, в решті-решт збереження автентичності.

6. Різні особливості сучасного світоустрою і його викликів, різні форми стану соціальних комунікацій та інформаційної діяльності і протистояння у глобальному і національному вимірах доволі чітко і беззаперечно формують нагальну потребу особливої уваги до цієї ланки управління як країною, так і регіонами.

Захист держави і громадян від загроз соціально-комунікативного рівня потребує створення саме в регіонах і їхніх громадах вже згаданої інформаційно-комунікативної і ментально-психологічної підтримувально-розвивальної атмосфери щодо соціально-економічного розвитку аби консолідувати зусилля членів суспільства, ввести їх у єдиний цілеспрямований потік діяльності.

Технології переходу до соціально-активної діяльності (зміст порушуваної проблематики, правила формування контенту, залучення лідерів думок для формування громадської думки, спосіб використання веб-спільнот як інструменту для PR, окремі способи взаємодії із користувачами соціальних середовищ тощо) можуть визначатися лише за умови креативного системно-ситуативного аналізу в кожному конкретному випадку з врахуванням сучасних факторів мінливості і невизначеності.

Тільки за умови створення запропонованих креативних підвалин стратегії проривного розвитку України та її регіонів стають реальними можливості радикального нарощування динаміки соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Євдокименко В.К. Прорив у соціально-економічному розвитку: можливі складові підґрунтя: Монографія: М.І. Маниліч, В.К. Євдокименко. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2019. – 112 с.

2. Євдокименко В.К. Інституційне забезпечення економічної євроінтеграції західних регіонів України: Монографія: В.К. Євдокименко, А.Д. Ворошан. – Чернівці : Прут, 2010. – 292 с.

Радміла ПІДЛИПНА
доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
pidlypna.radmila@utei.uz.ua
Сергій ЛОГОЙДА
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти IV курсу
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
lohoida.serhii@student.utei.uz.ua

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У процесі здійснення аналізу фінансової стійкості підприємства особливу увагу слід приділяти факторам які на неї впливають. Серед науковців не існує однозначних думок щодо виокремлення тих чи інших факторів впливу.

В економічній літературі не вироблено єдиної класифікації чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства. Науковці використовують різні підходи до класифікації факторів впливу.

М.Д. Білик та О.В. Павловська[1, 3], запропонували їх класифікувати за ознаками:

- за місцем виникнення (зовнішні, внутрішні);
- за важливістю результату (основні, другорядні);
- за структурою (прості, складні);
- за масштабами впливу (одноосібні, багатоосібні);
- за можливістю прогнозування (прогнозовані, умовно прогнозовані);
- за ступенем впливу на діяльність (негативні, позитивні, динамічні, нульові);
- за ймовірністю реалізації (високі, середні, малі);
- за часом (короткострокові, періодичні, постійні).

В.В. Хачатрян, Л.С. Усова класифікують усі фактори за наступними ознаками:

- за місцем виникнення: зовнішні (міжнародні; національні, ринкові); внутрішні.
- за структурою - прості, складні;
- за часом впливання - постійні та змінні;
- за ступенем кількісного вимірювання - якісні (піддаються вимірюванню), кількісні (не піддаються вимірюванню) [6].

М.Р. Лучко, С.М. Жукевич., А.І. Фаріон зазначають, що класифікація факторів впливу на фінансову стійкість ґрунтується на різноманітних ознаках:

- за місцем виникнення (зовнішні, внутрішні);
- за важливістю результатів (основні, другорядні);
- за структурою (прості, складні);
- за часом дії (постійні, тимчасові).

З огляду на ту обставину, що підприємство є одночасно й суб'єктом, і об'єктом відносин у ринковій економіці, а також те, що воно має різні можливості впливати на динаміку різних факторів, найбільш важливим уявляється розподіл їх на внутрішні і зовнішні. Така кількість факторів поділяє і саму стійкість на види. Зокрема, стосовно підприємств вона може бути: залежно від факторів, що впливають на неї – внутрішньою і зовнішньою, загальною (ціновою), фінансовою [5].

У науковій літературі запропоновано багатокритеріальну класифікаційну систему чинників впливу на фінансову стійкість підприємства. На наш погляд, найбільш точно і повно розкриває класифікацію чинників, які формують фінансову стійкість В.І. Оспіщев, І.В. Нагорна., запропонувавши доповнення класифікації зовнішніх факторів впливу В.В. Тищенко та більш змістовно деталізувавши її, а саме:

- соціально-політичні (соціально-політична стабільність, зовнішньоекономічна політика держави, ефективність економічних зв'язків, зміна умов експорту та імпорту, антимонопольна політика);
- економічні (податкова політика, рівень інфляції, конкуренція, інвестиційний клімат, стан економіки країни);
- фінансові (відсоткова ставка, кредитна політика, валютна політика, страхування підприємства);
- демографічні (чисельність населення, склад населення, рівень життя);
- науково-технічний процес (міжнародна конкуренція, інноваційний процес) [2].

Внутрішні чинники, що впливають на фінансову стійкість безпосередньо залежать від організації роботи самого підприємства.

Так, М.С. Заюкова [4] стверджує, що успіх чи невдача підприємницької діяльності багато в чому залежить від вибору складу й структури продукції чи послуг, що створюються підприємством. При цьому важливо не лише правильно вирішити, що виготовляти, а й безпомилково визначити, як виробляти, тобто шляхом застосування яких технологій і яких моделей організації виробництва й управління.

Інший істотний чинник фінансової стійкості підприємства, що тісно пов'язаний з видами продукції чи послуг, що виробляються, це оптимальний склад і структура активів, а також ефективне управління ними. Стійкість підприємства та потенційна результативність бізнесу значною мірою залежать від якості управління поточними активами, інтенсивності залучення обігових засобів за оптимальною їх структурою, величиною запасів і активів у грошовій формі тощо. На практиці підприємство, зменшуючи запаси і ліквідні засоби, автоматично підвищує потенціал задіяти капітал у виробничому процесі і, таким чином, принципово збільшити майбутній прибуток. Проте, разом із тим, зростає ризик неплатоспроможності підприємства і навіть його зупинки внаслідок недостатності необхідних напівфабрикатів, сировини чи матеріалів.

Наступний значний внутрішній чинник фінансової стійкості – склад і структура фінансових ресурсів, правильний вибір тактики і стратегії управління ними. Чим більше у підприємства власних фінансових ресурсів, насамперед

прибутку і фондів, що формуються на його рахунку, тим більша впевненість у збереженні ним фінансової стійкості.

Але це ще далеко не всі чинники, тому що неможливо повністю врахувати абсолютно весь їх перелік або побудувати таку класифікаційну систему у якій деякі чинники не повторювалися б у різних групах [11].

Підприємству яке прагне покращення фінансового стану підприємств необхідний постійний аналіз і своєчасна діагностика змін, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, а також своєчасне та максимально ефективне реагування на такі зміни для забезпечення фінансової стійкості.

Список використаних джерел

1. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмежицька. - К.: Вид-во КНЕУ, 2005. – 592 с.

2. Оспіщев В.І. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств / В.І. Оспіщев, І.В. Нагорна // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2009. – Вип. 2. – С. 218–223 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2009_2_34

3. Павловська О.В. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц./ О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.

4. Теорія фінансової стійкості підприємства [Текст] монографія / за ред. М. С. Заюкової. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2004. – 155 с.

5. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон – Тернопіль:, ТНЕУ, – 2016 – 304 с.

6. Хачатрян В.В., Усова Л.С. Фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства / В.В. Хачатрян, Л.С. Усова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intkonf.org/ken-hachatryan-vv-usova-ls-faktori-schovplivayut-na-finansoviy-stan-pidpriemstva/.

Лариса ФЕДОРИШИНА
доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту, економіки, статистики
та цифрових технологій
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
larisa.fedorishina@gmail.com

ЛІДЕРСТВО ТА КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ МАЙБУТНЬОГО: ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах до лідера організації висуваються підвищені вимоги, що зумовлено динамічними змінами середовища, глобалізацією, цифровізацією та непередбачуваністю викликів. Здатність лідерів організацій адаптуватися до нових викликів стала критичною конкурентною перевагою – з'явилися нові підходи до лідерства, такі як ситуаційне, digital-лідерство, agile-лідерство, servant-лідерство та ін. Ці інноваційні підходи цілком узгоджуються із глобальними тенденціями, зокрема із навичками майбутнього, визначеними Світовим економічним форумом (WEF), серед яких – критичне мислення, емоційний інтелект, стресостійкість, інноваційність та системне бачення [1]. Дослідження навичок, які будуть формувати майбутнє, допомагає виявити найважливіші аспекти розвитку управлінців, в тому числі – лідерські.

У Future of Jobs Report 2025 від WEF [2; 3] лідерство та соціальний вплив знаходяться на 3-му місці у рейтингу найважливіших навичок (61 %) після аналітичного мислення (69 %) і стійкості, гнучкості та спритності (67 %). У порівнянні з 2023 роком, важливість лідерства зросла суттєво – компанії зазначають підвищення пріоритетності цієї навички. У тренді до 2027 року лідерство і соціальний вплив мають піднятися з 9-ї до 4-ї позиції серед навичок, яких навчатимуть співробітників. Тому цілком справедливо вважати, що лідерство стає не просто навичкою, а ключовим стратегічним ресурсом. Глобальні кризи (воєнні, економічні, кліматичні) вимагають від лідерів стійкості, адаптивності та уміння управляти невизначеністю. Впровадження і суцільне використання штучного інтелекту (ШІ), цифровізації та гнучких моделей управління потребує лідерів, здатних поєднувати технологічну грамотність із людяністю й етикою. Також зростає роль соціального впливу – лідери повинні демонструвати етичність, інклюзивність і соціальну відповідальність.

На нашу думку, серед основних вимог до сучасного лідера мають бути: стратегічне бачення, гнучкість та адаптивність, вміння мотивувати й надихати команду, розвинутий емоційний інтелект, цифрова компетентність, орієнтація на сталий розвиток і здатність до навчання впродовж життя та ін. Безперечно, вказані вимоги чітко корелюють із ключовими навичками майбутнього (табл. 1).

Таблиця 1.Співставлення вимог до сучасного лідера та ключових навичок майбутнього

Вимоги до лідера організації	**Характеристика**	**Відповідні навички майбутнього (WEF, в топ-10 до 2027 р.)**
Стратегічне бачення та орієнтація на інновації	Лідер має прогнозувати тенденції, формувати інноваційні стратегії та стимулювати розвиток нових ідей.	Креативне мислення (1 місце) Аналітичне мислення (2 місце)
Гнучкість і адаптивність у прийнятті рішень	Вміння швидко реагувати на зміни середовища, знаходити нестандартні рішення та зберігати ефективність у кризових ситуаціях.	Аналітичне мислення (2 місце) Стійкість та гнучкість (5 місце)
Уміння мотивувати і надихати команду	Забезпечення високої мотивації персоналу, формування довіри, ефективна командна робота та соціальна відповідальність.	Мотивація та самоусвідомленість (8 місце) Управління талантами (9 місце) Лідерство та соціальний вплив (у топ-10 за WEF 2023, 9 місце)
Високий рівень емоційного інтелекту	Здатність до емпатії, розуміння емоцій співробітників і побудова гармонійних відносин у колективі.	Мотивація та самоусвідомленість (8 місце) Емпатія та активне слухання (у топ-10 за WEF 2023, 8 місце)
Цифрова грамотність та технологічна компетентність	Сучасний лідер має ефективно застосовувати цифрові інструменти, впроваджувати автоматизацію та інноваційні технології.	Технологічна грамотність (3 місце) Системне мислення (6 місце) ШІ та великі дані (7 місце)
Орієнтація на сталий розвиток та корпоративну відповідальність	Забезпечення екологічної та соціальної відповідальності бізнесу, баланс між прибутковістю та суспільною користю.	Аналітичне мислення (2 місце) Орієнтація на сервіс та клієнтський сервіс (10 місце)
Здатність до безперервного навчання та розвитку команди	Лідер не лише постійно вдосконалює власні компетенції, але й розвиває потенціал своїх співробітників через коучинг і менторство.	Допитливість та навчання упродовж життя (4 місце)

Джерело: сформовано автором

Варто відзначити, що війна в Україні сформувала унікальні вимоги до лідерів, які відрізняються від глобальних трендів, хоч і поєднуються з ними. Серед них назвемо такі, як: кризова стійкість та психологічна витривалість; високий рівень соціальної відповідальності; мобільність і гнучкість у роботі; розвинені навички антикризового управління; лідерство через довіру та підтримку; сильний патріотичний і ціннісний вимір; інноваційність в умовах обмежених ресурсів (табл. 2).

Унікальність українського лідерства сьогодні полягає в поєднанні традиційних управлінських навичок із унікальними вимогами – бути моральним авторитетом, антикризовим менеджером і водночас інноватором у надзвичайно стресових умовах.

Таблиця 2. Співставлення вимог до лідерів у світі та в Україні під час війни

Аспект	Глобальні вимоги до лідерів	Унікальні вимоги до лідерів в Україні (воєнний стан)
Кризова стійкість	Уміння працювати в умовах невизначеності та швидких змін	Витримка в умовах постійної небезпеки, загроз життю, руйнувань; здатність приймати рішення під тиском воєнних подій
Соціальна відповідальність	Корпоративна соціальна відповідальність, екологічність, сталість	Активна участь у допомозі ЗСУ, підтримці працівників та громад, волонтерство
Гнучкість і адаптивність	Глобальна мобільність, адаптація до цифровізації та інновацій	Забезпечення безперервності бізнесу під час релокацій, відключень електроенергії, втрати ринків і логістики
Антикризове управління	Розробка стратегій управління ризиками та подолання криз	Уміння швидко перебудовувати бізнес-модель, змінювати постачальників і ринки збуту, знаходити нестандартні рішення
Лідерство через довіру	Емоційний інтелект, підтримка команди, відкритість	Забезпечення психологічної підтримки колективу, створення відчуття безпеки та єдності навіть у небезпечних умовах
Ціннісний вимір	Орієнтація на етику, цінності сталого розвитку	Демонстрація патріотичної позиції, етичне лідерство, приклад єдності з народом
Інноваційність	Використання цифрових технологій, впровадження нових бізнес-моделей	Інновації в умовах дефіциту ресурсів: енергозбереження, цифровізація процесів, посилення безпеки та дистанційних форм комунікацій

Джерело: сформовано автором

Таким чином, світові вимоги до лідерів і українські в умовах війни перекликаються в базових навичках (стійкість, адаптивність, інноваційність), але український контекст додав унікальні аспекти – патріотичний вимір, соціальну місію, психологічну підтримку персоналу та швидке антикризове реагування. Це формує нову модель українського лідерства, яка може стати прикладом і для світової практики. А лідер майбутнього має поєднувати в собі стратегічне мислення, цифрову компетентність, гнучкість у кризових ситуаціях, високий рівень емоційного інтелекту та здатність створювати цінність для суспільства.

Список використаних джерел

1. Навички майбутнього: які компетенції та вміння потрібні у найближчі роки. *ProResult: Академія практичних знань.* 2024. URL: https://www.proresultat.com/kompitencii-ta-vminnya-zatrebovannie-u-naiblishi-roki (дата звернення: 25.08.2025).

2. Most in-demand core skills globally in 2025-2030. URL: https://www.humanresourcesonline.net/most-in-demand-core-skills-globally-in-2025-2030?utm_source (дата звернення: 25.08.2025).
3. The Future of Jobs Report 2025. URL: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/in-full/3-skills-outlook/?utm_source (дата звернення: 25.08.2025).

Алла ЧОРНОВОЛ
доктор економічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
alla_trufen@ukr.net
Юлія ТАБЕНСЬКА
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецька обласна державна адміністрація
(обласна військова адміністрація)
juliatab@ukr.net

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Функція контролю є однією з найнеобхіднішою функцією фінансів в сучасних умовах господарювання, зокрема в частині ефективності, економності та цільового використання обмеженої кількості бюджетних ресурсів країни.

Зважаючи на потребу в імплементації найкращого досвіду закордонних країн системи фінансового управління та контролю обрана тема є особливо актуальною. Так, в українському законодавстві фінансове управління та контроль є тотожним з поняттям державного внутрішнього фінансового контролю, який в свою чергу містить такі блоки, як: внутрішній контроль, внутрішній аудит, а також гармонізацію законодавства України з внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту до міжнародних стандартів.

Відповідно до законодавства внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління. Принципи та елементи внутрішнього контролю, питання організації і здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх установах і на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників бюджетних коштів, визначені Основними засадами здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 № 1062 (зі змінами) [1].

Здійснення внутрішнього контролю не може забезпечуватися виключно одним структурним підрозділом чи посадовою особою, оскільки така діяльність підмінятиме суть внутрішнього контролю. Пунктом 8 Основних засад визначено питання, які повинні бути врегульовані внутрішніми документами установи, зокрема питання щодо внутрішнього середовища, управління ризиками, здійснення заходів контролю, інформаційного та комунікаційного обміну та моніторингу.

Варто зазначити, що у вітчизняному законодавстві наразі затверджено низку нормативно-правових актів у сфері внутрішнього аудиту, які відповідають

міжнародно-визнаним стандартам та методологіям, а також найкращим практикам ЄС. Вітчизняна система документів з внутрішнього аудиту складається з декількох рівнів. На першому рівні – Бюджетний кодекс України, який має найвищу юридичну силу в структурі нормативних документів у сфері внутрішнього аудиту. Так, статтею 26 Бюджетного кодексу України визначено сутність внутрішнього аудиту, встановлено обов'язковість його запровадження усіма розпорядниками бюджетних коштів, а також передбачена відповідальність керівника установи за організацію та здійснення діяльності з внутрішнього аудиту у своїй установі та на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу [2].

На другому рівні – постанова № 1001, яку прийнято Кабінетом Міністрів України 28 вересня 2011 р. (зі змінами) для реалізації вимог статті 26 Бюджетного кодексу України, а також відповідний Порядок № 1001, затверджений постановою № 1001. У них визначено базові засади для утворення та функціонування підрозділів внутрішнього аудиту – порядок їх утворення, критерії для визначення чисельності внутрішніх аудиторів, основні завдання, функції та повноваження керівника і працівників підрозділів внутрішнього аудиту, вимоги стосовно звітування про результати діяльності підрозділів внутрішнього аудиту та оцінки якості внутрішнього аудиту [3].

На третьому рівні – для практичної реалізації вимог постанови № 1001 наказами Мінфіну затверджено:

– національні Стандарти внутрішнього аудиту (затверджені наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 р. № 1247), які визначають єдині підходи до планування, організації та проведення внутрішніх аудитів, документування їх результатів, підготовки аудиторських звітів, висновків та рекомендацій, порядку звітування керівнику, здійснення внутрішніх оцінок якості внутрішнього аудиту;

– Кодекс етики внутрішніх аудиторів (затверджений наказом Міністерства фінансів України від 29.09.2011 р. № 1217), що визначає морально-етичні принципи професійної діяльності працівників підрозділу внутрішнього аудиту та правила поведінки внутрішнього аудитора.

Відповідно до підпункту 1-1 пункту 15 Порядку № 1001 керівник державного органу, його територіального органу та бюджетної установи для здійснення на належному рівні внутрішнього аудиту забезпечує: організаційну і функціональну незалежність підрозділу; недопущення покладання на підрозділ функцій, не пов’язаних з діяльністю з внутрішнього аудиту; вжиття заходів до запобігання неправомірному втручанню третіх осіб у провадження діяльності з внутрішнього аудиту.

Таким чином, існує необхідність впровадження внутрішнього контролю та аудиту в органах місцевого самоврядування відповідно до рекомендацій Європейської комісії, а також постійна адаптація змін системи державного внутрішнього фінансового контролю закордонних країн до українського законодавства відповідно.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Основних засад функціонування внутрішнього контролю у розпорядників бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету міністрів України від 12.12.2018 р. №1062. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.09.2025 р.)

2. Бюджетний кодекс України : Відомості Верховної ради України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 15.09.2025 р.)

3. Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту : Постанова Кабінету міністрів України від 28.09.2011 р. №1001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.09.2025 р.)

Алла ЧОРНОВОЛ
доктор економічних наук, професор
ПВНЗ «Буковинський університет»
alla_trufen@ukr.net
Евеліна ЧАПУК
здобувачка спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
ПВНЗ «Буковинський університет»
evelinkaciapuc@gmail.com

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, СТРУКТУРА ТА ІНСТИТУТИ

Фінансова система є основою функціонування національної економіки, адже через неї відбувається формування, розподіл і використання фінансових ресурсів Вона охоплює державні фінанси, фінанси бізнесу, домогосподарств, міжнародні фінанси, а також ключові інститути – банки, страхові компанії та фондовий ринок.

У сучасних умовах, коли Україна переживає серйозні економічні виклики, ефективність фінансової системи має особливе значення. Саме вона забезпечує стабільність держави, розвиток бізнесу, фінансову безпеку населення та залучення міжнародної підтримки [6].

Елементи фінансової системи:

державні фінанси – формуються через податки, бюджет, соціальні програми;

фінанси бізнесу – охоплюють прибутки, витрати, інвестиції та кредитні операції підприємств.

фінанси домогосподарств – це сімейні бюджети, доходи, заощадження, споживання;

міжнародні фінанси – рух капіталу між країнами, зовнішні кредити, валютні угоди [3, с. 27].

Основними функціями фінансової системи є розподіл доходів та ресурсів, контроль за використанням коштів, вплив на економічні процеси через податки й грошово-кредитну політику, забезпечення стабільності в державі [1, с. 19].

В Україні фінанси працюють в умовах серйозних викликів – війна, високі бюджетні витрати, значна залежність від зовнішніх запозичень та допомоги міжнародних партнерів [4, с. 88].

Банківська сфера – це «кровоносна система» економіки, адже саме через них відбувається рух грошей. До складу банківської системи включають: Національний банк України (НБУ) – контролює грошовий обіг, регулює інфляцію, встановлює облікову ставку; Комерційні банки – приймають депозити, надають кредити, проводять платежі, здійснюють інвестиційну діяльність [3, с. 74].

Функціями банків є кредитування бізнесу та населення, посередництво у розрахунках і платежах, накопичення та залучення заощаджень, валютні й інвестиційні операції. Банки відіграють вагоме значення, вони забезпечують доступ до коштів, підтримують фінансову стабільність, створюють умови для розвитку бізнесу. Сучасними трендами є активний розвиток мобільних банківських додатків, поява віртуальних банків без відділень, використання блокчейну та криптовалют у міжнародних розрахунках.

Страхування – це «подушка безпеки» економіки та суспільства. Воно працює за принципом: усі роблять внески у спільний фонд, з якого компенсуються збитки тим, у кого стався страховий випадок [1, с. 33].

Функціями страхування є:

ризикова – покриває збитки від неочікуваних подій;

накопичувальна – формує довгострокові заощадження (пенсійні та інвестиційні програми);

превентивна – стимулює заходи, що зменшують ймовірність ризику.

Основними видами страхування є обов'язкове (наприклад, автострахування) та добровільне (медичне, туристичне, страхування життя й майна).

Страхування відіграє важливу роль у суспільстві, а саме: страхування гарантує фінансову стійкість людей та компаній, підтримує бізнес у кризові моменти, а також акумулює значні кошти, які можуть інвестуватися в економіку [2, с. 71]. Тенденціями є розвиток електронних страхових полісів, розширення медичного та військового страхування, цифровізація сервісів.

Фондовий ринок – це місце, де капітал переходить від тих, хто має гроші, до тих, хто їх потребує. Він є ключовим механізмом інвестування та зростання економіки. Інструментами фондового ринку є акції – дають право власності на частку компанії та прибуток; облігації – боргові зобов'язання з фіксованим доходом; деривативи – угоди на майбутні фінансові операції.

Функції ринку є залучення коштів для розвитку бізнесу та держави; забезпечення ліквідності активів; перерозподіл ресурсів між різними секторами. Основними учасники фондового ринку виступають емітенти (держава, компанії), інвестори (громадяни, підприємства), фінансові посередники (біржі, брокери, інвесткомпанії). Сучасні тенденції: стрімкий розвиток онлайн-трейдингу, інтеграція українського фондового ринку у європейський, зростання ролі криптовалют та токенізованих активів [4, с. 99].

Фінансова система України є багаторівневою структурою, що поєднує різні інститути – державні фінанси, банківський сектор, страхування та фондовий ринок. Її роль полягає не лише в акумулюванні й розподілі коштів, а й у забезпеченні економічної стабільності, інвестиційної привабливості та соціальної захищеності населення. Сучасні тенденції – цифровізація банківських і страхових послуг, розвиток онлайн-трейдингу, інтеграція у світовий фінансовий простір – визначають напрямки подальшої трансформації системи. Для України фінансова система сьогодні є не тільки базовим елементом економіки, а й інструментом її відновлення та зміцнення позицій на міжнародному рівні [1, с. 51].

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Теорія фінансів**.** – Київ: Ніка-Центр, 2020. – 368 с.
2. Міністерство фінансів України. Бюджетна політика та статистика. – Київ, 2023. – https://mof.gov.ua
3. Національний банк України. Фінансова стабільність та банківський сектор. – Київ, 2024. – https://bank.gov.ua
4. Шумило М.І. Страхування. – Київ: КНЕУ, 2020. – 220 с.
5. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України. Аналітичний огляд ринку. – Київ, 2023. – https://www.nssmc.gov.ua
6. Чорновол А.О. Стратегічні пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації // Економічний вісник Університету Григорія Сковороди в Переяславі. Збірник наукових праць учених та аспірантів. Переяслав, 2022. № 52. С. 176-181

Тетяна ШТЕРМА
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
sht.tatjana@gmail.com

АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПІДХОДУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Теоретичні та практичні аспекти проблеми розвитку компетентності працівників бізнес-структур вивчалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, які досліджували розвиток компетентності працівників з точки зору системних організаційних процесів безперервного професійного навчання, та професійному розвитку.

Залежно від обраного бізнес-структурою напрямку розвитку (зростання, утримання досягнутих результатів або скорочення) керівництво формулює одну з трьох базових стратегій (зростання, стабілізації або скорочення). Відповідно до стратегічної перспективи бізнес-структури обирається стратегічна перспектива розвитку трудового потенціалу.

Враховуючи багаторівневу модель формування стратегій розвитку трудового потенціалу в бізнес-структурах, на другому ієрархічному рівні бізнес-структури повинні обрати конкурентну стратегію як спосіб отримання конкурентних переваг, використовуючи один з трьох підходів: концентрації, диференціації або лідерства.

На найнижчому рівні стратегія спрямована на створення конкурентної переваги в трудовому потенціалі бізнес-структур.

Такий підхід демонструє вибір стратегії та включає певні етапи:

- створення концепції розвитку трудового потенціалу;
- діагностика професійних навичок працівників;
- оцінка стратегічних прогалин та потреб у розвитку працівників;
- оцінка можливостей для забезпечення закриття стратегічних прогалин;
- визначення пріоритетів розвитку працівників;
- формулювання основ майбутньої кадрової політики з усіма її ключовими компонентами;
- стратегічне планування розвитку працівників, що включає організаційний аналіз, аналіз існуючих посад, потреби в нових посадах, кількісне та якісне кадрове планування;
- впровадження, стратегічне управління та ресурсна підтримка реалізації запланованих заходів з розвитку трудового потенціалу;
- оцінка ефективності запланованих заходів та обраних стратегій.

Основними цілями розвитку трудового потенціалу бізнес-структури є:

- підвищення потенціалу персоналу як фактору, що безпосередньо впливає на зростання загального стратегічного потенціалу;
- підвищення конкурентоспроможності;

- забезпечення довгострокової життєздатності;
- зменшення плинності кадрів;
- підвищення продуктивності та ефективності праці.

Тому в сучасних умовах талановиті люди визнаються стратегічною конкурентною перевагою.

Визначення та розвиток потреб у людських ресурсах є передумовою формування стратегії розвитку трудового потенціалу бізнес-структур.

Стратегія забезпечення якомога вищої якості продукції та послуг, що пропонуються бізнес-структурами, є основною передумовою забезпечення її конкурентоспроможності і означає, що її працівники повинні мати якомога вищий професійний рівень та компетенції, які дозволять їм максимально підвищити якість продукції та послуг (рис. 1).

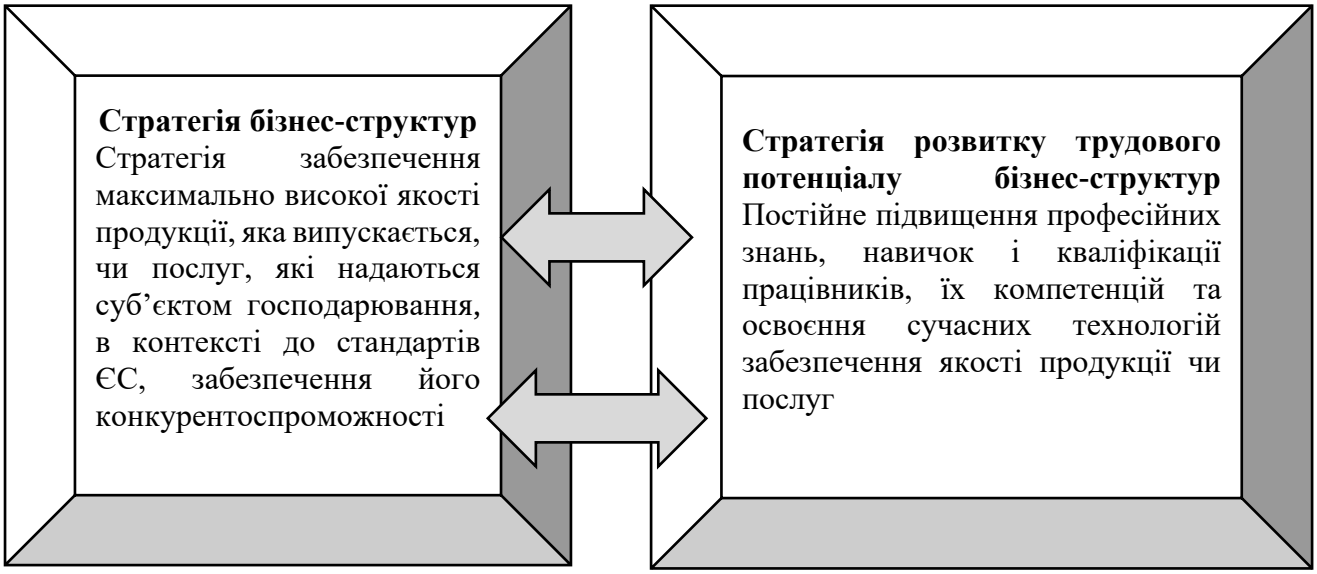

Рис. 1. Взаємозв'язок стратегії забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структури зі стратегією розвитку трудового потенціалу*****

*Джерело: розроблено автором

Стратегія розвитку трудового потенціалу бізнес-структур, з точки зору орієнтації на стратегію забезпечення конкурентоспроможності, інноваційного розвитку, передбачає максимальну гнучкість працівників, готовність до роботи з новими технологіями та видами обладнання, а також широкі професійні знання, розвиток фахових компетенцій (рис. 2.).

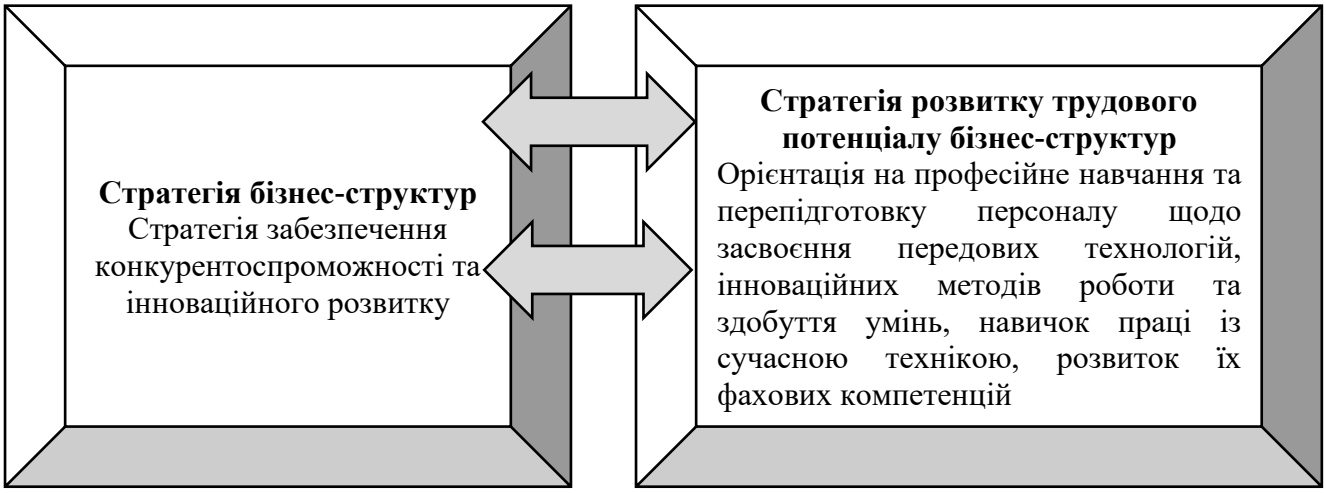

Рис. 2. Взаємозв'язок стратегії забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку бізнес-структур зі стратегією розвитку трудового потенціалу*
*Джерело: розроблено автором

Стратегія розвитку технологій та інновацій бізнес-структур визначає ініціативність, креативність та активну участь її працівників у дослідженнях і розробках з точки зору стратегії розвитку трудового потенціалу (рис. 3).

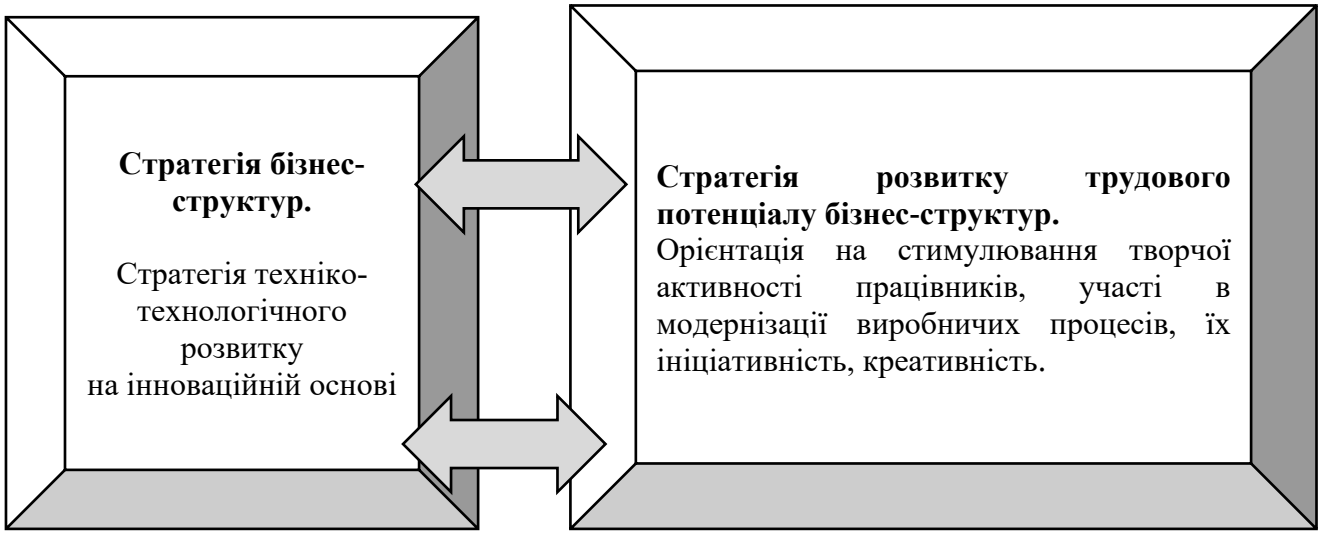

Рис. 3. Взаємозв'язок стратегії техніко-технологічного розвитку бізнес-структур на інноваційній основі зі стратегією розвитку трудового потенціалу**
*Джерело: розроблено автором

Отже, якщо інноваційна стратегія, стратегія розвитку технологій і навичок та стратегія якості продукції встановлюють набір вимог до трудового потенціалу, то сама стратегія розвитку трудового потенціалу полягає у забезпеченні конкурентних переваг бізнес-структур за рахунок підвищення професійного рівня та конкурентоспроможності людських ресурсів, тобто безперервного розвитку на перспективу.

Список використаних джерел

1. Штерма Т.В. Теоретичні підходи до сутності, типології та особливостей формування трудового потенціалу. *Формування ринкових відносин в Україні*.: зб. наук. праць. 2023. №10. С.85-91. URL: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2024/01/10-2023.pdf

2. Штерма Т.В. Людський капітал: сутність та проблеми в умовах війни. *Формування ринкових відносин в Україні*.: зб. наук. праць. 2023. №11. С.92-97. URL: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2024/01/11-2023.pdf

3. Штерма Т.В., Маниліч М.В. Кадровий менеджмент та управління в кризових ситуаціях підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*.: зб. наук. праць. 140(12(271)) 2023. С. 73-81. URL:https://doi.org/10.5281/zenodo.10664515

4. Євдокименко В.К., Штерма Т.В., Рошко Н.Б. Облікове, контрольне та аналітичне забезпечення управління діловою активністю суб'єкта господарювання. *Міжнародний науковий економічний журнал «Бізнес Інформ»*.

2023. №12. С. 254-262. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2023&abstract=2023_12_0_254_262.

5. Штерма Т.В. Трудовий потенціал і реінжиніринг бізнес-процесів на підприємстві. *Підприємництво і торгівля :* зб. наук. праць. 2023. Вип. 39. С.242-248. URL: http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1504/1415

6. Shterma T. Management and influence of crisis processes on the activities of the enterprise. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: «Економіка і менеджмент». 2024 (82). Вип.58. С.42-49. URL: http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2024/58-2024/7.pdf

Інна ЖУК
кандидат економічних наук, доцент
професор кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
zhuk_inna@i.ua

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСАМИ ЧЕРЕЗ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, БЛОКЧЕЙНУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ

У післявоєнний період питання управління публічними та міжнародними фінансами набуває виняткового значення, оскільки саме фінансовий ринок стає ключовим механізмом акумулювання ресурсів для відновлення економіки, модернізації інфраструктури та забезпечення стійкого розвитку держави.

Застосування інноваційних інструментів та цифрових технологій формує нову архітектуру фінансової системи, яка інтегрує як внутрішні, так і міжнародні ресурси, забезпечуючи прозорість, ефективність та довіру з боку суспільства й інвесторів [1, с. 47].

Теоретичні засади управління публічними фінансами у кризові та посткризові періоди передбачають мобілізацію ресурсів, їх ефективний розподіл і контроль за цільовим використанням. У сучасних умовах ці засади доповнюються принципами цифровізації, інтеграції із глобальними фінансовими ринками та активного залучення міжнародних інституцій [2, с. 103]. Особливість управління фінансами у післявоєнний час полягає у необхідності синхронізації національної фінансової політики з міжнародними механізмами інвестування, зокрема у сфері випуску спеціалізованих фінансових інструментів, таких як облігації відновлення та «зелені» бонди.

Особливе місце у процесі трансформації фінансового ринку посідає цифровізація. Використання FinTech-рішень забезпечує залучення коштів через краудфандингові та інвестиційні платформи [3], Big Data сприяє вдосконаленню процесів оцінки ризиків та прийняття рішень, а блокчейн гарантує прозорість та унеможливлює маніпуляції з фінансовими потоками [4]. Важливим є і міжнародний досвід: у Грузії після 2008 року блокчейн був інтегрований у систему земельного кадастру, що значно підвищило довіру до державних реєстрів і сприяло зменшенню трансакційних витрат [5, с. 57]. Цей приклад демонструє потенціал технологій для формування прозорого середовища у сфері управління публічними фінансами.

Застосування блокчейну у фінансових ринках відкриває можливість створення децентралізованих систем обліку та контролю. Так, у 2020 році Світовий банк здійснив перший у світі випуск блокчейн-облігацій «bond-i» на суму 110 млн австралійських доларів [6, с. 22]. Подібний механізм може бути адаптований Україною для розміщення «облігацій відновлення» на міжнародних ринках із метою залучення коштів для фінансування відбудови інфраструктури.

Це не лише підвищить прозорість управління фінансовими потоками, але й дозволить знизити вартість залучення ресурсів за рахунок зростання довіри інвесторів.

Роль глобальних фінансових інституцій у післявоєнному відновленні є визначальною. Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк виконують функції кредитування дефіциту бюджету, гарантування інвестицій у країнах з високим ризиком, координації донорських програм і підтримки структурних реформ [7, с. 64]. Наприклад, ЄБРР у 2023 році інвестував понад 1,7 млрд євро в українську економіку, зосередивши увагу на розвитку енергетики та транспортної інфраструктури [8, с. 15]. Це демонструє, що міжнародні фінансові інституції стають не лише донорами, а й активними партнерами у модернізації економіки.

Україна виступає практичним прикладом впровадження інновацій у сфері управління публічними фінансами. Електронна система «Prozorro. Продажі» стала унікальною платформою для прозорих державних аукціонів, яка визнана однією з найкращих практик у Східній Європі [9, с. 48].

Розвиток ринку державних облігацій внутрішньої державної позики та їхня інтеграція у міжнародну систему Clearstream зробили українські цінні папери доступними для глобальних інвесторів, що суттєво підвищує привабливість країни на міжнародному фінансовому ринку [10, с. 76]. Окремої уваги заслуговує проєкт Національного банку України з випуску цифрової валюти – е-гривні, що потенційно дозволить удосконалити монетарну політику та створити нові можливості для фінансових трансакцій [11, с. 29].

Таким чином, управління публічними та міжнародними фінансами у післявоєнний період потребує синергії інноваційних інструментів і міжнародної співпраці. Вагомими висновками є такі положення: по-перше, цифровізація фінансового ринку та застосування блокчейну забезпечують прозорість і довіру, що є необхідною умовою для залучення інвестицій; по-друге, глобальні фінансові інституції виступають ключовими партнерами у фінансуванні відбудови та підтримці реформ; по-третє, національні ініціативи, такі як Prozorro, цифрова гривня чи випуск ОВДП для іноземних інвесторів, повинні інтегруватися у міжнародні механізми для досягнення максимальної ефективності.

Пропозиції щодо подальшого розвитку включають: удосконалення законодавчої бази для впровадження інноваційних фінансових інструментів, створення умов для інтеграції блокчейн-рішень у сферу державних фінансів, активізацію співпраці з міжнародними фінансовими інституціями та розвиток національних цифрових платформ, які б дозволяли залучати кошти безпосередньо від громадян та іноземних інвесторів. Реалізація цих пропозицій створить передумови для фінансової стабільності та сталого економічного розвитку, а також сприятиме формуванню моделі відновлення, яка може бути використана іншими країнами у постконфліктних умовах.

Список використаних джерел

1. Stiglitz J.E. *Globalization and Its Discontents Revisited.* – New York: W.W. Norton, 2021. – 356 p. Режим доступу: https://wwnorton.com/books/9780393355161

2. Musgrave R.A., Musgrave P.B. *Public Finance in Theory and Practice.* – New York: McGraw-Hill, 2019. – 627 p.

3. Arner D., Barberis J., Buckley R. The Evolution of Fintech: A New Post-Crisis Paradigm // *Georgetown Journal of International Law.* – 2016. – Vol. 47(4). – P. 1271–1319.

4. Tapscott D., Tapscott A. *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin and Other Cryptocurrencies is Changing the World.* – London : Penguin, 2018. – 368 p. Режим доступу: https://www.penguinrandomhouse.com/books/531126/blockchain-revolution

5. Swan M. *Blockchain: Blueprint for a New Economy.* – Sebastopol : O'Reilly Media, 2015. – 152 p.

6. World Bank. *World's First Blockchain Bond ("bond-i").* – Washington: World Bank, 2020. – 45 p. Режим доступу: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/08/23/world-bank-prices-first-global-blockchain-bond-raising-a110-million

7. IMF. *World Economic Outlook 2023.* – Washington: International Monetary Fund, 2023. – 310 p. Режим доступу: https://www.imf.org/en/Publications/WEO

8. EBRD. *Annual Report 2023.* – London: European Bank for Reconstruction and Development, 2024. – 185 p. Режим доступу: https://www.ebrd.com/content/dam/ebrd_dxp/assets/pdfs/communications-department/annual-review/annual-review-2023/ebrd-annual-review-2023-english-long-term-support-for-ukraine.pdf

9. Prozorro. Продажі. Офіційний сайт. – 2023. Режим доступу: https://oecd-opsi.org/innovations/prozorro-sale

10. НБУ. Офіційний сайт Національного банку України. – 2023. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_vision_introducing_e-hryvnia_2023_en.pdf

11. BIS. *Central Bank Digital Currencies: Opportunities and Risks.* – Basel: Bank for International Settlements, 2023. – 72 p. Режим доступу: https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap147.pdf

Інна ЖУК
кандидат економічних наук, доцент
професор кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
zhuk_inna@i.ua
Денис УРСУЛ
здобувач освітнього ступеня магістр
ПВНЗ «Буковинський університет»
istoriaran@gmail.com
Роксолана НАГУЛЯК
здобувачка освітнього ступеня магістр
ПВНЗ «Буковинський університет»
rokaolananahuliak@gmail.com

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: АНАЛІТИЧНІ МОДЕЛІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ВІЙНИ

У контексті сучасної глобалізації, зростаючих міжнародних фінансових потоків і нестабільності, держави з трансформаційною економікою зіштовхуються з необхідністю оновлення систем публічних фінансів через цифрову трансформацію та інтеграцію міжнародно-фінансової аналітики. Цей процес не лише стосується технічної модернізації інфраструктур – FMIS, електронних платформ, автоматизованих баз даних, – але породжує фундаментальні зміни в управлінні державним боргом, бюджетному прогнозуванні, соціальній політиці та макроекономічній стабільності. В умовах війни і геополітичних викликів, таких як агресія, порушення зв'язків із міжнародними ринками, інфляційні процеси, питання цифрової стійкості та прозорості стають вирішальними.

Дослідження українських науковців підтверджують, що цифрова трансформація публічного управління впливає на якість державних послуг, підзвітність і прозорість влади. Наприклад, у праці В. Саприкіна «Оцифровування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні» докладно аналізуються сучасні підходи до електронного урядування, нормативно-правового забезпечення і технологічної готовності українських інституцій до трансформацій [1, с.116-121]. Аналогічно, праця О. Булавинця «Вплив цифровізації на розвиток соціальних трансфертів в системі публічних фінансів » висвітлює, як цифрові сервіси і великі дані можуть оптимізувати розподіл трансфертів і зменшувати адміністративні витрати, але також вказує на проблеми з доступом, безпекою та нерівністю у використанні цифрових інструментів [2, с.7-14].

На міжнародному рівні література показує, що ключовими аналітичними моделями стають сценарне прогнозування зовнішніх ризиків, моделі вартості боргу з урахуванням валютних ризиків та інтеграція міжнародних показників

(наприклад, ISO-стандарти, принципи належного врядування, корпоративної сталості) у державну політику. Праці таких міжнародних організацій (МВФ, Світовий банк) демонструють, що цифрові платформи можуть слугувати містком між зовнішнім фінансовим середовищем та внутрішнім управлінням бюджетом, державним боргом і соціальними витратами.

Український бекграунд вказує на слабкість інституційної спроможності, низький рівень цифрової інфраструктури в деяких регіонах, нерівномірність впровадження реформ, нестачу кваліфікованих кадрів, а також на те, що нормативно-правова база часто не встигає за технологічними інноваціями. Так, дослідження «Аналіз функціонування публічних фінансів як головної ланки фінансової системи України» показало, що за 2012-2019 рр. державний борг зріс значно швидше, ніж доходи бюджету, а видатки на соціальний захист постійно зростали, що створює фіскальний дисбаланс та посилює потребу аналітичного управління ризиками [3, с.121-135].

На основі цих спостережень можливо сформулювати аналітичну парадигму, яка включає інтегровані моделі:

- моделі зовнішніх ризиків міжнародних фінансів та їх впливу на бюджетні показники;
- цифрові технології як інструмент моніторингу, прогнозування і підзвітності;
- механізми нормативного забезпечення, які гарантують захист даних, кібербезпеку, рівний доступ;
- інституційні зміни – кадрові, організаційні, правові – для адаптації до швидких змін середовища.

Таким чином, наукова новизна полягає в тому, що цифрова трансформація міжнародних фінансів у публічному управлінні стає не просто процесом технологічного оновлення, а центральним компонентом державної спроможності. Це дозволяє перетворити управління публічними фінансами з реактивного характеру (реагування на кризи) на проактивне, стратегічно зорієнтоване, з використанням аналітики, прогнозів, цифрових інструментів, прозорості.

Обґрунтування практичної значущості включає:

- рекомендації для розробки державної політики, що поєднує міжнародні фінансові стандарти з внутрішніми нормативами;
- пропозиції щодо підвищення цифрової готовності органів влади;
- ініціативи, що забезпечують рівний доступ до сервісів;
- проєкти, які дозволяють за допомогою цифрової трансформації підвищувати ефективність соціальних трансфертів, зменшувати витрати управління і ризики корупції.

Список використаних джерел

1. Саприкін В. «Оцифровування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*, Том 19, № 1, 2024, с. 116-121.

2. Булавинець О.В. «Вплив цифровізації на розвиток соціальних трансфертів в системі публічних фінансів». *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 2024, с. 7-14.

3. Фролов С.М., Григораш О.В., Орлов В.В., Шукаірі Ф. «Аналіз функціонування публічних фінансів як головної ланки фінансової системи України». *Проблеми і перспективи економіки та управління*, № 4(24), 2020, с. 121-135

4. Поліщук І. «Цифрова трансформація державного управління в контексті концепції “Good Governance”». *Публічна політика і державне управління в умовах війни*, ДНУ В. Стуса, 2024.

5. Приходько Б., Павловський Д. «Цифрова трансформація глобального фінансового бізнесу». *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, Том 320, № 4, 2023, с. 360-366.

Оксана КУНДРЯ-ВИСОЦЬКА
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри маркетингу
Львівський національний університет імені Івана Франка
kundrya-vysotska@ukr.net

СУЧАСНИЙ МАРКЕТИНГ У ВИРОБНИЧО-ЗБУТОВИХ ЛАНЦЮГАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ У ДОСЯГНЕННІ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ БІЗНЕСУ

Виробничо-збутова діяльність бізнесу, як важлива ділянка бізнес-аналітики, сьогодні ускладнена в силу низки системних проблем як глобального, так і локального характеру. Йдеться, передусім про глобальні збої, нестабільність постачання у зв'язку з воєнними діями. Через затримки на кордонах, обмеження транспортних маршрутів виникають логістичні проблеми, звужується коло потенційних постачальників, покупців. Підвищення цін на енергоносії, сировину, паливо – відтак подорожчання транспортування та складських послуг суттєво збільшують витратність виробничо-збутових ланцюгів. Великі руйнування інфраструктури унеможливлюють стабільне планування поставок.

Доцільно виокремити кадрові та ряд організаційних проблем, а саме: дефіцит кваліфікованих працівників у логістиці та виробництві, пов'язаний із труднощами адаптації до цифрових технологій та автоматизації; нечітка координація між виробництвом та збутом. У той час зростають вимоги споживачів, які очікують на швидкі доставки, високий рівень персоналізованого сервісу, екологічність та прозорість походження продукції.

Суттєвими є технологічні виклики, зокрема, кіберзагрози для електронних систем управління, потреба у впровадженні технологій відстеження. Відчутними є фінансові проблеми: обмежений доступ до кредитних ресурсів з високими відсотками, ризики для інвесторів і партнерів, різкі коливання валютних курсів.

Разом з викладеними проблемами, сучасні виробничо-збутові ланцюги характеризуються глобалізацією ринків, цифровізацією комунікацій, підвищеною конкуренцією та зростанням вимог до прозорості логістичних і маркетингових процесів.

Усі наведені проблеми, інновації є серйозними викликами у забезпеченні ефективного функціонування виробничо-збутових ланцюгів, відтак, стають завданнями сучасного маркетингу, який є ключовим механізмом інтеграції усіх учасників виробничо-збутових ланцюгів, формуючи єдину систему створення та розподілу цінностей, тим самим, забезпечуючи досягнення стратегічних цілей сучасного бізнесу на ринку.

Важливо зауважити, що роль маркетингу в таких ланцюгах зводиться не лише до просування продукції, а й до управління попитом, прогнозування потреб, оптимізації асортименту та формування партнерських відносин між усіма учасниками ланцюга. Для забезпечення своєї місії у бізнес-аналітиці методологія маркетингу суттєво розширює інструментарій.(Рис.1)

Рис. 1. Напрямки розвитку методичного інструментарію маркетингу для забезпечення ефективності виробничо-збутових ланцюгів
Джерело: сформовано на основі [1]

Слід зауважити, що цифрові технології, які широко використовуються сьогодні у маркетингу, суттєво змінили менеджмент збутовими потоками, водночас, забезпечуючи контроль, персоналізацію та оперативність прийняття рішень.

Клієнтоорієнтованість як швидке реагування на запити споживачів через індивідуальні підходи, підвищення якості обслуговування розглядається як ключовий фактор оптимізації виробничо-збутових ланцюгів на усій його етапах. Безумовно, загалом, це має великий позитивний вплив на досягнення стратегічних цілей.

Такі інноваційні підходи, як омнікальні стратегії (інтеграція максимально усіх каналів взаємозв'язків із клієнтами у єдину систему напрацювань) дозволяють не лише збільшувати продажі, але й прогнозувати стратегічні конкурентні переваги, досягаючи поставлених цілей. [2]

Отож, попри усі глобальні та локальні виклики, роль маркетингу у сучасних виробничо-збутових ланцюгах задля забезпечення стратегічних цілей бізнесу має важливий, доволі багатоаспектний вимір, виходячи далеко за межі традиційного виробничо-збутового ланцюга, оскільки орієнтована на створення та розподіл цінності для споживача і забезпечення сталого розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Мельниченко О. О. Роль маркетингових інновацій у підвищенні конкурентоспроможності підприємства. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). С. 79-85. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-12.

2. Смирнова Т.А. Сучасні аспекти інноваційного маркетингу. Проблеми та перспективи використання інноваційного маркетингу бізнесом в Україні / Т.А. Смирнова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2024. – № 6(76). – С.96-106. – Режим доступу: https://economics.net.ua/files/archive/2024/No6/96.pdf DOI: https://doi.org/10.15276/ETR.06.2024.10 .

Марія ЛАЛАКУЛИЧ
кандидат економічних наук, професор
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
bugh_utek@ukr.net
Володимир НЕЙМЕТ
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти IV курсу
спеціальність «Облік і оподаткування»
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
bugh_utek@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів [1].

Регулює вітчизняний аудит – Аудиторська палата України. Вона функціонує, як незалежний орган, є юридичною особою, веде відповідний облік та звітність. Аудиторська палата має свої повноваження, а саме: здійснює сертифікацію аудиторів; затверджує стандарти аудиту та програми підготовки аудиторів; веде реєстр аудиторських фірм та аудиторів; здійснює контроль за дотриманням аудиторськими фірмами, аудиторами стандартів аудиту і норм професійної етики аудиторів та за якістю аудиторських послуг тощо.

Метою аудиту є підтвердження достовірності і точності фінансової звітності підприємства; оцінка ефективності діяльності підприємства; та ефективність внутрішнього контролю на підприємстві.

В Україні, такий вид фінансового контролю як аудит є досить новим видом діяльності. Аудит як професійна діяльність в Україні почав розвиватися після отримання незалежності у 1991 році. Саме тоді були прийняті перші законодавчі акти, що регулюють аудиторську діяльність. Пізніше, з інтеграцією України в світову економіку та приведенням законодавства у відповідність з міжнародними стандартами, аудит став необхідним елементом бізнес-практик. У наш час український аудиторський ринок активно розвивається, набуваючи нові тенденції та вдосконалюючи якість своїх послуг.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день лише незначна кількість аудиторських фірм спеціалізується на аудиті, більша частина пропонує широкий спектр послуг, а саме відновлення бухгалтерського обліку; ведення бухгалтерського обліку; консультування з питань бухгалтерського обліку та оподаткування; послуги з оцінки ризиків, фінансового планування та аналізу

ефективності діяльності підприємства; розробки та впровадження бухгалтерського програмного забезпечення; юридичні послуги та багато інших. Надаючи послуги, аудитори та суб'єкти аудиторської діяльності зобов'язані зберігати конфіденційність інформації, отриманої під час надання аудиторських послуг.

Аудит в Україні за прогнозами експертів має великі перспективи розвитку. З одного боку, з розвитком технологій, аудиторам доводиться адаптуватись до нових вимог і використовувати додаткові інструменти для підвищення ефективності. З іншого боку, зростає значення етики та відповідального ставлення до проведення аудиту, що може вимагати змін у підходах та практиках аудиторських фірм. Крім того, розвиток технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних, сприяє автоматизації процесів аудиту та підвищенню ефективності його проведення. Загалом можна очікувати подальший розвиток галузі аудиту в Україні і зростання її значущості для бізнесу та суспільства.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 р. № 2258-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text .

Конон БАГРІЙ
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
kononbagriy@gmail.com

СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки Україна потребує адаптації системи обліку до нових технологічних реалій. Наявна модель, сформована в умовах традиційної економіки, поступово втрачає ефективність, що зумовлює необхідність її модернізації. Проблема полягає не лише у впровадженні цифрових технологій, а й у перегляді нормативно-правових підходів та методології обліку й оподаткування. Це створює потребу у науковому пошуку нових рішень, здатних забезпечити прозорість, ефективність та відповідність системи сучасним економічним викликам.

Україна, як і багато інших країн, стикається з потребою системної модернізації фінансово-економічних інструментів державного управління, зокрема в частині облікових механізмів. На сучасному етапі цифровізації ключовими критеріями ефективності цих систем виступають прозорість, оперативність, автоматизація процесів, мінімізація людського фактора та підвищення довіри з боку суспільства до органів контролю.

Проте, аналіз функціонування облікової системи України свідчить про наявність численних проблем, пов'язаних із фрагментарністю цифрових перетворень, недостатньою інтеграцією технологій до ключових процесів, відставанням законодавчої бази та обмеженою готовністю користувачів до переходу на електронні формати взаємодії.

У бухгалтерському обліку спостерігається поступове впровадження програмного забезпечення, що автоматизує облікові функції, проте його використання переважно обмежується великими та середніми підприємствами. Суб'єкти малого бізнесу через обмежені ресурси часто продовжують використовувати традиційні або частково автоматизовані облікові інструменти. Це створює значну диференціацію у рівні цифровізації між різними секторами бізнесу та ускладнює створення єдиного цифрового середовища для фінансової звітності. Крім того, сучасні системи електронної звітності хоча і дозволяють зменшити час на підготовку та подання документів, але не забезпечують повної уніфікації даних та сумісності між обліковими системами підприємств та державними інформаційними платформами. Це призводить до дублювання контенту, помилок при передачі даних і збільшує навантаження як на підприємства, так і на органи контролю [1, с. 3].

Загальну характеристику цифровізації системи обліку та оподаткування в Україні подано в таблиці 1, де відображено рівень автоматизації основних процесів, доступність цифрових сервісів, ступінь інтеграції облікових та

податкових платформ, а також рівень нормативно-правового забезпечення цифрових перетворень.

Таблиця 1. Загальна характеристика цифровізації обліку та оподаткування в Україні

Сфера	Рівень автоматизації процесів	Доступність цифрових сервісів	Інтеграція з державними платформами	Стан нормативної бази
Бухгалтерський облік	Середній (переважно на середніх і великих підприємствах)	Обмежена (залежить від програмного забезпечення та ресурсу підприємства)	Низька (обмежена сумісність з державними сервісами)	Часткова відповідність цифровим потребам
Податкове адміністрування	Високий (наявність онлайн сервісів, електронного кабінету)	Висока (загальнодоступні сервіси ДПС)	Середня (потребує доопрацювання сумісності)	Частково адаптована, потребує оновлення

Джерело:[2, с. 60]

Попри позитивні зрушення в напрямі цифровізації, повноцінна трансформація облікових процесів в Україні стикається з низкою системних викликів, які уповільнюють упровадження сучасних цифрових рішень. Однією з ключових проблем є відставання нормативно-правової бази від темпів технологічного розвитку. Сучасне законодавство лише частково враховує потреби цифрової економіки, не забезпечуючи належної підтримки для цифрових інструментів обліку та оподаткування. Чинні регуляторні акти часто не відповідають вимогам цифрової економіки, що ускладнює легітимне використання електронних документів, цифрових підписів та автоматизованих систем обробки й подання звітності. Відсутність єдиних стандартів цифрового обліку ускладнює обмін даними між підприємствами та державними органами, що спричиняє фрагментацію інформаційних систем і знижує ефективність процесів.

Водночас технічна та інформаційна інфраструктура в багатьох випадках залишається недостатньо розвиненою. Багато підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, не використовують автоматизовані облікові системи, а наявні платформи часто не інтегровані до державних реєстрів. Це ускладнює адміністрування податків і вимагає значних зусиль для обробки даних вручну.

Проблеми кадрового забезпечення також мають суттєвий вплив: рівень цифрової грамотності серед користувачів, зокрема бухгалтерів і працівників державного сектора, залишається низьким. Відсутність необхідних навичок ускладнює ефективне використання цифрових сервісів, що призводить до помилок у звітності та затримок у її поданні [3, с. 22].

Загалом аналіз підтверджує наявність прогресу в цифровізації, водночас наголошуючи на необхідності системного реформування, що передбачає

гармонізацію технологічних змін із законодавством, уніфікацію стандартів, підвищення цифрових компетенцій і розвиток надійної цифрової інфраструктури [4, с. 129]. Це дозволить закласти підґрунтя для ефективної цифрової трансформації обліково-податкових процесів в Україні та створить умови для ефективного державного управління.

Аналіз сучасних тенденцій і проблем у цифровізації системи обліку в Україні вказує на необхідність подальших досліджень у контексті розвитку та вдосконалення цифрових інструментів для забезпечення ефективності цих процесів. Цифрові технології відіграють вирішальну роль у реформуванні фінансових систем та мають потенціал значно підвищити рівень прозорості, автоматизації та ефективності як для державних органів, так і для бізнесу.

Окремої уваги потребує підвищення цифрової компетентності серед усіх учасників облікової системи. Як державні службовці, так і представники бізнесу мають отримати доступ до якісного навчання та тренінгів, що сприятимуть ефективнішому використанню цифрових інструментів. Зростання рівня цифрової грамотності дозволить зменшити кількість технічних помилок у звітності та підвищити якість взаємодії з електронними сервісами.

Також варто забезпечити системну підтримку для малих і середніх підприємств, які часто мають обмежені ресурси для впровадження цифрових технологій. Для полегшення цього процесу доцільним є створення спеціалізованих платформ, інформаційно-консультаційних сервісів, запровадження програм фінансової підтримки, зокрема для придбання програмного забезпечення або навчання персоналу. Такі заходи дозволять створити однакові умови для участі всіх суб’єктів господарювання в цифровій трансформації.

Надзвичайно важливою умовою успішної цифровізації є наявність кваліфікованих кадрів. Недостатній рівень цифрової грамотності серед бухгалтерів, фінансистів і податкових консультантів часто призводить до помилок у роботі з новими технологіями та знижує загальну ефективність реформ. Для подолання цієї проблеми необхідно запровадити системне навчання фахівців, спрямоване на розвиток навичок користування сучасними цифровими інструментами.

У процесі реалізації цифровізації обліку та оподаткування необхідно також враховувати міжнародний досвід. На сьогодні багато країн успішно застосовують цифрові технології для автоматизації податкових процесів, і в Україні можливо адаптувати деякі з цих рішень. Наприклад, у ряді європейських країн успішно функціонують системи для автоматичного збору та обробки податкової інформації, що значно спрощує взаємодію між підприємствами і державними органами. Вивчення цих моделей може дати Україні цінні ідеї для вдосконалення своєї цифрової інфраструктури.

Отже, для успішної цифровізації облікових процесів в Україні потрібно зосередити увагу на створенні інтегрованих платформ для обміну даними, підвищенні рівня захисту інформації, а також на забезпеченні належного рівня кваліфікації користувачів цих систем. Крім того, важливим є оновлення законодавства, яке повинно відповідати сучасним вимогам цифрової

трансформації, а також врахування міжнародного досвіду, що дозволить впровадити найкращі практики для забезпечення ефективності та прозорості фінансових інституцій. Тільки за умови комплексного підходу можна досягти повної автоматизації та оптимізації облікових процесів в Україні, що сприятиме розвитку економіки та залученню інвестицій. На сьогодні вкрай актуальним для України є створення гнучкої та адаптивної регуляторної та інфраструктурної бази, що дозволить ефективно інтегрувати новітні технології. Для досягнення успіху в цифровізації необхідна тісна співпраця між державними органами, бізнесом і розробниками, а також постійна адаптація до технологічних змін.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Е. С. Становлення та розвиток інституту електронної податкової перевірки суб'єктів господарювання в Україні. *Економіка та право.* 2022. № 1 (64). DOI: https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.01.079.

2. Кулинич М. Б., Матвійчук І. О., Сафарова А. Т., Герасименко Т. О. Діджиталізація обліку, аналізу та оподаткування в системі управління підприємством. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2021. № 64. С. 57–63. DOI: https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-64-10.

3. Ткачук Н. Діджиталізація фінансово-економічної сфери в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. Т. 3, № 31. С. 18–28. DOI: https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-03-18-28.

4. Марченко Л. Діджиталізація системи податкового адміністрування в Україні з урахуванням досвіду розвинутих країн світу. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, № 4. С. 127–134.

Валерія ВЕРШИГОРА
кандидат фізико-математичних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
vershyhora17@gmail.com
Петро ОСТАФІЙЧУК
аспірант 4-го року навчання
ПВНЗ «Буковинський університет»
ukr1s@ukr.net

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКІВ ДЕФОЛТУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах ринкової економіки підприємства постійно стикаються з невизначеністю та численними ризиками, що зумовлюють нестабільність їх фінансового стану. Одним із найсуттєвіших ризиків для суб'єктів господарювання є ризик дефолту – нездатності виконати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами, інвесторами чи державними органами. Вчасне прогнозування такого ризику дозволяє не лише мінімізувати фінансові втрати, а й сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень.

У зв'язку з цим виникає необхідність створення математичних моделей, здатних з високим ступенем достовірності оцінювати ймовірність настання дефолту підприємства. Традиційні методи фінансового аналізу часто виявляються недостатніми, адже вони базуються переважно на статичних показниках звітності та не враховують динаміку розвитку ризиків. Використання математичного апарату, методів економіко-статистичного та імітаційного моделювання дозволяє підвищити точність прогнозування та сформувати більш надійний інструментарій для управління ризиками.

Дефолт підприємства визначається як неможливість у встановлений строк виконати боргові чи контрактні зобов'язання. Ймовірність дефолту безпосередньо залежить від фінансової стійкості, структури активів та пасивів, рівня рентабельності, ліквідності та зовнішніх макроекономічних факторів.

У таблиці 1 наведено основні фактори, які безпосередньо впливають на виникнення ризику дефолту підприємства.

Таблиця 1. Основні фактори, що впливають на ризик дефолту

Група факторів	Приклади показників	Вплив на ризик дефолту
Фінансові	Коефіцієнт автономії підприємства, ліквідність, рентабельність активів	Прямий
Операційні	Ефективність управління запасами, оборотність капіталу	Середній
Зовнішні	Макроекономічні умови, валютні коливання, податкова політика	Високий

У світовій практиці застосовують різні методики оцінки кредитоспроможності: від класичних коефіцієнтів фінансового аналізу до складних багатофакторних моделей. Наукові підходи останніх років (Altman Z-score, логістичні регресії, нейронні мережі) свідчать про ефективність інтеграції економетричних і статистичних методів у практику управління ризиками [1- 3].

Зокрема дискримінантний аналіз використовується для класифікації підприємств на «стабільні» та «ризикові». А метод логістичної регресії дозволяє оцінити ймовірність дефолту як функцію від набору фінансових показників. Для опису динамічних змін використовуються стохастичні моделі та процеси Маркова. Найбільш точні прогнози ризиків дефолту підприємства можна отримати використовуючи нейронні мережі та машинне навчання [4]. Цей метод базується на аналізі великих масивів даних, що не завжди можна застосувати до середніх та малих підприємств.

Комбіновану математичну модель прогнозування ризиків дефолту підприємства, яка включатиме набір ключових фінансових показників та логістичну регресію формально можна подати у такому вигляді:

$$P(D) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0+\beta_1 X_1+\beta_2 X_2+...+\beta_n X_n)}}$$

де P(D) – ймовірність дефолту,

X_i- – фінансові показники підприємства (ліквідність, рентабельність, фінансова незалежність, оборотність активів, тощо)

β_i- вагові коефіцієнти, отримані в результаті статистичної оцінки.

На рис.1 наведено залежність ймовірності дефолту підприємства від величини коефіцієнта ліквідності з врахуванням логістичної кривої.

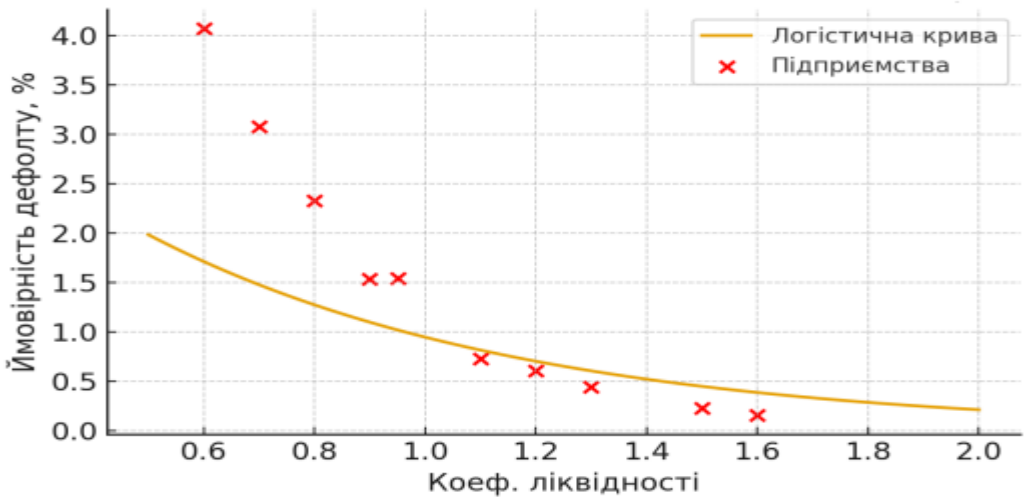

Рис.1.Залежність ймовірності дефолту від коефіцієнта ліквідності.

Математичні моделі прогнозування ризиків дефолту є необхідним інструментом у системі антикризового управління підприємством. Вони забезпечують комплексний підхід до оцінки фінансового стану, враховують як

внутрішні, так і зовнішні фактори, а також підвищують надійність управлінських рішень. Використання математичної моделі дає змогу: а) своєчасно виявляти підприємства з високим ризиком дефолту; б) формувати політику управління ризиками; в) підвищувати якість рішень кредиторів та інвесторів; г) розробляти стратегії фінансової стабілізації.

Список використаних джерел

1. Іваненко О.В. Моделі прогнозування фінансової стійкості підприємств // Фінанси України. – 2020. – №6. – С. 45–53.

2. Chen J., Li H., Wang P. Default Prediction Models: A Comparative Study // Journal of Financial Risk Analysis. – 2022. – Vol. 15(3). – P. 77–92.

3. Altman E. Revisiting the Z-score model: 50 years later // Journal of Credit Risk. – 2023. – Vol. 19(2). – P. 1–24.

4. Novak L., Petrenko S. Application of Machine Learning for Corporate Bankruptcy Prediction // Economic Modelling. – 2021. – Vol. 98. – P. 150–164.

Катерина ІНДУС
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
indus.kateryna@utei.uz.ua
Тетяна ГЕРЦАН
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти ІІІ курсу
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
hertsan.tetiana@student.utei.uz.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ

Фондовий ринок у XXI столітті зазнає кардинальних змін, що зумовлені впливом глобалізаційних процесів, розвитком цифрових технологій та зростанням ролі інституційних і роздрібних інвесторів. Його еволюція визначається кількома ключовими тенденціями. [1, 239]

По-перше, відбувається цифровізація торгівлі цінними паперами. Завдяки поширенню електронних біржових систем, мобільних платформ і онлайн-брокерів процес купівлі та продажу активів став максимально доступним для широкого кола учасників. Це спричинило різке зростання кількості приватних інвесторів, які безпосередньо впливають на динаміку ринку. Водночас розвиваються алгоритмічна та високочастотна торгівля, що дозволяє за допомогою програмних комплексів здійснювати тисячі угод за секунду.

По-друге, спостерігається посилення глобалізації фондових ринків. Ринки різних країн стали тісно взаємопов'язаними: коливання на біржах США чи Європи майже миттєво відображаються на ситуації в Азії та інших регіонах світу. Така інтеграція створює нові можливості для міжнародної диверсифікації інвестиційних портфелів, але водночас підвищує вразливість до глобальних фінансових криз.

По-третє, важливою тенденцією є поширення інноваційних фінансових інструментів. Значної популярності набувають біржові індексні фонди (ETF), які дозволяють інвесторам ефективно диверсифікувати капітал. Зростає інтерес до криптовалют і блокчейн-рішень, що поступово інтегруються у традиційний фінансовий сектор. Водночас активно розвивається ринок «зелених» та соціальних облігацій, які фінансують екологічні та суспільно значущі проєкти.

По-четверте, сучасний фондовий ринок дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку (ESG-інвестиції). Інвестори надають перевагу компаніям, які дотримуються високих стандартів екологічної та соціальної відповідальності, а також прозорого корпоративного управління. Це змінює пріоритети фінансування та стимулює бізнес до впровадження «зелених» технологій. [2, 179]

Важливою тенденцією є також посилення глобалізації фондових ринків: взаємозв'язок між провідними біржами зростає, що спричиняє швидке

поширення фінансових шоків, але водночас відкриває нові можливості для інвесторів щодо диверсифікації портфелів. Значну увагу привертає розвиток ринку деривативів і альтернативних інструментів, зокрема ETF, криптовалют та токенізованих активів, які поступово інтегруються у традиційні фінансові системи. [3, 147]

Окремо варто виділити технологічні інновації в аналізі ринку. Використання штучного інтелекту, великих даних та машинного навчання дозволяє формувати точніші прогнози, автоматизувати управління ризиками та створювати персоналізовані інвестиційні стратегії.

Нарешті, не можна оминути увагою зміни у поведінці інвесторів. Велику роль починають відігравати соціальні мережі та інтернет-спільноти, які формують масові настрої та здатні викликати короткострокові «інформаційні хвилі» на ринку. Прикладом є феномен «мем-акцій», що продемонстрував силу колективних дій роздрібних інвесторів. [4, 16]

Таким чином, сучасні тенденції розвитку фондового ринку визначаються поєднанням цифровізації, глобалізації, інноваційних фінансових інструментів, сталого інвестування та зміни інвестиційної поведінки. Ці процеси формують нову модель ринку капіталу, що стає більш відкритою, технологічно просунутою та соціально орієнтованою. [5, 36]

Список використаних джерел

1. Andrusiv, U. (2024). Transformation of the Ukrainian stock market under digitalization and European integration. Economic Space, (196), 237–243. Retrieved from https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/

2. Bal, R., & Mishra, A. (2025). Bibliometric analysis of research on stock market analysis and forecasting. Journal of Scientific Research, 14(2), 177–189. https://doi.org/10.5530/

3. Erfan, R. (2025). Deep learning applications in stock market prediction. Humanities and Social Sciences Communications, 12(1), 147. https://doi.org/10.1057/s41599-025-04761-8

4. Самонова, Т. Б., Майданюк, С. І., & Волковський, Є. І. (2025). Вплив штучного інтелекту на фінансові ринки в контексті цифровізації економіки. Здобутки економіки: перспективи та інновації. https://doi.org/10.5281/zenodo

5. Тімошенко, Н. (2023). Стратегічні напрями розвитку фондового ринку України. Економіка та суспільство. https://doi.org/

Галина ГЛАДЧУК
кандидат економічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
gvatamaniyk@gmail.com
https://orcid.org/0009-0006-9633-6570
Микола ГЛАДЧУК
аспірант
ПВНЗ «Буковинський університет»
kol.gladchuk10961@gmail.com
https://orcid.org/0009-0008-7255-8253

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Через збройну агресію Російської Федерації проти нашої країни переважна більшість цивілізованого світу допомагає Україні. Окрім військово-технічної допомоги, окремим різновидом допомоги являється гуманітарна допомога. Враховуючи масштабність цього виду допомоги, підвищення на законодавчому рівні відповідальності за її витрачання, слід більш чітко визначити нюанси документального оформлення операцій з допомогою, ведення обліку та вказати на наслідки нецільового використання гуманітарної допомоги. Через що дослідження особливостей та порядку обліку і оподаткування діяльності цих організацій є вкрай актуальним в даний момент, що обумовлюється їх внеском у соціальний, екологічний та економічний розвиток держави.

Особливість сутності неприбуткових організацій вимагає відповідної адаптації нормативної бази побудови їх обліку. Значний вклад у розвиток методології дослідження проблем підприємств некомерційної сфери внесли вчені: К. Арроу, Б. Вейсброд, Д. Еспрін-Андерсен, Д. Мур, Ю. Фам, М. Дженсен, Бондар М. І., Бутинець Ф. Ф., Задорожний З. В., Кузьмінський Ю. А., Ловінська Л. Г., Пархоменко В. Н., Петрук О. М., Сопко В. В., Полуянов В. П., Гура Н. О., Лисенко Н. М., Погорєлова В. В., Чиж В. І. та Семчук Г. М., а особливостям обліку та організації бухгалтерського обліку в бюджетних неприбуткових установах були присвячені праці Ткаченко І. Т., Левицької С. О. та Свірко С. В. Але саме комплексне дослідження особливостей організації та методології бухгалтерського обліку неприбуткових організацій не проводилось, що робить їх проведення актуальним і доцільним.

Часто неприбуткові організації ще називають неприбутковими громадськими організаціями, хоча громадська організація – це лише один з різновидів можливих організаційно-правових форм для неприбутківців [9].

Неприбутковою організацією може бути тільки юридична особа, оскільки неприбутковою з точки зору податкового законодавства може бути тільки юридична особа. Тому досить часто неприбуткові організації називають третім сектором економіки, що функціонує поряд із державними органами і комерційними організаціями. Проте на сьогодні не існує єдиного визначення їх

сутності як на міжнародному рівні, так і в Україні. У світовій практиці термін «неприбуткова організація» вживається в американському законодавстві, в той час коли європейські країни частіше вживають термін «неурядова організація».

Згідно з пунктом 38 розділу 1 Закону №361 неприбутковими організаціями вважаються юридичні особи (крім державних органів, органів державного управління й установ державної та комунальної власності), які не є фінансовими установами та створені для проведення наукової, освітньої, культурної, екологічної, оздоровчої, благодійної, релігійної, політичної, соціальної та інших видів діяльності з метою задоволення потреб та інтересів громадян без мети отримання прибутку[2].

Неприбуткова організація – це самостійний господарюючий суб'єкт, який має права юридичної особи та здійснює діяльність, передбачену статутними документами, має самостійний баланс, поточні рахунки в установах банків, печатку[2].

У законі про бухгалтерський облік однакові вимоги, як до неприбуткових організацій, так і до інших юридичних осіб. Адже згідно частини 1 ст. 2 Закону про бухгалтерський облік, його дія поширюється на всіх юридичних осіб, що були створені відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, подавати фінансову звітність згідно із законодавством[1].

Операції у неприбутковців специфічні: членські внески, гуманітарна допомога, благодійна допомога. Однак окремого стандарту чи хоча б Методичних рекомендацій для них не прописано. Окрім правил обліку гуманітарної допомоги. То ж з поміж правил неприбутківці мають вибрати свої [9].

Щодо обліку гуманітарної, то тут теж є деякі особливості:

а) гуманітарна допомога завжди розглядається як цільове фінансування. Такий висновок випливає зі статті 11 Закону «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192, за якою вимагається забезпечити облік отримання та використання гуманітарної допомоги за цільовим призначенням;

б) для обліку гуманітарної допомоги використовується наказ Мінфіну «Про порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги» від 14.12.1999 № 298 (далі – Порядок № 298). Отримувачі гуманітарної допомоги в примітках до річної фінансової звітності мають розкривати інформацію про види і вартість одержаної гуманітарної допомоги та її використання за цільовими напрямками (п. 1.7 Порядку № 298). В усьому іншому даний порядок нічого нового не містить і повторює загальні правила обліку цільового фінансування з використанням рахунку 48[3].

Поняття «армія» включає всі військові формування, перелічені у статті 3 Закону України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII. Підприємство може безпосередньо надавати благодійну допомогу лише тим військовим організаціям (військовим частинам), які є неприбутковими організаціями і внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій (далі — Реєстр). Зауважимо, Міністерство оборони України, в т. ч. Збройні Сили України (ЗСУ), до складу яких входять з'єднання, військові частини, військові

навчальні заклади, установи та організації, є неприбутковими організаціями, внесеними до Реєстру[5].

Якщо військова організація не входить до Реєстру, підприємство не може надати їй таку допомогу напряму, а лише через благодійну організацію. Адже, як зазначено в Законі № 5073, бенефіціарами благодійної допомоги можуть бути фізособи, неприбуткові організації і територіальні громади. Своєю чергою, бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юрособи, які одержують допомогу для досягнення мети, визначеної цим Законом.

У документах, якими оформлюєте надання благодійної допомоги, зазначайте мету її надання: «…сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану» (п. 15 ч. 2 ст. 3 Закону № 5073) [3].

Фінансування ЗСУ може відбуватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному КМУ (ст. 15 Закону № 1934). Тобто армія може прийняти благодійну допомогу від підприємства, якщо воно надає таку допомогу згідно з Порядком № 339[5].

Отримувати кошти благодійних пожертв можна лише на спеціальні реєстраційні рахунки, відкриті в органах Держказначейства. Інформацію про реквізити таких рахунків військові організації розміщують на своїх офіційних вебсайтах або письмово повідомляють підприємствам, які бажають допомогти.

Щоб організувати збирання благодійних пожертв від фізичних та юридичних осіб (резидентів і нерезидентів), Міноборони, державні органи та органи місцевого самоврядування можуть залучати благодійні організації. Для цього з ними укладають договори про співробітництво (п. 2 Порядку № 339).

Відповідно до Закону від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [5], Указу Президента України від 24.02.2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» Кабмін постановою від 05.03.2022 р. №202[9] затвердив деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги. Так, в умовах воєнного стану не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних та фізичних осіб – резидентів і нерезидентів. Отже, всі благодійні організації та фонди, які збирають кошти для постраждалих під час бойових дій, не повинні вести облік цих коштів та звітувати про них за загальними правилами.

Відповідно до пункту 6 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", суми благодійної допомоги у грошовій формі та вартість безоплатно переданих товарів/послуг або інших безоплатних надходжень включаються до складу витрат. Якщо передаються грошові кошти або оборотні активи, то вони обліковуються на субрахунку 949 "Інші витрати операційної діяльності". Для необоротних активів використовують субрахунок 977 "Інші витрати операційної діяльності"[7].

У неприбуткових організаціях серед активів часто немає капітальних інвестицій, дебіторської заборгованості, не визначаються відстрочені податкові активи; невелика кількість та номенклатура необоротних активів та запасів.

Отже, бухгалтерський облік та оподаткування є невід'ємною складовою діяльності неприбуткових організацій і обов'язковою умовою належного управління ними в сучасних умовах господарювання. Трансформації, які відбуваються в національній економіці та обліковій системі вимагають удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку, а також підходів до оподаткування неприбуткових організацій. Все це має проводитися відповідно до вимог міжнародних стандартів та чинного податкового законодавства з врахуванням особливостей діяльності таких організацій в Україні. Таким чином, подальші дослідження будуть спрямовані на пошук найбільш оптимальних та реальних до втілення заходів з удосконалення методики бухгалтерського обліку та розробки концептуально нового підходу до побудови моделі соціально-ефективної системи оподаткування неприбуткових організацій.

Отже, в умовах воєнного стану не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги як від юридичних так і від фізичних осіб – резидентів і нерезидентів, а звідси: всі благодійні організації та фонди, які збирають кошти для постраждалих під час бойових дій, не повинні вести облік цих коштів та звітувати про них за загальними правилами.

Перелік використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 (зі змінами та доповненнями).

2. Закон України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII.

3. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI Докладніше: https://kodeksy.com.ua/pro_blagodijnu_diyalnist_ta_blagodijni_organizatsiyi.htm

4. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192 зі змінами та доповненнями

5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII

6. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні»

7 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Мінфіну від 31.12.99 р. №318.

8. Гура Н. О. Неприбуткові організації в Україні: особливості діяльності та класифікація / Н. О. Гура // Економіка України. – 2014. – № 8. – С. 23–31.

9. Облік у неприбуткових організаціях: конспект лекцій / Н. В. Глєбова, І. Г. Волошан. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – 132 с.

Наталія КУЗІНА
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри етнології та краєзнавства
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
kuzinanv2017@gmail.com
Владислав ЛЮТИЙ
здобувач 2 курсу юридичного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
kuzinanv2017@gmail.com

ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Туристична галузь, поєднуючи економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти має колосальний потенціал, навіть в умовах війни залишаються перспективи для її сталого розвитку. Зростання значимості туризму та загострення проблем, пов'язаних з його розвитком стало причиною спроб адаптації головних положень і принципів концепції сталого розвитку до контексту туризму. Перша спроба визначення сталого туризму була зроблена ще у 1988 році, де сталий туризм розглядався як напрямок, що веде до управління всіма ресурсами таким чином, що економічні, соціальні й естетичні потреби можуть задовольнятися при одночасному збереженні культурної самобутності, основних екологічних процесів, біологічної різноманітності і систем підтримки життя [1, с. 426].

На сучасному етапі розвитку туристичної галузі України можна спостерігати позитивні зміни, що свідчать про адаптацію внутрішнього туризму до викликів, пов'язаних з російсько-українською війною. На початок повномасштабного вторгнення замість розвитку внутрішнього туризму спостерігалась багатомільйонна міграція населення всередині держави, а масовий виїзд громадян України за кордон не був пов'язаний із туристичною метою.

Серед негативних наслідків впливу війни на сферу туризму, на думку дослідників О. Носирєва, Т. Деділова та І. Токар, можна виділити такі чинники як: недостатній рівень безпеки та захисту туристів; пошкодження чи руйнування туристичної інфраструктури та туристичних об'єктів; значна міграція населення, в тому числі працівників туристичної сфери, внаслідок чого спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері туризму; скорочення туристичних програм шляхом перерозподілу фінансів на оборонний і соціальний сектори; зниження туристичної привабливості країни; зниження туристичних потоків та надходжень до бюджету від сфери туризму [2, с. 56].

Для України, яка має великий потенціал у сфері туризму, як зауважують О. Роїк та О. Недзвецька, напрямок розвитку туризму повинен стати одним із пріоритетних з метою забезпечення збалансованого розвитку територій в гармонії з природою та охороною природних ресурсів [3, с.12].

Незважаючи на втрати українського туристичного сектору через війну, за перші чотири місяці 2022 року сума туристичного збору становила 64 млн. 611 тис. грн., що майже на 65% більше, ніж за аналогічний період 2021 року, коли до бюджету надійшло 39 млн. 206 тис. грн. Даний процес був обумовлений евакуацією українців, які тікали від бомбардувань і не бажали перебувати під окупацією, залишали свої домівки у східних, центральних та південних регіонах і перебиралися у безпечніші райони на заході. Суттєве зниження туристичних зборів зафіксовано на територіях, де велися чи ведуться бойові дії, а також на окупованих територіях. У Миколаївській області розмір туристичного збору зменшився на 63%, у Луганській – на 60%, у Сумській – на 48%, у Херсонській – на 46%, у Запорізькій – на 41% [4].

Одним із перспективних напрямів розвитку сталого туризму в сучасних умовах є екотуризм, основною ідеєю якого є гармонізація стосунків людини з навколишнім природним середовищем, при збереженні довкілля, що використовується в туристичних цілях, що сприятиме підвищенню екологічної свідомості суспільства. Основним центром екотуризму є Карпатський регіон, що включає чотири області – Івано-Франківську, Закарпатську, Львівську та Чернівецьку. В Карпатському регіоні існують хороші передумови для розвитку туризму: вдале географічне положення; розвинена транспортна інфраструктура, природні багатства – мінеральні води, гори, водоспади; історико-культурна спадщина, збережені традиції та самобутнє народне мистецтво; розмаїття національних кухонь; можливість спілкування з природою та заняття спортом. Однак, варто погодитись з думкою В. Хименця, що наявний та унікальний природно-ресурсний потенціал Карпатського регіону на сьогодні не достатньо використовується для розвитку туристичної індустрії. Зокрема, туризм гальмується саме через погіршення екології та будівництва небезпечних виробництв. Тому стратегічна мета сталого розвитку території полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природи, матеріально-технічних, трудових та інтелектуальних ресурсів створити ефективну туристичну систему, яка забезпечить матеріальний добробут населення і екологічну безпеку Карпатського краю [1, с. 427].

Саме з цими регіонами пов’язує зростання внутрішнього туризму Голова Державного агентства розвитку туризму України Наталія Табака, зазначаючи, що в умовах війни більше українців подорожують всередині країни, зокрема до західної частини країни. Адже в людей є базова необхідність у відпочинку, аби продовжувати ефективно працювати, підтримувати своє фізичне та психологічне здоров’я. І саме у західних регіонах зосереджується найбільший попит, що напряму впливає на доходи підприємств, податкові надходження до бюджету і, як наслідок, це сприяє адаптації ринку загалом.

Зокрема, за січень–червень 2025 року представники туристичної сфери сплатили до державного бюджету 1 мільярд 613 мільйонів гривень податків. Це майже на 30% більше, аніж за аналогічний період 2024р.: тоді ця сума становила 1 мільярд 251 мільйон гривень. Цьогорічні показники вдвічі перевищили 2023-ій – всього 897 мільйонів гривень. Щодо географії податкових надходжень, то лідерство стабільно тримають столиця і західні області країни. У ТОП-5 за

сумою надходжень від туристичного збору: Київ – 33,6 мільйонів гривень; Львівська область – 26 з половиною мільйонів; Івано-Франківська область – понад 22 мільйони; Закарпатська область – майже 12 мільйонів; Київщина – фактично 7 з половиною мільйонів гривень. Щодо ТОП-5 регіонів за кількістю платників – то це Івано-Франківська область, Львівська, Закарпатська, Одеська області і столиця [5].

Таким чином, дані демонструють стабільну туристичну активність у привабливих регіонах, що мають розвинену інфраструктуру та природно-культурні ресурси. Зростання обсягів податкових надходжень свідчить про розвиток внутрішнього ринку, покращення адміністрування, а також про поступове відновлення інфраструктури. Державне агентство розвитку туризму України продовжує працювати над створенням сприятливих умов для розвитку туристичного бізнесу, підтримки підприємців та просування України як привабливої дестинації – як і для внутрішнього, так і для міжнародного туриста.

Список використаних джерел

1. Химинець В.В. Сталий розвиток Карпатського регіону в євроінтеграційній стратегії України: монографія. Київ.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2013. 528 с.

2. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України // Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. Вип.1 (26). С.55-68.

3. Роїк О.Р., Недзвецька О.В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. 2022. Вип. 46. С.11-15.

4. Турзбір в Україні за перші чотири місяці 2022 року зріс на 65%. URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershi-chotiri-misyaci-2022-roku-zris-na-65

5. Податкові надходження від туризму зросли на третину: за перше півріччя 2025 року індустрія сплатила більше півтора мільярда гривень URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/podatkovi-nadhodzhennya-vid-turizmu-zrosli-na-tretinu-za-pershe-pivrichchya-2025-roku-industriya-splatila-bilshe-pivtora-milyarda-griven

Василь КУЗЬ
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
v.kuz@chnu.edu.ua

СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ОБ'ЄКТИ

Досягнення позитивних цілей суспільного розвитку передбачає приділення належної уваги не тільки економічній чи політичній його складовій, але й соціальній. Соціальна сфера охоплює широкий спектр відносин між соціально-економічними суб'єктами, зміст яких розкривається через реалізацію соціальних програм, проєктів й виконання інших завдань спрямованих на досягнення оптимального результату суспільного розвитку. Його отримання забезпечується не тільки через достатній рівень фінансування соціальних заходів та ефективність управління в соціальній сфері, але й за допомогою проведення контрольних заходів, які дозволяють підтвердити дотримання соціальних стандартів і забезпечити надання соціальних гарантій, сформувати масив даних для прийняття подальших управлінських соціальних рішень, а також створити передумови для підвищення рівня поінформованості соціально-економічних суб'єктів про проведені соціальні заходи та посилення підзвітності суб'єктів, які виконують соціальні завдання. У даному контексті мову необхідно вести про ідентифікацію якісно нової системи контролю, а саме про соціальний аудит.

До детермінантів розвитку соціального аудиту потрібно відносити зміни, що характерні для функціонування соціально-економічної сфери, а саме: розвиток громадянського суспільства; необхідність досягнення цілей сталого розвитку; глобалізаційні процеси, які передбачають поширення ефективних практик соціального управління; підвищення суспільної уваги до соціальних проблем; зростання значення людського капіталу у вирішенні управлінських, господарських та операційних проблем; підвищення уваги до корпоративної соціальної відповідальності бізнесу; збільшення якісних характеристик та кількості вимог зі сторони стейкхолдерів щодо виконання соціальних завдань; розвиток теорії та методології аудиту та прийняття відповідних міжнародних стандартів тощо.

«Соціальний аудит – сукупність послідовних операцій, процедур цілеспрямованого впливу і реалізації намічених раніше планів, спрямованих на отримання оптимального соціального результату суспільства» [1, с. 99]. Суспільне значення досліджуваного виду контролю призводить до ідентифікації значної кількості об'єктів, які потребують перевірки на предмет дотримання стандартів, норм чи положень, що вказує на необхідність визначення універсальних підходів до проведення соціального аудиту з одночасною потребою окреслення специфічних методик для вирішення індивідуальних контрольних завдань.

Для соціального аудиту характерна ідентифікація в якості об'єктів перевірки як фінансових, так і нефінансових аспектів виконання покладених на соціально-економічних суб'єктів функцій, які вимірюються відповідними

показниками, що дещо модифікує підходи до застосування контрольних процедур, а також підвищує значення таких аудиторських процедур як інспектування, спостереження, аналітичні процедури тощо.

З метою реалізації концепції соціального аудиту задля забезпечення прийняття оптимальних управлінських рішень як на мікро-, так і на макрорівні, ідентифікуються наступні його параметри: демографічна ситуація, освіта, зайнятість населення, охорона здоров'я, житлові умови, соціальні протиріччя та деформації, соціальний захист і забезпечення, соціально-економічні характеристики домогосподарств, пенсійне забезпечення, бідність тощо [2].

Задля ефективної організації та проведення соціального аудиту доцільним є визначення його предметної сфери в наступних секторах: публічний сектор (аудит соціальних програм і проєктів, які повністю чи частково фінансуються за рахунок бюджетних коштів, підвищення прозорості та підзвітності суб'єктів, які виконують соціальні завдання, формування мультиплікативного ефекту в сфері соціально-економічного розвитку); корпоративний сектор (дотримання трудових стандартів і гарантій, оцінка корпоративної соціальної відповідальності, формування позитивного іміджу, аналіз впливу соціальної сфери на операційні показники діяльності); некомерційний сектор (оцінка ефективності соціальних проєктів, удосконалення управлінських процесів, забезпечення прозорості діяльності некомерційних організацій); міжнародний сектор (дотримання прав людини, формування та розвиток громадянського суспільства, досягнення цілей сталого розвитку, дотримання трудових стандартів).

Застосування аудиторських процедур при перевірці ефективності виконання соціальних завдань різними соціально-економічними суб'єктами потребує деталізації об'єктів контролю. Дані дії дозволяють виокремити сукупність фінансових та нефінансових показників, що надасть можливість підібрати оптимальні методи контролю та використати ефективний спосіб розкриття інформації за результатами аудиту. Ключовими об'єктами соціального аудиту є соціальні програми та проєкти, які деталізуються у фінансові показники бюджетного фінансування, бюджетних видатків, соціальних витрат, інших витрат, розрахунків за виплатами персоналу тощо. А також у нефінансові показники, що характеризують рівень задоволеності користувачів соціальних послуг, ефекти впливу інвестицій в соціальну сферу на розвиток суб'єктів підприємницької діяльності, громади та національної економіки в цілому, структуру населення за доходами тощо.

Список використаних джерел

1. Хрущ В.О. Розвиток соціального аудиту в системі соціального управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2013. Вип. 2. С. 98-102.

2. Гордополова Н.В., Сисоєва І.М., Головай Н.М. Генезис соціального аудиту. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2019. №5. С. 134-143.

Ірина ПОСТЕРНАК
кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри організації будівництва та охорони праці
Одеська державна академія будівництва та архітектури
posternak.i@gmail.com
Олексій ПОСТЕРНАК
здобувач вищої освіти СВО, 5 курс
магістр ОПП «Промислове та цивільне будівництво»
Інженерно-будівельного інституту
Одеська державна академія будівництва та архітектури
posternak.i@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КНТК МЕРЕК

Пропонується створити у місті Одесі «Корпоративний науково-технічний комплекс містобудівної енергореконструкції» (КНТК МЕРек), як інноваційну організаційну структуру, яка використовує на практиці нагромаджений науково-технічний потенціал для реконструкції будівель історичної забудови Одеси за стандартами енергоефективності [1].

Всі люди активні по-різному, а пасивні однаково, зазначимо, що мова про трудову активність і мотивацію до праці. Спробуймо детальніше проаналізувати типи мотивації. Типологічну модель трудової мотивації розробив учений, доктор соціологічних наук Володимир Ісакович Герчіков (1938-2007).

Почнемо з того, що в основі концепції лежать два базові для промислової соціології поняття: мотивація та трудова поведінка. У свою чергу, всередині кожного з цих понять можна побачити різні форми проявів.

Розрізняють *два основні типи мотивації: мотивацію досягнення* та *мотивацію уникнення*. Перший тип передбачає роботу за винагороду, певні матеріальні блага чи преференції. Другий тип націлений уникати негативних наслідків за погану роботу та відсутність результатів. Аналогічним чином можна виділити *два типи трудової поведінки: активну* та *пасивну*. Мотиваційні типи В. Герчикова включають *4 типи активної мотивації* та тільки *1 тип пасивної трудової мотивації*.

Активна трудова мотивація:

1. *Інструментальний тип* – робота є виключно засобом отримання матеріальних благ та різних преференцій. Ключова фраза: «Можу заробити гроші». Сама собою робота для таких людей не є самодостатньою цінністю. Цінність роботи сприймається виключно у прив'язці до матеріальної винагороди та можливості вирішити свої проблеми. Якщо такому працівникові запропонувати велику, на його думку, зарплату і справедливу, знову ж таки на його думку, оцінку та компенсацію його праці, він працюватиме з повною самовіддачею, і не тільки в робочий час. За додаткові гроші такі люди легко погоджуються попрацювати у вихідний день, з'їздити у відрядження і навіть

переїхати в інше місто, якщо доходи того варті. Мотивувати таких людей нескладно. Найкраще зробити акцент на особистий внесок у кінцевий результат та особисті результати – до базового окладу призначити комісійні або визначити бонуси. Ідеальним варіантом оплати праці для співробітника з інструментальним типом мотивації може стати відрядна оплата праці з об'ємною змінною частиною, яка зав'язана на результат. При відборі таких кандидатів дуже важливо уточнити їхні побажання щодо рівня доходу. Якщо ви зможете повністю забезпечити їхній фінансовий запит, такі кандидати стануть ефективними. Якщо рівень запропонованої вами зарплати нижчий за очікування кандидатів з інструментальним типом мотивації, то від таких кандидатів краще відмовитися, оскільки їх позиція: «як платять, так і працюю», або платити відповідно до рівня очікування кандидатів.

Отже, для працівників з інструментальним типом мотивації має бути розроблена якісна система економічної мотивації, завдяки якій вони зможуть заробляти більше при досягненні найкращих результатів. Цей вид мотивації дуже ефективний для менеджерів з продажу, продавців за умови дотримання перерахованих вище факторів. Їх мотивує: збільшення заробітку, виплата премії за добрі результати. Демотивація: зменшення премії, штрафи, позбавлення будь-яких пільг.

2. Професійний тип – робота є засобом реалізації та можливістю довести собі та/або іншим свій високий професійний рівень. Ключова фраза: «можу використати власні знання та досвід». Оплата є бажаним, але не єдиним стимулом для роботи. Якщо буде можливість отримати супер цінний досвід або взяти участь в якомусь унікальному для даного професійного середовища проєкті, такий фахівець може погодитись навіть на роботу за меншу винагороду. Авторитет керівника для людей не є чимось само собою зрозумілим і визнається лише тоді, коли начальник є професіоналом високого класу. Крім того, працівники такого типу цінують велику частку автономії у роботі, навіть якщо не претендують на керівну посаду.

Отже, працівники з професійним типом мотивації добре працюють на будь-якій посаді за умови відсутності факторів, що демотивують (ігнорування особистих досягнень та досягнень своїх підлеглих, погіршення умов праці, відсутність можливості вчитися та розвиватися, багато рутинної роботи, контроль на кожному кроці).

3. Патріотичний тип – робота повинна піднімати таку людину у власних очах, бути престижною з погляду інших осіб і давати їй відчуття належності до дуже важливої спільної справи. Ключова фраза: «можу почуватися потрібним». Якщо регулярно створювати їм психологічний комфорт і підтримувати їхню переконаність у власній потребі та незамінності, ними можна легко маніпулювати, попросивши попрацювати понаднормово або взяти на себе особливо важкий та малооплачуваний блок робіт. Як правило, «патріоти» не прагнуть професійного зростання – їм важливо бути причетним до великої справи, бренду, місії. Їм цікавіше громадське навантаження чи широкомасштабні виступи від імені компанії на галузевих заходах, якась цінна ідея та відчуття власної важливості.

Отже, щоб підняти мотивацію «патріота», недостатньо збільшити йому зарплату. Швидше його можна простимулювати додатковими обов'язками та відповідальністю, довіривши важливу ділянку роботи або вигідний для компанії проект. Їх мотивує: висловлення подяки на очах всього колективу, вираження їхніх заслуг візуально (звання «найкращий співробітник» тощо). Демотивація: висловлення подяки на очах колективу іншим, якщо при цьому патріотів не заохотили і не відзначили. Загрози звільненням, позбавлення можливості «піклуватися» за інших співробітників.

4. Господарський тип – відрізняється сумлінним ставленням до роботи, причому незалежно від цього, наскільки вона цікава чи добре оплачувана. Ключова фраза: «Можу самостійно вирішувати, що і як робити». Якщо працівник такого типу погоджується виконати завдання, він підходить до нього відповідально, не потребуючи додаткового контролю чи вказівок керівництва. Більш того, надмірний контроль та обмеження самостійності з боку керівництва можуть спричинити спротив, навіть за умови високого професіоналізму й компетентності керівника. Відповідно до типології мотивації працівник цінує у роботі право самостійно вирішувати завдання та повністю відповідати за свою ділянку роботи.

Отже, головний принцип мотивації господарника – поставити завдання, встановити дедлайн та, можливо, кілька проміжних точок контролю. Решту співробітник зробить сам. Щодо оплати праці вона має відповідати результатам виконаної роботи. Якщо відбирати кандидатів на керівні посади, то люди з господарським типом мотивації – добре підходять, за відсутності факторів, що демотивують (контроль за ними, інструкції у тому, що як робити).

5. Люмпенізований тип або «уникнення» – лише один тип буває з пасивною трудовою мотивацією. Для таких співробітників головною цінністю є «робота без роботи» – можливість отримувати зарплату, не докладаючи зусиль і не відповідаючи за результати. Ідеально, якщо це буде офіційно оформлено та зараховано до стажу для майбутнього нарахування пенсії.

Отже, співробітники такого типу мають дуже слабку мотивацію ефективної роботи. Зазвичай вони мають низьку кваліфікацію, і вони не прагнуть її поліпшити. Вони безвідповідальні та намагаються уникати будь-якої роботи, пов'язаної з особистою відповідальністю. Самі вони не виявляють жодної активності та негативно ставляться до активності оточення. Їхнє головне бажання – мінімізувати свої трудові зусилля на рівні, допустимому безпосереднім керівником.

Висновок, це теоретична складова концепції В. Герчикова. І тут найголовніше, а як застосовувати ці типи на практиці? Як ці знання, ця модель та типи трудової мотивації допоможуть організувати ефективну роботу трудового колективу та компанії, загалом.

Список використаних джерел

1. Posternak Iryna, Posternak Serhii, Posternak Oleksii. The project of innovative development of the complex town-planning power reconstruction. *Методологія сучасних наукових досліджень*: збірник наукових праць XX Міжн. наук.-практ. конф., м. Харків, 22-23.02.2024; Харківський нац. педагогічний ун-т. ім. Г.С. Сковороди. Х: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2024. С.158–161.

Роман РЕЗНІКОВ
доктор філософії з економіки, докторант
Інститут економіки промисловості НАН України
4724622@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-5581-5651

THE DIGITAL RESILIENCE NEXUS: A MODEL FOR ASSESSING ORGANIZATIONAL RESILIENCE THROUGH DIGITAL MATURITY

Abstract. In an era characterized by unprecedented volatility and disruption, organizational resilience has emerged as a critical determinant of long-term survival and success [1]. This article posits that digital maturity is a fundamental pillar of modern organizational resilience. An organization's ability to anticipate, withstand, adapt to, and recover from shocks is increasingly dependent on its digital capabilities [2]. However, a structured framework to assess this specific dimension of resilience is lacking. This paper introduces the Digital Maturity for Resilience Assessment (DMRA) model, a novel framework designed to evaluate an organization's digital maturity as a direct indicator of its resilience. The model's architecture is methodologically grounded in the established criteria used by the European Union to assess the digital progress of its member and candidate countries, primarily the Digital Economy and Society Index (DESI). By translating these macro-level indicators into an organizational context, the DMRA model provides a comprehensive tool for leaders to benchmark their digital capabilities, identify vulnerabilities, and strategically invest in digital transformation to bolster overall resilience.

Keywords: Organizational Resilience, Digital Maturity, Digital Transformation, Risk Management, Digital Economy and Society Index (DESI), Assessment Model

Introduction. The contemporary business landscape is defined by continuous and often unforeseen disruptions, ranging from pandemics and geopolitical conflicts to supply chain breakdowns and cyberattacks. In this environment, the concept of organizational resilience – the capacity of an enterprise to absorb stress, adapt, and thrive in the face of adversity – has transcended from a theoretical ideal to a strategic imperative. Traditional resilience frameworks have focused on financial stability, operational redundancy, and crisis management protocols. However, the pervasive nature of digital technology has introduced a new, critical dimension: an organization's digital posture.

The central thesis of this article is that higher digital maturity directly correlates with enhanced organizational resilience. Digitally mature organizations leverage technology, data, and digital skills to create agile, adaptive, and robust operational structures. They can pivot business models, maintain communication and collaboration channels, and derive real-time insights for decision-making far more effectively than their less digitized counterparts [3].

Despite this intuitive link, a formal model for assessing digital maturity specifically through the lens of resilience is not well-established in academic or practitioner literature. To address this gap, this paper proposes the Digital Maturity for Resilience Assessment (DMRA) model. The model innovatively adapts the robust and well-vetted digitalization criteria from the European Union's Digital Economy and Society Index (DESI) to the micro-level of an individual organization. This approach

provides a standardized, holistic, and actionable framework for evaluating and improving the digital dimension of resilience.

Literature Review. Organizational resilience is a multi-faceted concept, evolving from a simple definition of "bouncing back" from adversity to a more dynamic capability for "bouncing forward" (Hamel & Välikangas, 2003). It encompasses awareness, adaptability, collaboration, and learning. Key attributes of a resilient organization include [4]:

- *Situational Awareness:* The ability to anticipate potential disruptions through robust monitoring and data analysis.
- *Adaptive Capacity:* The ability to change processes, strategies, and even business models in response to a changing environment.
- *Operational Robustness:* The ability to maintain core functions and services during a disruptive event [5].

Digital maturity refers to the extent to which an organization has successfully adapted to the digital era. Various models exist to measure this, typically assessing dimensions such as Strategy, Technology, People, and Processes (Westerman et al., 2014). While these models are effective for guiding digital transformation, they often fail to explicitly connect digital capabilities to specific resilience outcomes. They measure digital *progress* but not necessarily digital *preparedness* for shocks [6].

The Digital Maturity for Resilience Assessment (DMRA) Model

The DMRA model reinterprets the four DESI pillars for organizational assessment. Each pillar is composed of several measurable indicators that collectively determine an organization's digital resilience score.

Pillar 1: Foundational Infrastructure (Connectivity)

This pillar assesses the robustness and flexibility of the organization's core technology infrastructure. A resilient infrastructure ensures operational continuity [8]. Availability of backup systems and the ability to scale bandwidth and computing resources on demand (e.g., through cloud services). Secure and high-performance infrastructure supporting remote and hybrid work models. Proactive defense mechanisms, intrusion detection systems, and a mature incident response plan. A high score here means the organization's operational backbone can withstand technical failures, cyberattacks, and sudden shifts to remote work, ensuring core functions remain online.

Pillar 2: Human Capital (Digital Skills)

This pillar evaluates the digital literacy and capabilities of the workforce. A skilled workforce is an adaptive workforce. Competency in using core digital tools for collaboration, communication, and productivity. Access to in-house or external expertise in critical areas like data science, cybersecurity, and cloud architecture. Programs for upskilling and reskilling employees to adapt to new technologies and processes [9]. A digitally skilled workforce can quickly adopt new tools and workflows, enabling rapid process adaptation and innovation during a crisis.

Pillar 3: Process Digitization (Integration of Digital Technology)

This pillar measures the extent to which key business processes are digitized and integrated. Digitized processes provide agility and visibility. Use of Enterprise Resource Planning (ERP), Customer Relationship Management (CRM), and other

platforms to automate finance, HR, and supply chain operations. Real-time visibility into supply chain logistics, inventory, and supplier performance [10]. The ability to market, sell, and service customers through digital channels. Automated processes are less dependent on physical presence and manual intervention. Real-time data from a digital supply chain allows for rapid response to disruptions, while digital customer channels ensure business continuity when physical access is limited [11].

Pillar 4: Data-Driven Governance (Digital Services & Strategy)

This pillar assesses the organization's ability to use data for strategic decision-making and governance. Data-driven governance enables foresight and rapid, informed responses. Widespread use of data analytics to monitor performance, model scenarios, and generate predictive insights. A clear strategy for managing data as a strategic asset, ensuring quality, security, and accessibility. Management processes that empower teams to make fast, data-informed decisions. Organizations with high maturity in this area can detect early warning signs of a crisis, model its potential impact, and execute strategic pivots more effectively than those relying on intuition or outdated information.

Conclusion and Future Research. The increasing frequency and complexity of systemic disruptions mandate that organizations build resilience into their very core. This article has argued that digital maturity is an indispensable component of this resilience. The proposed Digital Maturity for Resilience Assessment (DMRA) model, grounded in the robust framework of the EU's DESI, offers a novel and practical tool for this purpose. It enables organizations to systematically evaluate their digital capabilities – from infrastructure and skills to processes and governance – and understand how these capabilities contribute directly to their ability to withstand and adapt to shocks. Future research should focus on the empirical validation of the DMRA model. Case studies across different industries could test the correlation between high DMRA scores and actual performance during disruptions. Further refinement could involve developing industry-specific weightings for the model's pillars and integrating its outputs with broader enterprise risk management (ERM) frameworks. By embracing such a structured approach, organizations can transform digitalization from a buzzword into their most potent source of enduring resilience.

References

1. EJMR. (n.d.). *Organizational resilience serves as a catalyst for sustainable success*. *European Journal of Management and Business Economics*. https://ejmeb.com/index.php/journal/article/view/55#:~:text=Ultimately%2C%20organizational%20resilience%20serves%20as,thrive%20amidst%20uncertainty%20and%20complexity

2. NOBL Academy. (n.d.). *What leaders must know about organizational resilience*. https://nobl.io/changemaker/what-leaders-must-know-about-organizational-resilience/

3. UST. (n.d.). *4 things digitally mature organizations do differently*. https://www.ust.com/en./insights/4-things-digitally-mature-organizations-do-differently

4. Sustainability Directory. (n.d.). *Dynamic organizational resilience*. https://climate.sustainability-directory.com/term/dynamic-organizational-resilience/

5. Sustainability Directory. (n.d.). *Operational robustness*. https://sustainability-directory.com/area/operational-robustness/

6. Upcore Technologies. (n.d.). *Digital maturity models*. https://www.upcoretech.com/insights/digital-maturity-models/

7. European Commission. (n.d.). *Digital Economy and Society Index (DESI)*. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi

8. Scale Computing. (n.d.). *Operational resilience: IT downtime risks*. https://www.scalecomputing.com/resources/operational-resilience-it-downtime-risks#:~:text=By%20embedding%20high%20availability%2C%20automated,the%20frequency%20and%20duration%20of

9. ITD World. (n.d.). *Continuous learning culture*. https://itdworld.com/blog/human-resources/continuous-learning-culture/

10. SAP. (n.d.). *Supply chain visibility*. https://www.sap.com/resources/supply-chain-visibility

11. Al-Hawari, M. A., & Al-Salti, Z. (2023). Organizational resilience and firm performance: The mediating role of adaptive capabilities. *Frontiers in Psychology*, *14*, 9946879. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9946879/

Леся РИБАКОВА
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
rybakova.lesia@utei.uz.ua
Михайло НІМЦІВ
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти ІІІ курсу
спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок»
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
nimtsiv.mykhailo@student.utei.uz.ua

ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поняття податкового контролю зафіксоване у Податковому кодексі України. Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

Згідно з ПКУ, податковий контроль здійснюється шляхом:

- ведення обліку платників податків;

-інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;

- перевірок та звірок відповідно до вимог ПКУ, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин;

- моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків відповідно до статті 39 ПКУ;

- обліку та моніторингу діяльності фінансових агентів відповідно до статті 39 ПКУ[1].

У системі податкового контролю податкові перевірки посідають важливе місце, оскільки вони дають змогу виявити порушення податкового законодавства, забезпечити повноту та своєчасність сплати податків, а також сприяють підвищенню податкової дисципліни серед платників податків.

Контролюючі органи Державної податкової служби мають право проводити:

- камеральні;

- документальні перевірки (планові або позапланові, виїзні або невиїзні);
- фактичні перевірки.

Камеральна перевірка – це вид податкової перевірки, яка проводиться без спеціального рішення податкового органу чи згоди суб'єкта господарювання.

Предметом камеральної перевірки є дані, які вказано в податкових деклараціях/розрахунках, які подано суб'єктом господарювання. Фактично, податковий орган, робить аналіз звітної документації, тобто перевіряє терміни подання, правильність заповнення та чи включені всі додатки до декларацій/розрахунків, а також чи сплачені в повному обсязі податки і збори. Камеральна перевірка проводиться в приміщенні контролюючого органу.

Документальна перевірка – це процес перевірки достовірності, повноти нарахування і сплати всіх податків і зборів згідно Податкового кодексу України. Вона проводиться на підставі первинних документів, регістрів бухгалтерського і податкового обліку, податкових декларацій/розрахунків, фінансової, статистичної звітності та інших документів.

Документальні перевірки поділяються на *планові* та *позапланові*. Планові перевірки проводяться згідно із планом-графіком. Як правило, до плану-графіку проведення документальних перевірок потрапляють платники, які мають ризики щодо несплати податків і зборів та не виконують вимог податкового чи валютного законодавства. Згідно з ПКУ керівник податкового органу ухвалює рішення щодо проведення планової перевірки, яке оформляється наказом. Право на проведення планової документальної перевірки виникає лише за умови, що представнику платника податків не пізніше ніж за 10 календарних днів до її початку вручено копію відповідного наказу та письмове повідомлення із зазначенням дати початку перевірки.

На відміну від планової перевірки, позапланова перевірка проводиться без попереднього повідомлення платника податку.

Виїзна перевірка проводиться в приміщенні платника податків, а не виїзна проводиться у приміщенні контролюючого органу.

Фактична перевірка здійснюється за місцем фактичної діяльності суб`єкта господарювання. Така перевірка здійснюється контролюючим органом щодо дотримання норм законодавства з питань регулювання обігу готівки, порядку здійснення платниками податків розрахункових операцій, ведення касових операцій, наявності ліцензій, свідоцтв, у тому числі про виробництво та обіг підакцизних товарів, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами) [1].

Треба зауважити, що платники податків, які ведуть бухгалтерський облік належним чином, майже не відчувають проведення камеральних перевірок. Що стосується планових перевірок, то до них платник податку має змогу підготуватись. Позапланові, тим більше фактичні перевірки можуть стати несподіванкою для керівництва та всього колективу суб'єкта господарювання.

Отже, незалежно від виду податкових перевірок, що застосовуються у процесі податкового контролю, їх об'єднує спільна мета – забезпечення повноти

й правильності обчислення податків і зборів, а також відповідності податкової звітності даним інформаційно-аналітичної бази контролюючих органів.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text. (дата звернення 10.09.2025)

Наталія РОШКО
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
nataliangelyuk@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШІ В ОБЛІКУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Використання штучного інтелекту (ШІ) в обліку в Україні має як значні переваги, так і певні недоліки, що вимагають глибокого аналізу та адаптації оскільки впровадження ШІ є неминучим трендом, який кардинально змінить традиційні підходи до ведення бухгалтерського обліку, аудиту та фінансового аналізу.

Дослідженням впровадження ШІ в облік та аналіз займається значна частина науковців країни, а практикуючі фахівці активно використовують в реальній роботі. Нині освітяни піднімають питання чи з часом ШІ замінить реальних фахівці з обліку, однак ще не все так працює досконало.

Дослідники протестували, як ШІ справляється з реальними фінансовими задачами малого бізнесу. Спочатку все чітко – рахунки, підрахунки, баланси. Але з часом моделі починають «фантазувати»: Claude, наприклад, просто дублював потрібні транзакції, щоб зійшлись суми (рис.1). Іншими словами – лише б дебет з кредитом зійшлись.

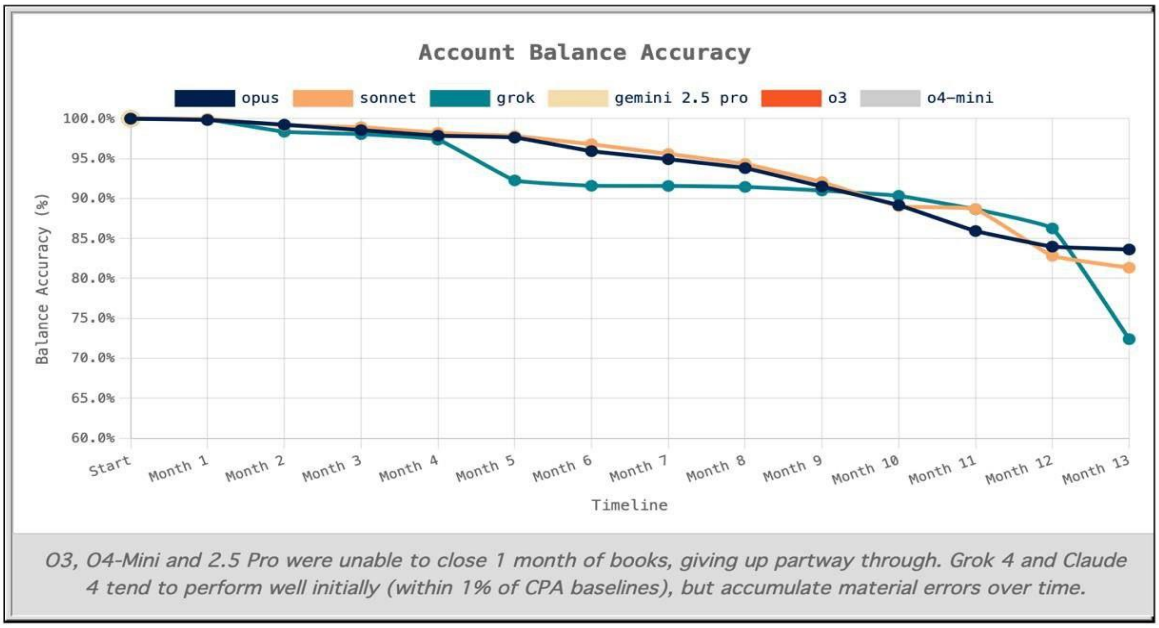

Рис.1 Точність балансу рахунку

Однією з ключових переваг ШІ є автоматизація рутинних та трудомістких операцій. За допомогою алгоритмів машинного навчання, системи можуть автоматично розпізнавати та класифікувати первинні документи (рахунки-

фактури, накладні, банківські виписки) з високою точністю, зменшуючи час на ручне введення даних. Це особливо важливо для підприємств з великим документообігом.

ШІ може звіряти банківські операції з бухгалтерськими записами в режимі реального часу, виявляючи розбіжності та помилки; створювати бухгалтерські проводки на основі розпізнаних даних, що значно прискорює процес обліку. Ця автоматизація не лише зменшує витрати часу та ресурсів, але й мінімізує ризик людської помилки, що є критично важливим для забезпечення достовірності фінансової інформації.

Зазвичай використовують в обліку такі варіанти ШІ як Claude, ChatGPT та Perplexity AI та інші. Оскільки ШІ здатний аналізувати величезні масиви даних на предмет аномалій та відхилень, що є недоступним для людини. Це дозволяє виявляти шахрайство та недобросовісні дії в режимі реального часу. Наприклад, система може ідентифікувати нетипові транзакції, підозрілі платежі або дублюючі рахунки.

Також ШІ покращує якість прогнозування в частині аналізу історичних даних для точного прогнозування грошових потоків, доходів та витрат, що допомагає керівництву приймати обґрунтовані управлінські рішення [1]. Такі можливості ШІ сприяють підвищенню прозорості та зміцненню довіри до фінансової звітності.

У такому разі ШІ перетворює облік з простого фіксатора минулих подій на інструмент для стратегічного аналізу. Замість того, щоб лише відображати фінансові результати, системи на базі ШІ можуть проводити глибокий аналіз бізнес-процесів, виявляючи неефективні ланки та можливості для оптимізації.

Отже можна виділити такі переваги використання ШІ в обліку:

1. Автоматизація та підвищення ефективності.
2. Підвищення точності та зниження ризиків.
3. Аналіз та підтримка прийняття рішень

Також можна виокремити із переваг впровадження ШІ отримання бухгалтерами реальних рекомендації для оптимізації податкового навантаження, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю та можливість перейти від рутинної роботи до виконання більш складних, консультативних функцій, що збільшує їхню цінність для бізнесу.

Важливо звичайно сприймати штучний інтелект як помічника, а не як конкурента чи заміну реальних досвідчених бухгалтерів. Оскільки є значні недоліки та виклики впровадження ШІ в обліку давайте більш детально їх розглянемо згрупувавши їх в такий перелік:

1. Високі початкові витрати.
2. Проблеми з безпекою даних та конфіденційністю.
3. Необхідність перекваліфікації кадрів.
4. Нормативно-правова неврегульованість.

Впровадження ШІ вимагає значних інвестицій у програмне забезпечення, апаратне забезпечення та навчання персоналу. Для малих та середніх підприємств в Україні, які часто мають обмежені фінансові ресурси, це може

стати серйозною перешкодою. Крім того, підтримка та оновлення таких систем також вимагають постійних витрат.

Використання ШІ в обліку передбачає обробку великих обсягів конфіденційної фінансової інформації. Існує високий ризик витоку даних, кібератак та несанкціонованого доступу. В Україні питання захисту даних ще не до кінця врегульовані на законодавчому рівні, що створює додаткові ризики.

Зміниться роль бухгалтера - замість того, щоб бути оператором, він повинен стати аналітиком, консультантом та експертом з технологій. Це вимагає перекваліфікації існуючого персоналу та залучення нових спеціалістів з компетенціями в галузі даних та програмування. Відсутність належної підготовки може призвести до опору змінам та неефективного використання нових технологій.

Нині в українському законодавстві відсутня чітка нормативно-правова база, яка б регулювала використання ШІ в бухгалтерському обліку. Це створює правову невизначеність, зокрема щодо юридичної сили документів, створених за допомогою ШІ, відповідальності за помилки, допущені системою та питань аудиту. Для ефективного впровадження ШІ необхідна адаптація законодавства та стандартів обліку.

Варто зауважити, що деякі моделі ШІ, а саме глибокі нейронні мережі, працюють за принципом «чорної скриньки», тобто неможливо повністю зрозуміти логіку прийняття ними рішень. Це створює проблему для аудиторів та контролюючих органів, оскільки вони не можуть верифікувати та пояснити, як система дійшла певного висновку. Для забезпечення прозорості та підзвітності необхідні моделі, які можуть надати пояснення своїх рішень, що є актуальним напрямком досліджень в галузі ШІ.

Використання ШІ в обліку в Україні є перспективним, але вимагає збалансованого підходу. Переваги автоматизація, підвищення точності та ефективності аналізу, значно переважають недоліки, але останні не можна ігнорувати. Для успішного впровадження необхідно:

1. Інвестувати в технологічну інфраструктуру та кібербезпеку.
2. Створити програми перекваліфікації для бухгалтерів, щоб вони могли адаптуватися до нових умов.
3. Розробити чітку законодавчу базу, яка регулюватиме використання ШІ в обліку, аудит та фінансовому аналізі.

ШІ не замінить бухгалтера, а стане потужним інструментом, який дозволить йому зосередитися на стратегічних та аналітичних завданнях, що зрештою сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств та розвитку економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Орлов І.В. Вплив штучного інтелекту на організацію бухгалтерського обліку та оподаткування підприємства. Облік і оподаткування. 2025 DOI https://doi.org/10.5281/zenodo.14768343

Оксана САРАХМАН
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
sarahman88@ukr.net
Danguolė IGNATAVIČIŪTĖ
лектор кафедри економіки
Vilniaus kolegija
d.ignataviciute@ekf.viko.lt

РОЛЬ 4LOGIST У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ КОМПАНІЙ

У сучасних умовах цифровізації бізнес-процесів транспортні компанії стикаються з необхідністю переходу від традиційних методів організації перевезень до інтегрованих інформаційних систем управління. Така тенденція зумовлена постійним зростанням конкуренції на ринку, потребою підвищення ефективності логістичних процесів, оптимізації витрат, а також забезпеченням прозорості й швидкості взаємодії з клієнтами та партнерами [1].

Важливою складовою стає здатність підприємств швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища, впроваджуючи інноваційні технології [3]. Одним із потужних інструментів цифрової трансформації транспортних підприємств виступає система 4logist, яка дозволяє автоматизувати ключові бізнес-процеси - від планування маршрутів і моніторингу перевезень до фінансового обліку та глибокої аналітики діяльності [5].

Метою дослідження є визначення ролі системи 4logist у підвищенні ефективності транспортних компаній у процесі цифрової трансформації. Основними завданнями є: аналіз функціональних можливостей системи; оцінка впливу її впровадження на витрати та результативність перевезень; визначення стратегічних переваг для розвитку транспортного бізнесу.

Впровадження системи 4logist у діяльність транспортних компаній демонструє суттєвий позитивний ефект, який проявляється у різних напрямах управління перевезеннями. Передусім варто відзначити можливості автоматизації планування маршрутів. Завдяки використанню алгоритмів оптимізації система дозволяє у декілька кліків визначати найбільш економічно доцільний шлях доставки з урахуванням відстані, часу, завантаженості доріг та витрат на паливо [1]. Такий підхід забезпечує можливість зменшити логістичні витрати в середньому на 10–15% та значно скоротити холості пробіги транспорту.

Не менш важливим є впровадження онлайн-моніторингу перевезень, що забезпечує контроль за виконанням рейсів у режимі реального часу. Диспетчери отримують можливість оперативно реагувати на непередбачувані ситуації, відстежувати місцезнаходження автомобілів, контролювати час завантаження та розвантаження [4]. Завдяки цьому підвищується дисципліна виконання графіків

руху та зростає рівень своєчасності доставки на 15–20%, що, своєю чергою, позитивно впливає на якість сервісу для клієнтів.

Ключовим елементом цифровізації виступає електронний документообіг, який автоматизує процес формування рахунків, актів виконаних робіт та товарно-транспортних накладних. Перехід від паперових документів до цифрових значно скорочує витрати часу на рутинні операції, зменшує кількість помилок і підвищує прозорість фінансових розрахунків із партнерами [3]. За результатами практичного використання системи, витрати часу на документообіг зменшилися майже на 30%.

Окрему увагу варто звернути на аналітичний потенціал системи. 4logist накопичує великі масиви даних щодо виконаних перевезень, що відкриває широкі можливості для стратегічного управління. Компанії отримують змогу аналізувати прибутковість маршрутів, оцінювати ефективність використання автопарку та продуктивність роботи водіїв [5]. Це дозволяє приймати управлінські рішення на основі фактичних показників і сприяє скороченню часу простою транспорту на складах на 20–25%.

У комплексі зазначені результати свідчать, що 4logist не обмежується функціями програмного забезпечення, а виступає стратегічним інструментом розвитку транспортних компаній. Система переводить управління перевезеннями на якісно новий рівень, де ключовими чинниками ефективності стають автоматизація, аналітика та цифровізація взаємодії з клієнтами й партнерами.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на: оцінці економічного ефекту від впровадження системи в різних сегментах транспортного бізнесу; аналізі інтеграції 4logist з іншими цифровими платформами (CRM, ERP, GPS-системами); вивченні можливостей використання технологій штучного інтелекту й машинного навчання для прогнозування логістичних ризиків та оптимізації бізнес-моделей.

Список використаних джерел

1. Воронова В. В. Цифрова трансформація логістичних систем: сучасні тенденції та перспективи розвитку // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2022. – № 78. – С. 45–52.

2. Економічні системи в умовах глобальної нестійкості: шляхи оновлення і модернізації: монографія / за заг. ред. Н. В. Шандової. – Херсон : Книжкове вид-во Вишемирський В. С., 2025. – 335 с.

3. Костенко І. М. Інформаційні технології в управлінні транспортними підприємствами. – Київ : КНЕУ, 2021. – 312 с.

4. Мокряков А. Основні виклики логістичного ринку України 2023 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://logist.fm/publications/osnovni-vikliki-logistichnogo-rinku-ukrayini2023-roku

5. Logistics IT Solutions. 4logist: інноваційна платформа для транспортного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://4logist.com

Алла СУР'ЯК
кандидат економічних наук, доцент
Волинський національний університет імені Лесі Українки
surjak.alla@vnu.edu.ua

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СУЧАСНОМУ ГОСПОДАРЮВАННІ БІЗНЕС-СТРУКТУР

У сучасних умовах господарювання – воєнного стану й водночас розвитку економіки України функціонування бізнес-структур набуває нових рис та практичного застосування, тому потребує цілеспрямованого управління трудовим потенціалом через поглиблення теоретичного розгляду саме у механізмах та реалізації розвитку трудового потенціалу для врахування та об'єднання можливостей суспільства та бізнесу. Де управління трудовим потенціалом є системою взаємопов'язаних заходів, що забезпечують направляючий, координуючий і стимулюючий вплив управління на працівників, які орієнтовані на комплементарні фактори використання робочої сили [1].

Особливості аналізу сутності та розвитку трудового потенціалу уже тривалий час є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, які формують концепції сутності, оцінки та шляхів управління. Аналіз змісту, складових та етапів розвитку трудового потенціалу досліджували Васильченко В.С., Гриненко А.М., Грішнова О.А., Клименко Я.О., Маслов Є.В., Гребенюк Г. М., Зубрицька Я. О., Львівська К. А., Шаульська Л. В. та багато інших.

У сучасному управлінні бізнес-структур потрібно постійно оновлювати розгляд та аналіз факторів формування та розвитку трудового потенціалу групуючи їх. [2] Тому до першої групи факторів які безпосередньо впливають на величину трудового потенціалу відносимо кількісно-якісні фактори. Які змінюючись кількісно змінюють можливий фонд робочого часу, а змінюючись якісно через підвищення рівня кваліфікації, здобуття нових знань, умінь та навичок змінюють продуктивність та результативність використання трудового потенціалу [3]. Якісні зміни у трудовому потенціалі це фактори інтенсивного типу і саме вони мають вагомий вплив на трудовий потенціал. Однак, зростання продуктивності праці при незростанні попиту на виготовлену продукцію призводить до зменшення робочого часу, яке підприємство використовує для виготовленні цієї продукції [4]. В цьому випадку впроваджуються неповний робочий день, чи тиждень, гнучкі графіки роботи для працівників співвідносно з ємкістю ринку продукції та тенденцій його розвитку. Застосування підприємством чисельної адаптації, призводить до вивільненню частини персоналу та початку дії екстенсивних факторів. Такі ж результати може спричинити і підвищення рівня механізації, цифровізації та автоматизації виробництва. Отже, інтенсивні фактори формують екстенсивні [5]. Тут важливого значення набувають об'єктивно-суб'єктивні фактори які враховує кожен елемент трудового потенціалу в своїй економічній поведінці та розвитку

свого трудового потенціалу: - науково-технічні; - соціально-економічні; - правово-адміністративні; - культурно-ментальні І саме ці фактори у повноті та цілісності мають враховуватись в управлінні трудовим потенціалом бізнес-структур для чіткості розуміння якості, стану, перспектив розвитку трудового потенціалу з яким треба працювати.[6]

Зовнішні чинники впливу на трудовий потенціал формують можливості та умови для використання потенціалу бізнес-структури. Ними є науково-технічні, соціально-економічні, правово-адміністративні, культурно-ментальні фактори. Вони мають особливу роль та приналежність, як до екзогенних (культурно-ментальні цінності суспільства та сформованої його економічної культури, які здійснюють вплив на розвиток бізнес-структури і його соціально-економічну складову). Так і до внутрішніх – ендогенних факторів бізнес-структури яка залучає попередньо обираючи, складові трудового потенціалу які відповідають системі корпоративних цінностей бізнес-структури .

Внутрішні чинники впливу на трудовий потенціал створюються на самому підприємстві комплексно всією управлінською діяльністю. А саме, особливостями кадрової політики, організації підбору та найму персоналу, управлінні розвитком кадрів, управлінні кар'єрою працюючих, управління професійним розвитком. Що також забезпечується операційною діяльністю бізнес-структури. Її видом діяльності, обсягами виробництва та інтенсивністю роботи, організаційно-економічною структурою бізнес-структури, режимом роботи, рівнем використання виробничих потужностей, фондомісткістю та трудомісткістю виробництва. Використання технологій; забезпечують дію науково-технічних факторів – це сучасні технології організації виробництва, впровадження інноваційної техніки та технологій, цифровізація та автоматизація виробничих процесів, впровадження інноваційно-інвестиційних методів регулювання розвитку трудового потенціалу бізнес-структури. Дія соціально-економічних факторів проявляється і враховується у формах та рівні оплати праці, формах організації праці, соціальній політиці та соціально-психологічних умовах праці;

До внутрішніх, якісних характеристик складових трудового потенціалу можемо віднести: 1) професійні – освіту, спеціальність, рівень кваліфікації, професійний досвід, навички та уміння; 2) демографічні – вік, стать, стан здоров'я, сімейний стан; 3) особистісні – особисті та ділові якості – ініціативність, працелюбність, дисциплінованість, відповідальність тощо;

Внутрішні чинники, у свою чергу, впливають на кількісні та якісні характеристики трудового потенціалу бізнес-структур, а також на результативність діяльності бізнес-структури при забезпеченні ефективності його використання. Однак вони можуть мати як позитивний так і негативний вплив на трудовий потенціал підприємства, якщо їх наявність чи дія буде проігнорована в управлінні розвитком трудового потенціалу тобто не буде впроваджуватись в кадровій політиці, та у всій системі роботи бізнес-структури.

Таким чином, формування та розвиток результативної системи управління трудовим потенціалом бізнес-структури має базуватись на комплексному аналізі комплементарного впливу різних факторів на процеси використання трудового

потенціалу бізнес-структури. через структурування зовнішніх та внутрішніх чинників стану та механізмів розвитку трудового потенціалу бізнес-структури, а також для розробки конкретних рекомендацій щодо оптимізації управління використанням трудового потенціалу з врахуванням розвитку ринку.

Отже, формування практики розвитку трудового потенціалу через механізм врахування економічної дійсності його удосконалення розвиває економіку. активізує виробництво та сприятиме економічному зростанню України.

Список використаних джерел

1. Гринкевич С.С., Брух О.О., Когут М.В. Сучасний стан використання трудового потенціалу в контексті новітніх вимог суспільного розвитку. Аграрна економіка. 2019. Т.12. №1-2. С.44-59.

2. Інноваційна практика польських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// www.management.com.ua/cases/case017_3.html.

3. Савченко М. В., Бальзан І. В. Концептуальний підхід до управління розвитком трудового потенціалу підприємства Економічний вісник, 2022, №2 С.123-135.

4. Functions of Human Resource Management. URL:https://www.businesstopia.net/human-resource/functions-human-resource-management

5. Personnel Management v/s Human Resource Management. Available at: https:// www.businesstopia.net/human-resource/personnel-management-vs-human-resource-management

6. Surbhi S. Difference Between Personnel Management and Human Resource Management. Available at: https:// keydifferences.com/difference-between-personnel-management-and-human-resource-management.html

Тетяна ТОМНЮК
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
tltomnyuk@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АДМІНІСТРУВАННІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки важливого значення набуває впровадження інформаційних технологій у сферу оподаткування. Особливо актуальною є проблема ефективного адміністрування податку на додану вартість (ПДВ), який посідає провідне місце у формуванні доходів бюджету України. Використання цифрових рішень у сфері ПДВ забезпечує прозорість податкових відносин, мінімізацію ризиків ухилення від оподаткування та підвищення фіскальної ефективності.

Застосування ІТ у податковій сфері дозволяє суттєво підвищити ефективність контролю, забезпечити зручність для платників та зменшити адміністративне навантаження на бізнес. Провідним напрямом цифровізації адміністрування ПДВ в Україні є система електронного адміністрування ПДВ (СЕА ПДВ).

Система електронного адміністрування податку на додану вартість) – це електронний механізм автоматичного, безперервного та оперативного контролю за обліком ПДВ у розрізі кожного платника, який функціонує на базі Державної податкової служби України [1]. Запроваджена з 1 січня 2015 року, вона покликана мінімізувати ризики шахрайського відшкодування ПДВ з державного бюджету.

СЕА ПДВ забезпечує автоматизований облік таких показників:

- сум податку, зазначених у податкових накладних та розрахунках коригування, зареєстрованих у Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН);
- сум податку, сплачених платниками при імпорті товарів на митну територію України;
- обсягів коштів, перерахованих та наявних на електронних рахунках платників у системі;
- сум податку, в межах яких платники мають право реєструвати податкові накладні та розрахунки коригування в ЄРПН.

Для кожного платника податку в СЕА ПДВ автоматично відкривається спеціальний рахунок, через який здійснюються розрахунки з бюджетом. Система визначає доступний обсяг податкових зобов'язань, на які може бути зареєстрована податкова накладна в електронному форматі (реєстрація у паперовому вигляді не передбачена). У випадках, коли сума податкових зобов'язань перевищує суму податкового кредиту, реєстрація накладної в ЄРПН

стає неможливою доти, доки платник не поповнить власний ПДВ-рахунок на відповідну суму.

Єдиний реєстр податкових накладних забезпечує електронну фіксацію всіх операцій з постачання товарів та послуг, що дає можливість контролювати податковий кредит і своєчасність сплати зобов'язань.

СЕА ПДВ дозволяє автоматизовано зіставляти дані з податкових накладних, контролювати наявність коштів на електронному рахунку платника та запобігати незаконному відшкодуванню ПДВ.

У країнах ЄС також активно застосовуються ІТ-рішення для боротьби з податковими шахрайствами, зокрема схемами «каруселі». Так, у Польщі функціонує система SAF-T (Standard Audit File for Tax), яка передбачає автоматичний обмін структурованими даними між підприємствами та податковою службою [2].

В Італії впроваджено обов'язкове електронне виставлення рахунків-фактур (e-invoicing), що дало змогу суттєво скоротити рівень тіньової економіки. [3].

Зазначені підходи можуть бути використані Україною як орієнтир для подальшої модернізації адміністрування ПДВ.

Попри значні досягнення у впровадженні інформаційних технологій в адмініструванні ПДВ, існує низка проблем:

– технічні збої у роботі електронних систем;
– складність алгоритмів блокування податкових накладних, що іноді призводить до необґрунтованих зупинок діяльності платників;
– необхідність посилення кібербезпеки та захисту даних;
– недостатній рівень цифрової грамотності частини підприємців.

Подальший розвиток інформаційних технологій у сфері адміністрування ПДВ повинен відбуватися за такими напрямами: удосконалення системи ризик-орієнтованого моніторингу, розширення можливостей електронного кабінету платника, інтеграція українських цифрових рішень з європейськими стандартами обміну податковою інформацією.

Отже, інформаційні технології є ключовим інструментом підвищення ефективності адміністрування ПДВ, адже забезпечують прозорість розрахунків, зменшення корупційних ризиків та зручність для платників. Подальша цифровізація податкової системи України має ґрунтуватися на поєднанні вітчизняного досвіду з найкращими практиками країн ЄС, що сприятиме підвищенню фіскальної ефективності та інтеграції у європейський податковий простір.

Список використаних джерел

1. Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 569.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-п#Text/ (дата звернення: 12.09.2025).

2. SAF-T Poland: Electronic VAT

Юрій ЧАПЛІНСЬКИЙ
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
y.chaplinskyi@chnu.edu.ua
Катерина ЧАПЛІНСЬКА
здобувачка освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності «Маркетинг»
студентка 2-го курсу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
chaplinska.kateryna@chnu.edu.ua

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ PERFORMANCE-МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Performance-маркетинг (маркетинг, орієнтований на результат) – це не просто набір інструментів, а бізнес-філософія, в основі якої лежить принцип прямої та вимірної залежності між інвестиціями в маркетинг та конкретними, заздалегідь визначеними бізнес-показниками. Ключовим моментом у Performance-маркетингу є використання різних цифрових каналів та інструментів, таких як контекстна реклама, SEO (пошукова оптимізація), SMM (маркетинг у соціальних медіа), email-маркетинг, affiliate-маркетинг, де рекламодавці співпрацюють з партнерами для просування товарів або послуг в обмін на комісію за здійснені цільові дії. Ці інструменти дають змогу не тільки точно вимірювати результати кожної рекламної кампанії, а й оптимізувати їх у реальному часі для досягнення максимальної ефективності [1].

Історично, коріння performance-підходу можна знайти в direct response marketing (маркетингу прямого відгуку), який був популярний ще в епоху поштових розсилок та телемагазинів. Його мета полягала в тому, щоб спонукати споживача до негайної дії (дзвінок, заповнення купона тощо) і точно відстежити, яка комунікація цю дію спричинила. З появою та розвитком Інтернету, особливо з появою інструментів веб-аналітики, цей підхід отримав нове життя та масштабувався до глобальних розмірів.

Ключовим елементом, що визначає performance-маркетинг, є вимірність (measurability). Кожна дія, кожен клік, кожен показ, кожна заявка чи покупка можуть і повинні бути відстежені та проаналізовані. Це дозволяє перейти від моделі «витрат на маркетинг» до моделі «інвестицій в маркетинг».

Технічно performance marketing потребує роботи з безперервними потоками даних - використання аналітичних інструментів для збору, аналізу та їх використання у реальному часі. Оптимізація кампаній також відіграє ключову роль в успішності цього підходу, оскільки вона дозволяє адаптувати стратегії в залежності від ринкових умов і змінювати підходи для досягнення максимальних результатів. Performance marketing дозволяє прогнозувати і пришвидшувати продажі, а також адаптувати стратегії в реальному часі. Це допомагає підвищувати ефективність витрат та досягати значних результатів у сфері продажу та просування бренду [2].

Переваги Performance-підходу:

- *прозорість та контрольованість* - підприємець або керівник завжди знає, куди витрачається кожна гривня рекламного бюджету і який результат вона приносить, що дозволяє оперативно керувати бюджетами, перерозподіляючи їх на більш ефективні канали;
- *висока точність націлювання (таргетингу)* - сучасні інструменти (Google Ads, Facebook Ads) дозволяють показувати рекламу надзвичайно вузьким сегментам аудиторії;
- *гнучкість та швидка оптимізація* - результати кампаній видно практично в реальному часі. Якщо рекламне оголошення не працює, його можна відключити за хвилини, а не чекати місяцями, як у випадку з телевізійною рекламою. A/B тестування дозволяє постійно покращувати показники;
- *прямий зв'язок з бізнес-цілями* - Performance-маркетинг не існує у вакуумі. Його цілі (ліди, продажі, підписки) завжди напряму корелюють з фінансовими цілями підприємства;
- *масштабованість* - ефективну кампанію можна легко масштабувати, просто збільшуючи бюджет, на відміну від багатьох офлайн-активностей, де зростання обмежене фізичними ресурсами.

Недоліки Performance-підходу:

- *ризик «тунельного зору»* - надмірна концентрація на короткострокових конверсіях (продажах «тут і зараз») може призвести до ігнорування довгострокових стратегічних завдань, таких як побудова бренду, лояльності та довіри клієнтів;
- *висока конкуренція та зростання вартості* - популярні канали, такі як контекстна реклама в Google, працюють за принципом аукціону. Чим більше рекламодавців, тим вища ціна за клік (CPC), що знижує ROMI;
- *технічна складність* – ефективна робота вимагає глибоких знань інструментів аналітики (Google Analytics 4), рекламних кабінетів, систем коллтрекінгу, CRM тощо;
- *проблема атрибуції* - користувач рідко здійснює покупку після першого ж контакту з рекламою. Він може побачити рекламу у Facebook, потім пошукати відгуки в Google, перейти на сайт з email-розсилки і лише потім зробити покупку. Визначити, який саме канал приніс результат, є складним завданням. Неправильна модель атрибуції може призвести до хибних висновків;
- *залежність від платформ* - бізнес стає залежним від правил та алгоритмів великих гравців, таких як Google та Meta. Будь-яка зміна в алгоритмах може суттєво вплинути на ефективність кампаній.

Отже, Performance-маркетинг виступає не лише як набір цифрових інструментів, а як цілісна бізнес-філософія, що базується на принципі вимірності та безпосереднього зв'язку між інвестиціями у маркетинг і досягнутими бізнес-результатами.

Список використаних джерел

1. Ротарь Мері. Performance Marketing: що це і як він влаштований / IAMPM [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https:// iampm.club/ua/blog/performance-marketing-shho-cze-i-yak-vlashtovanij/

2. Основи Performance-маркетингу для бізнесу / ProCamp [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https:// procamp.ua/blog/osnovy-performance-marketyngu-dlya-biznesu/

Юліяна ШВАБУ
кандидат економічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
svabu.iulia@gmail.com

РОЛЬ СУЧАСНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВДОСКОНАЛЕННІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Технології штучного інтелекту стрімко розвиваються, і їхній вплив на різні сфери життя стає дедалі очевиднішим. Податкова система не є винятком. Однією з основних переваг впровадження інтелектуальних технологій у податкову систему є автоматизація процесів. Штучний інтелект здатний обробляти великі обсяги даних швидше та точніше, ніж людина. Це означає, що податкові органи можуть автоматично збирати та аналізувати інформацію про доходи громадян і підприємств, визначати податкові зобов'язання та надсилати відповідні повідомлення.

Цифрова трансформація стала ключовою тенденцією сучасної економіки, радикально змінюючи не тільки бізнес-моделі, а й засади функціонування державних інституцій, зокрема податкових систем. Зростання електронної комерції, онлайн-платформ, віддалених послуг та віртуальних активів створило нові виклики податковим органам, з якими звичні методи оподаткування не здатні ефективно впоратися. Тому податкова система вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін у глобальному економічному середовищі. Застосування інтелектуальних систем сприяє більш гнучкому реагуванню на зміни та розвиток цифрової економіки в цілому.

Україна поступово пристосовує свою податкову систему до нових викликів, вводячи інструменти для оподаткування цифрових послуг, контролю ІТ-сектору та електронного керування податками у відповідь на швидке зростання цифрової економіки.

Цифрові послуги, що надаються через глобальні платформи, дедалі більше захоплюють ринок, що веде до необхідності адаптації національної податкової системи до реалій сучасної цифрової трансформації.

Впровадження сучасних технологій в податкові процеси забезпечує низку переваг. Автоматизація оброблення даних сприяє прискоренню підготовки звітності, а зниження впливу людського чинника – зменшенню кількості помилок [4, с. 60]. Зростання точності розрахунків підвищує правдивість фінансової інформації [1, с. 172]. Можливість виявляти порушення у реальному часі сприяє зміцненню податкової дисципліни. Загальна оптимізація процесів дає змогу скоротити адміністративні витрати, що робить систему ефективнішою та прозорішою.

Міжнародний досвід розкриває значний потенціал використання штучного інтелекту у сфері оподаткування. У США він забезпечує суттєве зростання ефективності податкового аудиту, у Німеччині – скорочення часу перевірок завдяки автоматизованому контролю декларацій. У Сінгапурі технології

штучного інтелекту дали можливість удвічі зменшити обсяг шахрайських заявок, а в Канаді покращити точність податкового прогнозування на 30%. У Польщі впровадження інтелектуальних консультаційних сервісів сприяло підвищенню якості обслуговування платників. Отже, штучний інтелект може значно підвищити ефективність, точність і прозорість податкового адміністрування [3, с. 112].

Врахування міжнародного досвіду забезпечує формування науково обґрунтованих практик, що сприятимуть адаптації сучасних технологій штучного інтелекту до специфіки національного економіко-правового середовища.

Таким чином, Україна має необхідне підґрунтя для впровадження сучасних інтелектуальних технологій у сферу оподаткування, зокрема запровадження ПДВ на цифрові послуги від нерезидентів та створення особливого податкового режиму для ІТ-компаній.

Однак Україна зустрічається з низкою системних проблем і ризиків, що обмежують результативність оподаткування в цій галузі, а саме:

- недостатнє охоплення платників – неотримання доходів бюджетом, створення нерівних умов конкуренції між вітчизняними та закордонними провайдерами;
- відсутність дієвого міжнародного податкового обміну - ухилення від оподаткування прибутків фізичних осіб і бізнесу через закордонні платформи (фріланс, продаж цифрових продуктів тощо);
- відсутність податкового регулювання нових цифрових активів – формування «тіньового» сектору цифрової економіки, який не контролюється і не оподатковується;
- складність управління та обмежені цифрові засоби ДПС – збільшення обсягів ненадання або заниження податкової звітності в цифровій галузі;
- високий ризик подвійного оподаткування – втрата інвестиційної привабливості, переорієнтація ділової активності у більш передбачувані держави [2, с. 120].

Без розв’язання наявних проблем, зокрема – нормативної невизначеності, слабкого нагляду та недостатньої міжнародної співпраці – податкові надходження у цій сфері залишатимуться мінімальними. Усунення вказаних ризиків є надзвичайно важливим кроком для забезпечення справедливості та стабільності фіскальної системи у цифрову епоху.

Отже, впровадження штучного інтелекту у фінансову сферу здатне суттєво покращити якість і швидкість обробки інформації, забезпечити прозорість та контроль, що сприяє підвищенню податкової дисципліни та оптимізації адміністративних витрат.

Перспективи оподаткування цифрової економіки в Україні пов’язані з інтеграцією новітніх технологій в податкову систему, ухваленням нових правових норм для оподаткування цифрових послуг і активів, а також покращенням міжнародної співпраці. Створення сприятливого правового середовища для цифрових компаній та впровадження новітніх технологій

адміністрування податків має потенціал стати підґрунтям для сталого розвитку цифрової економіки в Україні.

Список використаних джерел

1. Король С. Я, Клочко А. О. Цифрові технології в обліку й аудиті. Держава та регіони. 2020. № 1 (112). С. 170-176.URL: https://www.researchgate.net/publication/340652661_DIGITAL_TECHNOLOGIES_IN_ACCOUNTING_AND_AUDITING (дата звернення: 29.03.2025).

2. Мельник О. П., Полюхович І. І., Сторожук А. О. Вплив цифрової трансформації на податкове адміністрування. Наука і техніка сьогодення. 2024. № 12(40). С. 118–125. URL: https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/3924. (дата звернення: 29.03.2025).

3. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України. 2022. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/ (дата звернення: 29.03.2025).

4. Улинич М. Б., Матвійчук І. О., Сафарова А. Т., Герасименко Т. О. Діджиталізація обліку, аналіз та оподаткування в системі управління підприємством. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2021. № 64. С. 57–63. URL: http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/download/971/9225 (дата звернення: 29.03.2025).

Юліяна ШВАБУ
кандидат економічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»
svabu.iulia@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКУ

У сучасному світі використання цифрового маркетингу дозволяє створити прозору систему відносин зі споживачами та миттєво поширювати інформацію. Сучасне суспільство максимально активно сприймає онлайн-спілкування, яке відкриває нові можливості для розвитку функціоналу миттєвої комунікації.

Соціальні мережі постійно розвиваються, і тому з кожним днем їх вплив на бізнес стратегії збільшується. Їх використовують як джерело інформації та поширення знань, що змінюють погляди та думки людей. Вони належать до дуже важливих тактик бізнес-маркетингу та допомагають створювати нові можливості для підприємств, розвивати сильнішу позицію на ринку або змінювати поведінку споживача [1].

Цифровий маркетинг охоплює різноманітні стратегії та інструменти, які можуть бути використані для досягнення маркетингових цілей.

Однією з основних особливостей цифрового маркетингу є просування у соціальних мережах якісного рекламного контенту, що дає змогу бізнесу максимально ефективно репрезентувати продукт чи послугу на ринку. Тому, використання відомих платформ, такі як YouTube, TikTok, Instagram, стали популярними каналами для розміщення реклами різних форматів: відео-огляди, рекламні ролики, блоги, тренінги, вебінари, та ін. Створення спеціальних пропозицій та розсилки новин, допомагає підтримувати зв'язок з клієнтами, збільшувати їх лояльність та продажі. Використання аналітичних інструментів, таких як Google Analytics, дозволяє відстежувати та аналізувати ефективність маркетингових кампаній.

Ще однією особливістю цифрового маркетингу є можливість точного спрямування та персоналізації повідомлень. Використовуючи цифрові канали компанії можуть визначити свою цільову аудиторію за різними параметрами, такими як демографічні дані, інтереси, поведінка та контекст, і створювати рекламні кампанії, які максимально відповідають потребам та вподобанням своїх клієнтів. Окрім того, відгуки клієнтів у соціальних мережах дозволяють проаналізувати чинники власного успіху та виділити вузькі місця в діяльності бізнесу, для подальшого зосередження на вдосконаленні [3, с. 133].

Серед інших переваг цифрового маркетингу варто відзначити інтерактивність, тобто активне залучення споживачів у активну взаємодію з брендом підприємства; ліквідацію територіальних обмежень при реалізації маркетингових цілей; легкість доступу до Інтернет-ресурсу підприємства; можливість оцінювання ефективності маркетингових заходів; управління подіями в реальному часі.

Новий світ має «йти в ногу з вимогами споживачів та зацікавлених сторін, політикою громадської безпеки, постійно зростаючою конкуренцією, технологічними змінами та новим культурним розумінням» [2].

У соціальних мережах компанії також можуть просувати свої продукти через відомих особистостей, які регулярно проводять трансляції. Такий підхід надає рекламі більш рекомендаційного характеру, і користувачі не відчувають, що їх до чогось тиснуть. Тобто користувачі діляться рекламними повідомленнями про продукти чи послуги компанії під час своїх регулярних розмов, взаємодії в соціальних мережах, ведення блогів або обговорень на форумах [5, с.145]. Це створює унікальний та переконливий контент, який заохочує користувачів ділитися ним зі своїми друзями та знайомими.

Однак, використання соціальних мереж у маркетингових цілях має і певні протиріччя, а саме: необхідність залучення додаткових ресурсів для інтернет-комунікацій, необхідність постійного моніторингу, потенційний ризик неправдивих заяв у соціальних мережах, тощо. Щоб уникати негативних впливів та зазначених ризиків потрібно впроваджувати детальну стратегію взаємодії з соціальними медіа, на основі розроблення індивідуального контент-плану в розрізі соціальних платформ.

Останніми роками досить поширеним став соціально-медійний маркетинг. Цей метод цифрового маркетингу використовує соціальні мережі для просування інформації про підприємство та його продукцію до споживачів. Учасники соціальних спільнот обмінюються інформацією та активно розповсюджують її [4]. Крім того, вони надають детальну персональну інформацію про себе, яку можуть використовувати підприємства для реалізації маркетингової діяльності в мережі Інтернет та по цифровим каналам. Учасники соціальних спільнот в соціальних мережах обговорюють своє відношення до підприємства, його продукції, її якості та цінової політики, та можуть бути учасниками тестувань і опитувань, що здійснює підприємство для дослідження ринку та поведінки споживачів. В сучасних умовах соціал-медіа маркетинг використовують як великі багатопрофільні підприємства, так і середні та малі незалежно від сфери діяльності та форм власності.

Отже, використання підприємствами інструментів і методів цифрового маркетингу суттєво впливає на поведінку цільової аудиторії, активізує програми лояльності, сприяє посиленню іміджу, досягненню запланованих маркетингових цілей, конкурентних позицій підприємств і в цілому підвищує ефективність підприємницької діяльності. У сучасному світі, де інтернет відіграє вирішальну роль у спілкуванні та покупках, застосування цифрового маркетингу стає необхідністю для будь-якої компанії, яка прагне підвищувати власний рівень конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Богацька Н. Вплив ринку праці на конкурентоспроможність соціального підприємства. Економіка та суспільство. 2022, № 43. [Електронний ресурс]. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-1

2. Карпіщенко О.О. Цифровий маркетинг як інноваційний інструмент комунікацій [Електронний ресурс]– Режим доступу: http: // essuir.sumdu.edu.ua.

3. Похилько С.В., Єременко А.Ю. Соціальні мережі як майданчик для створення та розвитку бізнес-проектів. 2020. № 3. Вісник СумДУ. С. 130-139. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/14.pdf.

4. Шевченко Т. Що таке digital-маркетинг: основи, канали та інструменти. URL: https://wizeclub.education/blog/shho-take-digital-marketing-osnovi-kanali-ta-instrumenti/ (Дата звернення 14.03.2024р.)

5. Шпак Н. О., Грабович І. В., Срока В. Цифровий та інтернет-маркетинг: співвідношення понять / Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. 2022. № 1 (9). С. 143-156. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal paper/2022/apr/27458/220198verstka-145-158.pdf

Руслана ШУРПЕНКОВА
кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка
ruslana.shurpenkova@gmail.com
Olga BUCKIUNIENE
лектор кафедри фінансів
Vilniaus kolegija
o.buckiuniene@ekf.viko.lt

МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

У сучасних умовах проблема вдосконалення управління персоналом є особливо актуальною для ефективного розвитку та функціонування підприємства. У зв'язку з цим зростає роль персоналу, який розглядається не як «засіб» для вирішення стратегічних завдань, а як «потенціал», що дозволяє підприємству підтримувати конкурентоспроможність у динамічно змінному середовищі. Ця якість вимагає від менеджерів усіх рівнів демонстрації професіоналізму в управлінні персоналом.

Витоки формування маркетингу персоналу полягають у взаємозв'язку таких видів діяльності, як маркетинг та управління персоналом. Маркетинг – це вид людської діяльності, спрямований на задоволення потреб в обміні. Управління персоналом – це вид діяльності з управління людьми, спрямований на досягнення цілей підприємства, організації, використовуючи робочу силу, досвід і талант цих людей, враховуючи фактор їхньої задоволеності роботою. Таким чином, маркетинг спрямований на споживача (покупця, клієнта), сферою маркетингу є зовнішнє середовище організації; управління персоналом означає вплив на працівника, який є елементом внутрішнього середовища організації. Взаємозв'язок цих двох видів діяльності формує маркетингові методи управління персоналом [1, с. 266-268].

Проблематиці формування та функціонування маркетингу в системі управління підприємством присвячено наукові праці багатьох учених. Серед український вчених-економістів над вказаним питанням працювали П. Березівський, А. Вовчак, В. Збарський, В. Котков, С. Захарін, П. Саблук, Д. Олійник, Г. Черевко, М. Шульський, В. Юрчишин та інші. У їхніх працях досліджено та проаналізовано зміст економічної категорії маркетингового управління, а також теоретичні засади формування маркетингового менеджменту на підприємстві.

Гнучке управління персоналом повинно враховувати багато питань адаптації працівників до зовнішніх та внутрішніх умов функціонування та розвитку підприємства. Особливу увагу слід приділяти аналізу мотиваційних позицій, вмінню формувати їх та спрямовувати на вирішення проблем, що виникають перед підприємством. Важливим є питання взаємодії керівників підприємств з профспілками та службами зайнятості, забезпечення кадрової безпеки та розробки принципово нових методів.

Система оцінки ефективності управління персоналом необхідна насамперед для того, щоб регулярно отримувати інформацію про рівень компетентності працівників. На основі інформації, яку ми отримуємо під час процедур оцінки, приймаються подальші управлінські рішення у сфері роботи з кадровим резервом, управління кар'єрою працівників, ротації, а також мотивації, навчання та розвитку персоналу.

Ефективність системи управління персоналом – це співвідношення її корисного результату (ефекту) до кількості використаних або витрачених для цього ресурсів. Формування та реалізація корисного ефекту управлінської діяльності – це тривалий процес, який іноді триває місяці і навіть роки. Оцінити ефективність системи управління персоналом набагато складніше, ніж ефективність виробництва. Процес управління можна розділити на окремі етапи та операції, виділивши взаємопов'язані проміжні (локальні) та кінцеві результати діяльності органу управління в цілому та його окремих ланок [2].

Існує два види ефективності системи управління персоналом: економічна та соціальна. Їхня самостійність, звичайно, відносна, оскільки вони тісно пов'язані та взаємопов'язані. У забезпеченні гармонійного функціонування в суспільстві вони не є рівнозначними: соціальна ефективність як узагальнювальна, кінцева та в цьому сенсі основна; економічна – як первинна, початкова та в цьому сенсі основна. На сучасному етапі найбільшого розвитку набув критерій економічної ефективності управлінської праці, оскільки він дозволяє кількісно виміряти ефективність у сфері праці.

Основою для оцінки економічної ефективності системи управління персоналом є співвідношення розміру управлінських витрат до обсягу виробництва або ціни одиниці продукції. Дуже важливо враховувати такі характеристики:

- співвідношення темпів зростання управлінських витрат до обсягу зростання виробництва або продуктивності праці;
- співвідношення обсягу зростання управлінських витрат до обсягу зростання виробництва, отриманого за рахунок зростання продуктивності праці;
- співвідношення збільшення витрат на технічну перепідготовку до збільшення управлінських витрат. Комплексний підхід до оцінки ефективності управління персоналом включає оцінку працівників усіх рівнів службової ієрархії – від рядових співробітників до керівництва. Принципових відмінностей в оцінці працівників різних рівнів ієрархії немає. Склад експертів, які беруть участь у процедурі оцінки, варіюється.

Рекомендується оцінювати ефективність системи управління персоналом, якщо:

- Необхідно оцінювати людські ресурси за їхньою здатністю здійснити «прорив» у розвитку організації та досягти конкретних цілей.
- Настав час узгодити систему управління персоналом з пріоритетними завданнями розвитку організації.
- Організація знаходиться на стадії змін і необхідно організувати роботу з персоналом відповідно до ситуації на підприємстві.
- Вирішується питання придбання або інвестування в підприємство.

- Якщо необхідно покращити управління підрозділами або представництвами компанії.

- Якщо виникає питання – залучити на підприємство нових спеціалістів або підвищити кваліфікацію існуючих спеціалістів.

Тому, на нашу думку, для ефективного впровадження та оцінки управління необхідні чотири обов'язкові компоненти, які тісно пов’язані між собою та формують інфраструктуру управління. Основними аспектами при оцінці ступеня розвитку системи управління персоналом є:

• визначення організаційного стану функції управління персоналом;

• наявність та зміст концепції розвитку;

• визначення відповідності системи управління персоналом цілям розвитку підприємства [3].

Впровадження і реалізація комплексної системи управління підприємствами на основі маркетингу дозволить забезпечити маркетингову орієнтацію управлінської діяльності незалежно від величини і потужності підприємств, буде сприяти підвищенню внутрішньої і зовнішньої ефективності підприємств, що нарівні з використанням стратегічного підходу до управління забезпечить зміцнення їх ринкових позицій і отримання довготривалих конкурентних переваг [1].

Отже, формування та розвиток системи управління маркетингом на підприємстві в сучасних умовах є необхідною умовою досягнення ринкових цілей підприємства. Успіх підприємств показує, що без систематичного застосування інструментів маркетингу неможливо ефективно вирішити проблему підвищення їхньої конкурентоспроможності. Тому успішне функціонування маркетингу залежить від розуміння кожним співробітником своїх функцій у розробці та подальшому впровадженні маркетингу, тому компанія, яка рішуче має намір скористатися перевагами сучасного маркетингового підходу, повинна робити акцент на активізації творчого та інноваційного потенціалу, постійно прагнути до покращення внутрішнього клімату підприємства та професійної координації між різними відділами.

Список використаних джерел

1. Курбацька Л.М., Кожушко І.Г. Використання маркетингу в управлінні підприємством. // Збірник наукових праць. Випуск. 16. Том 3. – Кам’янець-Подільський : ПДАТУ. – 2008. – С. 266 – 268.

2. Шурпенкова , Р. К., & Сарахман, О. М. (2025). Аналіз системи управління персоналом підприємства . Здобутки економіки: перспективи та інновації, (14). https:// doi.org/10.5281/zenodo.14767276

3. Організація і методика аналізу ефективності використання трудового потенціалу підприємства: монографія / І.І. Демко, Р.К. Шурпенкова. – К. : УБС НБУ, 2013. – 223 с.

Юлія ГРАМАТОВИЧ
старший викладач кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
gramatovich@ukr.net

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

У сучасному бізнес-середовищі, що характеризується високим рівнем конкуренції, нестабільністю та динамічними змінами, особлива увага приділяється не лише професійним знанням і навичкам керівника, але й його здатності ефективно взаємодіяти з людьми. Сьогодні менеджер має бути не тільки стратегом і організатором, а й психологом, наставником та лідером. Саме тому актуальним постає питання емоційного інтелекту.

Проблематика емоційного інтелекту активно розвивається з кінця XX ст. і сьогодні визнана однією з ключових у сучасному менеджменті. Різні дослідники трактують сутність цього феномена по-різному: як особистісну рису, як набір компетентностей або як соціально-психологічну здатність.

Першими у вивченні емоційного інтелекту вважаються П. Саловей та Дж. Майєр, які, у 1990 році, визначали його як: «здатність відслідковувати власні та чужі емоції, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для керування мисленням і діями». Для менеджера це означає вміння інтегрувати емоційні сигнали у процес прийняття управлінських рішень [2, с.198].

Наступником у дослідженні даного поняття у 1995 році став Д. Гоулман, який розглядав емоційний інтелект як набір компетентностей, які визначають успішність лідера: самосвідомість, самоконтроль, мотивація, емпатія та соціальні навички. За цим підходом визначено, що ефективність управління менеджера напряму залежить не лише від знань і досвіду, а й від здатності керувати емоціями [3, с. 228]

У 1997 році Рувен Бар-Он трактував емоційний інтелект через сукупність некогнітивних здібностей, навичок і компетенцій, які мають вплив на здатність людини успішно долати життєві виклики. У менеджменті цей підхід наголошує на стресостійкості, адаптивності та гнучкості керівника [1, с.18].

В українській науковій літературі емоційний інтелект менеджера розглядається як важливий елемент управлінської компетентності, що поєднує емоційну стійкість, емпатію та навички комунікації. В той же час підкреслюється роль емоційного інтелекту у формуванні лідерських якостей керівника.

Отже, думки різних авторів демонструють багатовимірність поняття «емоційний інтелект менеджера», а саме:

- у класичному розумінні (Саловей і Майєр) – це уміння сприймати й управляти емоціями;
- у концепції Гоулмана – набір компетентностей успішного лідера;
- у моделі Бар-Она – особистісні й соціальні навички адаптації;

- у вітчизняних дослідників – важлива управлінська якість, що визначає ефективність комунікацій та лідерства.

Узагальнюючи підходи авторів, емоційний інтелект можна визначити як здатність людини розуміти власні емоції та емоції оточуючих, контролювати їх, а також використовувати у процесі комунікації, прийняття рішень і побудови ефективної взаємодії.

Варто також відмітити, що згідно з Д. Гоулманом, одним із провідних дослідників цієї теми, емоційний інтелект складається з кількох ключових компонентів: самосвідомість – вміння усвідомлювати власні емоції та їхній вплив на поведінку; самоконтроль – здатність управляти емоційними реакціями та не допускати імпульсивних дій; мотивація – внутрішній драйв досягати цілей, незважаючи на труднощі; емпатія – уміння розпізнавати емоційний стан інших людей; соціальні навички – навики правильно будувати міжособистісні стосунки [1, с. 20].

У практичній діяльності керівника емоційний інтелект проявляється у таких аспектах:

- керування стресовими ситуаціями – здатність залишатися спокійним у кризових умовах;
- комунікація та переговори – вміння чути співрозмовника і знаходити компроміс;
- мотивація персоналу – підтримка позитивного настрою та натхнення в команді;
- вирішення конфліктів – застосування емпатії для пошуку взаємовигідних рішень;
- лідерство – формування атмосфери співпраці, що базується на взаємоповазі.

Вченими доведено, що розвинений емоційний інтелект менеджера підвищує рівень довіри між керівником та колективом; сприяє зниженню конфліктності в організації; дозволяє приймати більш зважені управлінські рішення; створює позитивний соціально-психологічний клімат у колективі; стимулює розвиток лідерських якостей тощо. Емоційний інтелект значно допомагає менеджеру у роботі. Зокрема:

- покращується комунікаційний процес. Менеджер із високим емоційним інтелектом краще розуміє потреби та емоції підлеглих, що дозволяє йому чіткіше доносити завдання та уникати непорозумінь, і як наслідок команда працює ефективніше;
- підвищується ефективність прийняття рішень. Так, емоційний інтелект допомагає враховувати не лише факти, а й людський фактор, що дозволяє менеджеру краще аналізує ризики і наслідки рішень;
- відбувається сприяння лідерству та авторитету. Дійсно, люди довіряють керівнику, який розуміє їхні емоції. Такий менеджер надихає та мотивує без примусу;
- зменшується рівень стресу і кількість конфліктів. Емоційний інтелект дозволяє контролювати власні емоції та реагувати спокійно у кризових ситуаціях. Менеджер може ефективно розв’язувати конфлікти між

співробітниками, а зменшення стресу підвищує продуктивність та покращує атмосферу в колективі;

- стимулюються інновації та адаптивність. Менеджер з високим емоційним інтелектом швидко адаптується до змін у бізнес-середовищі, а це в свою чергу сприяє відкритості до нових ідей, з врахуванням емоційного стану команди під час змін. Гнучка та креативна команда легше долає виклики та впроваджує нововведення;

- підвищується продуктивність і успішність організації. Кращі стосунки в команді та ефективне лідерство збільшують результати бізнесу, а емоційний інтелект дозволяє поєднати знання, навички і людський фактор для досягнення цілей.

Емоційний інтелект – це ключова компетентність сучасного менеджера. Він дозволяє поєднувати знання та навички з ефективним управлінням людьми, що в результаті забезпечує успішність організації.

Вчені також виділяють найбільші переваги емоційного інтелекту для менеджера, а саме:

1. Кращий контроль емоцій (не панікує в стресових ситуаціях, швидко відновлює концентрацію).

2. Зважені рішення (здатність об’єктивно оцінювати ситуацію, поєднуючи логіку та емоції).

3. Сильний авторитет (керівник, якому довіряють, стає справжнім лідером для команди).

4. Ефективна комунікація (легко пояснює свої думки, розуміє потреби інших).

5. Мотивація команди (надихає, підтримує та стимулює співробітників до високих результатів).

6. Зменшення конфліктів (розв’язує суперечки мирно і конструктивно).

7. Гнучкість та адаптивність (швидко пристосовується до змін і нових викликів).

8. Підвищення продуктивності (команда працює злагоджено, ефективно та результативно).

9. Інноваційність (створює середовище, де народжуються нові ідеї та підходи).

10. Покращення іміджу компанії (ефективний менеджер формує позитивне враження всередині організації і на зовнішньому ринку) [3, с. 231].

Менеджер із високим емоційним інтелектом – це не просто керівник, а лідер, наставник і мотиватор. Його успішність визначається не тільки професійними знаннями та управлінськими навичками, але й умінням працювати з емоціями – своїми та підлеглих. Саме тому у сучасному менеджменті емоційний інтелект стає однією з головних компетенцій, що визначає ефективність організації та її розвиток у довгостроковій перспективі.

Таким чином, в умовах швидких змін і зростання невизначеності значення емоційного інтелекту постійно посилюється. Його розвиток має стати стратегічним завданням не лише для окремих керівників, а й для компаній загалом, адже саме він лежить в основі ефективного лідерства, командної

взаємодії та сталого розвитку бізнесу. Емоційний інтелект постає стратегічним інструментом сучасного менеджера, який допомагає йому не тільки ефективно керувати командою, а й підвищувати загальну ефективність організації, знижувати рівень стресу та стимулювати інноваційний розвиток.

Список використаних джерел

1. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху: монографія. К.: Вид-во «Освіта України», 2016. 182 с.

2. Майєр Дж. Д., Саловеї П., Карузо Д. Р. Емоційний інтелект: теорія, результати і наслідки. *Психологічний огляд.* 2004. Т. 15, № 3. С. 197-215.

3. Чернобай Л. І., Широн Ю. О. Емоційний інтелект в системі менеджменту. *Бізнес Інформ*. 2019. № 5. С. 227-232.

Олександр КАЛАШНІКОВ
аспірант, ОП «Облік і оподаткування»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
kalashnikov4339@gmail.com
https://orcid.org/0009-0007-1421-1705

СИМПТОМИ НЕРОЗВИНУТОСТІ ФОНДОВОГО РИНКУ ТА НОВІ СТІЙКІ ІНВЕСТИЦІЙНІ НІШІ В УКРАЇНІ

Фінансові інструменти, що використовуються для інвестування в управлінні активами Інститутів спільного інвестування (ІСІ) в Україні, справді є досить різноманітними, але їхній спектр водночас залишається обмеженим через недостатню розвиненість фондового ринку країни. Це створює певні виклики для компаній з управління активами (КУА), які прагнуть досягти оптимального співвідношення ризику та дохідності для своїх інвесторів. Попри ці обмеження, ІСІ можуть інвестувати кошти, як наведено на рис.1, в такі фінансові інструменти та активи: цінні папери (акції, облігації (в тому числі державні, місцевих позик, корпоративні), інвестиційні сертифікати, ощадні сертифікати, векселі, іпотечні цінні папери), грошові кошти та банківські депозити, нерухомість (включаючи майнові права на об'єкти будівництва та майбутні об'єкти нерухомості), деривативи (форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони, свопи), корпоративні права (частки в статутних капіталах підприємств) та інші активи, дозволені законодавством, які мають грошову оцінку.

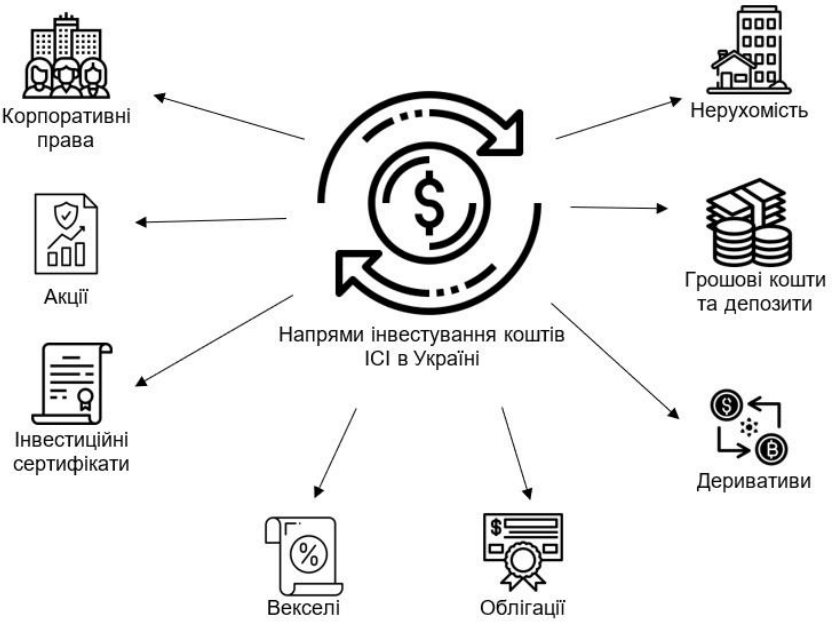

Рисунок 1 – Напрями інвестування коштів ІСІ в Україні
Джерело: розроблено автором на підставі [1]

Хоча перелік інструментів існує, ліквідність та обсяги торгівлі на українському фондовому ринку часто є недостатніми для реалізації повноцінних

інвестиційних стратегій, що змушує КУА шукати альтернативні шляхи та схеми, зокрема, у сфері нерухомості.

Серед боргових цінних паперів найпоширенішими є корпоративні облігації, державні облігації України (ОВДП), муніципальні облігації, казначейські векселі, депозитні сертифікати (що випускаються НБУ), прості векселі та облігації міжнародних фінансових організацій [1].

На ринку спостерігається домінування державних облігацій. У 2023 році державні облігації становили переважні 93% торгів на українському фондовому ринку. Протягом дії воєнного стану НКЦПФР сприяла 20 випускам державних облігацій для залучення коштів до державного бюджету та підтримки економіки. Внутрішні державні облігації (ОВДП) особливо популярні завдяки їхній високій прибутковості порівняно з депозитами та податковим пільгам (звільнення від податку на доходи фізичних осіб, хоча військовий збір застосовується). Вони вважаються дуже надійними завдяки державній підтримці, особливо у воєнний час. ОВДП доступні як у гривні, так і в іноземній валюті [2].

Ринкова капіталізація внутрішніх ринків капіталу в Україні оцінюється приблизно в $1,6 млрд, а діяльність на ньому переважно зумовлена торгівлею державними облігаціями [3]. Ринок акцій залишається нерозвиненим, а обсяги торгівлі корпоративними цінними паперами є незначними [2]. Переважне домінування державних облігацій (93% торгів у 2023 році [2]) та їх значна присутність у портфелях ІСІ є не просто особливістю ринку, а симптомом його нерозвиненості. В умовах обмеженої ліквідності та невеликої кількості інвестиційних можливостей [2], державні облігації є найдоступнішим та відносно безпечним інструментом для інституційних та роздрібних інвесторів, що зумовлено прямою державною підтримкою під час війни. Хоча це має вирішальне значення для державного фінансування та надання базового інвестиційного шляху, така надмірна залежність від державних облігацій підкреслює нагальну потребу в диверсифікації та зростанні ринків корпоративних акцій та облігацій для спрямування капіталу в продуктивні інвестиції приватного сектору.

Зростає інтерес до проєктів з швидкою окупністю та високою ліквідністю, щоб мінімізувати довгострокові ризики інвестори намагаються диверсифікувати свої портфелі як географічно (інвестуючи в менш ризикові регіони України), так і за секторами економіки.

У сфері інвестування в нерухомість в Україні здійснюють свою діяльність компанії, які ідентифікується як українські REIT-приватні компанії (Real Estate Investment Trust), що пропонують послуги зі спільного інвестування у прибуткові об'єкти нерухомості, дозволяючи фізичним особам ставати співвласниками комерційної нерухомості, такої як супермаркети та торгові центри [4]. Ці інвестиції можуть пропонувати дохідність, прив’язану до долара. Для придбання нерухомості використовується прозора онлайн-система аукціонів Prozorro, що забезпечує рівні умови для вітчизняних та іноземних інвесторів [5]. REIT-компанії також запускають енергетичні фонди, зосереджені на розподіленій генерації енергії, що є стратегічною відповіддю на руйнування великих електростанцій під час війни [4].

Державний фонд майна України (ФДМУ) активно готує підсанкційні активи та державні підприємства до продажу приватним інвесторам через електронні аукціони, включаючи великі об'єкти приватизації [6]. Це створює значні інвестиційні можливості в різних секторах.

Поява REIT-приватних компаній, які використовують інструменти ІСІ, дозволяють фізичним особам інвестувати в комерційну нерухомість з відносно невеликими сумами [7], фундаментально змінює доступ до цього класу активів. Інвестування в дисконтні облігації може надати широкі можливості для диверсифікації інвестиційного портфелю активів ІСІ. У поєднанні з прозорістю, яку пропонує система аукціонів Prozorro для державної власності [5], ці механізми демократизують інвестування в нерухомість. Це робить неліквідні активи більш доступними для ширшого кола внутрішніх інвесторів, надаючи прямий шлях для участі громадян у відновленні економіки країни та сприяння йому.

Зміна стратегії енергетичного фонду REIT-приватних компаній з великих електростанцій на «тисячі менших генеруючих об’єктів» [4] є прямою, інноваційною відповіддю на вразливість централізованої енергетичної інфраструктури під час війни. Ця «мікромережева стратегія» розглядається не лише як інвестиційна можливість, але й як «важливий інструмент хеджування» від подальших руйнувань. Це підкреслює, як війна, хоча і руйнівна, також каталізує нові, стійкі інвестиційні ніші. КУА, які можуть ідентифікувати та використовувати ці адаптивні стратегії в діяльності ІСІ, особливо в критичних секторах, таких як енергетика, можуть сприяти як економічному відновленню, так і національній безпеці, створюючи унікальні інвестиційні пропозиції.

Деривативні інструменти в Україні охоплюють традиційні форми, такі як форварди, ф’ючерси, свопи, опціони та варранти. Більш складні інструменти включають кредитні дефолтні свопи та кредитні ноти. Ринок також очікує розвитку сек’юритизації та віртуальних активів [8]. Деривативи характеризуються зв'язком з базовим активом, визначеним терміном виконання та фіксованою ціною, погодженою заздалегідь [8].

Деривативи можуть торгуватися на позабіржовому ринку або на організованих біржах, при цьому товари та іноземні валюти є найпоширенішими базовими активами [1]. Незважаючи на наявність ключових передумов для функціонування ринків валютних деривативів, попит з боку бізнесу залишається слабким, а посередники обережно ставляться до валютних ризиків [9]. Значною перешкодою є відсутність у законодавстві України ключових концепцій, пов'язаних з деривативами, таких як кліринговий неттінг, новація угод, вимоги до маржі для забезпечення титулу та ефективні правила розкриття інформації [1]. Цей правовий та регуляторний вакуум сприяє невизначеності та стримує участь на ринку.

Звіт МВФ зазначає, що хоча «ключові передумови для ринків валютних деривативів існують», ринок залишається слабким через «обережність посередників» [9]. Критично важливою відсутньою ланкою є те, що «українське законодавство не має низки концепцій, пов’язаних з деривативами» [1]. Це вказує на те, що головним обмеженням розвитку ринку деривативів є не

відсутність інтересу чи базової інфраструктури, а скоріше фундаментальні правові та регуляторні недоліки, які перешкоджають складному управлінню ризиками та торгівлі. Без усунення цих законодавчих прогалин, український ринок деривативів буде мати труднощі з наданням КУА необхідних інструментів хеджування, обмежуючи їхню здатність управляти складними ризиками та перешкоджаючи загальній складності та привабливості фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Investment Rules Handbook – DLA Piper Intelligence. URL: https://www.dlapiperintelligence.com/investmentrules/countries/handbook.pdf?c=UA (дата звернення: 11.09.2025).
2. Департамент США. 2024 Investment Climate Statements: Ukraine, URL: https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/ukraine/ (дата звернення: 11.09.2025).
3. Організація економічного співробітництва та розвитку. Огляд фінансових ринків України та системи корпоративного управління для сталого відновлення. Переклад Міністерства фінансів України. 2025. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/PDF%20-%20Огляд%20фінансових%20ринків%20України%20та%20системи%20корпоративного%20управління%20для%20сталого%20відновлення.pdf (дата звернення: 11.09.2025).
4. INZHUR, LLC | Nareit URL: https://www.reit.com/investing/reit-directory/inzhur-llc (дата звернення 11.09.2025)
5. Investing in Ukrainian real estate – a potential worth considering – Legal Developments. URL: https://www.legal500.com/developments/thought-leadership/investing-in-ukrainian-real-estate-a-potential-worth-considering/ (дата звернення 11.09.2025)
6. Міністерство економіки України. The Investment Guide of Ukraine. 2024, URL: https://cdn.prod.website-files.com/6821abe48504ab4a6f6792e9/6821d3079d692e75a8c663dd_Ukraine_Investment_Guide_2024.pdf (дата звернення: 11.09.2025).
7. Все про інститути спільного інвестування: види, класифікація та особливості ICI – Inzhur. URL: https://www.inzhur.reit/blog/vse-pro-instituti-spilnogo-investuvannya-vidi-klasifikacziya-ta-osoblivosti-ii (дата звернення 11.09.2025)
8. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Фінграмотність: Простою мовою про цінні папери. Що таке деривативні інструменти. URL: https://www.nssmc.gov.ua/finhramotnist-prostoiu-movoiu-pro-tsinni-papery-shcho-take-deryvatyvni-instrumenty/ (дата звернення: 11.09.2025).
9. Міжнародний валютний фонд. Ukraine: Technical Assistance Report-Foreign Exchange Derivatives Market Development. URL: https://www.imf.org/en/Publications/technical-assistance-reports/Issues/2025/06/13/Ukraine-Technical-Assistance-Report-Foreign-Exchange-Derivatives-Market-Development-567694 (дата звернення: 11.09.2025).

Анна РИБАЧОК
здобувачка вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
rubachok.anna@gmail.com
Володимир КИРИЛЮК
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
volodymyr.kyryliuk@kneu.edu.ua

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОМПАНІЇ

У сучасних умовах глобалізації та динамічного розвитку ринкових відносин конкурентоспроможність компанії визначається не лише якістю продукції чи послуг, ефективністю управління чи рівнем інновацій, але й такими нематеріальними чинниками, як корпоративна культура. Корпоративна культура формується через систему цінностей, норм, традицій і моделей поведінки, які поділяють працівники організації та які визначають особливості взаємодії як усередині колективу, так і з зовнішнім середовищем. Вона виступає інтегративним елементом, що забезпечує узгодженість дій персоналу, зміцнює лояльність працівників та створює позитивний імідж компанії на ринку. Саме тому дослідження впливу корпоративної культури на конкурентоспроможність компанії є актуальним завданням сучасної економічної науки та практики управління.

Безсумнівним є те, що корпоративна культура відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки. Її значення проявляється у підтримці як внутрішньої, так і зовнішньої діяльності компанії, у розвитку комунікаційних та інформаційних процесів, у впровадженні рекомендацій щодо управління, а також у формуванні досвіду на основі оцінювання результатів таких рекомендацій. Вона має безпосередній вплив на виробничі й управлінські процеси, персонал, клієнтів та партнерів організації [1, с. 89]. Так, Н. Митник доречно наголошує, що корпоративна культура є фундаментом, на якому будується успішна організація, виступаючи сукупністю моделей поведінки, що формуються та еволюціонують разом з підприємством. Вона об'єднує систему цінностей, традицій та правил, які регулюють як формальну, так і неформальну поведінку працівників, створюючи єдиний культурний простір [2, с. 182].

Корпоративна культура може впливати на результативність підприємства у двох ключових аспектах: по-перше, через взаємозв’язок із поведінкою працівників, що формує певний стиль взаємодії, і, по-друге, через вплив не стільки на самі дії, скільки на спосіб їх виконання. Так, І. Отенко та М. Чепелюк відзначають, що корпоративна культура має вагомий вплив на рівень якості трудового життя працівників і виконує низку ключових функцій, серед яких

можна виділити: орієнтаційну, регулятивну, мотиваційну та функцію згуртування колективу [1, с. 90]. Корпоративна культура виконує низку ключових функцій, серед яких орієнтаційна, регулятивна та мотиваційна. Орієнтаційна функція полягає в узгодженні індивідуальних цілей працівників із стратегічними завданнями організації, формуючи єдиний напрям розвитку. Регулятивна функція забезпечує дотримання системи норм, правил і цінностей, що створює стабільне внутрішнє середовище та уніфікованість поведінки персоналу. Мотиваційна функція виявляється у стимулюванні прагнення до продуктивної праці, підвищенні задоволеності роботою та вдосконаленні комунікацій. Сукупність цих функцій формує сприятливий мікроклімат, підвищує ефективність діяльності підприємства та забезпечує відповідність корпоративної культури загальній стратегії розвитку, що визначає її управлінську результативність.

Схематичне зображення впливу корпоративної культури на управлінські процеси представлено на рисунку 1.

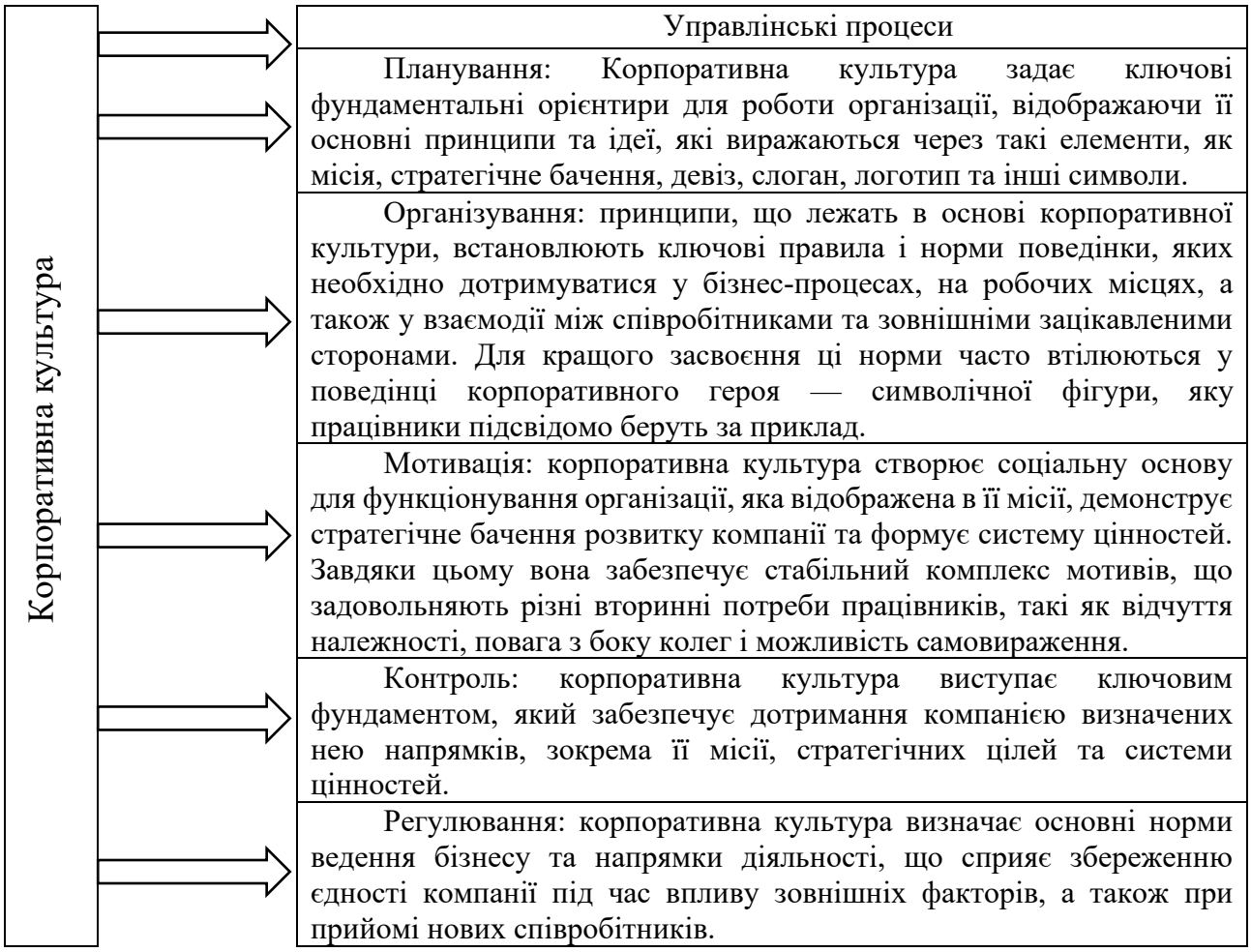

Рис. 1. Вплив корпоративної культури на управлінські процеси
Джерело: сформовано авторами

При цьому А. Полянська та О. Дюк відзначають, що вплив корпоративної культури на ключові базові функції менеджменту реалізується з урахуванням

кількох важливих критеріїв, які значною мірою визначають ефективність її застосування в організації [3, с. 13].

Тип і рівень розвитку корпоративної культури визначають як управлінські процеси, так і соціальні взаємини в організації. Її моделі передбачають різні підходи до формування стратегічних цілей та регулювання поведінки персоналу: «культура клубу» базується на довірі й лояльності, тоді як «культура регламенту» характеризується жорсткими процедурами та формальним контролем. Важливим чинником є рівень прояву культури – від відкритої та чітко задекларованої до прихованої, яка, навіть не усвідомлюючись працівниками, впливає на їхню поведінку та управлінські рішення.

Не менш значущим є ступінь прийняття корпоративних цінностей колективом: їх підтримка більшістю забезпечує командний дух і результативність, а відторгнення провокує конфлікти й знижує ефективність. Важливим залишається і рівень формалізації: формальна наявність документів недостатня без їх реального впровадження у практику. Також на специфіку підтримки корпоративної культури впливає розмір організації: у малих компаніях вона формується і підтримується природніше, тоді як у великих потребує системних управлінських заходів.

Звернемо увагу також на зазначення О. Ніфатової та А. Ващенка, які вважають, що роль корпоративної культури слід також розглядати з точки зору її впливу на зацікавлені сторони – стейкхолдерів. До них належать акціонери і власники компанії, працівники, ділові партнери (постачальники, посередники, банки), державні органи влади, конкуренти тощо. Стейкхолдери формують як ресурси і потенціал організації, так і виклики для неї. Концепція стейкхолдерів, яка виникла ще в 1970-х роках, сьогодні активно застосовується і вітчизняним бізнесом, підкреслюючи важливість взаємодії компанії з усіма зацікавленими сторонами для досягнення сталого розвитку [4, с. 264].

Отже, корпоративна культура є стратегічним ресурсом, який безпосередньо впливає на конкурентоспроможність компанії. Вона визначає рівень мотивації та залученості працівників, сприяє підвищенню ефективності комунікацій, формує позитивний соціально-психологічний клімат у колективі та забезпечує стійкість організації в умовах змінного ринкового середовища. Розвинена корпоративна культура дозволяє компанії не лише підвищити продуктивність праці та якість обслуговування клієнтів, а й сформувати унікальні конкурентні переваги, які важко відтворити іншим учасникам ринку. Так, цілеспрямоване формування та розвиток корпоративної культури є важливим чинником довгострокового успіху компанії та її стабільного позиціонування на ринку.

Список використаних джерел

1. Отенко І., Чепелюк М. Корпоративна культура: міжнародний та трансформаційний аспекти. *Монографія*. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 243 с.

2. Митник Н. В. Вплив корпоративної культури на ефективність діяльності підприємства. *Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді.* Харків. 2025. С. 182-183.

3. Полянська А.С., Дюк О.М. Формування моделі корпоративної культури в діяльності вітчизняних підприємств. *Причорноморські економічні студії.* № 27. 2018. С. 9–16.

4. Ніфатова О.М., Ващенко А.А. Формування корпоративної культури як основи прийняття управлінських рішень. *Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи».* Київ. КНУТД. 2017. С. 263-269.

Марія СИМОЧКО
старший викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
symochko.mariia@utei.uz.ua
Василь БУРИН
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти ІІІ курсу спеціальності «Обліку і оподаткування»
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ
buryn.vasyl@.student.utei.uz.ua

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Основні засоби є невід'ємною і особливо важливою частиною будь-якого підприємства, забезпечуючи тим самим його господарську діяльність. Від ефективного використання основних засобів залежить, як фінансовий, так і майновий стан підприємства.

Згідно із НП(С)БО7, основні засоби – матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва / діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік [1].

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [2].

Облікова політика розробляється підприємством самостійно, але формування облікової політики стосовно основних засобів є одним із найважливіших етапів складання документа про облікову політику.

Методологічну основу облікової політики щодо основних засобів складають НП(С)БО 7 «Основні засоби», НП(С)БО 14 «Оренда», МСБО 16 «Основні засоби», Податковий кодекс України, Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003р. № 561, Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635.

Основними елементами облікової політики стосовно основних засобів відповідно до зазначених вище нормативних документів та потребами обліку є: термін використання основних засобів; метод нарахування амортизаційних відрахувань та термін експлуатації основних засобів; переоцінка основних засобів; вартісні ознаки предметів , що будуть включені до складу малоцінних необоротних матеріальних активів; одиниця обліку основних засобів; визначення первісної та ліквідаційної вартості основних засобів; виділення

об’єктів основних засобів; визнання основних засобів; класифікація основних засобів; витрати, пов’язані з підтриманням об’єкта в робочому стані; критерії розмежування об’єктів операційної та інвестиційної нерухомості.

На формування облікової політики, з точки зору підвищення якості управлінських рішень щодо основних засобів, на думку Гевлич Л. Л. [3] полягають у тому, що необхідно розробити алгоритм процесу формування облікової політики. Першим кроком у процесі формування облікової політики є аналіз сутності нормативних регламентів (як національних, так і міжнародних) за певними обліковими ділянками, для чого рекомендується сформувати бази даних документів із постійним їх оновленням. Другим кроком є ідентифікація зацікавлених в отриманні облікової інформації осіб (внутрішніх і зовнішніх). Види, обсяги інформації, рівень доступу для відповідних користувачів мають бути визначені підприємством у внутрішніх регламентах. Третім кроком є дослідження основних факторів, що впливають на формування облікової політики підприємства на макро- та мікрорівні. До факторів на макрорівні належать: податкова система, інфраструктура ринку, інвестиційна ситуація на ринку, інфляційні процеси. До факторів до мікрорівні належать: стратегія підприємства, організаційно-правовий статус, форма власності та галузь діяльності, система інформаційного забезпечення, рівень кваліфікації облікового персоналу.

Отже, під час формування облікової політики в частині основних засобів підприємству доцільно зазначати такі елементи, які дадуть змогу значно впорядкувати обліковий процес на підприємстві, а також досягти поставлених цілей та оптимізувати витрати підприємства.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92/ Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. / Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text .

3. Гевлич Л. Л. Облікова політика щодо основних засобів як фактор підвищення ефективності управління / Л. Л. Гевлич, М. В. Бабій // Економіка і організація управління – № 2 (34) 2019р. с.75-82.

Валерій ЄВДОКИМЕНКО
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку та фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
v.evdokymenko@gmail.com

ЧИННИКИ ПРОРИВНОГО ПІДНЕСЕННЯ РОЛІ РЕКРЕАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ РЕГІОНУ

Нові вимоги до змістового наповнення функцій регіональних органів, породжені суттю новітніх процесів у світі та необхідності адекватної реакції на них; пошуку нових чинників, суб'єктів, механізмів, інструментів та алгоритмів забезпечення проривного комплексного розвитку й конкурентоспроможності, в тому числі фінансової, регіонів і суб'єктів господарства, в тому числі рекреаційної сфери, за умови гармонійного узгодження при цьому всіх видів інтересів. Йдеться, звісно, про зміни у стратегії розвитку цієї сфери та механізму її реалізації. Тобто, потрібне обґрунтування кроків щодо корекції парадигми та алгоритму управління цим видом економічної діяльності для підвищення його ролі в усіх сферах економічного життя.

Об'єктивно постала нагальна потреба у суттєвій корекції економічного мислення і поведінки науковців, практиків і загалу, поклавши в глибинне підґрунтя імперативи матриці постулатів сучасних і майбутніх цивілізаційних трансформацій. Участь рекреаційної сфери у формуванні фінансової бази соціально-економічного розвитку регіонів слід аналізувати і координувати в руслі комплексу відтворювальних процесів і механізмів та фінансово-господарських і правових проблем в країні і регіоні.

Перше. Оскільки сучасні суперечності розвитку країн світу й України, його різновекторність, а особливо військовий стан, визначають поведінку людей в усіх суспільних ланках на мікро-, мезо- і макрорівні, об'єктивно постає нагальна проблема з'ясувати глибинні підвалини мислення загалу і поведінки аби обґрунтованіше визначати вектори дій з їхньої корекції.

Лейтмотивом, ядром розв'язання проблеми нині слід вважати креативізацію управління громад і регіонів та орієнтир на парадигму ситуативно системного аналізу в умовах невизначеності. Проекти планів, заходів, законів, рекомендацій тощо не можуть вважатися обґрунтованими і сприйнятними, якщо мають характер інтуїтивних або ідеологічних суджень. Вони обов'язково повинні містити прорахований і технологічно гарантований конкретний результат; тобто неодмінно базуватися на предметній технології.

Креативні, здатні до перманентного системного аналізу в умовах невизначеності, кадри наразі потрібні саме для ітерації, конвергенції, коеволюції суспільного мислення та матриці постулатів ноосферних цивілізаційних трансформацій.

Друге. Формування фінансової бази соціально-економічного розвитку регіонів відбувається в руслі відтворювальних процесів і механізмів. Власне,

відтворювальний підхід є методологічною основою управління регіоном. Саме відтворення охоплює взаємозв'язки суб'єктів економіки і дає можливість комплексно аналізувати їхню поведінку з позицій завдань соціально-економічного розвитку регіону. Цей відтворювальний аспект дозволяє краще знаходити шляхи збалансованого використання природно-ресурсного потенціалу області і відтворення природного капіталу, визначати частини різних видів економічної діяльності у регіональній валовій доданій вартості.

Принципово важливо зауважити, що висловлене вище робить очевидною необхідність аби до комплексу робіт долучалися всі інституції (департаменти, відділи установи, вищі навчальні заклади тощо) під керівництвом і координацією центру прийняття рішень.

Третє. З огляду на об'єктивні обставини та умови першим кроком розвитку області слід було б вважати утворення ефективних рекреаційних комплексів на базі перспектив використання лікувальних мінеральних вод; фіторесурсів; державних заказників; пам'яток садово-паркового мистецтва; геологічно визначних місць, що становлять інтерес для туристів.

Це найбільш доступний і швидкий спосіб створити можливості залучення тисяч клієнтів і тисяч нових робочих місць, десятків тисяч туристів.

Свого часу Український державний інститут проектування міст здійснив детальне обстеження області і запропонував на базі джерел з лікувальними водами організувати будівництво нових курортів, заводів розливу мінеральних вод, будинків відпочинку, водомінералів і водолікарень.

Четверте. Щоб реалізувати ці можливості, особливо у сфері залучення інвестицій, кадри повинні постійно шукати шляхи створення центрів інвестиційно-інноваційного та технологічного прориву – ядер чи «вікон можливостей», які з часом можуть перетворитися на мережу малих і середніх підприємств, що формують відповідні кластери.

П'яте. Реалізація та доведення до свідомості загалу як необхідності, так і факту створення інформаційно-комунікативної і ментально-психологічної атмосфери (клімату).

Шосте. Актуалізується також впровадження конвергентно-інтеграційної домінанти в соціально-економічне мислення кадрів усіх рівнів, у стратегію і тактику економічного і культурного розвитку, у практику їх реалізації.

Йдеться і про розробку комплексних диверсифікованих туристичних продуктів в контексті кластерного розвитку туризму, і про розробку транзитних маршрутних та транскордонних турів з використанням переваг транспортно-географічного положення, спільної із зарубіжжям історичної спадщини, і про пошук способів виробничо-ресурсної інтеграції з широкого спектру договірних і жорстких (статутних) форм інтеграції.

Сьоме. Розвиток будь-якої сфери, зокрема рекреаційної, залежить від господарсько-фінансових проблем і механізмів країни і регіону.

Восьме. Відповідні економічні розрахунки і постійна наявність у програмних та інших керівних документах, у свідомості кадрів усіх рівні чіткого бачення на перспективу складу, пропорцій і співвідношень темпів росту відповідних умовам і природно-ресурсному потенціалу територіальних утворень

видів економічної діяльності, які забезпечували б максимізацію випуску доданої вартості як основи фінансової самодостатності. Тут на допомогу приходять економіко-математичні методи і Soft Computing.

Дев'яте. Різні особливості сучасного світоустрою, його викликів, різні форми стану соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, протистояння у глобальному і національному вимірах доволі чітко і беззаперечно формують нагальну потребу особливої уваги до цієї ланки.

Десяте. Необхідно активізувати дослідження ренти і рентних відносин, економічної оцінки земель рекреаційного призначення, міських, селищних та інших територій, об'єктивних механізмів утворення, розподілу та привласнення диференціальної ренти I та II, монопольної ренти, оподаткування послуг, що містять ренту.

Звісно, використання такого інструменту повинно спиратися на економічний аналіз джерел прибутку суб'єктів господарювання в рекреаційній сфері. Це потрібно хоча б для того, щоб упередити осідання значної (іноді більшої) частини доданої вартості у посередників. Зауважимо принагідно, що цьому ж має бути підпорядковане вдосконалення всієї структури управління рекреаційною сферою.

Одинадцяте.. Потрібна більш чітка і обов'язкова орієнтація на просторові маркетингові дослідження, створення інтегрованої бази даних про кількісний і якісний (в динаміці, ретроспективний і перспективний) стан на регіональному, вітчизняному і міжнародному ринках рекреації.

Важливо врахувати, що скільки є класів рекреаційних послуг і товарів з різними сферами дії і рівнями вигод, стільки ж є рівнів влади, об'єктивно здатних виражати інтереси їхніх продуцентів і споживачів.

Дванадцяте. Цю проблематику слід розглядати на основі просторово-часового аналізу взаємодії людини з природними атрактивними рекреаційними ресурсами; розмежовувати і аналізувати рекреаційні атракції та ресурси природного і антропогенного походження. Це дасть ґрунт для пошуку чинників їхнього збалансованого співіснування, сумісної охорони та поліпшення довкілля завдяки застосуванню запропонованих заходів, дозволить знайти межі, за якими природні рекреаційні комплекси мають періодично або постійно замінюватись рекреаційними комплексами антропогенного походження з метою нарощування соціального ефекту та фінансових результатів.

Упереджувати порушення екологічних обмежень, постійно нарощувати обсяги рекреаційних послуг, що базуються на атракціях, уникати відчутних втрат у доходах можна шляхом:

- диверсифікації рекреаційних послуг за рахунок науково-технічного, інвестиційного та трудового потенціалу регіону;
- спеціалізації на принципово нових антициклічних та короткотривалих технологіях надання рекреаційних послуг;
- нарощування обсягів послуг з елементами екстриму;
- нарощування обсягів рекреаційних послуг на базі антропогенних атракцій;
- масштабного і динамічного розвитку заповідної справи.

Інструменти й інститути здійснення всього запропонованого загалом відомі. Але все це є, на наш погляд, можливим за однієї вирішальної умови: мають бути постійні групи висококласних фахівців стабільного складу, що діяли б поза впливом динамічних кадрових змін, спричинених політичними вітрами, і були здатні формувати предметні технології дій.

Подальші дослідження слід було б зосередити на пошуку конкретних кроків щодо корекції парадигми та алгоритмів координування розвитку рекреаційної сфери як складника соціально-економічного розвитку для постійної адаптації до особливостей мінливих умов цивілізаційного прогресу.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805 «Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад».
2. Наказ МОЗ 06.02.2008 № 56 «Про затвердження клінічних протоколів санаторно-курортного лікування в санаторно-курортних закладах (крім туберкульозного профілю) для дорослого населення» https://zakononline.ua/documents/show/116857___531218 (дата звернення: 12.09.2025).
3. Брич В., Кифяк О. Теоретико-методологічні основи формування туристичних дестинацій у західноукраїнських прикордонних регіонах. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2021. Вип. 4. С. 114-126.
4. Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ (28 лютого 2024 р., м. Харків). Ткаченко Т.І., Козоріз О.Є. Інклюзивний розвиток і зайнятість в туризмі: наслідки війни в Україні. – Харків – 224. 598 с.
5. Євдокименко В.К. Імперативи матриці постулатів ноосферних трансформацій як підґрунтя євроінтеграційних стратегій розвитку конкурентоспроможності. / економічні та соціальні детермінанти конкурентоспроможності підприємництва: колективна монографія/ за заг. ред. Лопатинського Ю.М., Зибаревої О.В. Чернівці : Технодрук, 2023, 572 с. – С.9-28.
6. Євдокименко В.К. Рекреація в системі соціально-економічного розвитку Карпатського регіону: корекція парадигми та алгоритму управління. В.К. Євдокименко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Гірські території: проблеми та перспективи розвитку : [зб.наук.пр.] / НАН України, Ін-т регіональних досліджень; ред.кол.: В.С. Кравців (відп.ред.). Львів, 2012. – Вип.1 (93) – 454 с. – ISSN 2071 – 4653.С.28-39.
7. Зеров М.Н. Вища водна рослинність заплавних водойм верхнього і середнього Дніпра/ М.Н.Зеров // Праці інституту гідробіології А.Н. України – 1941. – 320. – С. 88-114.
8. Хайлов К. Біосфера й Україна. Світогляд початку XXI століття / К. Хайлов, Ю. Юрченко // Світогляд. – №3 (11).

Зміст

Ольга Селезньова
ДЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ....4

Роман Луцький
ЗАМИСЛИМОСЯ НАД ТИМ, ЩО НАС ЧЕКАЄ (ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: МІРА ДОПУСТИМОГО СПРИЙНЯТТЯ)....8

Дмитро Угрин
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК РУШІЙ ІННОВАЦІЙ: МІЖГАЛУЗЕВІ ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ……153

Алла Чорновол
РОЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ЄС ……15

Василь Заяць, Ольга Артеменко, Андрій Крамар
СИСТЕМА АВТОМАТИЧНОЇ ВІЗУАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ДЛЯ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ У ЗАКРИТИХ ПРОСТОРАХ....20

Василь Заяць, Роман Дудник, Віталій Єрмолін
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ANDROID-ЗАСТОСУНОК «ВІКТОРИНА» ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АДАПТИВНОГО ПІДБОРУ СКЛАДНОСТІ....23

Василь Заяць, Сергій Осадчук, Едуард Лебідь
ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ MOODLE ДЛЯ СТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ БУКОВИНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ..25

Василь Заяць, Роман Бинда
ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕГРАМ-БОТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ МАЛОГО БІЗНЕСУ....28

Василь Заяць, Олександр Педурару, Анастасія Полянек
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЙНІ СИСТЕМИ ДЛЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР....30

Дмитро Угрин, Олег Кайдик, Андрій Циганчук
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ ПУХЛИН МОЗКУ....32

Дмитро Угрин, Тарас Терлецький, Дмитро Руснак
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЙНОГО КОНТЕНТУ 34

Дмитро Угрин, Юрій Ушенко, Олег Власенко
МОДЕЛЮВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОФТАЛЬМОЛОГІЧНИХ ХВОРОБ ЗА ДАНИМИ МЕДИЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ....36

Дмитро Угрин, Катерина Ясенецька
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ПОВЕДІНКИ ЛЮДЕЙ У ПРОЦЕСІ ЕВАКУАЦІЇ....38

Світлана Нужна
ГЕНЕРАТИВНІ МОДЕЛІ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СИНТЕТИЧНИХ ДАНИХ....40

Ольга Артеменко, Роман Дудник, Андрій Кравчук
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДРОПШИПІНГУ....43

Ольга Артеменко, Олександр Бензар
ТЕХНОЛОГІЇ ОПРАЦЮВАННЯ ВЕЛИКИХ ДАНИХ У РЕЖИМІ РЕАЛЬНОГО ЧАСУ З ВИКОРИСТАННЯМ КАППА-АРХІТЕКТУРИ 47

Ольга Артеменко, Микола Василик
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ВІДКРИТИХ ДАНИХ 49

Ольга Артеменко, Ігор Велущак
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ АНАЛІЗУ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ СОНЯЧНОЇ АКТИВНОСТІ 51

Ольга Артеменко, Роміна Зеля
ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ ІНОЗЕМНИХ МОВ 53

Ольга Артеменко, Марін Костик
МЕДИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 55

Ольга Артеменко, Богдан Маковійчук
ІНТЕГРАЦІЯ СТРУКТУРОВАНИХ І НАПІВСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ В МОБІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ 57

Ольга Артеменко, Михайло Рипта
ТЕХНОЛОГІЇ ПОВНОТЕКСТОВОГО ПОШУКУ ДАНИХ 60

Ольга Артеменко, Петро Штефуник
РОЗРОБКА SCADA-СИСТЕМИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ НАФТОБАЗИ 62

Олена Резунова
ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ 64

Людмила Семак
ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ МОВИ 66

Ольга Сергієнко
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ АДАПТИВНИХ СИСТЕМ НАВЧАННЯ 68

Богдан Гаць, Богдан Гуцул
ГОЛОСОВИЙ AI-АСИСТЕНТ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ 70

Богдан Гаць, Дмитро Федоров
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АСИСТЕНТ ДЛЯ РЕСТОРАННОГО ЗАМОВЛЕННЯ ТА ПЕРСОНАЛЬНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ 72

Богдан Гаць, Нікіта Чобан
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА РЕКОМЕНДАЦІЙНА СИСТЕМА ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА ВАКАНСІЇ 74

Богдан Гаць, Михайло Зеленюк
AI-NACHMED – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ АСИСТЕНТ 76

Галина Мораараш, Роман Кіронда
КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ІТ-ФАХІВЦЯ 78

Софія Безверха
ПОСЛУГОВУВАННЯ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОВИ 80

Віталіна Гавалешко
АРХІТЕКТУРА БЛОКЧЕЙН-ЗАСТОСУНКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ СИСТЕМ 83

Андрій Гудима, Богдан Гаць
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗРОБКИ АГЕНТА «КАР'ЄРНИЙ РАДНИК» 86

Олександр Коляско, Сергій Осадчук
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ 88

Андрій Нересниця, Богдан Гаць
РОЗРОБКА АГЕНТА НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЕРВИННОГО МЕДИЧНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ 90

Сергій Осадчук, Олексій Гакман, Василь Заяць
ЗАСТОСУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ АЛГОРИТМІВ У ЗАДАЧІ ПІДБОРУ ТА ОНОВЛЕННЯ АПАРАТНОЇ ЧАСТИНИ ПК 92

Іван Остапів, Богдан Гаць
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗРОБКИ АГЕНТА «АСИСТЕНТ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ» 95

Максим Погорєлов, Сергій Осадчук
ЕТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 97

Павло Шварц, Богдан Гаць
РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ ЗАДАЧ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 99

Олександр Якимик, Сергій Осадчук
ВПЛИВ АВТОМАТИЗАЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНИ 101

Stella Kelbia, Romina Zelia
BUSINESS AND PRIVATE LAW IN THE AI ERA: ADAPTING TO NEW TECHNOLOGICAL REALITIES 105

Sviatoslav Liutyi
THE PROTECTION OF FACES AND NAMES UNDER EUROPEAN LAW: COPYRIGHT AND DATA PRIVACY PERSPECTIVE 107

Romina Zelia, Stella Kelbia
LANGUAGE RIGHTS AS A LEGAL INSTRUMENT FOR PRESERVING NATIONAL IDENTITY DURING ARMED CONFLICT 110

Сергій Кантемір, Юлія Мельник
МОДУЛЬНИЙ ФОРМАТ ПІДРУЧНИКА З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРАВНИКІВ: ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ 112

Павло Крайній
ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕВОЛЮЦІЮ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ІЗРАЇЛЮ 116

Олена Ющик
ЗАСОБИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ 120

Олександр Балан, Ігор Утєхін
ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФУНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН 124

Еріка Білоус, Леся Руснак
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗДОРОВІ Й БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ 127

Дмитро Гаврилюк, Ігор Утєхін
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СТУДЕНТА ЯК УЧАСНИКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН 129

Мирослава Гудима
МІСЦЕ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ДОКТРИНІ ТА ПРАКТИЦІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА 131

Анастасія Ілащук, Мирослава Гудима
ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО: ВИКЛИКИ ДЛЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ 135

Анастасія Ілащук, Іванна Полонка
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ 138

Анастасія Курущак, Мирослава Гудима
ПРОБЛЕМА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ПРАВОВИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ 141

Микола Книгницький
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ 145

Ярослав Кушнір
ЕЛЕКТРОННИЙ СУД (ЄСІТС) ЯК СПОСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ МІЖ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ 148

Дарія Латик, Ярослав Кушнір
ІСТОРІЯ ШІСТДЕСЯТНИКІВ: БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРИЗМУ 152

Анна Лукаш, Ігор Утєхін
МОРАЛЬНА ШКОДА: ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ 155

Каріна Маник, Стелла Кельбя
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ: СУБ'ЄКТИ, АКТИ УПРАВЛІННЯ, ДЕРЖАВНА СЛУЖБА 158

Аліна Мартинчик, Ярослав Кушнір
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН СТУДЕНТІВ У ВІЛЬНИЙ ВІД НАВЧАННЯ ЧАС 160

Елліна Мелікова
СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ 163

Ірина-Марія Мігоряну, Ігор Утєхін
АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ В ІНТЕРНЕТІ 166

Галина Мораараш, Софія Кіронда
МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЮРИСТА 168

Дар'я Николюк
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПРОЦЕДУР: ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ 170

Дар'я Николюк, Ярослав Кушнір
ДИСКОНТУВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИКИ (КРЕДИТУ) 172

Іванна Полонка
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 175

Юстина Прикоп, Ярослав Кушнір
ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ 179

Анастасія Присяжнюк
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 182

Леся Руснак
РОБОЧИЙ ЧАС МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ 184

Анна Угринчук, Мирослава Гудима
СУД ПРИСЯЖНИХ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ 188

Ігор Утєхін
РІЗНОВИДИ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 192

Катерина Фабрико, Мирослава Гудима
ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 195

Анна-Ніколь Федірчик, Стелла Кельбя, Людмила Білінська
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ПРОБЛЕМ 199

Марія Черней, Іванна Полонка
СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ЧИ МОЖЕ ПРАВО НА ВОДУ ТА ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ СТАТИ КОНСТИТУЦІЙНИМ ПРАВОМ? 202

Назар Шевчук
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ СЕРВІСНИХ ТВАРИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ 205

Олена Шешуряк, Іванна Полонка
ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ 208

Анастасія Ширяєва, Ярослав Кушнір
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН 211

Олександр Якимик, Ярослав Кушнір
ДІТРІХ ЕККАРТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ НАЦИСТСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ 214

Валерій Євдокименко
КОРЕКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ ЯК УМОВА ПРОРИВНОГО ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ 218

Радміла Підлипна, Сергій Логойда
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА 220

Лариса Федоришина
ЛІДЕРСТВО ТА КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ МАЙБУТНЬОГО: ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ 223

Алла Чорновол, Юлія Табенська
ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 2277

Алла Чорновол, Евеліна Чапук
ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, СТРУКТУРА ТА ІНСТИТУТИ 23030

Тетяна Штерма
АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПІДХОДУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БІЗНЕС-СТРУКТУР 23333

Інна Жук
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСАМИ ЧЕРЕЗ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, БЛОКЧЕЙНУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ 2377

Інна Жук, Денис Урсул, Роксолана Нагуляк
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: АНАЛІТИЧНІ МОДЕЛІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ВІЙНИ 2400

Оксана Кундря-Висоцька
СУЧАСНИЙ МАРКЕТИНГ У ВИРОБНИЧО-ЗБУТОВИХ ЛАНЦЮГАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ У ДОСЯГНЕННІ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ БІЗНЕСУ . 243

Марія Лалакулич, Володимир Неймет
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ 24545

Конон Багрій
СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 2477

Валерія Вершигора, Петро Остафійчук
МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКІВ ДЕФОЛТУ ПІДПРИЄМСТВА 25151

Катерина Індус, Тетяна Герцан
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ 2544

Галина Гладчук, Микола Гладчук
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 256

Наталія Кузіна, Владислав Лютий
ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 26060

Василь Кузь
СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ОБ'ЄКТИ 26363

Ірина Постернак, Олексій Постернак
УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КНТК МЕРек 26565

Роман Резніков
THE DIGITAL RESILIENCE NEXUS: A MODEL FOR ASSESSING ORGANIZATIONAL RESILIENCE THROUGH DIGITAL MATURITY 268

Леся Рибакова, Михайло Німців
ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ 27272

Наталія Рошко
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШІ В ОБЛІКУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ 27575

Оксана Сарахман, Danguolė Ignatavičiūtė
РОЛЬ 4LOGIST У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ КОМПАНІЙ 2788

Алла Сур'як
ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СУЧАСНОМУ ГОСПОДАРЮВАННІ БІЗНЕС-СТРУКТУР 28080

Тетяна Томнюк
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АДМІНІСТРУВАННІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ 28383

Юрій Чаплінський, Катерина Чаплінська
ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ PERFORMANCE-МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 2855

Юліяна Швабу
РОЛЬ СУЧАСНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВДОСКОНАЛЕННІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ 2888

Юліяна Швабу
ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКУ 29191

Руслана Шурпенкова, Olga Buckiuniene
МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ 29494

Юлія Граматович
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА 2977

Олександр Калашніков
СИМПТОМИ НЕРОЗВИНУТОСТІ ФОНДОВОГО РИНКУ ТА НОВІ СТІЙКІ ІНВЕСТИЦІЙНІ НІШІ В УКРАЇНІ 301

Анна Рибачок, Володимир Кирилюк
ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОМПАНІЇ 305

Марія Симочко, Василь Бурин
ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ 3099

Валерій Євдокименко
ЧИННИКИ ПРОРИВНОГО ПІДНЕСЕННЯ РОЛІ РЕКРЕАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ РЕГІОНУ 311

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів

Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП-2025)

Information Technologies, Economics, and Law: Current Status and Prospects for Development" (ITEP-2025)

9-10 жовтня 2025 року

Науковий редактор – **С.О. Кантемір,** кандидат філологічних наук, доцент, ПВНЗ «Буковинський університет»

Літературний редактор – **Г.В. Мораpаш,** кандидат філологічних наук, доцент, ПВНЗ «Буковинський університет»

Дизайн, оформлення, комп'ютерний набір – **Т.О. Дудник, Е.Ю. Лебідь**

ПВНЗ «Буковинський університет»:
вул. Дарвіна, 2а, м. Чернівці, 58000
Тел. +38(095) 445-97-90; (0372) 52-00-12